

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
ESKİÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

BÜYÜK İSKENDER'E KADAR THRAKIA
KHERSONESOSU'NDAKİ KENTLER VE
SİKKELERİ

Arif Yacı

2501100040

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Oğuz Tekin

İ.Ü. Bilimsel Araştırma Projeleri

Proje No: 28465

İstanbul 2013

Y Ü K S E K L İ S A N S
T E Z O N A Y I

ÖĞRENCİNİN

Adı ve Soyadı : Arif YACI

Numarası : 2501100040

Anabilim/Bilim Dalı : Tarih Anabilim Dalı

Danışman Öğretim Üyesi : Prof. Dr. Oğuz TEKİN

Tez Savunma Tarihi : 28.06.2013

Tez Savunma Saati : 15.15

Tez Başlığı : Büyük İskender'e Kadar Thrakia Khersonesosu'ndaki Kentler ve Sikkeleri

TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 36. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜ'NE OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1-Prof. Dr. Oğuz TEKİN		KABUL
2- Prof. Dr. Mustafa Hamdi SAYAR		KABUL
3- Prof. Dr. Engin AKYÜREK		Kabul

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- Prof. Dr. Vedat ÇELGİN		
2- Yrd. Doç. Dr. Erkan KONYAR		

BÜYÜK İSKENDER'E KADAR THRAKIA
KHERSONESOSU'NDAKİ KENTLER VE SİKKELERİ

Arif YACI

ÖZ

Bu tezde Eskiçağ'da Kherronesos veya Thrakia Khersonesosu adlarıyla da bilinen Gelibolu Yarımadası'nın Büyük İskender'e kadar olan tarihi ve sikkeleri ele alınmıştır.

Tezde öncelikli olarak antik kaynaklar temel alınmıştır. Ayrıca bölgenin Eskiçağ tarihi üzerine yapılan güncel çalışmalardan da yararlanılarak Thrakia Khersonesosu kentlerinin Büyük İskender'e kadar olan tarihi ve sikkeleri verilmeye çalışılmıştır. Öncelikle tarihin bütünselliği ilkesiyle Thrakia Khersonesosu'nun Prehistorik dönemlerden başlayarak genel tarihi ele alınmıştır. Özellikle Yarımada'ya Yunanlar'ın gelmesiyle başlayan süreç daha ayrıntılı incelenmiştir. Daha sonra Yarımada'daki her kent ayrı ayrı ele alınarak özel tarihleri ve sikkeleri incelenmiş ve her kent için bir sikke katalogu oluşturulmuştur. Kataloglar, Tez'in konusu dahilinde Büyük İskender döneminin başlancısıyla sınırlandırılmıştır.

Tez, konuyla ilgili antik kaynaklar ve modern çalışmaların yanı sıra yayımlanmış ve yayımlanmamış Thrakia Khersonesosu sikkelerini bir arada vererek bölge üzerine yapılacak tarihi ve arkeolojik çalışmalara yardımcı olmayı amaçlamıştır.

Anahtar kelimeler: Nümismatik, Thrakia Khersonesosu, Sikke, Gelibolu Yarımadası, Hellespontos.

CITIES IN THE THRACIAN CHERSONESUS AND THEIR COINS
UNTIL ALEXANDER THE GREAT

Arif YACI

ABSTRACT

This thesis focuses on the coins and the history of the Gallipoli peninsula which was known as Thracian Chersonesus in the Antiquity.

During the research, ancient sources were mainly used as references. Moreover, benefiting from modern sources related to the topic, the history of Thracian Chersonesus until the time of Alexander the Great is aimed to be presented. First and foremost, the general history of Thracian Chersonesus, beginning from Prehistorical times, was covered in this thesis. Special importance and focus is given to the period in which Greeks' arrival to the peninsula took place. Subsequently, the cities of the peninsula are separately observed and a numismatic corpus for each city is composed. The coins in the corpus has been limited up until the period of Alexander the Great.

Gathering the information both from ancient and modern sources on the topic, as much as published and unpublished numismatic evidences, this thesis aims to assist to the future historical and archaeological studies related to the region.

Keywords: Numismatic, Thracian Chersonesus, Coin, Gallipoli Peninsula, Hellespont,

ÖNSÖZ

Eskiçağ Tarihi Bilim Dalı'nda yapmakta olduğum yüksek lisansımın tez konusu olarak sayın hocalarım Prof. Dr. Oğuz Tekin ve Prof. Dr. Mustafa H. Sayar'ın yönlendirmeleriyle jeostratejik konumundan dolayı tarihte, özellikle de Eskiçağ Tarihi'nde önemli bir yeri olan Thrakia Khersonesosunu seçtim. Yarımada'nın Eskiçağ dönemine dair çalışmaların az olması, konuyu benim için daha da çekici kılmıştır.

Thrakia Khersonesos, sistemli arkeolojik kazı yapılmamış bir alandır. Yarımada'nın Eskiçağ tarihine yönelik çalışmaların da az olması Eskiçağ dünyasındaki yerine dair bilgilerimizin sınırlı kalmasına neden olmaktadır. Aynı sebeplerle Yarımada'da henüz lokalizasyonu yapılamamış antik kentler de bulunmaktadır. Bu kentlerin daha Eskiçağ'da yerle bir edilmiş olmaları ve kalıntılarının muhtemelen Roma ve Osmanlı dönemlerinde devşirme malzeme olarak kullanılmış olması söz konusu kentlerin lokalizasyonunu güçleştirmektedir.

Antik kaynaklar Thrakia Khersonesos ve çevresinde geçen olayları aktarırlarken Yarımada hakkında sınırlı bilgiler vermektedirler. Modern kaynaklarda ise özel olarak Thrakia Khersonesos'u ele alan çalışmalar son derece sınırlıdır. Tezde antik kaynaklar olabildiğince kullanılmaya çalışılmış, modern araştırmacıların çalışmaları da değerlendirilmiş ve birlikte yorumlanmaya çalışılmıştır. GAM adına Prof. Dr. Mustafa H. Sayar başkanlığında Trakya'da gerçekleştirilen yüzey araştırmalarına da ekip üyesi olarak iştirak edilmiş, elde edilen yeni veriler tezde kullanılmıştır.

Thrakia Khersonesos'ndaki kentler nümismatik açıdan ayrıntılı olarak incelenmiştir. Her kentin sikkeleri o kentin ayrı başlıklar altında özel olarak tarihi anlatıldıktan sonra ele alınmış ve yorumlanmaya çalışılmıştır. Bu kentlerin sikkeleri değişik kataloglarda, bu katalogların alt başlıkları altında bulunabilmektedir. Fakat bu durum birçok kataloğa ulaşmanın zorluğunun yanı sıra kataloglar genelde koleksiyon katalogları olduklarından koleksiyonun içeriğiyle sınırlı kalmaya da

neden olmaktadır. Tezde değişik kataloglardaki Thrakia Khersonesos sikkeleri bir araya getirilmeye çalışılarak Yarımada'daki kentlerin sikkeleri üzerine çalışma yapacak araştırmacıların ayrı kataloglardaki bu sikkelere topluca ulaşmaları amaçlanmıştır. Ayrıca özellikle eski kataloglarda artık doğrusu bilinen yanlışlıklara değinilmiştir. Kataloglar oluşturulurken her sikke tipinin çap ve ağırlık olarak en uç örneklerinin verilmesine dikkat edilmiştir.

Tez konusunun seçiminde beni yönlendiren ve destekleyen, tezin yazım sürecinde engin bilgileriyle her konudaki yardımlarını benden esirgemeyen sayın hocam ve danışmanım Prof. Dr. Oğuz Tekin'e; sadece tezimle ilgili değil yüksek lisans yıllarım boyunca beni her konuda destekleyen ve bölgede gerçekleştirdiği yüzey araştırmalarına ekip yesi olarak beni de dahil ederek konu hakkında en yeni verilere ulaşmamı sağlayan değerli hocam Prof. Dr. Mustafa H. Sayar'a burada sonsuz teşekkürlerimi sunmayı borç bilirim. Tezimi finansal açıdan destekleyerek çalışmalarında kolaylık sağlayan İstanbul Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi'ne de teşekkürlerimi sunarım. Hem tezin hazırlanması aşamasında hem de yüksek lisans öğrenimim boyunca bilgi birikimlerini benimle paylaştıkları ve arkadaşım oldukları için Arş. Gör. Oğuz Yarlığa'a, Arş. Gör. Aliye Erol zdizbay'a, Selin nder'e, Göknur Bektaş'a, Esen Kaya'ya ve Muhammet Yücel'e ayrı ayrı teşekkür ederim. İngilizce ve Fransızca çalışmaların evirilerindeki yardımları için Selin nder'e, sikkelerle ilgili sorularımı yanıtız bırakmayan ve tezimi gözden geçirerek katkıda bulunan Arş. Gör. Aliye Erol zdizbay'a, Eskiçağ Tarihi'yle ilgili her soruma günün her saatinde cevap verdiği ve tezimi her aşamada gözden geçirerek değerli katkılarda bulunduğu için Arş. Gör. Oğuz Yarlığa'a, Thrakia Khersonesos keramikleri üzerine hazırladığı ve henüz tamamlanmamış tezindeki bilgileri benimle paylaştığı için Göknur Bektaş'a bu yardımlarından dolayı ayrıca teşekkür ederim. Son olarak, hayatımın her aşamasında olduğu gibi bu tez için de maddi ve manevi desteklerini benden esirgemeyen aileme de teşekkürlerimi sunarım

Mayıs 2013

Arif YACI

İÇİNDEKİLER

ÖZ	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ	v
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR LİSTESİ	ix
GİRİŞ	1
I. THRAKIA KHERSONESOSU TARİHİ COĞRAFYASINA GENEL BAKIŞ	6
A. GENEL COĞRAFYASI	6
B. SINIRLAR	7
C. KIYILAR	7
D. ULAŞIM	8
E. İKLİM.....	10
II. THRAKIA KHERSONESOSU TARİHİNE GENEL BAKIŞ	12
A. THRAKIA KHERSONESOSU ADININ KAYNAĞI	12
B. HALKI	14
C. PREHİSTORYASI	18
D. KOLONİZASYONUNDAN PERS SAVAŞLARI'NA KADAR	21
E. PHLAİDLER'İN GELİŞİ	27
F. PERS DÖNEMİ	31
G. PELOPONNESOS SAVAŞI'NDAN ÖNCE	38
H. PELOPONNESOS SAVAŞI	42
I. PELOPONNESOS SAVAŞI SONUNDAN BÜYÜK İSKENDER'E KADAR	50
III. SİKKE BASAN KENTLER VE SİKKELERİ	56
A. AIGOSPOTAMOİ	56
1. Tarihi	56
2. Sikkelerin Değerlendirilmesi ve Katalog	60
B. ALOPEKONNESOS	63
1. Tarihi	63
2. Sikkelerin Değerlendirilmesi ve Katalog	67
C. ELAİOS	74
1. Tarihi	74
2. Sikkelerin Değerlendirilmesi ve Katalog	78
D. KARDIA	83

1. Tarihi	83
2. Sikkelerin Değerlendirilmesi ve Katalog	88
E. KHERRONESOS/AGORA	101
1. Tarihi	101
2. Sikkelerin Değerlendirilmesi ve Katalog	103
a. Gümüş sikkeler	108
(1). I. Dönem	108
(2). II. Dönem	110
(3). Belirsiz	125
b. Bronz sikkeler	125
F. KRITHOTE	129
1. Tarihi	129
2. Sikkelerin Değerlendirilmesi ve Katalog	131
G. MADYTOS	134
1. Tarihi	134
2. Sikkelerin Değerlendirilmesi ve Katalog	136
a. Bronz sikkeler	138
b. Gümüş sikke	141
H. PAKTYE	142
1. Tarihi	142
2. Sikkelerin Değerlendirilmesi ve Katalog	144
I. SESTOS	146
1. Tarihi	146
2. Sikkelerin Değerlendirilmesi ve Katalog	150
SONUÇ	158
HARİTALAR	164
FOTOĞRAFLAR	166
BİBLİYOGRAFYA	172
ANTİK KAYNAKLAR	172
MODERN KAYNAKLAR	176

KISALTMALAR LİSTESİ

ABSA:	Annual of the British School at Athens.
AE:	Bronz.
a.e.:	Aynı eser.
a.g.e.:	Adı geçen eser.
AJA:	The American Journal of Archaeology.
AJP:	The American Journal of Philology.
AR:	Gümüş.
b.a.:	Eserin bütününe atıf.
BASOR:	Bulletin of the American Schools of Oriental Research.
BCH:	Bulletin de Correspondance Hellenique.
BICS:	Bulletin of the Institute of Classical Studies.
bkz.:	Bakınız.
BMC:	British Museum Catalogue.
CAH:	Cambridge Ancient History.
Çev:	Çeviren.
g.:	Gram.
GAM:	Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Merkezi.
HN:	Historia Nummorum.
IG:	Inscriptiones Graecae.

JHS:	The Journal of Hellenistic Studies.
MFA:	Boston Museum of Fine Arts.
mm.:	Milimetre.
M.Ö.:	Milattan önce.
M.S.:	Milattan sonra.
OGIS:	Orientalis Graecae Inscriptiones Selectae.
s.:	Sayfa veya sayfalar.
SNG:	Sylloge Nummorum Graecorum.
v.d.:	Ve diğeri.
yy:	Yüzyıl.
ZPE:	Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik.

GİRİŞ

Tez konusunun coğrafi alanını oluşturan Thrakia Khersonesos, günümüzde Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde Türkiye Trakyası denilen bölgede yer alan Gelibolu Yarımadası'dır. Bu jeostratejik konumu nedeniyle tarih boyunca değişik güçler tarafından elde edilmek istenmiş ve istilalara uğramıştır. Çanakkale Boğazı'na hakimiyeti nedeniyle Eskiçağ'da Karadeniz bölgesiyle yapılan ticaret istendiğinde Yarımada üzerinden kontrol altında tutulabilmiştir. Ayrıca Thrak kabileleri ve Balkanlar'ın iç kısımlarıyla da Yarımada üzerinden kolayca ticari ilişkiler kurulabilmiştir. Bu nedenlerle, çok önemli bir ticaret kenti olan Atina, daha M.Ö. 6. yy'ın ortalarında yerleştiği Yarımada'ya özel bir önem vermiş, bu topraklara pek çok kere kendi vatandaşlarını yerleştirmiştir.

Tez üç ana bölüm içermektedir:

Birinci bölümde; Coğrafya'nın insanları, onların kültürlerini ve dolayısıyla tarihi olayların seyrini etkilemesi nedeniyle Thrakia Khersonesos'un tarihi coğrafyası ele alınmıştır. Zira Thrakia Khersonesos'un coğrafi konumunu anlamadan tezin ileriki bölümlerinde incelenen tarihsel olayları anlamak güçleşecekti. Yarımada'nın Hellepontos'un batı kıyılarını oluşturmasından kaynaklanan jeostratejik önemi de tezde böyle bir bölümün bulunmasını zorunlu kılmıştır. Yarımada bu konumuyla Hem Ege'den Karadeniz'e ulaşmak için, hem de Asya'dan Avrupa kıtasına geçişler için kilit noktadadır. Aynı özelliklere sahip bir diğer bölge de Bosporos (İstanbul Boğazı)'tur. Fakat her iki bölgenin de Ege ve Karadeniz arasında geçiş imkanı sağlayabilmeleri birbirlerine bağlıdır. Çünkü iki deniz arasındaki geçişlerde iki boğazdan birinin kapalı olması diğerinden geçişi anlamsız kılmaktadır. Bu nedenle Ege dünyasından Karadeniz'e deniz yoluyla ulaşmak isteyen güçler her iki boğaz bölgesine de hakim olmak istemişlerdir. Örneğin; Peloponnesos savaşında Atina'ya Karadeniz'den gelen tahılın önü kesilmedikçe yenilmesinin zor olacağını düşünen Sparta M.Ö. 411 yılından itibaren savaşı Boğazlar bölgesine kaydırmıştır. Atina'yı Aigospotamoi savaşında yenerek Hellepontos bölgesini ele geçiren Sparta hemen Bosporos bölgesine (İstanbul Boğazı) yönelmiş ve burayı da ele geçirmiştir.

Asia ve Avrupa arasındaki geçişler için de aynı şekilde her iki boğaz da kullanılabilir. Fakat kara ulaşımı söz konusu olduğunda da her iki boğaza sahip olmak istenmiştir. Çünkü iki boğaz da birbirinin karadan güvenliği için tehdit unsuru olma potansiyeline sahiptir. Sadece bir boğaza hakim olmak, diğer boğaz yönünden yapılacak geçişler sonucu kuşatma riskini beraberinde getirecektir. Bu duruma en güzel örnek Osmanlı Devleti'nin Gelibolu'ya geçip Rumeli bölgesine yerleşmesi ve İstanbul'a sıkışıp kalmış olan Doğu Roma İmparatorluğu'nu kuşatarak ele geçirmesidir.

İklim, ulaşım ve kıyı şekilleri de tarımı, ticareti ve dolayısıyla yerleşimi, kentlerin oluşumunu etkilediği için ayrı başlıklar altında kısaca ele alınmışlardır.

Bir gereklilik olarak coğrafyası incelendikten sonra ikinci ana bölümde tarihin bütünselliği ilkesinden hareketle Thrakia Khersonesos'un Prehistorik çağlardan başlayarak tarihi ele alınmıştır. Yarımada'da ilk insan izlerinden bahsedildikten sonra Tunç Çağı ile birlikte insan iskanının bütün Yarımada'ya yoğun olarak yayıldığı kısaca tanıtılan höyüklerle açıklanmıştır. Thrakia Khersonesos'un tarih öncesi dönemlerine dair araştırmalar da oldukça azdır. Bu çalışmada söz konusu dönemler için özellikle sayın Mehmet Özdoğan'ın 1980'lerde başladığı yüzey araştırmalarının raporları, son yıllarda Yarımada'da yüzey araştırmalarına başlayan sayın Onur Özbek'in raporları ve tayproject adlı internet veri tabanı portalı kullanılmıştır.

Prehistorik dönemlerden sonra Yarımada'nın M.Ö. II. Binyılı ve kolonizasyonundan hemen öncesine değinilerek kolonizasyon süreci incelenmiştir. Thrakia Khersonesos'nda iki aşamalı kolonizasyondan bahsedilebilir. İlk aşama M.Ö. 7. yy'da Aioller'in gelmesiyle başlamıştır¹. İlk koloniler Aioller tarafından kurulan Alopeknesos ve yine bir Aiol adası olan Lesboslular tarafından kurulan Sestos ile Madytos'tur². Aioller'den sonra Miletoslular, Klazomenaililer'le birlikte

¹ Ps. Skymnos, **Periegesis**, 706f ; Isaac, **Greek Settlements**, s. 161. ; Julia Tzvetkova, **History of the Thracian Chersonese**, Faber yayınevi, 2008, s. 286 ; M. H. Hansen-T. H. Nielsen, **An Inventory of Archaic and Classical Poleis**, Oxford, Oxford University Press, 2004, s. 900.

² Isaac, **Greek Settlements**, s. 161 ; Julia Tzvetkova, "Die Thrakische Chersones und die Thrako-Griechischen Kontakte in der Zeit vor den Philaiden", **Boreas**, Band 23-24, 2000/2001, s. 31. ; M. Fatih Yavuz, "The Thracian Chersonese in the Archaic and Classical Ages", Yayımlanmamış Doktora Tezi, University of Southern California, Aralık 2003, s. 66.

Kardia kentini kurmuşlardır³. M.Ö. 6. yy'ın ortalarında ise Atina Thrakia Khersonesosunu adeta yeniden kolonize ederek hem eskiden kurulmuş kentlere yerleşmiş hem de yeni kentler kurmuştur. Yunanlar gelmeden önce yerli Thrak kabilelerinden Dolonkiler'in vatanı olan Yarımada artık antik Yunan dünyasının bir parçası olmuştur. Bu aynı zamanda antik dünya ekonomisine de dahil olması anlamına geliyordu. M.Ö. 6. yy'ın son çeyreğinde, Atina tarafından Philaid adıyla anılan bir ailenin önderliğinde kurulan yönetim zamanında Yarımada'da tetradrahmi gibi büyük gümüş birimler içeren sikkeler basılmaya başlamıştı.

Pers dönemi de öncesiyle ilişkilendirilerek Persler'in Anadolu ve Trakya'daki varlıklarıyla birlikte değerlendirilmiştir.

Gelişen uluslararası ticarete dahil olması, topraklarının verimliliği ve jeostratejik konumu gibi nedenler Yarımada'yı güç odaklarının çıkar çatışmaları arasında bırakmıştır. Bu bağlamda gelişen özellikle Sparta ve Atina arasında kimine ev sahipliği yaptığı olaylar, savaşlar, uğradığı istilalar ve yıkımlar tezin bu bölümünde ele alınmıştır.

Thrakia Khersonesosunun genel tarihi tezin kapsamı gereği Büyük İskender'in tahta geçtiği döneme kadar incelendikten sonra III. Bölüm olan Sikke Basan Kentler ve Sikkeleri'ne geçilmiştir. Bu bölümde her kent ayrı bir başlık altında incelenmiştir. Önce kentlerin özel olarak tarihleri ele alınmış ve detaylıca incelenmeye çalışılmıştır. Kent hakkında bilgi veren antik kaynaklar ve modern araştırmacıların aktardığı bilgi ve önermeler karşılaştırmalı olarak incelenmiş, sorunlar hakkında bir sonuca ulaşılmaya çalışılmıştır. Ayrıca yeni önermeler de yapılmıştır.

Tez için yapılan kaynak taramalarında özel olarak Thrakia Khersonesos veya kentlerinden birinin sikkelerini konu alan yalnızca şu beş yayın tespit edilmiştir:

Julia Tzvetkova: "The Coinage of Cardia", **Archaeologia Bulgarica**, C. XIII, 2009, 33-54.

Julia Tzvetkova: "МОНЕТОСЕЧЕНЕТО НА ТРАКИЙСКИЯ ХЕРСОНЕС ПРОБЛЕМИ НА ХРОНОЛОГИЯТА И ПЕРИОДИЗАЦИЯТА", **Acta Musei Varnaensis**, C. II, 12-15 Septembre 2001. 17-32.

³ Strabon, **Geographika**, vii fr. 51.

Richard F.: “Une Monnaie de Cardia (Chersonése de Thrace) du IVe Siècle av. J.-C. trouvée à Taulhac (Commune de Puy)”, **Bulletin de la Societe Française de Numismatique**, No.9, 1988, s. 486-487.

U. Yarkın: “The Coinage of Alopeconnesos in Thracian Chersonese” **Numismatic Chronicle** C. XVIII, 1978. 1-6.

Dimitar Dragonov: “An Unknown Hybrid Hemidrachm of Parium and Thracian Chersonesus”, **Proceedings of the XIth International Numismatic Congress: Organized for the 150th anniversary of the Societe Royale de Numismatique de Belgique** Brussels, September 8th-13th 1991. Vol I, Louvain-la-Neuve 1993. 169-172.

Bu bölümde kentlerin tarihleri ayrı başlıklarda incelenirken sikkeleri de alt başlıklar altında incelenmiş ve her kent için bir sikke kataloğu oluşturulmuştur. Sikkeler incelenirken daha önce o kentin sikkeleri hakkındaki yorumlar, varsa sorunlar belirtilmiştir. Thrakia Khersonesos kentlerinin sikkelerinin yer aldığı yayınlarda varsa yanlışlar ve/veya olası yanlışlar belirtilmiştir. Sikke tipleri için yorumlar yapılmış ve özellikle çevre kentlerin veya güç odaklarının bastırıldığı sikkelerle benzerlikler vurgulanmış, sikkelerde kullanılan tiplerin seçilme nedenleri hakkında önermeler yapılmıştır. Katalog oluşturulurken 19. yy’ın başlarından günümüze kadar yayımlanan Yarımada’daki kentlerin sikkelerini içeren kataloglardan ve diğer yayınlardan (bkz. Bibliyografya), Edirne müzesi sikke koleksiyonundan (3 adet Kardia sikkesi), online müzayede sitelerinden ve bizzat iştirak edilen Yarımada’da gerçekleştirilen yüzey araştırmaları sikke buluntularından (3 adet) faydalanılmıştır. Tekirdağ Müzesi’nde de bölgeye yakınlığı nedeniyle çok sayıda Thrakia Khersonesos sikkesi olmasına rağmen bunlar başka bir araştırmacının çalışması kapsamında incelendiklerinden bu teze dahil edilememişlerdir.

Kataloglar oluşturulurken özellikle en uç çap ve ağırlık değerlerine sahip sikkelerin seçilmesine önem verilmiştir. Bunun yanı sıra aynı tip olsa bile aynı çap veya ağırlıktaki sikkeler de gerçek ağırlığın veya ortalama çapın sağlıklı biçimde belirlenebilmesi için kataloglara dahil edilmişlerdir. Gümüş sikkelerin sıralanmasında ağırlıklar dikkate alınarak en ağırdan hafife, bronz sikkelerin

sıralanmasında ise çaplar dikkate alınarak en büyükten en küçüğe doğru bir sıralama yapılmıştır.

Çalışmanın başladığı zamanlarda Thrakia Khersonesosunda sikke basan kent sayısı sekiz olarak bilinirken 2012 yılının son aylarında Paktye'ye ait iki örneği olan bir sikke tipinin ortaya çıkması bu sayıyı dokuza yükselterek tezin kapsamını genişletmiştir.

Tezin her bölümünde antik ve modern kaynakların yanı sıra en son verilerin kullanılmasına önem verilmiştir. Bu bağlamda 2011 ve 2012 yıllarında GAM adına Mustafa H. Sayar başkanlığında Trakya bölgesi yüzey araştırmalarının bir parçası olarak Thrakia Khersonesosundaki çalışmalara da iştirak edilmiştir. Bu araştırmalardan elde edilen en son veriler bir yandan yeni yorumlar yapabilmemize imkan verirken diğer yandan daha önceki bazı bilgilerin doğruluğunu da pekiştirmişlerdir.

I. THRAKIA KHERSONESOSU TARİHİ COĞRAFYASINA GENEL BAKIŞ

A. Genel coğrafyası

Coğrafya, insanlık tarihinin ayrılmaz parçası ve tarihi şekillendiren önemli etmenlerdendir. İklimi, ulaşımı, tarımı, ticareti, dolayısıyla yerleşim ve kentlerin oluşumunu doğrudan etkileyen bir faktördür. Ayrıca her insan topluluğunun oluşturduğu kültürel birikim ve sonucunda oluşan medeniyet, içinde bulunulan coğrafi ortama bağımlıdır. Coğrafi ortamın her insan topluluğu için algılanışı ve değerlendirilişi farklı olabilmektedir. Örneğin bir Yarımada olan ülkemizde günümüzde ulaşım ve taşımacılıkta kıyı kentleri arasında dahi olsa ağırlıklı olarak karayolu kullanılırken aynı topraklarda Eskiçağ'da deniz yolu da yoğun olarak kullanılıyordu. Bunun yanı sıra aynı coğrafya üzerinde farklı kültürel yapıya sahip pek çok insan topluluğu görülmüştür. Bu farklılığın sebeplerinden birisi de coğrafi imkanların, insanların onu kullanabilme yetisi, iradesi ve algısıyla sınırlı olmasıdır. Coğrafyanın bu etkilerinden bahsettikten sonra tarih bilimi için gereken coğrafi faktörler zemininde Thrakia Khersonesosu'ndan bahsedebiliriz.

Gelibolu Yarımadası; Jeolojik olarak üçüncü zamanda levha tektoniği sonucu oluşmuştur. Yarımada'nın kuzeybatı kesimi Oligosen ve Miosen, güneydoğu kesimi ise Neojen'e ait oluşumlar göstermektedir¹. Son buzul çağının sonlarına doğru sıcaklıkların artmaya başlamasıyla yeryüzündeki buzullar eriyerek kutuplara çekilmeye başlamış ve sonucunda okyanusların su seviyesi olduğundan 150 m daha yükselmiştir. Günümüzden 12.000 yıl öncesinde, Akdeniz, o zamana kadar kendisine engel oluşturan Çanakkale Boğazı'nı aşma fırsatı bularak yine Çanakkale Boğazı gibi bir fay çöküntüsü oluşumu olan Marmara Denizi havzasını doldurmuştur. Daha sonra İstanbul Boğazı'nı da geçerek o zamana kadar bir göl olan Karadeniz'i

¹ Afif Erzen, **İlkçağ Tarihinde Trakya**, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 1994, s. 19.

oluşturmuştur². Bu durumu bazı araştırmacılar kutsal kitaplarda anılan Nuh Tufanı ile karşılaştırmaktadırlar. Günümüzde Çanakkale Boğazı'nın en dar yeri Eskiçağ'da Sestos kentinin bulunduğu nokta ve karşı kıyısı arasında 1,2 km'dir.

B. Sınırlar

Thrakia Khersonesos; Balkan Yarımadası'nın Türkiye sınırları içerisindeki Doğu Trakya kısmının güneyinde, kuzeydoğu-güneybatı doğrultusunda Ege denizine girinti yapan, 820 km² yüzölçümlü, 90 km uzunluğunda ve 6-25 km genişliğinde bir Yarımadadır. Güney ve doğusundan Eskiçağ'da Hellespontos adıyla adlandırılan Çanakkale Boğazı, kuzey ve batısından ise Saros Körfezi ile çevrilidir. Kuzeydoğusunda Bolayır kıstağı ile anakaraya bağlandığı bölümde ise Tekirdağ ve Edirne illeri ile sınırdadır. Yarımada kıstakta 6 km genişliğe kadar daraldığından Eskiçağ boyunca burada iki deniz arasında (Saros Körfezi ve Hellespontos'un Marmara girişi) yapılan duvarlar savunmada kolaylık sağlamışlardır³.

C. Kıyılar

Son yıllarda yapılan araştırmalar boğaz kıyılarının morfolojisinin önemli bir kısmının faylarla oluştuğunu göstermiştir. Bu bağlamda kuzeydoğu-güneybatı doğrultulu fay sisteminin kıyıya yakın bulunduğu bölümlerde kıyılar çizgiseldir. Eceabat civarındaki keskin dönüş buradaki sıkışma bölümü ile ilgilidir. Buradaki sağ yanal atımlı fay sistemi, Çanakkale dolayından kuzeye sıçrayarak Eceabat yöresinde sıkışma yapıları oluşturmuştur. Ayrıca bu sıkışmaya bağlı olarak gelişen yükselme Marmara Gölü'nün Ege Denizi ile bağlantısını geciktirmiştir⁴.

Yarımadanın boğaz kıyılarının günümüz morfolojisini kazanmasında önemli ikinci unsur da boğazdaki güçlü akıntılardır. Bunlar birbirine ters akıntılardır. Ege

² Robert D. Ballard v.d.: "Deepwater Archaeology of the Black Sea: The 2000 Season at Sinop, Turkey", *AJA*, C. CV, No. 4, 2001, s. 607-608.

³ Duvarlarla ilgili daha detaylı bilgi için bkz. Mustafa H. Sayar, "Doğu Trakya'da Epigrafi ve Tarihi-Coğrafya Araştırmaları 1999", 18. **Araştırma Sonuçları Toplantısı**, 1. Cilt, 2001, 289-300 ; M. Fatih Yavuz, "Antik Çağlarda Gelibolu Berzahında İnşa Edilen Savunma Duvarlar", *İ.Ü. Tarih Dergisi*, C. XLI, 2005, s. 3.

⁴ Doğan Perinçek, Özge Karşlıoğlu; "Çanakkale Boğazının Oluşumu ve Kuvaterner Yaşlı Birimlerin Dağılımında Fayların Kısmi Rolü", 60. Türkiye Jeoloji Kurultayı Bildirisi, 2007.

Denizi'nin binde otuz sekiz oranındaki tuzlu suyu dipten, Karadeniz'in binde yirmi altı oranındaki tuzlu suyu üstten ters akıntıyı oluşturmaktadır. Bu akıntılar Yarımada'nın boğaza dökülen akarsularının getirdiği malzemeyi kıyıdan uzaklaştırarak olası deltaları engellemiş ve günümüz çizgisel kıyısının oluşmasına katkı sağlamıştır.

Yarımada'nın uydu görüntülerine baktığımızda kuzeybatı (Saros) ve güneydoğu (Hellepontos) kıyı kesimleri arasında belirgin bir fark olduğunu görürüz. Kuzeybatı kıyıları güneydoğuya oranla daha parçalı bir görünüm sunmakta ve kıyıdan itibaren hemen yükselen dağlık bir alan olarak görülmektedir. Bu durum Yarımada'nın tarihi boyunca da oldukça etkili olmuş ve boğazın ulaşımdaki önemli rolü nedeniyle de genellikle Yarımada üzerinde yerleşim güneydoğu kıyıları üzerinde yer almıştır. Aynı nedenlerle Doğu Trakya topraklarında Eskiçağ boyunca en yoğun yerleşime sahne olmuş bölge de Thrakia Khersonesos'dur. Güneydoğu kıyılarında daha yoğun bir yerleşim söz konusu olmakla birlikte, Bolayır kıstağının Saros Körfezi tarafı, Büyük ve Küçük Kemikli burunları civarı ve Yarımada'nın güneybatı uç kesimi de aynı şekilde Eskiçağ boyunca yerleşimlere sahne olmuştur. Çünkü Yarımada'nın Saros Körfezi'ne kıyı diğer yerlerinin aksine buralarda kıyının hemen ardından yükselen dağlık alan yerine Yarımada'nın en büyük ovaları bulunmaktadır. Ayrıca söz konusu bu üç alandaki kentler incelenirken görüleceği gibi buralardaki liman imkanları da yerleşim alanı olarak kullanılmalarında önemli faktörlerden olmuştur. Hatta Büyük ve Küçük Kemikli burunları gemiler için deniz tarafından görülemeyecek saklanma imkanı da sağladıklarından Eskiçağ'da korsanların üslendiği yerlerden olmuşlardır⁵.

D. Ulaşım

Gelibolu Yarımadası boyunca ulaşım esas olarak güneydoğu kıyı çizgisi doğrultusunda yapılmaktadır. Günümüzde Çanakkale-Edirne anayolu Yarımada'nın güneydoğu kıyısından geçmektedir. Bu yol Yarımada'nın ana ulaşım hattıdır ve Trakya'ya veya Asya yakasına geçmek için de Yarımada'da kullanılması gereken yoldur. Yarımada'nın Trakya tarafından girişindeki Kuru Dağları en yumuşak geçişi

⁵ Demosthenes, **Orationes**, xxiii.166.

bugün Çanakkale-Edirne karayolunun geçtiği noktadan vermektedir. Yolun bu noktadan Yarımada'ya girişinin sebebi de bu durumdur. Yarımada'ya Şarköy tarafından gelindiğinde de uygun bir geçiş olmasına rağmen Tekirdağ'dan itibaren düşünüldüğünde bu yolun coğrafi şartlar nedeniyle çok daha zorlu olduğu anlaşılır. Sonuç olarak kara yoluyla Avrupa üzerinden Yarımada'ya giriş en kolay olarak ya Saros Körfezi kıyısından ya da bugünkü Çanakkale-Edirne yolunun Yarımada'ya girdiği kısımdan yapılabilir.

Hellespontos kıyısını izleyen bu hat Eskiçağdaki ulaşım güzergahı için de bir fikir verebilir. Yukarıda bahsettiğimiz kıyıların özelliği ve yer şekillerinden dolayı Eskiçağ'da da ulaşım bu hat üzerinden yapılmış olmalıdır. Antik kaynaklardan bildiğimiz pek çok ordunun Asya ve Avrupa yakasına geçişi için sevkiyatın Yarımada üzerinde Hellespontos kıyısını izleyen bu hat üzerinden yapılmış olabileceğini düşünebiliriz. Çünkü kalabalık orduları dağlık-tepelik alanların zorluğu içerisinde intikal ettirmektense düz ve doğal engellerin olmadığı yollardan intikal ettirmenin daha kolay olacağı aşikardır. Yarımada'nın Hellespontos tarafının kara ve deniz ulaşımı imkanlarıyla yerleşim yerlerinin nispeten yoğunluğu birbirleriyle sebep sonuç ilişkisi ile bağlantılı durumlardır.

Ulaşım konusunda şu ana kadar hep kara ulaşımından söz ettik fakat Yarımada'nın asıl jeostratejik önemi deniz ulaşımındaki kilit rolünden gelmektedir. Thrakia Khersonesosu Asya'yı ve Avrupa'yı olduğu kadar Karadeniz ve Ege'yi de birbirine bağlamaktadır. Eskiçağ'da yoğun kolonizasyonunun bir sebebi de Karadeniz ve Ege arasındaki ticaret yolunda olması nedeniyle Kırım ve hinterlandından Yunanistan'a sevk edilmekte olan tahılın güvenliğidir⁶. Ayrıca Thrakia Khersonesosu'nun kendisi de verimli topraklarıyla yoğun olarak tarım yapılan bir bölgedir. Tahıl için dışarıya bağımlı olan Atina, bu nedenlerle Thrakia Khersonesosu'nu yerli halklara ya da başka istilacı güçlere bırakmak istememiştir.

Thrakia Khersonesosu'nun Hellespontos kıyıları boğazın hızlı akıntıları ve şiddetli rüzgarlarına karşı korunak oluşturacak pek çok koya sahiptir ve bu doğal limanların civarı Eskiçağ'da yerleşim yerlerinin kurulmasında tercih edilmişlerdir

⁶ Herodotos, **Historiai**, vii.147 ; Michalis Tiverios, "Greek Colonization of the Northern Aegean", **Greek Colonization: An Account of Greek Colonies and Other Settlements Overseas**, Vol. II, ed. Gocha R. Tsetsckhaladze, Brill, Leiden, 2006, s. 121.

(Örneğin; Sestos, Elaios, Madytos ve Kallipolis). Boğazın yarattığı bu önemli deniz ulaşımı imkanı Yarımada üzerinden kolayca kontrol altına alınabilmektedir. Yarımada'da, Hellespontos'tan geçişleri kontrol altına alarak hem güvenliğinin sağlanması hem de gelir elde edilmesine yönelik Osmanlı dönemi yapılarını günümüzde görebilmekteyiz. Aynı şartların Eskiçağ için de geçerli olduğunu bildiğimizden bu tip karakol yapılarının o dönemlerde de kıyılarda ve boğaza hakim tepelerde var olduğunu düşünmemiz gerekir.

E. İklim

Gelibolu Yarımadası iklimsel olarak Trakya karasal iklimi ve Akdeniz iklim bölgelerinin arasında kaldığından iki iklim tipi arasında bir geçiş iklimi özelliği göstermektedir. Kuzeyde bulunan Kuru Dağları, Trakya karasal ikliminin sert etkilerine karşı bir engel görevi görmektedir. Fakat yine de Yarımada'nın kış aylarının karakteristik özelliklerinden olan kuzeyden esen sert poyraz rüzgarı, kış aylarının, Akdeniz iklim tipine oranla daha sert geçmesine neden olmaktadır. Aslında kış aylarındaki poyraz dışında da Yarımada bir boğaza komşu olduğu için oldukça rüzgarlı bir yerdir ve bu durum Asya ve Avrupa arasındaki geçişler başta olmak üzere deniz trafiğini olumsuz yönde etkilemektedir. Günümüzde de kış aylarında şiddetli rüzgarlar sebebiyle iki yaka arasındaki feribot seferlerinin iptal edilmesine sıkça rastlanmaktadır. Bu iklim şartları Eskiçağ'ın teknolojisi düşünüldüğünde o zamanın insanını günümüzden çok daha fazla etkilemiş olmalıdır.

İklim, bir bölgenin bitki örtüsü ve dolayısıyla tarımına da etki eden en önemli faktördür. Eskiçağ'da Thrakia Khersonesosu'nda yapılan tarımla ilgili detaylı bilgimiz olmamasına karşın Ksenophon **Hellenika** isimli eserinin iki yerinde Yarımada'nın tarımsal verimliliği ile ilgili olarak şu sözlere yer vermektedir; “Çünkü Trakyalılar mal ya da insan, ne bulurlarsa, alıp götürüyorlarmış. Şayet bir denizden öbür denize bir sur çekilirse, hem oranın ahali hem Sparta'dan gelmek isteyen çiftçiler tarıma elverişli bol ve verimli topraklara sahip olabileceklermiş”⁷, Derkylidas'ın Thrakia Khersonesosu'na gelmesiyle ilgili olarak “Toprağın son

⁷ Ksenophon, **Hellenika**, iii.2.8.

derece verimli ve iyi olduğunu, ancak gerçekten anlatıldığı gibi, Thraklar'ın akınlarına karşı korunmasız olduğunu öğrendi"⁸. Bu satırlardan Yarımada'nın Eskiçağ'da da oldukça verimli topraklara sahip olduğunu anlıyoruz. Thukydides de daha Troia savaşları döneminde Thrakia Khersonesos'unun dikkat çekici bir tarımsal verimliliği olduğunu ima etmektedir⁹. Bunların yanı sıra Atina'nın hem Yarımada'dan hem de Kırım'dan temin ettiği tahılın güvenli sevkinin devamı için Peloponnesos Savaşı ve sonrasındaki büyük çabası da Yarımada'nın jeostratejik önemi yanında tarımsal verimliliğini de destekler nitelikte bilgilerdir. Ayrıca günümüzde bölgede sorunsuzca tarımı yapılan üzüm, buğday ve/veya arpa gibi ürünlerin tarımının Eskiçağ'da da yapılmış olduğunu bölge kentlerinin sikkeleri üzerindeki tip ve sembollerden anlayabiliyoruz. Bu zenginliğin bazen bedeli de olmuş özellikle siyasi karışıklık dönemlerinde kuzeydeki topluluklar Yarımada'ya saldırarak talan etmişlerdir.

⁸ Ksenophon, **Hellenika**, iii.2.10.

⁹ Thukydides, i.11.

II. THRAKIA KHERSONESOSU TARİHİNE GENEL BAKIŞ

A. Thrakia Khersonesosu Adının Kaynağı

Thrakia Khersonesosu adı iki kelimedenden oluşmaktadır. Her iki kelime de coğrafi bir tanım içermektedir. Bu kelimelerden Khersonesos, Eski Yunanca boynuz anlamındaki keras (κερας) veya kurak toprak/arazi anlamındaki kherso (χερσο) ile ada anlamındaki nesos (νησος) kelimelerinin kaynaşmasından oluşmuştur¹.

Keras (κερας) kelime kökünden türetilen Kerasos² ve ilgili olarak Khrysokeras³ gibi coğrafi yer adı örneklerine de baktığımızda bu tip yer isimlerinin buldukları coğrafyada denize uzanan burun, karaya doğru su girintisi veya yarımada gibi çıkıntı yapan yerler için kullanılmakta olduğunu görmekteyiz. Bu durumun en net örneğini bize Pausanias vermektedir. Pausanias, “Knidos kentinin büyük bir bölümü, en göz alıcı yapılarının bulunduğu Karia anakara parçası üzerinde kurulmuş; anakaraya yakın Khersonesos adlı adaya ise bir köprü ile bağlantı sağlanmıştı” demektedir⁴. Görüldüğü gibi bir ada bile anakaraya köprü vs. ile bağlandığında Khersonesos adıyla anılmaktadır. Strabon da Thrakia Khersonesosu için Avrupa en dar çıkıntısını burada oluşturur ve şeklinden dolayı Kherronesos olarak adlandırılır der⁵.

Diğer yandan kherso (χερσο) kelimesi de taşıdığı coğrafi anlamdan dolayı Khersonesos kelimesinin türetilmesinde kullanılmış olabilir. Χερσο kelimesinin eski formunun Χερρο⁶ olması da bu konudaki adaylığını güçlendirmektedir. Çünkü Yarımada’daki Kherronesos/Agora kentinin hem Arkaik hem de Klasik dönemlerde bastığı sikkelerde lejandın Χερ veya Χερρο olduğu görülür.

¹Liddel & Scott, **Greek-English Lexicon**, 8. Edisyon, , New York 1897, keras, kherso ve nesos maddeleri.

² Giresun’un Eskiçağ’daki adı.

³ Altınboynuz anlamında Bizans döneminde Haliç’e verilen isim.

⁴ Pausanias, **Periegesis Tes Hellados**, v.24.7.

⁵ Strabon, **Geographika**, xiii.22.

⁶ Harry Thurston Peck, **Harpers Dictionary of Classical Antiquities**, New York, Harper and Brothers, 1898, Chersonesus maddesi.

Antik yazarlar da eserlerinde Thrakia Khersonesos adını bazen ufak farklılıklarla yazabilmektedirler. Örneğin:

Thrakia Kherronesosu;

η Χερρονησος η θρακια⁷

η θρακια η Χερρονησος⁸

Θρακιου Χερρονεσου⁹

Θρακιας Χερρονεσου¹⁰

Hellespontos'taki Khersonesos;

Χερσονησου της εν Ελλησποντω¹¹

Kherronesos;

Χερρονεσος¹² gibi.

Tez'de bütünlük sağlamak adına Thrakia Khersonesos ismi kullanılmıştır.

Etnikon belirtmek için kullanımda ise Khersonesiteon (Χερσονησιτεον των εν ελλεσποντω)¹³ veya Kherronesiton (Χερρονησιτων)¹⁴ olarak yazılabilmektedir. Kherronesos, Yarımada'nın ismi olarak kullanılmasının yanı sıra Yarımada'da I. Miltiades tarafından kurulduğu düşünülen Kherronesos/Agora kenti için de kullanılan bir isimdir.

Thrakia kelimesinin bölge adı olarak kullanılmasına dair çeşitli söylenceler vardır. Halkın mı adını bölgeden aldığı yoksa bölgenin mi adını buradaki halktan aldığı belli değildir. Bununla beraber Thrakia kelimesi Eski Yunanca taşlık, dağlık, sarp kayalık anlamına gelen Thrakeia kelimesiyle aynı anlamı taşır. Fakat Thrakia'nın bu adı hak edecek kadar dağlık olup olmadığı tartışılabilir. Bir söylenceye göre ise Thrakia adını Okeanos ile Parthenope'nın kızları ve Europa'nın

⁷ Strabon, **Geographika**, vii Fr. 52.

⁸ Strabon, **a.g.e.**, ii.1.40.

⁹ Appianos, **Romaika**, iv.11.88

¹⁰ Pausanias, **Periegesis Tes Hellados**, i.9.8.

¹¹ Herodotos, **Historiai**, vii.33.

¹² Ksenophon, **Hellenika**, i.5.17. ; Diodoros, **Bibliotheke Historike**, xi.2. ; Herodotos, **a.g.e.**, vi.36.2, vii.33 ; Aelianus, **Varia Historia**, xii.35.

¹³ Herodotos, **a.g.e.**, iv.137.1.

¹⁴ Demosthenes, **Orationes**, v.25.

kızkardeşi olan Thrake'den almıştır¹⁵. Kelimenin kökeni için tartışmalar sürerken Yarımada'nın adında isim tamlaması olarak kullanılması şüphesiz Yarımada'nın Trakya bölgesinde olmasındandır. Çünkü Eskiçağ dünyasında Thrakia Khersonesosu dışında da örneğin Ionia kıyısında, Karia'da ve Kırım'da Khersonesos olarak anılan yarımadalar vardır. Bu nedenle Gelibolu Yarımadası Eskiçağ'da diğerleriyle karıştırılmaması için Thrakia Khersonesosu veya Hellespontos Khersonesosu olarak anılmıştır. Gelibolu Yarımadası'nın Eskiçağı ele alındığında günümüzde de diğerlerinden ayırmak için Thrakia Khersonesosu adını kullanmaktayız. Fakat unutulmamalıdır ki Yarımada, bu coğrafi adlandırma dışında kolonizasyonundan sonra ağırlıklı olarak Yunan kültürünün yaşandığı bir bölge olmuş ve Trakya'nın geri kalanı kadar Thrak etkisi altında olmamıştır.

B. Halkı

Yarımada'da insanlık tarihine ilişkin en erken izler Epipaleolitik Çağ'a tarihlenmektedir. Küçük Anafarta Köyü'nün 3 km. batısında kalan Ören Mevkii'nde ele geçen buluntular Mehmet Özdoğan tarafından Marmara Bölgesi Epipaleolitik Çağ alet geleneğine tanımlanmaktadır. Bölge kapsamında en erken Neolitik evre ise Gelibolu Yarımadası'na komşu bölge diyebileceğimiz Meriç Irmağı'nın ağzında yer alan Hocaçeşme Höyük'te görülmektedir. Buradaki ilk Neolitik yerleşmenin Balkanlar'da bilinen en eski Neolitik kültürlerden de eski olması (M.Ö.5500 civarı) ve daha kuzeye, Bulgaristan içlerine doğru gidildikçe Hocaçeşme kültürünün ileri aşamalarına rastlanması Orta Anadolu karakteri gösteren bu kültür ve insanların Orta Anadolu'dan Trakya'ya geçerek Balkanlar'ın içlerine yayıldığını göstermektedir. Tabii söz konusu bölgenin parçası olan Gelibolu Yarımadası da bu dönemde Orta Anadolu'dan gelen bu insanlarca iskan edilmiş olmalıdır. Bugün bildiğimiz kadarıyla yukarıda bahsettiğimiz Ören Mevkii dışında Thrakia Khersonesosu'ndaki ilk yerleşimler Neolitik Çağ'da başlamakta ve bu döneme ait tabaka veren höyükler Yarımada'da yer almaktadır. Tamamı höyük olmamakla

¹⁵ Pierre Grimal, **Mitoloji Sözlüğü**: Yunan ve Roma, Çev. Sevgi Tamgüç, Kabalcı Yayınevi, 2012, Thrake maddesi, s. 778.

birlikte Mehmet Özdoğan başkanlığında yapılan yüzey araştırmalarında 17 adet prehistorik yerleşme tespit edilmiřtir¹⁶.

Çok daha sonra Doğu Balkan kabilelerinden Mysler M.Ö. II. Bin'in ortalarında güneydoğuya hareket etmişler ve Herodotos'un dediğine göre Anadolu'ya geçerek Ionia denizine kadar ilerlemiřlerdir¹⁷. Mysler'den en az iki yüzyıl sonra da Phrygler Balkan Yarımadası'ndan boğazlar yoluyla Anadolu'ya geçmişlerdir. Homeros Ilias destanında Sestos ve Abydos'un Yunanlar tarafından kolonizasyonundan çok önce Phryg veya Mys kökenli Hyrtakos oğlu Asias'ın hakimiyetinde kaldığını aktarmaktadır¹⁸. Bir Thrak kavmi olan Sintailer'in de daha sonra Lemnos Adası'na geçmek üzere bir müddet Güneydoğu Trakya'da kaldıklarını biliyoruz. Bu durum bölgenin yerlisi durumunda olan ve belki o dönem için Thrakia Khersonesosuna kadar olan bölgede yerleşmiş Kikonlar'ı etkilemiş olmalıdır. Fakat Yunan kolonizasyonundan önce Yarımada'nın asıl yerleşimcileri Dolonkiler denilen halktır. Dolonkiler, Kimmerler'in akınları sonucu Anadolu'da kendi adları ile anılan bölgeye kadar göç eden Bithynler'in soyundandırılar. Bithynler'in kökeni ise Avrupa'da Thyni olarak anılan halka dayanır¹⁹. Güney Rusya bölgelerinde oturmuş olan Kimmerler, M.Ö. 9. yy'ın sonları ve 8. yy'ın başlarında İskitlerin itmesi sonucu harekete geçmişler ve Doğu Trakya ile Kuzeybatı Anadolu'da yerleşmiş Thraklar üzerinde ciddi etkilere sebep olmuşlardır.²⁰ Görüldüğü gibi Yunan kolonizasyonu öncesinde Yarımada'yı, birbirlerini göçlerle iterek bölgeye inen Thrak kabileleri iskan etmiştir.

Kabaca M.Ö. 12 ile 9. yy arasına tarihlenebilecek olan Karanlık çağın ortalarından itibaren Avrupa ve Güney Rusya'dan sürekli bir kavimler göçü vardır. Belki bunun sebebi de söz konusu dönemlerdeki büyük bir kuraklık ve sonucundaki kıtlık olabilir. Demir Çağı'nın sonlarına doğru bölgeyi harabeye çeviren bu akınlar üç dalga halinde olmuştur ve bunların sonuncusu M.Ö. 645 yılı civarlarında gerçekteşmiştir. Bu akınla Thrakia Khersonesosu üzerinden Anadolu'ya geçen

¹⁶ Mehmet Özdoğan, "Prehistoric sites in the Gelibolu Peninsula", **Anatolian studies** Vol. X, 1986, 52.

¹⁷ Herodotos , **Historiai**, vii.20.2.

¹⁸ Homeros, **Ilias**, ii.835.

¹⁹ Plinius, **Naturalis Historiae**, v.145.

²⁰ Erzen, **İlkçağ Tarihinde Trakya**, s,78-79.

Kimmerler, Abydos şehrini ele geçirmişlerdir²¹. Kimmer akınlarından sonra da Yarımada huzura kavuşamamıştır. Zira Kimmer akınları olurken de son derece savaşçı olan Thrak kabileleri kendi içlerinde sürekli savaş durumundaydılar. Yarımada'yı kendilerine yurt edinmiş olan Dolonkiler'le Apsynthler yıllar süren savaşlar yapmışlardır²². Yine Herodotos'un aktardığına göre Yarımada'nın kuzeyindeki kıstakta savunma amaçlı olarak inşa edilen duvarlardan ilki de bu dönemde, Atinalılar ve Dolonkiler tarafından Apsynthler'e karşı inşa edilmiştir. Hem Kimmerler'in bu akınları hem de bu baskılar sonucu Anadolu'ya geçmek zorunda kalan Thrak kavimleri İstanbul Boğazı'nın yanında ikinci bir geçiş noktası olan Çanakkale Boğazı ve çevresinde, dolayısıyla Thrakia Khersonesosu'nda ciddi tahribata neden olmuş olmalıydılar. Thraklar'ın bu hareketliliği Kuzeybatı Anadolu'ya da yoğun bir Thrak nüfusu ve kültürü aktarmıştır.

M.Ö. 700'lü yıllara doğru Bythinler Anadolu'ya İstanbul Boğazı yoluyla geçmişlerdir. Bythinler'le akraba olan Dolonkiler bu geçiş evresinde Thrakia Khersonesosu'na yönelerek burada yerleşmiş olmalıydılar. Dolonkiler belki daha erken bir tarihte Thrakia Khersonesosu'na gelmişlerdi ve bu yüzden daha sonra gelen Bythinler, Thrakia Khersonesosu'ndan değil Bosporos'tan geçmek durumunda kalmışlardı. Thraklar bildiğimiz anlamda yerleşik düzende yaşamadıklarından artık Dolonkiler'in vatani olmuş olan Thrakia Khersonesosu'nda yerleşim yerleri daha çok mezra ya da küçük köy denebilecek yerleşmelerdir.

Herodotos, M.Ö.565 civarında Yarımada'nın kıstağında ilk savunma duvarını inşa eden Kypselos oğlu Miltiades zamanında Yarımada'nın Thrak uluslarından Dolonkiler'in elinde bulunduğunu bildirmektedir²³.

Plutarkhos da M.Ö. 440'lı yıllarda Perikles'in Thrakia Khersonesosu'ndaki icraatlarından bahsederken Yarımada'ya bin kişilik bir yerleşimci gurubu götürdüğünü, savunma duvarları ve kaleler inşa ederek saldırılarını sınırların dışında olduğu gibi içinde de sürdüren barbarların yarattığı sorunlardan Yarımadayı kurtarmış olduğunu söylemektedir²⁴. Burada içerideki barbarlardan kasıt Dolonkiler

²¹ Jan G. De Boer, "The Cimmerian Invasions in Anatolia and the Earliest Greek Colonies in the Black Sea", *Eirene*, C. XLII, Amsterdam 2006, s. 44-45.

²² Herodotos, *Historiai*, vi.34.1.

²³ Herodotos, *a.e.* ; CAH Vol. III.3, s. 121.

²⁴ Plutarkhos, *Perikles*, 19.1-2.

olmalıdır. Bu durumda kolonizasyonu birlikte kurulan şehirlerin dışında ve Yarımada'nın ormanlık iç kesimlerinde yerli halkların da yaşamını sürdürdüğü anlaşılabilir.

Yarımada M.Ö. 3. yy'ın başlarında Kelt akınlarına uğramıştır. Livius Keltlerin bütün Yarımada'yı ele geçirerek burada konakladıklarını belirtmektedir²⁵. Fakat bölgede bulunan Demetrios Poliorketes'in oğlu Antigonos Gonatas, Keltleri yenilgiye uğratarak kalıcı istilayı önlemiştir²⁶.

Herodotos kolonizasyon dönemi öncesi Yarımada'nın yerli halkı olan Dolonkiler'den bahsetse de daha sonra bu halkın varlığına kimse değinmemiştir. Şüphesiz bu durum tarih yazımının hakim tarafın elinde olmasından kaynaklanmaktadır. Bir diğer faktör de Yarımada'ya sürekli Atina ve Sparta gibi başka yerlerden politik amaçlarla getirilerek yerleştirilen nüfusun artık Yarımada nüfusunun çoğunluğunu oluşturuyor olması olabilir. Ayrıca unutulmamalı ki; Yunanlar koloni kurdukları yerlerin halklarına her yerde çok da dostça davranmamışlar hatta bazı yerlerde topluca imha ya da köleleştirmeye gitmişlerdir. Burada Atina'nın en büyük köle kaynaklarından birinin Trakya coğrafyası olduğunu da hatırlatmakta fayda vardır.

Jeostratejik öneminden kaynaklanan istilalar Yarımada'ya tarih boyunca pek çok halktan izler bırakmış olsa gerektir. Fakat yukarıda da belirttiğimiz gibi Yunanlar gelmeden hemen önce Thrakia Khersonesos Dolonkiler'in yurduydur. Hatta Aioller tarafından başlatılan ilk kolonizasyon hareketinden yüz yıl kadar sonra Atinalılar geldiğinde bile durum aynıdır. Buradan yola çıkarak Yunanlar'ın gelişinden sonra Yarımada halkının daha önce de burada yaşamakta olan Thraklar ve şehirlerde oturan Yunanlar'dan oluştuğunu düşünebiliriz. Fakat Thraklar yalnızca kırsal alanda değil özellikle Kardia'da Yunanlarla birlikte de yaşamaktaydılar²⁷.

²⁵ Livius, **Ab Urbe Condita**, xxxviii.16.4-5.

²⁶ Janice J. Gabbert, **Antigonos II Gonatas**, A Political Biography, Routledge, 1997, s. 27.

²⁷ Herodotos, **Historiai**, vi.36. ; Edward M. Anson, **Eumenes of Cardia**; A Greek Among Macedonians, Brill, Leiden 2004, s. 36.

C. Prehistoryası

Yukarıda, Thrakia Khersonesos'un iklimini anlattığımız bölümde, Son Buzul Çağı'nın sonunda su seviyelerinin yükselmesiyle Çanakkale Boğazı'nın Akdeniz sularına geçit vererek Marmara'ya dolduğunu söylemiştik. Bu dönemle ilgili olarak M. Özdoğan, Trakya'nın hiçbir zaman tam buzullanmanın etkisinde kalmadığını ve iklimin yumuşamaya başlamasıyla insanlar için çok çekici bir bölge olduğunu belirtmektedir²⁸. Bu bilgiyi aklımızda tutarak bugüne kadar yapılan bilimsel araştırmalara baktığımızda, Gelibolu Yarımadası'nda insan iskanına ait en erken izler Neolitik Çağ ile başlamaktadır. Neolitik Çağ öncesine ait tek istisna, 1982 yılında Yarımada'nın pekçok yerinde M. Özdoğan tarafından yapılan yüzey araştırmaları sonucu tespit edilen Örenyeri isimli tescilli arkeolojik sit alanıdır. Bu alan, Küçük Anafarta Köyü'nün üç km. batısında, Tuz Gölü'nün de bulunduğu eski koyun doğu kesiminde, olasılıkla bu koyun eski kıyı çizgisine yakın bir konumda denizden yaklaşık 30 m yüksekliktedir. Bu alanda dağınık şekilde yontma taş malzeme bulunmuştur. M. Özdoğan, buluntuların tarihlendirilmesinin zor olduğunu söylemekte ve Marmara Bölgesi Epipaleolitik Çağ alet geleneğiyle üretilmiş olduklarını belirtmektedir. Neolitik Çağ öncesine tarihleyebileceğimiz bilinen bu tek yer buluntularıyla geçici bir konaklama yeri olduğu izlenimini vermektedir²⁹.

Kuzeydeki Buruneren Mevkii, Yarımada girişinde taş balta buluntularıyla dikkat çeken Neolitik bir taş balta atölyesidir. Yerleşme Marmara Denizi'ne hakim bir konumda ve denizden 100 m. yüksekliktedir. Yukarıda değindiğimiz M. Özdoğan tarafından 1982 yılında yapılan yüzey araştırmalarından sonra 2007 yılında O. Özbek ve ekibi tarafından yapılan Gelibolu Yarımadası Prehistorik Dönem Yüzey Araştırması kapsamında yeniden incelenmiştir. Buluntular arasında taslak halinde balta, vurgaç ve yongalar yer almaktadır. Taslak halindeki baltalar bize Neolitik Çağ balta üretimi aşamalarıyla ilgili önemli bilgiler vermektedir. 1982 yılındaki araştırmaları sırasında M. Özdoğan tarafından Kavak Köyü'nün 7 km. batısında Kazanağzı Deresi'nin doğu yakasındaki teraslar üzerinde Buruneren adını verdiği,

²⁸ Mehmet Özdoğan, "Trakya'da Tarihöncesi Araştırmaların Bugünkü Durumu ve Bazı Sorunlar", **Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi**, 10/11, 1982, s. 35.

²⁹ www.tayproject.com

birkaç şüpheli çanak-çömlek parçası dışında buluntu vermeyen yer söz konusu Buruneren ile karıştırılmamalıdır³⁰.

Bu Prehistorik atölyeden Yarımada içerisine doğru, güneye biraz daha ilerlendiğinde Tekke Tepe'nin 1 km. güneybatısında büyük olasılıkla Buruneren balta atöyesi ile ilişkili Hamaylıtarla isimli Neolitik Çağ yerleşimine ulaşılır. Bu yerleşimde bulunan çanak-çömleğin büyük bir bölümü İlk Neolitik Çağ'a aittir. Çanak-çömlekler Batı Anadolu ve Göller Bölgesi İlk Neolitik malzemesi ile benzeşmektedir. Fakat özenli yapılmış birkaç parça dışında Hocaçeşme'ye nazaran daha kaba görünümlüdürler. Bununla beraber Hocaçeşme'de bulunmuş baltaların bir kısmının bu civardan geldiği söylenebilmektedir³¹. Bu benzerlik bölge yerleşmeleri arasında taş alet ekonomisinin olduğunu düşündürebileceği gibi mesafenin fazla uzun olmaması doğal kaynakların ortak kullanıldığını da akla getirebilir.

Hamaylıtarla'nın Geç Neolitik Çağı ile benzer malzeme Yarımada içinde Kaynarca yerleşmesinde de bulunmuştur. Gelibolu İlçesi'nin 8 km. güneybatısında, Münipbey Deresi'nin oluşturduğu yatağa bakan alçak bir teras üzerindeki Kaynarca yerleşmesi 1983 yılında M. Özdoğan tarafından tespit edilmiştir. Bugün kıydan 2 km. içerideki yerleşme Münipbey Deresi'nin aktığı deltanın kendi getirdiği alüvyonla oluştuğu kabul edilirse iskan gördüğü dönemde deniz kıyısında olduğu düşünülebilir. Kazı yapılmadığı için tabakalanma bilinmemektedir. Yüzey buluntularıyla değerlendirildiğinde biri geç devir olmak üzere iki devir olduğu söylenebilir. Birçok mikrodilgi ve birkaç geometrik mikro aletin varolduğu çakmaktaşı ve obsidyenden oluşan bir endüstriyi gösteren taş buluntular yanında çanak-çömlek mal grubu ve biçim açısından İstanbul Fikirtepe yerleşmesinde bulunanlara benzeyen parçalar bulunmuştur. İstanbul ve İzmit yöresinden bu kadar uzakta ve İstanbul Boğazı'nın batısında karşılaşılmayan Fikirtepe malları ile burada karşılaşılması bu kültürün bilinmeyen bir nedenden dolayı İstanbul Boğazı yerine Çanakkale Boğazı'ndan geçerek Gelibolu Yarımadası'ndan Trakya'ya ve Tesalya'ya yayıldığı düşüncesini vermektedir. Yapılacak yeni araştırmalarla İstanbul Boğazı'nın batısında da bu malzemelerden bulunursa her iki boğazın bu geçiş sürecinde

³⁰ Burası aslında Hamaylıtarla olarak bilinen mevkiidir. Onur Özbek, "Gelibolu Yarımadası'nın Kuzeyinde Yeni Bir Erken Neolitik Yerleşim Yeri ve Balta Atölyesi: Buruneren", **Türk Arkeoloji ve Etnografya Dergisi**, C. I. 2000, s. 2, dn. 5.

³¹ www.tayproject.com

kullanıldığını ortaya koyabilir. Kaynarca, ilk üretimi toplulukların, Marmara Bölgesi'ndeki dağılım ve göç yollarını göstermesi açısından çok önemli bir yerleşmedir³².

Neolitik buluntu veren Yarımada'daki bir başka höyük, Yarımada'nın güney ucunda bulunan Protesailos Tümülüsü olarak da bilinen Karaağaçtepe'dir. 100 m çapında ve 10 m yüksekliğindedir. Gelibolu Yarımadası'nda bilimsellikten uzak olsa da bilinen ilk kazı 1882 yılında bu höyükte yapılmıştır. Bu tarihte H. Schliemann höyükte 2,5 m derine inen bir yarma açmıştır. Kazı sonucu ele geçen buluntulara göre höyüğün, Neolitik, Orta ve Geç Kalkolitik, Erken Bronz Çağı, Hellenistik ve Roma dönemlerinde iskan gördüğü tespit edilmiştir. Daha çok talan olarak adlandırılabilir ikinci arkeolojik kazı ise I. Dünya Savaşı sırasında Seddülbahir bölgesine yerleşen Fransız askerleri tarafından yapılan kazıdır. I. Dünya Savaşı'ndan hemen sonra da R. Demangel yönetiminde Fransız İşgal Kuvvetleri adına 1921-23 yıllarında tekrar kazılmıştır³³.

Kalkolitik Çağ'a geldiğimizde Asartepe, Kalanoro, Maltepe ve Kilisetepe yerleşmelerini görüyoruz. İlk üç yerleşme son Kalkolitik Çağ'ın son evresine ve Troia I dönemlerine, Kilisetepe ise Kumtepe Ib evresinden Troia VI sonuna kadar tabakaların var olduğunu ortaya koyan çanak-çömlek parçası buluntuları vermektedir. Ağırlıklı olarak Klasik Dönem buluntuları veren Kalanoro, son Kalkolitik ve Troia I dışında Demir Çağı buluntularıyla da bilinen küçük bir höyüktür. 100*60 m. ölçülerindeki Maltepe Höyüğü de söz konusu dönemler dışında çevresiyle birlikte oldukça geniş bir alanda Geç Antik Çağ'a tarihlenen çanak-çömlek buluntularıyla dikkat çeker. Asartepe ise İlk Tunç Çağı boyunca kesintisiz yerleşim görmüştür.

Prehistorik Çağlar içerisinde Yarımada'nın bahsedeceğimiz son dönemi Tunç Çağı'dır. Koruköy'ün kuzeyindeki henüz adlandırılmamış Troia I tipi malzeme veren höyük ve D. French tarafından bulunan Kumtepe Ia çanak parçalarıyla bildiğimiz Akbaş Şehitliği'ndeki höyük dışında bu dönemden buluntular veren bildiğimiz yerleşmeler; Kocaçeşme, F4/3 ve Güneyli Limanı'ndaki höyüklerdir³⁴. Söz konusu

³² www.tayproject.com

³³ R. Demangel, **Le Tumulus dit Protésilas**, Fouilles du Corps d'Occupation français de Constantinople, Executées de 1920 à 1923 Par Ordre du General Charpy, Paris, Edition de Boccard, 1926, b.a.

³⁴ www.tayproject.com

höyüklerin dağılımlarına baktığımızda Tunç Çağı'nda Yarımada'nın boydan boya her yerinde yoğun bir iskan olduğunu anlayabilmekteyiz.

Sonuç olarak Yarımada'nın prehistoryasını değerlendirdiğimizde, Avrupa'nın diğer bölgelerine göre Son Buzul Çağı'nda nispeten daha ılıman bir iklime sahip olan ve Mezopotamya ile kültürel etkileşim bağlamında Prehistorik Çağlar'da İstanbul Boğazı ile birlikte Avrupa'nın iki kapısından biri olabilecek durumdaki Yarımada, yoğun yerleşimine rağmen arkeolojik çalışmaların son derece az olması nedeniyle sadece Neolitik Çağ'dan itibaren buluntu vermektedir. Bu durum da Avrupa'da, özellikle tarıma alınan bitkiler, evcilleştirilen hayvanlar ve ilk çanak çömleğin çıkışıyla ilgili pek çok soruyu yanıtsız bırakmaktadır. Yeni kazılar ve araştırmalarla elde edilebilecek bilgiler bu bağlamda Anadolu ile bağlantının kurulmasını sağlayacağından oldukça önem taşımaktadır. Bu olumsuzluğa rağmen bugüne kadar yapılan yüzey araştırmaları, Yarımada'nın, Prehistorik Çağlar'da Göller Bölgesi ve Batı Anadolu ile Avrupa arasında kültür alışverişi bakımından bir köprübaşı görevi üstlendiği izlenimini vermektedir.

D. Kolonizasyonundan Pers Savaşları'na kadar

M.Ö.2000'li yıllara gelindiğinde Ege dünyasında adı geçen kültür merkezlerinin Girit ve onunla sıkı ticari ilişkilerinden dolayı Mısır olduğunu görüyoruz³⁵. Girit bu dönemde Kıbrıs ve Suriye'den çeşitli madenler, özellikle bakır almaktadır. Mısır, Kıbrıs ve Suriye'yle olan güvenli ticaret, ihtiyaçları karşılıyorken³⁶ muhtemelen o dönemde bilinmezliklerle dolu olan kuzeydeki Marmara ve Karadeniz'e çıkmanın Girit için bir anlamı yoktu. Bu nedenle Thrakia Khersonesosu Ege'ye uzanan bir yarımada olsa da çağın ticaret bölgesi dışında kalmıştır. Ayrıca Trakya'nın diğer bölgelerinde olduğu gibi Yarımada'nın da savaşçı Trak kabileleri tarafından iskan edilmiş olması Girit'in ilgi ve etki alanının dışında kalmasına yol açmış olmalıdır.

³⁵ CAH Vol. II.1 s. 143 ; Erik Hornung, **Mısır Tarihi**, Çev: Zehra Aksu Yılmaz, Kabalcı Yayınevi, 2004, s. 38 ve 77.

³⁶ CAH Vol. II.1 s. 159

Girit Uygarlığı M.Ö.1400 yılına doğru büyük bir felaketle sona ermiştir³⁷. Knossos Sarayı da dahil olmak üzere pek çok şehir ve saray yakılıp yıkılmış ve tekrar inşa edilmemişlerdir. Bu olayın nedeni, Yunanistan'a, M.Ö. II. bin yılın başlarında, bir görüşe göre Karadeniz'in kuzeyinden, başka bir görüşe göre de Anadolu'dan gelmiş olan Akhalar olabilir³⁸. Akhalar, daha önce Yunanistan'da yaşayan Pelasglar'a da boyun eğdirmişlerdir. Bu zemini hazırlayan önemli bir etken de bazı araştırmacıların öne sürdüğü gibi 16. yy'da meydana gelen Thera Adası'ndaki yanardağın çok güçlü patlaması olabilir³⁹.

Akhalar M.Ö. 1400-1200 yılları arasında en parlak dönemlerini yaşamışlardır. Bu dönemde Akhalar'ın devletleşmesi sonucu Ege'de ticaret gelişmeye başlamıştır.

Akhalar'la ilgili en önemli sorun Troia Savaşı'dır. Tahta At hilesiyle ünlü Troia Savaşı (M.Ö. yak.1300 yılları) Akhalar'ın Kuzeybatı Anadolu'da bir üsse sahip olmak ve böylece Karadeniz'e açılma arzularını gerçekleştirebilmek için verdikleri mücadelenin bir sonucudur⁴⁰. Bu savaşın Troia arkeolojik katmanlarından Troia VIIa ya da Troia VI tabakasında olduğu kabul edilmektedir. Savaştan bin yıl sonra bile Iliion kenti Troia Savaşı konulu sikkeler basmıştır.

Ilias'ta ozan Homeros bize karşılıklı iki ordudan bahsetmektedir. Akhalar'ın ordusu için daha feodal bir yapı sunan Homeros, Troia'ya yardıma gelen kuvvetlerin ise kendi komutanlarınca yönetildiklerini söylemektedir. Bu belki bize o dönem Thrakia Khersonesosunun durumu için de bir fikir verebilir. Homeros Troia'ya yardıma gelenler arasında Hellespontos ve özellikle Sestos civarında oturan Thraklar'dan da bahsettiğine göre⁴¹ bu durumda Yunanistan anakarasından ve karşı kıyıdaki Troia'dan bağımsız ya da en azından pek çok konuda bağımsız yerel beyler tarafından yönetilen bir oluşumdan bahsedebiliriz. Tabii ki bunu Troia gibi gelişmiş bir organize güç gibi düşünmemeliyiz. Boğaz'ın kontrolü için her iki kıyının da

³⁷ CAH Vol. II.1. s. 581

³⁸ Thomas R Martin, **Eski Yunan**, Tarihöncesinden Hellenistik Çağa, Çev. Ümit Hüsrev Yolsal, İstanbul, Say Yayınları, 2012, s. 63.

³⁹ Christopher Mee, "Aegean trade and settlement in Anatolia in the second millenium BC", **Anatolian Studies** C. XXVIII, 1978, s. 134-35 ; Penelope A. Mountjoy, **Mycenean Pottery**: An introduction. Oxford University Committee for Archaeology, Oxford 1993, s. 170.

⁴⁰ Joachim Latacz: **Troy and Homer**: Towards A Solution of An Old Mystery, Translated from the German by Kevin Windle and Rosh Ireland, Oxford University Press, 2004, s.169.

⁴¹ Homeros, **Ilias**, ii,819-840. Burada Homeros'un özellikle Sestos demesi Sestos'un o zamanlarda Thrakia Khersonesosunda en önemli yerleşim olmasından olsa gerektir. Bryg ve Mysler'in Anadolu'ya geçişleri sürecinde Sestos'un önemli bir yer olması doğaldır.

gerekliliği Thrakia Khersonesosu'nda Troia'nın desteğiyle böyle bir oluşumu gerekli kılmış olabilir. Nitekim bir söylenceye göre Troia Savaşı'nın ilk yıllarında Priamos'un damatlarından Polymestor, Thrakia Khersonesosu'nda hüküm sürmektedir⁴².

Thukydidés, Akhalar'ın Troia Savaşı'nın hemen öncesinde iâşe sorunu nedeniyle Thrakia Khersonesosu'nu yağma etmeye ve ekmeye başladıklarını aktarmaktadır⁴³. Protesilaos efsanesinin kaynağı da bu durumla ilgili olsa gerektir. Hatta Thukydidés, savaşın bu iâşe sorunu yüzünden on yıldan fazla sürdüğünü, Akhalar'ın yeterli erzakla gelmiş olmaları durumunda böyle dağılmamış olacaklarını ve savaşın çok kısa bir sürede tek bir saldırı ile bitirilmiş olabileceğini söylemektedir⁴⁴.

Bir başka önemli nokta da Troia'da bulunan Akha keramikleridir. Bu keramikler bize Troia'nın savaş öncesinde Yunanistan'la sıkı ticaret ve dolayısıyla kültür ilişkileri bulunduğunu göstermektedir. Bu durum da Homeros'un Ilias Destanı'nda aktardıklarıyla uyumaktadır. Bilindiği gibi Paris Yunanistan'a bir davet üzerine, yani bir misafir olarak gitmişti. Ayrıca Ilias Destanı'nda Troialılar'da Thrak silahlarının olduğundan bahsedilmesi Troia'nın Thraklar'la ticari ilişkilerinin olduğunu gösterir. Nitekim Thraklar Troia'nın müttefiki olarak Troia önlerinde savaşmışlardır. Hellespontos'un batı yakasında oturan Thraklar'ın o dönemde boğazlara hakim olabilecek kadar organize ve güçlü bir birliktelik kuramadıklarını bildiğimizden büyük olasılıkla Troia gelişmeye başlayan ticaretten kaynaklanan boğaz trafiğini kontrol edebilmekte ve etmekteydi. Bölgede etkin bir güç olan Troia'nın hemen girişinde bulunduğu Hellespontos'u denetim altında tutmak için Thraklar'la müttefik olması da doğaldır. Bu olağan durum belki daha erken dönemlerden beri devam etmekteydi çünkü Troia Kralı Priamos'un Sangarios Irmağı (Sakarya Irmağı) üzerinde Amazonlar'a karşı yaptığı savaşta Thrak kökenli olan ve boğazlar yoluyla Anadolu'ya geçen Phryg önderleri Otreus ve Mygdon'un bir müttefiki olarak savaştığını biliyoruz⁴⁵.

⁴² Grimal, **Mitoloji Sözlüğü**, Aias maddesi, s. 20.

⁴³ Thukydidés, i.11.

⁴⁴ Thukydidés, a.e.

⁴⁵ Homeros, **Ilias**, iii.180-190.

Homeros Troia savaşına katılanları sayarken hem Hellespontos civarı hem de Sestos demektedir⁴⁶. Burada Sestos bir polis gibi ayrı olarak anılmış olsa da böyle düşünölmemelidir. Mysler ve Frigler'in Troia savaşından hemen önce Anadolu'ya geçmeden burada ikamet etmeleri Homeros'un Sestos'u özel olarak anmasına nedeni olmalıdır. Bilindiği gibi Yarımada'da insan kitlelerinin yerleşik hayata geçmesi ve bildiğimiz polislerin ortaya çıkmaları Yunan kolonizasyonu ile olmuştur.

M. Ö. I. binyıla yaklaşırken Anadolu, Ege ve Akdeniz dñnyasını derinden etkileyen bir şeyler olmuştur. Tam olarak nasıl gerçekleştiği henüz açıklığa kavuşturulamamış olsa da bu olayın kavimlerin birbirlerini iterek kuzeyden gñneye doğru göçleri olduğunu biliyoruz. Bu göç olayının hızlı bir şekilde savaşarak, zorla mı olduğu ya da uzun yıllara yayılmış yavaş bir göç mü olduğunu henüz bilemiyoruz⁴⁷. Fakat, M.Ö. 1200'lerden sonra Anadolu'da o zamana kadar belirli bir seviyeye ulaşmış kñltür yerleşmelerinin birer yangın tabakalarıyla kesintiye uğrayarak eskisine nazaran daha az nüfuslu yerleşmelere dñnuřtüđünü, ayrıca bu tabakadan sonra ortaya çıkan çanak-çömlek gibi maddi kñltür buluntularının daha önceki yerleşmelere göre daha farklı ve özensiz işçilikli olduklarını da biliyoruz. Bu da bize bu göçün çok da barışıl bir şekilde gerçekleşmediğini dñřündürür.

Kavimlerin hareketleri sonucu Dorlar'ın Yunanistan'a inmeleri Tunç ağı'nın biterek Demir ağı'nın başladığı dönemdir. Akha Krallık ve Beylikleri'nin kesinleşmemiş olmakla birlikte Dorlar tarafından ortadan kaldırılmasından sonra⁴⁸ Ege dñnyasında "Karanlık ađ" adı verilen bir dönem başlamıştır. Kabaca M.Ö. 12. ve 9. yy arasını kapsayan bu dönemde bildiğimiz krallar ortadan kalkmaya başlayarak yerlerini aristokratlara bırakmaya başlamışlardır. Yazı ortadan kalkmıřtır⁴⁹. Oldukça karışık olan ve bütün Ege'yi darmadağın ederek karanlık bir çağa sokan bu dönemin etkileri M. Ö. 9. yy başlarından itibaren yavaş yavaş yok olmaya başlamıştır.

⁴⁶ Homeros, **Historiai**, ii.835.

⁴⁷ Daha detaylı bilgi için bkz; Martin, **Eski Yunan**, s. 63-70.

⁴⁸ Pausanias, **Periegesis Tes Hellados**, vii.1.7. Pausanias burada Akhalar'ın Argolis ve Lakonia'dan Dorlar tarafından süröldüklerini aktarmaktadır.

⁴⁹ CAH Vol. II.2.842 ve 847.

Bilindiği gibi bu göç hareketleri sonucunda Batı Anadolu’da Aiol, Ion ve Dor bölgeleri oluşmuştur⁵⁰. Batı Anadolu’ya ilk gelenler Aioller’di⁵¹. Tesalya ve Boiotia bölgelerinden gelen Aioller, Lesbos adası ile Batı Anadolu’nun kuzey kesimlerine yerleşmişlerdi⁵². Ionlar Batı Anadolu’nun orta kesimlerine, Dorlar ise Güneybatı Anadolu, Rhodos ve Kos adalarına yerleşmişlerdi⁵³.

M.Ö.8. yy’a gelindiğinde şehir devletleri, Batı Anadolu’da artık kökleşmiş ve Doğu ile olan sıkı ilişkiler sonucu çok gelişmiş bir uygarlık ortaya çıkarmışlardır. Özellikle zanaat ve ticarete sağlanan büyük gelişmeler hammadde ve ticari pazar ihtiyacını doğurmuştur. Bu gelişmelerle beraber şehirlerdeki nüfus da o zamana kadar görülmemiş şekilde artmıştı. Eskiçağ’ın basit imkanlarıyla polis hinterlandında yapılan tarım bu nüfusa artık yetmemeye başlar. Bu gelişmeler sonucunda kolonizasyon olarak adlandırılan hareket başlar⁵⁴.

Büyük Kolonizasyon olarak adlandırılan dönem kabaca M.Ö. 750-550 yılları arasına tarihlenir. Kolonizasyon için en erken tarihi Eusebios vermektedir. Eusebios’a göre Trapezos’un kuruluş tarihi M.Ö. 756 yılıdır⁵⁵. Bu durumda Trapezos’u kuran Sinope’nin daha erken bir tarihte kurulmuş olması gerekir ki bu durum da Miletoslular’ın neden daha yakın ve uygun konumda olan Thrakia Khersonesos, Propontis’teki diğer yerleri ve Khalkedon’u bu tarihten sonra kolonize ettikleri sorusunu ortaya çıkarır. Eğer Eusebios’un verdiği tarih doğruysa belki de Karadeniz’e çıkış yolunda kalan bu saydığımız yerler bu yol için bir engel teşkil etmemekteydi. Thraklar’ın bu dönemde bir deniz güçlerinin olmadığı ve buralardan geçişe etki edemeyecekleri bellidir. Ayrıca zaten kendileriyle savaş içinde olan küçük kabileler durumundadırlar. Bir başka ihtimal de Trapezos ve çevresinden elde edilen bir hammadde nedeniyle ilk önce buraya yerleşmek hedeflenmiş olabilir. Bu olasılıklara rağmen yine de Eusebios’un verdiği bu tarih biraz abartılı olsa

⁵⁰ Peter J. Rhodes, **A History of the Classical Greek World, 478–323 BC**, First published by Blackwell Publishing Ltd., 2006, s. 2.

⁵¹ Strabon, **Geographika**, xiii.1.3

⁵² Jacques Vanschoonwinkel, “Greek Migrations to Aegean Anatolia in the Early Dark Age”, **Greek Colonization: An Account of Greek colonies and Other Settlements Overseas** Vol. I, ed. Gocha R. Tsetsckhladze, s. 130 ve 132.

⁵³ George Thomson, **Tarihöncesi Ege: Eski Yunan Toplumunu Üstüne İncelemeler**, Çev. Celal Üster, İstanbul, Homer Kitabevi, 2007, s. 95.

⁵⁴ CAH Vol. III.3, s. 157 ; John Boardman, “Aspects of Colonization”, **BASOR**, No. 322, 2001, s. 33-42

⁵⁵ Hansen-Nielsen, **Archaic and Classical Poleis**, s. 925, Eusebios, Khronikon’dan alarak.

gerektir. Üstelik Eusebios, Cumae'nin kuruluşunu da 1051 yılına tarihlenmektedir fakat Cumae'nin bu tarihte kurulmuş olmasına imkan yoktur. Bu düşüncüyü destekler nitelikte R. Carpenter, M.Ö.680'lerde **Pentakonter**'in icadından önce Yunanlar'ın Karadeniz'den gelerek Bosporos'tan geçen akıntıyı geçmelerinin imkansız olduğunu, bu tarihten sonra icad edilen **Pentakonter** cihazı sayesinde Bosporos'u geçerek Karadeniz'e açılabildiklerini ileri sürmektedir⁵⁶. Şu ana kadar kazılardan elde edilen buluntular da Karadeniz'in kolonizasyonuna dair M.Ö. 7. yy'ın başlarından öncesine bir tarih vermediğinden Eusobios'un verdiği tarihe ihtiyatlı yaklaşmalıyız⁵⁷.

Thrakia Khersonesos'un Yunanlar tarafından ilk kolonizasyonu, M. Ö. 7. yy'ın başlarındadır⁵⁸. Yarımada'daki ilk koloniler Aioller tarafından kurulan Alopekonesos ve yine bir Aiol adası olan Lesboslular tarafından kurulan Sestos ile Madytos'tur⁵⁹. Aioller'i Miletoslular takip etmiş, Limnai'yi kuran Miletoslular, Klazomenaililer'le birlikte de Kardia kentini kurmuşlardır⁶⁰. Aioller ve Ionlar'dan sonra Karadeniz'le bağlantısının ve özellikle Güney Rusya'dan temin ettiği tahılın sevk yolunun güvenliğini sağlamak isteyen Atina, M. Ö. 7. yy'ın son çeyreğinde bölgeyle ilgilenmeye başlamıştır. Peisistratos zamanında bir Miletos kolonisi olan Asya yakasındaki Sigeion'u ele geçirerek yerleşmiş, daha sonra kesin olmamakla birlikte Thrakia Khersonesos'nda Elaios'a yerleşmiştir⁶¹. Böylece Atina Hellepontos Boğazı'nın Ege tarafındaki girişini tutarak geçişleri kontrol edebilme imkanını kazanmıştır. Aioller'den yüz elli yıl kadar sonra yani Atina'da Peisistratos hüküm sürdüğü zamanda Kypselos oğlu Miltiades önderliğinde Kardia'ya da yerleşen Atina, Yarımada'nın da tamamına hakim olabilmeyi başarmıştır. Miltiades, Kardia'nın savunmasını güçlendirerek kenti bir **apoikia** olarak yeniden kurmuştur. Ps. Skymnos, Paktye ve Krithote yerleşimlerini de Kypselos oğlu Miltiades'in kurduğunu aktarı⁶².

⁵⁶ Rhys Carpenter, "The Greek Penetration of the Black Sea", **AJA**, C. LII, 1948, b.a.

⁵⁷ A. J. Graham, "The Date of the Greek penetration of the Black sea", **BICS**, C. 5, 1958, s. 31-33.

⁵⁸ Isaac, **Greek Settlements**, s. 161. ; Tzvetkova, **History of the Thracian Chersonese**, s. 286 ; Hansen-Nielsen, **Archaic and Classical Poleis**, s. 900.

⁵⁹ Isaac, **a.e.** ; Tzvetkova, **Thrakische Chersones**, s. 31. ; Yavuz, **The Thracian Chersonese**, s. 66.

⁶⁰ Strabon, **Geographika**, xiv.1.6 ve 7fr. 50.

⁶¹ Antony Andrewes, **The Greek Tyrants**, London Hutchinson's University Library, London. 1956, s. 104 ve 111. ; Isaac, **Greek Settlements**, s. 163.

⁶² Ps. Skymnos, **Periegesis**, 711-712.

Kolonizasyonu ile birlikte Thrakia Khersonesos hakkında daha detaylı bilgiler edinmeye başlıyoruz. Çünkü artık düzenli yerleşimlerin oluşmaya başladığı Yarımada tam anlamıyla Yunan dünyasına katılmaya başlamıştır. Antik kaynaklarda artık efsanelere dayalı değil belirli olaylar doğrultusunda ismi anılmaktadır. Bu kaynaklarda Thrakia Khersonesos’nda yirmi dört civarında antik yerleşimin adı geçmektedir. Söz konusu yirmi dört yerleşimin sadece on beş tanesi **polis** olarak anılır⁶³. Ksenophon, Derkylidas Yarımada’ya geldiğinde yani M.Ö. 4. yy’ın başlarında burada 11-12 kentin olduğundan bahsetmektedir⁶⁴. Bu sayı doğrultusunda ve olması gerekli köyler de düşünüldüğünde M.Ö. 4. yy’da Yarımada’nın yoğun bir yerleşmeye sahne olduğunu açıkça söyleyebiliriz. Tabii ki M.Ö. 7. yy’da Yarımada’da ilk koloniler kurulmaya başlandığında bu sayı daha azdı.

E. Phlaidler’in gelişi

Thrakia Khersonesos’un Kolonizasyon dönemini incelediğimiz bir önceki bölümde gördük ki M.Ö. 7. yy’ın başlarına kadar basit yerleşmelerde Thraklar’ın yaşadığı Yarımada’ya önce Aioller gelmiş, sonrasında Kypselos oğlu Miltiades önderliğinde Atinalılar’ın gelmesiyle Yunan dünyasına dahil olmuş ve ilk defa bir birliktelik elde edilmiştir. Tabii bu birliktelikten daha çok Atinalılar’ın Yarımada’yı kontrollerine almalarıyla bir yönetim kurmaları anlaşılmalıdır. M.Ö. 6. yy’ın son yarısından başlayarak Thrakia Khersonesos’nda hüküm süren Kypselos oğlu Miltiades, sonrasında yerine geçen Stesagoras ve ardından Kimon oğlu Miltiades, Philaid isimli aynı ünlü Atinalı ailenin üyeleridirler⁶⁵. Philaid ailesi Atina’nın köklü ailelerindendi. Bu aileden yine Miltiades isimli bir kişi daha M.Ö. 664/3 ve 659/8 gibi erken yıllarda Atina’da **arkhon** olarak görev yapmıştı⁶⁶. Herodotos’un bildirdiğine göre Aias oğlu Phlaios önderliğinde Atina’ya yerleşen bu aile Phlaios nedeniyle Atina’da Phlaidler olarak anılmıştır⁶⁷.

⁶³ Hansen-Nielsen, **Archaic and Classical Poleis**, s. 902.

⁶⁴ Ksenophon, **Hellenika**, iii.2.10.

⁶⁵ Kiril Jordanov, “The Horseman-Hunter”, **Ancient Thrace**, Edit. Al. Fol, v.d., Institute of Thracology, Bulgarian Academy of Sciences, Balkan Press, Sofia, 2000. s. 104. ; CAH Vol. III.3, s. 405 ; CAH Vol. V, s. 330.

⁶⁶ Pausanias, **Periegesis Tes Hellados**, iv.23.10 ve viii.39.3.

⁶⁷ Herodotos, **Historiai**, vi.35.

Thrakia Khersonesosu'nda Atina kolonizasyonunun başlangıcı Yunanlar'da adet olduğu üzere bir efsaneye bağlanmıştır. Böylece Atina'nın Yarımada'daki varlığının bir anlamda meşru olarak algılanması amaçlanmış olmalıdır. Bu efsane Yarımada'nın halkı olan Dolonkiler'in Delphoi'den aldıkları kehanet gereği Miltiades'i davet etmeleriyle başlamaktadır. Efsaneye göre Yarımada'da yaşayan Dolonkiler sık sık komşu Thrak kabilesi olan Apsinthler ile savaş durumundaydılar ve bu savaşlardan sonuncusunda büyük bir yenilgiye uğramışlardı. Buna çözüm aramak için Delphoi'de **Pythia**'ya başvurdular. Burada efsane de olsa Herodotos bize Thraklar'ın Delphoi'ye başvurabilecek kadar Yunanlar ile ilişki içerisinde olduklarını da aktarmış olmaktadır. Zaten Yunan dininde Thrak etkileri de bize çok daha eskilerden bir Thrak-Yunan ilişkisini göstermektedir. **Pythia**, Dolonkiler'e tapıntan ayrıldıktan sonra kendilerine ilk konukseverlik edene yurtlarında koloni kurduklarını salık vermişti. Boiotia-Phokis yolu boyunca kendilerini davet eden olmayınca Dolonkiler Attika'ya doğru yol aldılar ve burada hatırı sayılır bir kişi olan Kypselos oğlu Miltiades tarafından konuk edildiler. Dolonkiler Miltiades'i yurtlarına davet ettiler ve Miltiades de **Pythia** ya danışarak bu daveti kabul etti⁶⁸. Ailesinin at yetiştiriciliğiyle meşhur olduğunu bildiğimiz Miltiades'in zengin ve nüfuzlu birisi olduğu kaçınılmazdır. Çünkü Attika gibi toprağı verimli olmayan bir yerde at yetiştiriciliği oldukça zengin olmayı gerektirirdi. Üstelik yetiştirdikleri atlarla pek çok defa olimpiyatlarda dört atlı araba yarışlarını kazanmışlardı⁶⁹. Miltiades kendisine katılmak isteyen Atinalılar ve maiyetini de yanına alarak Dolonkiler'le birlikte M. Ö. 547 yılından biraz önce Thrakia Khersonesosu'na doğru yelken açtı⁷⁰. Buraya vardığında etrafındakilerce **Tyran** ilan edildi⁷¹ ve ilk iş olarak Kardias ile Paktye kentleri arasına denk gelen kıstakta Yarımada'yı Apsinth saldırılarından koruma amaçlı bir savunma duvarı inşa ettirdi.

Tabii gerçek çok daha farklıydı. Yunan dünyasında Büyük Kolonizasyon Dönemi çok daha önce M.Ö. 8. yy'da zaten başlamıştı ve bu süreçte henüz pek de

⁶⁸ Herodotos, **Historiai**, vi.34-36.

⁶⁹ Herodotos, **a.g.e.** vi.103.

⁷⁰ Isaac bu tarihi M.Ö. 547'den hemen sonra olarak vermektedir fakat bu doğru olmasa gerektir. Çünkü Miltiades Lampsakos'la yapılan savaşlar sırasında esir alındığında Lydia Kralı Kroisos'un araya girmesiyle serbest bırakılmıştır. Bilindiği gibi Kroisos M.Ö. 547/46 yılında Persler tarafından ele geçirilene kadar Lydia Kralı'dır. Bkz. Isaac, **Greek Settlements**, s. 164.

⁷¹ Herodotos, **a.g.e.** vii.36.1.

parlak bir şehir olmayan Atina geride kalmıştı. Ekonomisinin gelişmesi ve Solon tarafından Atinalılar'ın köleliğinin yasaklanmasından⁷² sonra hem artan iş gücü ve tahıl ihtiyacının karşılanması hem de yeni pazarlar bulma gerekliliği Atina'yı da kolonizasyona katılmaya mecbur kılmıştır. Bu şartlar altında M.Ö. 6. yy'da Atinalılar kendileri için yakın ve uygun olarak henüz bütünüyle kolonize edilmemiş verimli topraklara sahip Thrakia Khersonesosu'na ilgi duydular⁷³. Bunda Yunanlar'dan çok barbarların yaşadığı bu topraklardan köle temininin kolaylığı da etkili olmuş olmalıdır. Kypselos oğlu Miltiades'in Thrakia Khersonesosu'na gelişi o zaman Atina'da **arkhonluk** yapan Peisistratos tarafından bir görevlendirme ile olmuş olmalıdır. Çünkü Peisistratos'un izni olmadan Miltiades kolonistleri de yanına alarak böyle bir olaya girişemezdi⁷⁴. Belki I. Miltiades'in kardeşi Kimon'u sürgüne gönderen Peisistratos⁷⁵ onu da Atina'dan uzaklaştırmak istemiş ve Atina çıkarları doğrultusunda Thrakia Khersonesosu'na **oikistes** olarak göndermişti. Böylece hem kendisine potansiyel tehlike olan güçlü bir kişiyi Atina'dan uzaklaştırmış hem de Hellepontos bölgesine bir müttefik yerleştirmiş oluyordu.

Apsinth saldırılarını bir savunma duvarıyla bertaraf ettiği anlaşılan Miltiades, Philaid ailesi önderi olarak bu yönetimi kurduğunda Anadolu kıyısındaki Lampsakos ile ters düşmüş olmalıdır. Lampsakos ile pek çok çarpışmanın olduğu bilinir. Hatta bu çarpışmaların birinde Lampsakoslular tarafından bir pusuyla ele geçirildiği de Herodotos tarafından aktarılmaktadır. Fakat Miltiades'in Lydia Kralı Kroisos ile arası oldukça iyiydi. Kroisos'un emri üzerine Lampsakoslular Miltiades'i bırakmak zorunda kalmışlardır⁷⁶. Lampsakos'un Phlaidler ile ters düşmesi oldukça anlaşılır bir durumdur. Çünkü Thrakia Khersonesosu'nda bir yönetim kurulmadan önce özellikle de Miltiades'in yönetim merkezi olarak seçtiği Kardia ve civarı Anadolu'nun Trakya'ya açılan kapısı görevini görmüş olmalıdır. Lampsakos daha önce bu kanalla önemli bir gelir elde etmiş olmalı ki kendi yerine geçerek Trakya'nın iç bölgeleriyle ticareti ele geçiren Phlaidler'le ters düşmüştür.

⁷² Aristoteles, **Athenaion Politeia**, 6.

⁷³ Cornelius Nepos, **De Viris Illustribus**, Miltiades, 1.1.

⁷⁴ Andrewes, **The Greek Tyrants**, s. 104.

⁷⁵ Herodotos, **Historiai**, vi.103.

⁷⁶ Herodotos, **a.g.e.**, vi.37.

Kypselos oğlu Miltiades çocuk bırakmadan öldükten sonra yerine annesi tarafından üvey kardeşi olan Kimon oğlu Stesagoras geçmiştir. Bu arada Miltiades'in ölümüyle Atina adına başlayan bu kolonizasyon da tamamlanmış ve Thrakia Khersonesos halkı **oikistes** ilan edilen Miltiades onuruna bayramlar, at yarışları ve kurban adama günleri düzenlemeye başlamıştır. Stasegoras da çocuk bırakmadan Lampsakoslular'la devam eden savaşlar sırasında **Prytaneion**'da muhtemelen bir düşman casusu tarafından öldürülmüştür. Bu sırada Atina'da Peisistratos'un ailesi hala etkindir ve Stasegoras'ın yerine Kimon oğlu, yani öldürülen Stasegoras'ın kardeşi olan Miltiades'i M.Ö. 516/15⁷⁷ yıllarında Thrakia Khersonesos'na yollarlar⁷⁸. Uzun zamandır Yarımada üzerinde hakimiyeti olan ve **oikistes** olarak tapınım görmeye başlamış olan I. Miltiades'ten dolayı yumuşak bir geçiş olması için bu Miltiades seçilmiş olmalıdır. Ayrıca yine Herodotos'tan bildiğimiz üzere bu Miltiades de diğeri gibi Atina'da oldukça saygın bir kişiydi. Kimon oğlu Miltiades Herodotos'un bildirdiğine göre Thrakia Khersonesos'unun diğer yerleşimlerinden gelen temsilcileri bir hile ile etkisiz hale getirerek hapse attirmiş ve kendisi için beş yüz kişilik bir paralı asker gücü tutmuştu. Buradan anlıyoruz ki Kimon oğlu Miltiades yeni yönetici olarak kendisine karşı oluşacak bir muhalefetten çekinmiştir. Bu önlemlerin yanı sıra Thrak kralı Oloros'un kızı Hegesipyle ile evlenmiştir⁷⁹. Bu evlilikteki amacı kuşkusuz yönetimine Thraklar'ın gözünde de meşruluk kazandırmak ve Thraklar'la olan ilişkileri güçlendirmektir. Çünkü Philaidler Yarımada'ya geldiğinden beri Thraklar'la sürekli ilişki içindedirler ve Thraklar olmadan ticaret imkansızdır.

Philaidler dönemi ile ilgili son olarak şuna dikkat çekmek gerekmektedir ki; Atina'nın Yarımada'ya verdiği önem boğazın kontrolü ve tarımsal verimliliğinden kaynaklanmaktadır. Bu döneme kadar Karadeniz'de de koloniler kurulmuş olduğundan boğazı kontrol edebilmesi jeostratejik önemini de öne çıkarmaya başlamıştır. Atina'nın ilgisi ve sikkeler üzerindeki tarımsal öğeler Yarımada'nın günümüze oranla tarımsal açıdan çok daha verimli olduğunu düşünmemize neden

⁷⁷ Isaac, **Greek Settlements**, s. 171.

⁷⁸ Stesagoras'tan önce iki Miltiades olduğuna yani toplamda üç Miltiades, Kimon oğlu Miltiades'in de üçüncü Miltiades olduğuna dair karışık durum için bkz: N. G. L. Hammond, "The Philaids and the Chersonese", **The Classical Quarterly**, C. VI, No. 3-4, Cambridge University Press, Jul-Oct. 1956. s. 113-129.

⁷⁹ Herodotos, **Historiai**, vi.38-40.

olmaktadır. Her ne kadar o zamanki nüfusu bugünle karşılaştırmamız doğru olmasa da modern tarım teknikleri olmadan ve Trakya'nın bu dönemde en yoğun yerleşilmiş yeri olan Yarımada'nın hem kendi halkı hem de Attika için bir tahıl deposu olarak kullanılmış olması bu varsayımı doğrular niteliktedir.

Philaidler'in gelişiyle Thrakia Khersonesosunun ikinci kolonizasyon döneminde meydana gelen önemli olayları inceledikten sonra artık sıra Persler'in batıya ilerlemeleriyle Batı Anadolu ve Trakya ile birlikte Thrakia Khersonesosunda da başlayan yeni dönemi incelemeye gelmiştir.

F. Pers dönemi

Atina, M.Ö. 6. yy'ın ortalarında Thrakia Khersonesosunda koloniler kurarken doğuda ise daha önce Medler'i yenerek bölgede önemli bir güç haline gelmeye başlamış olan Persler de Anadolu'ya girmeye başlamışlardı. Anadolu'da önemli bir güç olarak Yunan şehir devletlerini etkisi altında bulunduran Lydia Krallığı'na Büyük Kyros önderliğinde son vermeleri (M.Ö. 547)⁸⁰ Persler'in, Anadolu'da 200 yıl sürecek olan hakimiyetlerinin de başlangıcıydı. Daha bu zamanda Kyros, yönetimi kolay olsun diye ülkesinin geri kalanı gibi Anadolu'yu da bir tür yerel yönetim ağı olan satraplıklara bölmüştü⁸¹. M.Ö. 522 yılına gelindiğinde artık Pers İmparatorluğu, Mısır'ın da dahil olduğu oldukça geniş topraklara hakimdi ve bu tarihte Büyük lakaplı I. Dareios (M.Ö. 521-486) Pers tahtına çıkmıştı. I. Dareios satraplıkları yeniden organize edip yeni vergi sistemleri getirirken Thrakia Khersonesosunda da Kimon oğlu Miltiades Philaid ailesinin bir üyesi olarak yönetimde bulunuyordu. Kimon oğlu Miltiades tıpkı Kypselos oğlu Miltiades gibi Atina'da en güçlü üç aileden biri olan ve o dönemde yönetimdeki Peisistratidler tarafından Yarımada'ya gönderilmişti.

Bu arada I. Dareios M.Ö. 513/12 yıllarında asıl amacı Yunanistan'ı fethetmek olan bir Trakya seferi düzenledi. Bu sefer için Anadolu'dan Avrupa yakasına geçişini

⁸⁰ Josef Wiesehöfer, **Ancient Persia**, Çev. Azizeh Azodi, I. B. Tauris Co. Ltd., 1996, s. 2.

⁸¹ **A.e.**, s. 34.

gemileri yan yana bağlayarak Bosporos üzerinden yapmıştır⁸². Geçiş için burayı kullanmasının iki sebebi olabilir. Birincisi, öncelikle İskitler üzerine yürüyeceği için Karadeniz'in kuzeyine ilerlerken donanmasını kıyıda izleyerek yalnız bırakmak istememiş ve Türkiye Trakyası'nın doğusunu da hakimiyetine alarak daha sonra Yunanistan'a inerken Thrakia Khersonesosuna girmeyi düşünmüş olabilir. İkinci ihtimal; I. Miltiades zamanından beri olan ilişkilerine dayanarak Kimon oğlu Miltiades'in I. Dareios'un ordusunu Thrakia Khersonesosundan geçirmek istememesi olabilir. Çünkü dost bile olsa bir ordunun geçişi pek çok zarara neden olabilirdi. Kimon oğlu Miltiades'i Thrakia Khersonesosuna gönderen Peisistratidler Atina'da dışlanarak zor duruma düştüklerinde Philaidler'e karşı da oluşan olumsuz hava⁸³ I. Dareios'un Miltiades'e sempatisini de arttırmış olmalıdır. Ayrıca Persler kendileri için bilinmezliklerle dolu bu topraklara ilk defa gideceklerdi ve Thraklar'ın iyi savaşçı oldukları o zaman da biliniyordu. Bu nedenle I. Dareios, Thrak kabilelerinin bir kısmı ile iyi ilişkileri olan Miltiades'in yanında olmasının daha iyi olacağını da düşünmüş olmalıdır. Miltiades, I. Dareios'un yaptığı bu Trakya seferine müttefik olarak Ionia kentleri ile beraber katılmıştır⁸⁴. Fakat bu müttefiklik Miltiades'in denge politikasının gereğidir. Çünkü artık bir imparatorluk haline gelmiş ve vergilendirme dışında fethettiği yerlerde kültür ve din hayatı gibi sosyal yaşama, içişlerine karışmayan bir yönetimden kaçmak hem anlamsız hem de imkansızdı. Bunun taktik gereği olan bir müttefiklik olduğunu şuradan da anlayabiliriz ki; Miltiades, I. Dareios İskitler'e karşı önden gittiği sırada Tuna Nehri üzerinde yapılan köprüyü korumak üzere geride kalmış ve I. Dareios'un yenilme emareleri ortaya çıktığında yanında bulunan Ionialılar'ı da ikna etmeye çalışarak bu köprüyü yıkmak istemiştir⁸⁵. Yine bu denge politikasının gereği olarak Miltiades, Atina ile de ilişkilerini iyi tutmaya çalışmıştır. Bastırdığı tetradrahmilerin bir yüzünde tip olarak Athena başını kullanmıştır.

Sefere Bosporos'tan başlayan I. Dareios dönüşte Thrakia Khersonesosuna inerek Asya'ya Sestos'tan geçmiştir. Sestos, I. Dareios'un Asya'ya geçmeden önce

⁸² Ellen Rehm, "The Impacts of the Achamenids on Thrace: A Historical Review", **Black Sea Studies** Vol. XI, Aarhus University Press 2010, s. 140.

⁸³ Aristoteles, **Athenaion Politeia**, 19.

⁸⁴ Herodotos, **Historiai**, vi.41.

⁸⁵ H. T. Wade-Grey, Miltiades, **JHS**, C. LXXI, 1951, s. 215. ; Herodotos, **a.g.e.**, iv.137.

geride bıraktığı Megabazos komutasındaki 80.000⁸⁶ kişilik Pers gücü ile birlikte yeni kurulan Pers yönetiminin merkezi olmuştur⁸⁷. Bu yönetimin bir satraplık olup olmadığı tartışmalı bir konudur. Bazı günümüz araştırmacıları bir Skudra-Trakya satraplığından bahsetseler de net bir durum yoktur⁸⁸. Megabazos, Trakya’da Pers hakimiyetini daha da geliştirdikten sonra Hellespontos Boğazı vasıtasıyla Asya’ya geçerek Pers Kralı’nın yanına dönmüştür. Bu arada Megabazos bölgedeki Pers hakimiyetini Makedonya’ya da kabul ettirmiştir. Persler’in hakimiyetiyle bölgede M.Ö. 499 yılındaki Ionia isyanına kadar bir barış dönemi yaşanmıştır. Bu barış döneminde ticaret güçlenmiş ve daha önceden bildiğimiz köklü ticari bağlantıları olan Kardia, Kypselos oğlu Miltiades zamanında inşa edilen duvarın Trakya tarafında Kobrys ve Kypasis adlı iki **Emporion** kurmuştur⁸⁹.

Artık Pers egemenliği altına girmiş bulunan Miltiades kendisini daha güvende hissederek Lemnos ve Imbros adalarına saldırıp buraları ele geçirdi. Fakat bu adaları hemen Atina’ya hediye etti⁹⁰. Hem bu durum hem de daha İskit seferi sırasında I. Dareios’a karşı yaptığı çıkışın olumsuz sonuçlarından çekinen Miltiades, kendisini yakalayıp Dareios’a teslim ederek mükafatlandırılmayı planlayan Fenikeliler’in Tenedos adasına geldiğini duyunca Thrakia Khersonesosundan Atina’ya kaçmıştır. Beş tiremle Kardia’dan yola çıkan Miltiades, Melas Kolpos (Saros körfezi) ‘tan geçerek yakalanmasına az kalmışken Imbros adasına sığınmış, daha sonra da Atina’ya geçebilmiştir⁹¹. Herodotos, Dareios’un kışkırttığı İskit göçebelerinden korkarak kaçtığı ve daha sonra Dolonkiler tarafından tekrar geri getirildiğini söylese de bu akla yatkın görünmemekte, üstelik verdiği tarihler de bu konuyla uyumsuzdur⁹². Miltiades’in Yarımada’dan kaçışı Persler’in Lade adası açıklarında aldıkları galibiyet sonrası rotalarını Hellespontos’a çevirdikleri tarih olan M.Ö. 494 yılı civarında olmalıdır.

⁸⁶ Herodotos, **a.g.e.**, iv.143.1-3.

⁸⁷ W. Pajkowski, “Einige Bemerkungen zur Lokalisierung der Persischen Provinz (Satrapie) Skudra”, **Eos** Vol. VXXI, 1983, 243–55.

⁸⁸ Rehm, *Achamenids on Thrace*, s. 139 ; Diana Gergova, **Orphic Thrace and Achaemenid Persia**, Aarhus University Press, 2010, s 68.

⁸⁹ Ps. Skylaks, **Periplus**, 67.

⁹⁰ Herodotos, **Historiai**, vi.136-140.

⁹¹ Herodotos, **a.g.e.**, vi.40-41.

⁹² Herodotos’un İskitler’in Yarımada’ya inişi için verdiği yıl M.Ö. 495 yılıdır. Fakat I. Dareios’un seferi M.Ö. 513-512 yıllarında gerçekleşmiştir.

M.Ö.499 yılındaki Ionia isyanından kurtulan İonialılar bu isyanı devam ettirmek amacıyla Hellespontos'tan Byzantion'a kadar kentleri boyundurukları altına almışlardı. Bir süre sonra Pers komutanlarından Daurises, Hellespontos'taki kentler üzerine yürüyerek bu kentlerden Asya tarafındaki bazılarını geri aldı⁹³. M.Ö. 493 yılında Propontis'te bulunan Pers müttefiki Fenike donanması Thrakia Khersonesosuna yelken açarak Kardias dışındaki bütün Yarımada kentlerini ele geçirerek tahrip etmiştir⁹⁴. M.Ö. 492 yılında da yine bir Pers ordusu Mardonios komutasında Trakya'ya sefer düzenleyerek burada bozulmuş olan Pers hakimiyetini tahkim etmiştir⁹⁵. Böylece kısacık bir barış döneminden sonra Thrakia Khersonesosuna tekrar bir karmaşanın içine düşmüş oluyordu.

Daha önce anlattığımız gibi Thrakia Khersonesosundan kaçarak Atina'ya gelmiş olan Kimon oğlu Miltiades, Thrakia Khersonesosunda bir **tyran** olarak yaptıklarından dolayı doğal olarak düşmanlar da kazanmıştı. İşte bu düşmanları Atina'ya dönmüş olan eski Thrakia Khersonesos **tyranı** Miltiades'i rahat bırakmamışlar ve yargılayarak bertaraf etmek istemişlerdi. Bütün bu olabilecekleri belki de Miltiades biliyordu ama Elaios'tan yaptığı seferlerle Lemnos'u Atina adına ele geçirmesi ona Atina'ya gidebilmesi için güven vermiş olmalıdır. Ionia isyanıyla değişen politik durumlar sonucu Yunanlar ölüm kalım meselesi haline gelen büyük bir var oluş mücadelesi içine girmişlerdi ve bu kritik dönemde Atinalıların her insana ihtiyaçları olduğu gibi deneyimli Miltiades'e de ihtiyaçları vardı. Bu yüzden mücadelenin en önemli olaylarından olan Marathon savaşına da Miltiades'i on **strategos**'tan biri olarak atamışlardır.

Perslerin Datis ve Artapharnes komutasında Yunanistan'a ayak bastığını öğrenen Atinalılar savaş yapıp yapmamaya karar vermek için toplanmışlardı⁹⁶. Thrakia Khersonesosundaki **tyranlığı**nı bırakarak kaçmasına neden olan Persler'le savaş taraftarı olan Miltiades, **polemakhos** Kallimakhos'u da ikna ederek Atina'nın savaşa girme kararı vermesini sağladı ve bu kararın en ateşli savunucusu olarak da ordunun başına geçti⁹⁷. Marathon'da yapılan savaşı Yunanlar kazandı. Fakat bu zafer

⁹³ Herodotos, **a.g.e.**, v.117.1.

⁹⁴ Herodotos, **Historiai**, vi.34.1.

⁹⁵ Rehm, Achamenids on Thrace, s. 142.

⁹⁶ CAH Vol. IV, s. 491-506.

⁹⁷ Herodotos, **a.g.e.**, vi.110.

Yunanlar için Pers tehlikesinin geçtiği anlamına gelmiyordu. Thrakia Khersonesos M.Ö. 492 yılında Mardonios'un seferinden bu yana Pers yönetimi altında Pers komutanlarca yönetiliyordu. Herodotos, Kserkses Yunanistan seferini yapmadan önce burada iki merkez olduğunu ve Pers döneminde bu merkezlerden Sestos'un Artaykse, Kardia'nın ise Oiobazos isimli Pers komutanlarca yönetildiğini ima etmektedir⁹⁸. Elaios da en azından gemiler için üs olarak kullanılıyordu⁹⁹. Persler'in komutanlar aracılığı ile yönetim için bu iki kenti seçmiş olmaları anlamlıdır. Çünkü Sestos boğaz geçişleri, Kardia ise Trakya'nın iç bölgeleriyle yapılan ticaret için önemli yerlerdir. Elaios ise Yarımada'nın en ucunda Ege'ye ve Yunanistan'a doğru uzanan konumuyla gemilere üs olarak son derece uygun bir yerdir.

Persler ele geçirdikleri yerlerin iç işlerine karışmayarak sadece vergi alıyorlardı. Tabii bu yerleri politik anlamda her ne kadar yumuşak denebilecek şekilde yönetiyorlarsa da imparatorluğun büyüklüğü yerel yöneticilerin denetimini güçleştirmekteydi. Bu durum ele geçirilen yerlerin halklarının büyük sıkıntılar yaşamasına neden olmaktaydı. Nitekim Artayktes denen Pers komutanı da Sestos merkezli olarak Yarımada'nın güney yarısını yönetirken halkını çok ezmiş, Elaios'taki Protesilaos Tapınağı'na saygısızlık ederek buradaki hazineleri Pers Kralı'na yanlış bilgiler vererek çalmıştır.

Marathon savaşından 10 yıl sonra M.Ö. 481 yılında Yunanlar'ın bekledikleri gibi Persler bu sefer yeni kralları Kserkses ile geri geldiler¹⁰⁰. Kserkses, öncelikle bu seferin ikmal sorununu çözmek istemiş ve bu amaçla Thrakia Khersonesos'un Hellepontos kıyısında Leuke Akte isimli yerleşimi bir levazım merkezi olarak kurmuştur¹⁰¹. Bu sorunu hallettikten sonra, Hellepontos'u geçmek için Sestos ve Abydos arasına bir köprü inşası için emir vermiştir. Abydos tarafından yapılmaya başlanan köprüde Persler'in müttefikleri olan Mısırlılar ve Fenikeliler de çalışıyorlardı. İlk köprünün tam bitişi sırasında fırtınayla kopması Kserkses'i çok kızdırmış ve köprü yapımının sorumlularının başlarını vurdurmuştu. Sonunda köprü yüzlerce kürekli gemi ve **trirem**'in yan yana halatlar ve demirlerle bağlanmasıyla

⁹⁸ Herodotos, **a.g.e.**, ix.115-116. ; Thukydides, viii.62.

⁹⁹ Herodotos, **Historiai**, vii.22.

¹⁰⁰ Rehm, **Achamenids on Thrace**, s. 142.

¹⁰¹ Isaac, **Greek Settlements**, s. 197.

yapılmış oldu¹⁰². Köprü'nün enine uygun kalaslar kesilip bunların üzerine taban döşendikten sonra Pers ordusu bir hafta sürede Asya'dan Avrupa yakasına geçti¹⁰³.

M.Ö. 480 yılında Sparta'nın da Atina'nın yanında yer almasıyla Yunanistan'da yapılan Artemision, Thermopylai ve Salamis, M.Ö. 479 yılında da Plataia ve Mykale savaşları sonunda Persler Batı Anadolu'dan dahi kovulmuş ve bu tarihten sonra Yunanlar saldıran taraf olmuştur. Bu arada bu sonuca ulaşılmasında Batı Anadolu'daki kentlerin de tekrar ayaklanması yardımcı olmuştur. Thrakia Khersonesosu ise henüz Pers yönetimi altındaydı. Bu olaylar oldukça kısa süre içerisinde gerçekleştiğinden Pers komutanlarından Artayktes Sestos'ta, Oiobazos ise Kardias'ta vali olarak hala iş başındaydılar.

Mykale'de Persleri yenen Yunanlar'dan Spartalılar memleketlerine geri dönerken Atinalılar kendileri için çok önemli olan ve uzun zamandır düşman elinde olan Thrakia Khersonesosu'nu almak üzere yelken açtılar¹⁰⁴. Önce ters rüzgarlar nedeniyle Lekton'da¹⁰⁵ demir atmak zorunda kalsalar da sonunda Abydos'a geldiler. Geldiklerinde Kserkses'in yaptırmış olduğu köprü yerinde yoktu. Yunanlar Thrakia Khersonesosu tarafında görüldüklerinde daha önceden Pers çıkarları için çalışmış ne kadar insan varsa hepsi bölgenin en tahkimli yeri olan Sestos'a kapanmıştı. Köprülerin yapımı için gerekli malzemeyi taşıtmış olan Kardias valisi Oiobazos bile buraya gelmişti. Burada toplanan birlik Atinalılar Yarımada'ya gelmeden önce Yarımada'nın yerlisi ve hakim konumda olan Aioller, Persler ve müttefiklerinden oluşuyordu¹⁰⁶. Sestos kuşatıldı (M. Ö. 478-77). Sestos'un güçlü tahkimatı ve içeride bulunanların oluşturduğu güç nedeniyle kent hemen alınmadı. Atinalılar için burası bir eyaletleri gibi olsa da kuşatmaya katılan müttefikleri kuşatmanın uzamasıyla (bütün bir kış sürmüştü) huzursuzlanmaya başlamışlardı. Sestos'takiler için durum çok daha vahimdi. Pek çok şeyin yanında açlıkla da mücadele etmek zorundaydılar. Bu uzun kuşatma o kadar büyük bir açlığa neden olmuştu ki Herodotos içeridekilerin yatak kayışlarını bile kaynatıp yediklerini anlatır. Bir gece Artayktes ve Oiobazos, kentin gerilerindeki sur bölümlerinde nöbetçilerin seyrek olduğu bir yerden geçerek

¹⁰² Herodotos, **a.g.e.**, vii.33-36.

¹⁰³ Herodotos, **a.g.e.**, vii.58 ; Köprüler için bkz. N. G. L. Hammond – L. J. Roseman, "The Construction of the Xerxes Bridge over the Hellespont", **JHS**, C. CXVI, 1996, b.a.

¹⁰⁴ Thukydides, i.89

¹⁰⁵ Günümüz Çanakkale il sınırlarında kalan Babakale civarında bulunur.

¹⁰⁶ Herodotos, **Historiai**, ix.115.

gizlice kaçmayı başardılar. Sabah olduğunda durumun farkına varan Khersonesoslular durumu kulelerin üstünden işaretlerle Atinalılar'a bildirdiler ve şehir kapılarını açtılar. Kenti kuşatan Atinalılar'ın büyük bir bölümü Persler'in peşinden gitti. Geri kalanı da kente girdi. Oibazos emrindekilerle kentten ilk kaçandı fakat Trakya'ya girdiğinde Apsinthler onu hemen yakaladılar. Oibazos Thraklar için daha önce yurtlarına saldıran Pers Devleti'ni temsil ediyordu ve ulusal töreleri gereği onu yerli tanrıları olan Peleistoros'a kurban ederek kafasını kestiler. Tabii yanındakiler de öldürüldü. Artayktes ve adamları Sestos'tan Oibazos'un hemen ardından ayrılmıştı fakat bunlar da çok fazla uzaklaşmadan Aigospotamoi civarında yakalandılar ama uzun süre çarpıştılar. Adamlarının çoğu ölünce artık dayanamayan Artayktes ve oğlu teslim olmak zorunda kaldılar. Teslim alınanlar Sestos'a geri götürüldüler ve burada tam da Kserkses'in köprüsünün bağlantı yerinde öldürüldüler¹⁰⁷.

Ancak Atinalılar bundan sonra büyük bir hata yapmışlar ve Yarımada'yı bırakarak memleketlerine geri dönmüşlerdir¹⁰⁸. Atina Devleti'nin savaşçı bir devlet olmaması ve Persler'i üst üste ağır yenilgilere uğratmalarının verdiği güven onları böyle yanlış bir harekete sevk etmiş olabilir. Plutarkhos'un aktardığına göre bu boşluğu değerlendiren Persler tekrar Thrakia Khersonesosu'na geri dönmüşlerdir. Atinalılar bu durum karşısında M.Ö. 466'da Kimon komutanlığında tekrar kuvvet göndermişler ve Pers hakimiyetine kesin bir son vermişlerdir¹⁰⁹. Fakat Atinalılar aynı hatayı tekrar işleyerek Yarımada'yı yeniden terk edip geri dönmüşlerdir.

Pers dönemi Thrakia Khersonesosu Perslerin yönetim şekli bakımından bazı bilinmezliklere sahiptir. Bilindiği gibi Persler ele geçirdikleri yerlerde içişlerine karışmadıkları, daha çok vergi almaya yönelik yönetim birimleri olan satraplıklarla hüküm sürmekteydiler. Fakat antik kaynaklarda burada veya Trakya'nın herhangi bir bölgesinde satraplık kurulduğuna dair net bilgi yoktur. I. Dareios'un Trakya-İskit seferinin başarılı olduğu da yoruma açık bir konudur. Bu durumda Persler daha çok Trakya'nın güneyinde egemenlik kurabilmişlerdir ve daha kuzeyde de zaten egemenlik kurulmasını gerektirecek bir ortamın olmadığı bellidir. Belki de I. Dareios

¹⁰⁷ Herodotos, **Historiai**, ix.115-120.

¹⁰⁸ Thukydides, i.89.

¹⁰⁹ Plutarkhos, **Kimon**, 14.1.

işler umduğu gibi gitmediği için ve daha çok Trakya'nın güneyinde tutunabildiğinden önceden planladığı gibi burada bir satraplık kurmaktan vazgeçerek bunu daha sonraya bırakmıştır. Zaten Persler bu seferi tamamlanmış bir sefer olarak görmemişler daha sonra da aynı şekilde benzer bir sefere Kserkses önderliğinde çıkmışlardı. Yine de buradan komutanlar aracılığıyla vergi toplanmış olmalıdır. Persepolis sarayında kabul salonuna ulaşan merdivenlerdeki krala itaat eden halkları yansıtan kabartmalardaki Thrak elçileri de vergi veren diğer halkların elçileri gibi ellerinde hediyelerle betimlenmişlerdir.

Artayktes isimli Pers komutanının Persler'in nispeten yumuşak yönetimine ters düşecek uygulamalarda bulunması merkezi yönetimin buraya bir satraplıkta olması gerektiği gibi net ulaşamadığını gösteriyor olabilir. Yine de bir satraplığın kurulup kurulmadığı eldeki verilerle net olarak cevaplayabileceğimiz bir soru değildir.

G. Peloponnesos Savaşı'ndan önce

Pers dönemi sonrasında Thrakia Khersonesosunda Atina hakimiyeti tekrar kurulmuştur. Bu arada Byzantion'dan ve Hellespontos civarından Persler'in uzaklaştırılmasında komutan olan Spartalı Pausanias, burada kendi inisiyatifiyle korsanlık yapmaya başlamış, ayrıca Yunanlar'a da kötü davranmaya başlamıştı. Bölge halkının ve seferden dönenlerin şikayetleri sonucu bu kişi Lakedaimonya'ya geri çağırılmıştı¹¹⁰. Thukydides, Pausanias yüzünden pek çok kişinin Atina tarafına geçtiğini, Herodotos ise, Atina'nın bu kişinin yaptıklarını bahane ederek hakimiyeti ele aldığını söylemektedirler. Kimon M. Ö. 466 yılındaki seferi sonrasında Yarımada'yı bırakıp geri dönmüş olsa da bölgeyi Persler'den kurtaran aslen Atinalılar'dır ve bu Atina'ya bir sorun karşısında buraya tekrar müdahale hakkı vermiş olmalıdır. Bu arada Pers politikalarının buradaki halkın Yarımada'yı tamamen terk etmelerini gerektirecek bir durumu da yoktu. Bu nedenle Thrakia Khersonesosunu artık nesillerdir yurt edinmiş olan Atina kökenli halk da varlığını sürdürüyor olmalıdır. Fakat Pers dönemi boyunca ve öncesinde de Phlaidler

¹¹⁰ Thukydides, i.95.

zamanındaki barış dönemi son bulmuştur. Persler sonrası ortadan kalkan barış dönemi ve sonrasında yaşanan karışık politik olaylar sonucu Atina'nın Yarımada'yla ilgilenememesi Yarımada'yı Thrak kabilelerinin saldırılarına maruz bırakmıştı. Bölgede bir otorite boşluğu oluşmuştu ve Plutarkhos'un da aktardığı gibi Perikles'in Atina adına tekrar Yarımada'ya düzenlediği sefere kadar Thraklar ile Yarımada halkı arasında uzun süren savaşlar olmuştur.

Burada şuna da değinmek gerekir ki, M.Ö.6. yy'da ismini sık duyduğumuz, Thrakia Khersonesosunun yerlisi olan Thrak kavmi Dolonkilerin ismi artık duyulmaz olmuştur. Uzun süren bir Yunan hakimiyeti karşısında bu Thrak kabilesi Hellenize olarak Yarımada'da şehirlere yerleşmiş ve onların arasında eriyip gitmiş olabilirler.

Büyük Pers tehlikesi uzaklaştırılmış olsa da henüz devam etmekteydi ve intikam da alınmak isteniyordu. Bu amaç doğrultusunda M. Ö. 478/7 yıllarında Atina önderliğinde Attika-Delos Birliği kuruldu. Birliğe giren kentler Atina ile antlaşmalar yapıyorlar ve bu çerçevede iki taraf birbirlerinin düşmanlarıyla düşman, dostlarıyla dost olacaklarına dair anlaşıyorlardı. Ayrıca üyeler amaçlar doğrultusunda gemi ve asker vermek, bunu veremeyenler ise para olarak vergi ödemek durumundaydılar. Bu birliğin kasası olarak da Delos belirlenmişti. İlk vergi listelerinde Yarımada kentleri 18 talantonluk¹¹¹ yüksek bir vergi ödemesiyle Kherronesitai adı altında (Alopekonesos hariç) toplu olarak kaydedilmişler, M. Ö. 447-46 dan sonra ise ayrı ayrı kaydedilmişlerdir¹¹². Bu tarihten sonra ayrı kaydedilen söz konusu altı yerleşme şunlardır; Limnai, Alopekonesos, Sestos, Madytos, Elaios ve Kherronesos/Agora. Bu yerleşmelerin vergi ödemeleri toplamda 3 **talanton**'dan daha azdır¹¹³. Herhalde bu düşüş Perikles'in aynı tarihe denk gelen Thrakia Khersonesosuna gerçekleştirdiği seferi ile ilgili olsa gerektir. Perikles, süregelen Thrak saldırıları karşısında Karadeniz'de olduğu gibi Thrakia Khersonesosuna da Klerukhia uygulaması kapsamında yerleşimciler getirmiş, yerleştirdiği bin kişilik fakir yurttaşın hem rahat yaşamalarını sağlamış hem de söz konusu yerlerde Atina'nın gücünü

¹¹¹ 1 Talanton = 60 Mina. Teorik ağırlığı 26,196 g.'dir. İçerebileceği sikke miktarı dahil olduğu para sistemine göre değişebilir.

¹¹² Hansen-Nielsen, **Archaic and Classical Poleis**, s. 901.

¹¹³ Robin Osborne, **The Athenian Empire**, Translated and edited by Robin Osborne, London Association of Classical Teachers. 4. Edition. 2000.

pekiştirmişir¹¹⁴. Perikles, bununla da yetinmemiş, devam eden Thrak saldırılarına karşı daha önce Kypselos oğlu Miltiades tarafından yaptırılan savunma duvarı gibi ikinci bir duvar inşa ettirmişir¹¹⁵. Buradan da anlıyoruz ki birinci duvar görevini yerine getiremeyecek kadar atıl duruma gelmiştir. Bu dönemde gerçekleşen Thrak saldırılarında ölen Atina vatandaşlarının isimleri ve Periklesin buradaki faaliyetlerinin anlatıldığı bir yazıt Atina’da bulunmuştur. Atina vatandaşı olan bu yerleşimciler aynı zamanda müttefikler içerisinde olabilecek bir isyana karşı da önlem sayılırlardı¹¹⁶. Klerukhia yerleşimcileri artık Yunan dünyasını tamamen tanımış olan Thraklar’a da bir mesaj niteliğindedir. Çünkü Klerukhia uygulaması kapsamında yerleştirilen kişiler aynı zamanda Atina vatandaşı sayılıyorlardı ve Atina o zaman gücünün doruğundaydı. Aslında yeni düzenlemeyle Thrakia Khersonesos’ndaki kentlerin daha çok vergi vermesi beklenebilir. Çünkü alınan önlemlerle Thrak saldırıları kesilmiş, dolayısıyla ticaretin gelişebileceği huzurlu bir ortam oluşmuştur. Belki de vergilerdeki bu düzenleme yeni yerleşimciler nedeniyle Atina’nın uyguladığı bir sübvansiyon ya da ayrıca alınan başka ödemeler nedeniyledir. Bu ihtimallerin yanı sıra Thrak saldırıları engellenmiş olsa da etkileri henüz devam ediyor olacağından Atina’nın tekrar kontrolü sağladığı Yarımada’da ekonominin iyileşmesine yönelik tedbirleri de bu verginin düşmesinde rol oynamış olabilir. Ayrıca birliğin özellikle donanma ihtiyaçları nedeniyle alınan aynı ödemeler de nakit vergi ödemelerinden düşülüyordu. Söz konusu düzenli vergiler dışında da Peloponnesos savaşı boyunca Atina bölgeden askerler vasıtasıyla para toplamaya devam etmiştir¹¹⁷. Bu vergiler muhtemelen düzenli vergiler dışında ekstra alınan vergilerdir. Krithote, Paktye ve Kardia listelerde hiçbir zaman anılmamışlardır. Bunlardan Kardia ve Paktye’nin kayıt dışı olması, belki de bu kentlerin M.Ö. 4. yy’da Atina’yla ayrı düşmesinin Yarımada’nın kaynaklarda pek söz edilmeyen M.Ö. 5. yy’ın ikinci yarısındaki döneminde başladığını gösteriyor olabilir. Bu durumu

¹¹⁴ Klerukhia; Atina’nın kıyılarda ya da adalarda bulunan stratejik mevkiilerde kurduğu özel yerleşkeler. Burada oturanlar Atina yurttaşlık haklarına sahiptiler.

¹¹⁵ Plutarkhos, **Perikles**, 19.1.

¹¹⁶ CAH Vol. V, s. 60.

¹¹⁷ Thukydides, iv.75 ; Ksenophon, **Hellenika.**, i.3.8.

destekler şekilde Alkibiades de Atina ile ters düştüğünde Paktye’de olduğunu bildiğimiz ikametgahına gelebilmekteydi¹¹⁸.

Perikles, M. Ö. 450’den itibaren Atina politikasını idare etmiştir. M.Ö. 446 yılında Sparta ile 30 yıl sürecek bir barış imzalamasına rağmen Peloponnesos savaşı onun zamanında başlamıştır ve savaş başlamadan hemen önce Sparta’nın istekleri karşısında Atina’nın savaşa girmesi için çaba sarfetmiştir. Aslında Atinalılar ve Spartalılar arasındaki çıkar çatışmaları Pers savaşlarının hemen sonrasında ortaya çıkmıştı. Çünkü Sparta ve Atina arasındaki müttefiklik Pers tehlikesi karşısında zorunluluktan doğmuştu ve tehlike önemsiz hale getirildikten sonra ticarete üstün olan Atina’nın hırsı tekrar ortaya çıkmış, Sparta tek taraflı bir dünya düşüncesinden rahatsız olmuştur. Daha M.Ö. 464 yılında Atina tarafından ele geçirilen Thasos, Sparta’dan yardım istemiş, Sparta bu yardım çağrısına cevap vereceği sırada gerçekleşen büyük bir deprem sonucunda yardımı gerçekleştirememiştir¹¹⁹. Bu dönemden sonra da özellikle Atina’nın artık türlü bahanelerle Byzantion’a kadar pek çok kenti zorla ele geçirdiğini görüyoruz. Yine M.Ö. 454 yılında Atina’nın Delos adasındaki birlik hazinesini Atina’ya nakletmesi Atina’nın artık müttefikler arasında birinci ve en üstün hakim güç gibi davranarak imparatorluğa meylettığı görülmektedir.

Her iki taraf da Thrakia Khersonesos’unun kuzeyinde güçlü bir birlik kuran Odryslar ile yakınlaşmışlar ve çeşitli işbirlikleri yapmışlardı. Ama aslen Thraklar’la güçlü bağları olanlar özellikle de Perikles’in Yarımada’daki düzenlemeleri sonrası Atinalılar’dı. Odryslar, Atina’nın gücünden dolayı onunla iyi geçinmekte, Atina da Thrak kabileleri üzerinde etkili bir güç olan Odryslar’le ilişkilerini iyi tutarak Thrakia Khersonesos’unun güvenliğini sağlamaktaydı. Üstelik bu iyi ilişkiler Atinalılar’a Trakya’nın iç bölgeleriyle ticaret imkanı da vermiş olmalıdır.

Atina, Makedonya’ya büyük bir sefer yapan Sitalkes’in oğlu Sadokos’u M.Ö.431 yılında vatandaşı yapmıştı. Bu davranışıyla kendisi için ne kadar doğru yaptığını Thukydides’ten öğreniyoruz. Thukydides’in aktardığına göre Spartalılar Sitalkes’le ittifak yapmak ve Pers Kralı II. Dareios’a onun aracılığı ile ulaşmak için

¹¹⁸ Ksenophon, *a.g.e.*, i.5.17.

¹¹⁹ Thukydides, i.101.

elçiler yollamışlardı. Fakat Sitalkes Atina ile olan antlaşması dolayısıyla bu elçileri esir alarak Hellepontos civarında Atinalılar'a teslim etmiştir¹²⁰.

Thrakia Khersonesos, M.Ö. 4. yy'da olduğu gibi 5.yy'da da Atina için çok önemliydi. Atina, zamanın en güçlü devleti olarak savaş anında para ile dahi satın alamayabileceği tahılı hem Karadeniz¹²¹ hem de buradan sağlamaktadır. Özellikle Attika-Delos Birliği sonrası müthiş bir zenginlik yaşayan ve fırsatlarla dolu olan Atina'nın buna bağlı olarak nüfusu artmış ve doğal olarak besin ihtiyacı da artmıştı. Zaten savaşın son yıllarında çarpışmaların burada yoğunlaşmasının sebebi de budur. M.Ö. 410 yılında Sparta Kralı Agis, o zaman karadan kuşatılmış durumdaki Atina'ya deniz yoluyla ulaşan tahılın önü kesilmedikçe kuşatmanın hiçbir anlamı olmadığını söylemiştir. Ayrıca Karadeniz'e olan deniz yolu ulaşımı için gerekli olan Hellepontos'un güvenliği de Thrakia Khersonesos'ndan rahatça sağlanabilmekteydi.

H. Peloponnesos Savaşı

Bugün bu savaşla ilgili detayları Thukydides'in adı günümüzde bilinmeyen ama zamanımızda Peloponnesoslular'la Atinalılar'ın Savaşı olarak adlandırılan eserinden biliyoruz. Thukydides'in kendisi de M.Ö. 424 yılına kadar bu savaşa bizzat komutan olarak katılmış fakat o tarihte Amphipolis'in düşman eline geçmesini engelleyemediği için yirmi yıllık sürgün cezasına çarptırılmıştır. Sürgün yıllarında savaşın her iki tarafından insanlarla da görüşme imkanı bulmuştur¹²². Thukydides, savaşı M.Ö. 411 yılına kadar aktarmış, ondan sonrasını ise Ksenophon tam olarak bunun devamıymış gibi anlatmaya devam etmiştir.

Atina ve Sparta arasında M.Ö. 431 yılında başlayan bu savaş toplam 27 yıl sürmüştür. M. Ö. 431-421 arasındaki ilk on yıl Arkhidamos savaşı olarak anılır. Çünkü M.Ö. 431 yılında Sparta Kralı II. Arkhidamos Atina'ya saldırmış ve şehre girerek yağmalamıştı. Fakat şehir boşaltılmış olduğu için fazla zarar görmemiştir. Bu

¹²⁰ Thukydides, ii.67.

¹²¹ Gocha R. Tsetskhladze, "Arkaik ve Klasik Dönemlerde Karadeniz'de Ticaret: Bazı Gözlemler". **Ticaret, Tüccarlar ve Antik Kent**, yay.haz. Helen Parkins-Christopher Smith, Çev. Ömür Harmanşah, Homer Yayınevi, 2010, s. 65.

¹²² Martin, **Eski Yunan**, s. 254.

dönem karşılıklı zafer ve yenilgilerle geçmiştir. M. Ö. 421 yılına gelindiğinde her iki taraf da savaştan oldukça yıpranmıştı. Atina'da aralarında Nikias'ın da bulunduğu barış taraftarlarının güçlenmesiyle iki taraf arasında 50 yıl olarak amaçlanan Nikias barışı yapılmış, ancak Atina'nın tekrar güç hevesine kapılarak Peloponnesos'un batı ile ulaşımını kesmek için M.Ö. 415 yılında Sicilya'ya saldırmasıyla savaş tekrar başlamıştır¹²³. Atina'nın Sicilya seferi M.Ö. 413 yılı Ekim ayında çok büyük bir yenilgiyle sona erdi¹²⁴. M.Ö. 414 yılında Kallias antlaşmasını bertaraf eden Persler de Spartalılar'ın yanında Atina'ya karşı savaşa dahil olmuştu. Persler'in Ionia'ya girmesi ve Spartalılar'ın bu durumu resmen onaylaması, Attika-Delos Birliği'nin ortadan kalkmasına yol açmıştı. Sicilya'daki ağır yenilgi Atina'da yönetimi de değiştirmişti. Persler'le birleşmenin iyi olabileceği düşüncesi oligarşik bir yönetimin oluşmasına zemin hazırlamış¹²⁵ ve halk meclisinde seçilen on kişilik heyet otuz kişilik bir komisyon kurmuştu. Bu komisyon da devletin yönetimini varlıklı kişilerden oluşan beş bin kişi ile sınırlandırmıştı. Bütün hükümet işleri yeni kurulan Dörtüzler Meclisi'ne verildi. Muhalifler sürgüne gönderilmeye başlanmıştı. Kleisthenes'in oluşturduğu demokratik ortamı derinden sarsan bu değişiklikler, Atinalılar'ı zor duruma sokmuştu. Bu duruma katlanamayan ve o sırada Sisam adasında bulunan donanma ve ordu erleri demokrasiden yana olduklarını ilan ederek Alkibiades'i komutanları ilan ettiler¹²⁶. Alkibiades de Persler'le ilişkisini keserek adeta demokrasinin savunucusu olmuş ve Dörtüzler'in yönetimden çekilmesini istemişti.

M. Ö. 411 yılına gelindiğinde mali olarak Atina, Spartalılar'a oranla çok daha kötü durumdaydı ve Sparta çok daha fazla müttefiğe sahipti¹²⁷. Batı Anadolu da Sparta ile ittifak halinde olan Persler'in satrapları elinde olduğundan Atina, çekirdek bölgesi dışında Khalkidike Yarımadası ve Thrakia Khersonesosuna sıkışmış durumdaydı. Hatta Attika'da kendi kırsal kesimiyle bile sağlıklı irtibat kuramıyordu

¹²³ Arif Müfid Mansel, **Ege ve Yunan Tarihi**, 6. bsk. 1995, 320-330.

¹²⁴ Thukydides, vii.87.6.

¹²⁵ Plutarkhos, **Alkibiades**, 26.1-3.

¹²⁶ Plutarkhos, **a.e.**

¹²⁷ Martin Hammond, **Thucydides**, The Peloponnesian War With an Introduction and Notes by P. J. Rhodes, Oxford University Press, 2009, s. 541.

ve limanları abluka altındaydı. Ayrıca Sparta, deniz savaşlarında hem Pers hem de müttefiklerinin gemilerini kullanıyordu¹²⁸.

Thukydides kitabının sonunda yani M.Ö. 411 yazında Atinalılar'ın Samos'tan, Spartalılar'ın da Miletos'tan çekildiklerini ve Hellespontos'a doğru yelken açtıklarını aktarır. Spartalılar, henüz bu yazın başında on altı gemilik bir kuvveti zaten Hellespontos üzerine göndermiş bulunuyorlardı. Şimdi ise yetmiş üç gemi ile Mindaros'un komutası altında Hellespontos'a gidiyorlardı. Her iki tarafın da Hellespontos civarına sefer etmelerinin nedeni Abydos'un Atina'dan ayrılarak Sparta tarafına geçmiş olması olmalıdır¹²⁹. Bu tarihten, yani M.Ö. 411 yılındaki bu ayrılıktan sonra Abydos tam bir Sparta-Pers üssü olmuştur denilebilir. Hatta Daskyleion satrabı Pharnabazos'un ordugahı da Abydos bölgesinde bulunuyordu. Mindaros, Hellespontos'a doğru yol alışı Atinalılar'ın duymasını istemese de Thrasylos komutasındaki elli beş Atina gemisi de Samos'tan aynı yöne doğru yola çıkmıştı. Fakat Mindaros, yolda fırtınaya tutulmuş ve önce Ikaros limanına sığınmış, oradan da Khios'a geçmiştir. Sonuç olarak bu kuvvetler Hellespontos'tan önce Khios civarında çarpışmışlardı¹³⁰. Thukydides, M.Ö. 411 yılı sonbaharında artık her iki tarafın da Hellespontos bölgesinde olduklarını aktarır. Atinalılar on sekiz gemiyle Sestos'ta, Spartalılar ise Sigeion'dadırlar. Fakat Spartalılar'ın boğaza doğru harekete geçtiklerine dair işaretler Atinalılar'da paniğe neden olmuş ve Hellespontos'un girişini tutmak amacıyla Elaios'a doğru harekete geçmişlerdir¹³¹. Aynı anda Thrakia Khersonesosunun karşı kıyılarında Spartalılar'ın etkindir ve daha önce söylediklerimiz doğrultusunda Abydos kıyılarında gemileri bulunmaktadır¹³². Pers hâkimiyeti zamanında olduğu gibi bu dönemde de Sestos, Hellespontos'un kontrolü ve güvenliği için merkez olarak kullanılmıştır¹³³. Sestos'un konumu nedeniyle her iki

¹²⁸ Hammond, **Thucydides**, s. 444. Atina, kendi çekirdek bölgesindeki Oropos'u bile garnizonu olmasına rağmen Boiotialılar'a kaptırmıştı.

¹²⁹ Thukydides, viii.62

¹³⁰ Thukydides, viii.99-100.

¹³¹ Atinalılar, Hellespontos'ta devriye gemilerine sahiptiler ve istihbarat muhtemelen Yarımada içinde tepeler arasındaki iletişim ağıyla hızlıca iletilebilmekteydi.

¹³² Thukydides, viii.103 ; Ksenophon, **Hellenika**, i.1.6.

¹³³ Ksenophon, **Hellenika**, i.1.7 ; Thukydides, viii.62. ; Isaac, **Greek Settlements**, s. 181 ; Hansen-Nielsen, **Archaic and Classical Poleis**, s. 910.

donanma da birbirlerini açıkça göremiyorlar ve bu yüzden de her iki taraf boğazda devamlı ileri gözetleyiciler bulunduruyorlardı¹³⁴.

M.Ö. 411 yılı sonlarına kadar savaş, Hellespontos ve civarında bu şekilde kovalamacalar, takipler ve ufak çarpışmalarla geçti. Ama M.Ö. 411 sonunda Atina kuvvetleri Çanakkale Boğazi'nda Kynossema'da ve Alkibiades'in yardımıyla Abydos'ta iki parlak zafer kazandı. Bu zaferden sonra savaşın gidişatını Ksenophon'dan öğreniyoruz. Ksenophon da sahneyi tekrar Hellespontos'taki mücadelelerle açarak M.Ö. 410 yılında yine Alkibiades'in başarısıyla Atinalılar'ın Spartalılar'ı Kyzikos'ta ağır bir deniz yenilgisine uğrattığını aktarır. Kynossema ve Abydos zaferlerinden sonra Thrakia Khersonesos ve Hellespontos'ta iyice güçlenen Atina, gemilerini de Sestos'ta onarabiliyordu¹³⁵. Kyzikos'a karşı da buradan sefere çıkılmıştı¹³⁶. Alkibiades, kazandığı zaferler sonucu Atina kara ve deniz kuvvetlerinin komutanlığına getirilmiştir. Ksenophon'un aktardığı M.Ö. 409 yılı olayları Alkibiades'in bu kışı Lampsakos'ta geçirmiş olduğunu ima etmektedir. Buradan hareketle Asya sahillerini birkaç kere talan etmiştir. Demek ki Lampsakos Atinalılar için M.Ö. 409 tarihinde bir mevsim boyunca demirleyebilecekleri kadar güvenilir bir yerdir. Alkibiades, M.Ö. 408 yılındaki Byzantion ve Kalkhedon seferine kaynak olmak üzere Thrakia Khersonesos'ndan para ve 300'den fazla atlı da dahil olmak üzere asker topladı. M.Ö. 407 yılında Notion'da aldığı yenilgiden sonra Atina'da Alkibiades'e karşı bir hoşnutsuzluk oluşmuştu. Bu nedenle Alkibiades, bir trireme ile Thrakia Khersonesos'nda sahip olduğu kaleye çekildi¹³⁷. Diodoros'un bir pasajından bu kale ya da konağın Paktye'de olduğu bilinmektedir¹³⁸. Paktye'nin M.Ö. 4. yy'ın ortalarına tarihlenen ünik bir sikkesi olmakla birlikte bu dönemde bir polis olduğu düşünülmemelidir. Etrafı surlarla çevrili bir yerleşme olduğunu düşünmek daha yerinde olur¹³⁹.

Görüldüğü gibi savaşın son yıllarına geldiğimizde daha önce belirttiğimiz nedenlerden dolayı Sparta, Atina'nın özellikle Kuzey Ege'deki topraklarına

¹³⁴ Hammond, **Thucydides**, s. 469.

¹³⁵ Thucydides, viii.107. Sparta baskısı nedeniyle mümkün olmadığında aynı amaçla muhtemelen Alopekonesos da kullanılmaktaydı.

¹³⁶ Ksenophon, **Hellenika**, i.1.11.

¹³⁷ Ksenophon, **a.g.e.**, i.5.17.

¹³⁸ Diodoros, **Bibliothke Historike**, xiii.74.2.

¹³⁹ Isaac, **Greek Settlements**, s. 182.

saldırmaya başlamış ve savaş buralarda yoğunlaşmıştır. M.Ö. 406'da Sparta, Konon komutasındaki Atina donanmasını Midilli adasında abluka altına almıştır. Bu haber Atinalılar'ın üzerinde büyük bir etki yaratmıştı ve eli silah tutan bütün erkekler özgür ya da köle donanmaya alınmıştı¹⁴⁰. Bu zamana gelene kadar Atina'nın parasal kaynaklarının hemen hemen tamamı tükenmişti. Tapınakların hazineleri de tükenmiş olduğundan kutsal yerlerdeki altın ve gümüş adak eşyalarına da el koyarak bir ay gibi kısa bir sürede 110 gemilik bir donanma oluşturdular. Sefere çıktıktan sonra müttefiklerden yapılan ilavelerle bu gemi sayısı 150'yi geçmiştir. Bu donanma Thrakia Khersonesos ve Hellespontos Boğazı'nın korunması için görevlendirilmişti¹⁴¹. Aynı sene Atina için talihsiz bir olay oldu. Zorluklarla oluşturulan bu donanma Midilli'de Sparta donanmasını yenmesine rağmen sonrasında çıkan bir fırtınayla çok ağır bir darbe almıştı. Duruma öfkelenen ve bundan **Strategos**ları sorumlu tutan Atinalılar büyük bir hata yaparak tecrübeli 6 amirallerini idam ettiler¹⁴². Bu olaydan sonra Sparta donanmasının başına ikinci kez Lysandros geçti. Karia ve Rodos'a seferler düzenledikten sonra Hellespontos Boğazı'na gitti. Bundaki amacı hem Sparta'dan ayrılan kentlere baskı yapmak hem de Boğaz'dan çıkan gemileri denetlemektir. Abydos'tan Lampsakos'a geçerek Atinalılar'ın Thrakia Khersonesos'unun karşı kıyısındaki tek müttefik kentleri Lampsakos'u ele geçirerek askerlerine yağmalattı. Atinalılar da onları takip ederek Thrakia Khersonesos'na gelmişlerdi ve bu sırada 180 gemi ile Elaios'ta demirlemiş bulunmaktaydılar. Lampsakos olayını haber alır almaz hemen Sestos'a hareket ettiler. Buradan erzaklarını almaları gerekiyordu çünkü Elaios'tan aceleyle çıkmışlardı ve gitmeyi düşündükleri Lampsakos karşısındaki Aigospotamoi ihtiyaçlarını karşılayabilecek bir yer değildi¹⁴³. Buraya vardıklarında akşam olmuştu ve akşam yemeklerini Aigospotamoi'da yediler. Ertesi sabah Lysandros, sanki bir harekâta girişecekmiş gibi herkesin gemilere binmelerini emretti. Gemileri ile limanın dışında dizilen Atinalılar bir şey olmadığını görünce tekrar Aigospotamoi limanına çekildiler. Lysandros dört gün boyunca bu taktiği uyguladı ve her seferinde de en süratli birkaç gemisini Atinalılar'ın peşinden göndererek bu manevralar

¹⁴⁰ Philip de Souza, **The Peloponnesian War 431-404**, Osprey Publishing. 2002, s. 85.

¹⁴¹ Mansel, **Ege ve Yunan Tarihi**, s. 336.

¹⁴² CAH Vol. V, s. 492 ; Ksenophon, **Hellenika**, i.7.34.

¹⁴³ Ksenophon, **a.g.e.**, ii.1.20-21.

sonrasında geri döndüklerinde neler yaptıklarını kendisine rapor etmelerini emretti. Bu arada daha önce Paktye'deki konağına çekilmiş olduğunu belirttiğimiz Alkibiades olanları görerek Atinalılar'ın yanına gidip, demirledikleri yerin iyi bir yer olmadığını, ıssız bir kumsalın karşısına denk geldiğini, oysa Spartalılar'ın zengin bir liman olan Lampsakos'ta demirli olduklarını söyledi ve gidip Sestos'a demirlemelerini salık verdi¹⁴⁴. Gerçekten de Atinalılar bu durumda iaşelerini uzakta kalmış olan Sestos'tan karşılamak ve su gibi acil ihtiyaçlar için de bu sahilin iç kısmında kalan köylere ve Aigospotamoi'a gitmek zorunda kalıyorlardı. Bu da Spartalılar'ın hemen karşı kıyıda olmalarından dolayı büyük bir tehlike arz ediyordu. Atinalılar'ın bu savaştaki belki de en büyük hataları kuvvetlerini Sestos gibi korunaklı bir kent yerine Aigospotamoi gibi çok küçük bir yerleşimin kıyılarına konuşlandırmaları olmuştu. Alkibiades, Atinalılar'a buradan Sestos'a giderlerse bir liman ve kentlerinin olacağını söylemektedir. Ksenophon burada Alkibiades'in ağzından bize Aigospotamoi'un o dönemde bir kent olmadığını aktarmaktadır. Plutarkhos da aynı olayı aktarırken Aigospotamoi'un bir limanının olmadığını, tehlikeli bir yerde toplandığını söylemektedir¹⁴⁵. Atinalılar günler geçtikçe durumu kanıksayarak gemilerden uzaklaşıyorlar, rahatça Thrakia Khersonesos'un daha iç bölgelerindeki köylere giderek buğday vs. satın alıyorlardı¹⁴⁶. Beşinci gün Lysandros daha önce emir verdiği hızlı gemilerine bu sefer Atinalılar'ın karaya çıkarak dağıldıkları zamanı kollamalarını ve bu olduğunda geri dönüp boğazın ortasındayken kalkan kaldırarak işaret vermelerini emretti. Verilen emirler yerine getirilince Lysandros denize açılma işareti verdi. Piyade birlikleri de gemilere bindiler. Konon da bunu görünce gemilerine hemen işaret verdi fakat tayfalar çok uzaklara dağılmışlardı. Bazı gemiler tamamen boş kalırken bazıları tek sıra kürekçiyle açılabilirdi. Konon'un gemisi ile yanındaki yedi gemi tayfaları tam olarak açıldı. Fakat bu gemiler hariç diğerleri ele geçirildi, tayfaların büyük kısmı da karada esir alındılar. Ayrıca kaçarak tahkimli mevkilere sığınanlar da oldu. Bu yerler denize kadar uzanarak kumsalların sınırlarını belirleyen tepeler üzerindeki gözetleme

¹⁴⁴ Ksenophon, **a.g.e.** ii.1.25. Ksenophon'un verdiği bu bilgide yanlışlık olmalı. Çünkü Paktye'den hava açık dahi olsa karşı kıyıda Lampsakos'un görülmesine imkan yoktur. Muhtemelen Alkibiades bu durumdan haberciler vasıtasıyla haberdar olmuştur.

¹⁴⁵ Plutarkhos, **Lysandros**, 10.4.

¹⁴⁶ Ksenophon, **Hellenika**, ii.1.27.

kaleleri olsa gerektir. Konon kaçmayı başardı. Lysandros da gemileri, esirleri ve diğer ganimetleri Lampsakos'a götürdü¹⁴⁷.

Lysandros, yakaladığı bütün Atinalılar'ı hemen Atina'ya gönderdi. Böylece Atina'da ne kadar çok nüfus olursa kentin o kadar çabuk açlık içine düşeceğini hesaplıyordu. Fakat aynı uygulama Thrakia Khersonesosu'nda Yunan nüfusunun azalmasına, dolayısıyla tekrardan saldırılara açık kalmasına yol açıyordu. Atina ile birlikte Thraklar'la olan işbirliği ve otorite de Yarımada'dan uzaklaşmıştı. Bunun doğal sonucu olarak da daha önce defalarca olduğu gibi kontrolsüz Thrak yağmaları başlamıştı. Ksenophon Anabasis adlı eserinde Thrak saldırılarının artarak devam ettiğini ve bu nedenle daha önce Byzantion valisi olan Spartalı Klearkhos'un Yarımada'daki Yunanları korumak için buraya gönderildiğini yazmaktadır. Klearkhos az sonra Sparta yönetimiyle ters düşmüş (bu nedenle daha sonra idam edilmiştir) ve yakın ilişki içinde olduğu Sardes satrabı Kyros'un hizmetine girmiştir. Onun adına topladığı kuvvetleri Thrakia Khersonesosu'na getirmiş ve kuzeydeki Thrak kabilelerine karşı saldırılarda bulunmuştur¹⁴⁸.

Dikkat edilirse savaşla bağlantılı olarak Kardia dışında Yarımada'nın kuzey sahillerinin antik kaynaklar tarafından anılmadığı görülür. Savaşın daha çok Propontis civarı ve Hellespontos'ta geçtiği düşünülürse bu anlaşılır bir durumdur. Yine de buradaki yerleşimlerin hem **Hellespenthoplakes**'lere bir üs hem de Hellespontos'ta bulunmak mümkün olmadığında sığınacak bir liman olarak işlev gördüğünü düşünmek yanlış olmaz¹⁴⁹. Savaş sırasında boğazlarda konuşlandırılan **Hellespenthoplakes**'lerin gemilerin geçişlerini kontrol etmenin yanında boğazlardan geçip Atina veya müttefiklerine giden ticaret gemilerinin korunması görevini üstlenmiş olmaları büyük bir olasılıktır¹⁵⁰.

Savaş, Atina ve Sparta arasında kalan kent devletlerinin tam bir pin pon diplomasisi uygulamalarına neden olmuştu. Atina'nın Attika-Delos Birliği'ni kendi çıkarları doğrultusunda kullanması başlarda kentlerin ekonomik bağımsızlıklarına (**autarkeia**) kast ederken savaşla birlikte bu kentlerin **eleutheria** ve **autonomia**'ları

¹⁴⁷ Ksenophon, **a.g.e.**, ii.1.28 ve 30.

¹⁴⁸ Ksenophon, **Anabasis**, i.1.9.

¹⁴⁹ Thukydides, ii.24.1.

¹⁵⁰ Thomas J. Figueira, **The Power of Money: Coinage and Politics in the Athenian Empire**, University of Pennsylvania Press, 1998, s. 387.

da tehlikeye düşmüştü. Atina'nın hegemonyasından kurtulmak isteyen kentler Sparta'nın etkisi altına giriyorlar ve durumlarında hiç bir değişme olmuyordu. Oluşan bu atmosferi belki de en iyi Plutarkhos'un Alkibiades adlı eserindeki bir diyalogda görüyoruz. Bu diyalogda birisi Patrashlılar'a "Atina sizi yutacak" deyince Alkibiades de cevap olarak "Belki de. Ama yavaş yavaş, ve ayaklardan başlayarak. Oysa Sparta sizi başınızdan başlayarak ve bir kerede yutacak" der.¹⁵¹ Aslında durumu gittikçe kötüleşen Atina'ydı. Atina kendi sonunu kendi hazırlamıştı. Uyguladığı baskılar kentleri kendisinden uzaklaştırmış ve çaresizlik içindeki kentler bu sefer Sparta'nın etkisi altına girmeye başlamışlardı. M.Ö. 6. yy'ın ortalarından itibaren Yarımada'nın bütünü Atina kolonisi görünümündeyken savaş sonrasında 4. yüzyıl boyunca Kardia'nın Atina'ya neredeyse düşman olduğu görülür. Savaşın son 7 yılının bölgede yoğunlaşması nedeniyle Yarımada ekonomik anlamda tam bir yıkım yaşamıştır. Thrakia Khersonesos savaş sonuna kadar el değiştirmemiş olmakla birlikte diğer kentlerden daha az zarar görmemiştir. Vergiler dışında savaşın finansmanı için komutanlar tarafından zaman zaman fazladan para da toplanmıştır. Buna bir de askerlerin iâşesi için gerekli olan gıda maddelerinin de Yarımada'dan temin edildiği eklenirse durumun vehameti daha iyi anlaşılabilir. Yarımada'daki hiçbir yerleşimin savaş boyunca gönüllü olarak Atina müttefiki olmadığı açıktır. Kendisi için hayati önemi nedeniyle Atina burada azami güçle bulunmuş, bu nedenle Atina'dan ayrılmak veya ona karşı gelmek mümkün olmamıştır. Savaş boyunca zorunlu olarak Atina müttefiki durumundaki Yarımada kentleri, savaşın hemen sonrasında Trak saldırılarına karşı harekete geçen Spartalı Klearkhos'a bir kurtarıcı gibi gönüllü olarak maddi destekte bulunmuşlardır.

Bu savaş sonunda Atina'nın her yerde olduğu gibi Thrakia Khersonesos'ndaki hâkimiyeti de tamamen yok oldu. Bütün Yunan dünyasında olduğu gibi Yarımada'da da önceden Atina'nın bulunduğu konuma artık Sparta geçmişti. Fakat bu durum da uzun sürmeyecek ve M.Ö. 4. yüzyıl başlarında Atina ve Sparta ile onların taraftarları arasındaki çekişmeler tekrar başlayacaktır.

¹⁵¹ Plutarkhos, *Alkibiades*, 15.3.

I. Peloponnesos Savaşı Sonundan Büyük İskender'e Kadar

Aigospotamoi savaşı sonrası Yunan dünyasında önceden Atina'nın bulunduğu pozisyona şimdi de Sparta geçmişti¹⁵². Thrakia Khersonesosunda daha önce Klearkhos'un çabaları hiçbir şeyi düzeltmemişti ve Thrak saldırıları devam etmekteydi. Bu yüzden Khersonesoslular artık hakim güç olan Sparta'dan yardım talebi için Sparta'ya elçiler gönderdiler¹⁵³. Daha önceden Yarımada'nın kıstağında yapılmış olan savunma duvarları işe yaramış olacak ki bu elçiler istekleri arasında duvarın tekrar inşa edilmesinin yararlı olacağını da söylemişlerdir. Bu isteğin bir diğer anlamı da Perikles zamanında yapılmış olduğunu söylediğimiz ikinci duvarın artık işlevini yitirmiş olmasıdır. Azalan nüfus nedeniyle bu elçilerin Spartalı yerleşimciler de talep ettikleri anlaşılmaktadır. Bu istekleri o anda Lampsakos'ta bulunan ve bölgeyi tanıyan Spartalı komutan Derkylidas'a iletildi. Bu sırada Thrakia Khersonesosunun karşı kıyısındaki kentler de artık Persler'den bağımsızlıklarını kazanmışlardı. Derkylidas kendisine iletilenler üzerine Thrakia Khersonesosuna geçti. Ksenophon, onun için, dost Thrak kavimlerinin arazisinden geçip, Seuthes'in konduğu Thrakia Khersonesosuna vardı demektedir¹⁵⁴. Demek ki değişen dengeler karşısında Odryslar de Sparta ile iyi geçinmeye başlamışlardı. Derkylidas, Yarımada kıstağında üçüncü duvarı inşa ettirdi¹⁵⁵. Bunu duvar için çalışan askerlere çeşitli ödül vaatleriyle bahardan sonbahara kadar hızlı bir şekilde gerçekleştirdi (M.Ö. 398). Tıpkı Atina'nın yaptığı gibi o da Spartalı yerleşimcileri buraya getirdi. Böylece azalan nüfusu takviye ederek tarımsal işgücü de sağlamıştı. Sparta bu icraatlarından sonra Kral Agesilaos önderliğinde Batı Anadolu'da Persler'e karşı yaptığı savaşlar için Thrakia Khersonesosu halkından da asker talep etti (M.Ö. 396-95). Bütün bunlar olurken diğer tarafta Atina tekrar hareketlenmeye başlamıştı ve Persler'den de maddi yardım almıştı. Bunun üzerine Spartalı Agesilaos vatanına yardım için Sparta'ya geri çağırıldı. O sıralar Batı Anadolu'da olan Agesilaos, Hellepontos'u kullanarak Thrakia Khersonesosuna geçti ve Sparta'ya geri döndü.

¹⁵² Ksenophon, *Hellenika*, iii.1.3 ; Souza, *The Peloponnesian War*, s. 92.

¹⁵³ Isaac, *Greek Settlements*, s. 184.

¹⁵⁴ Ksenophon, *Hellenika*, iii.2.8 ve 9.

¹⁵⁵ Diodoros, *Bibliothèque Historique*, xiv.38.7.

Buradan geçerken daha önceden vaat ettiği gibi kendisine en iyi savaşçıları göndereni belirleyerek ödülleri vermek üzere bir hakem heyeti kurdu¹⁵⁶.

Sparta'nın Knidos yenilgisi sonrasında Pers Pharnabazos daha önceden Sparta harmostlarınınca yönetilen şehirlere ziyarette bulunuyor ve bunun sonucunda buralardaki harmostlar kaçıyorlardı. Bu tarihte (M.Ö. 394) Derkylidas Thrakia Khersonesos karşısında Abydos'taydı ve bulunduğu yeri terk etmemiştir ve civardan topladığı askerlerle Sestos'a geçti. Trakya'da diğer yerlerden kovulan harmostları yanına Sestos'a çağırды. Ayrıca daha önceden Sparta sayesinde burada toprak sahibi olanlar ve Spartalılar'ı da buraya çağırды¹⁵⁷. Böylece Thrakia Khersonesosunda tekrar bir Sparta hakimiyeti sağlanmış oluyordu.

M.Ö. 388 yılına geldiğimizde Atina'nın eski müttefiği Thrakia Khersonesos kentleri ile yakınlaşmaya çalıştığını görüyoruz¹⁵⁸. Bu durumdan çekinen Sparta buradaki kuvvetlerini güçlendirdi. Atinalılar da Yarımada'ya Iphikrates komutasında 8 gemi ve 1200 peltast gönderdiler. Tabii bu güçlerin bütün giderleri buradaki halktan toplanan paralarla karşılanıyordu. Yani Thrakia Khersonesos halkı yönetenler değişse de devamlı sömürülüyorlardı. Her iki taraf da Hellespontos'ta ufak çarpışmalar yaptıktan sonra Anaksibios komutasındaki Spartalılar, Atinalı komutan Iphikrates tarafından Abydos'ta pusuya düşürülerek öldürülmüşlerdir. Bu dönemden sonra Thrakia Khersonesos kentleri üzerinde Atina etkinliği tekrar başlamıştır. Fakat devam eden bu savaşlar karadan ziyade Hellespontos Boğazı üzerinde gerçekleşmiş, savaşlarla her iki tarafın da yıpranması sonucu bölgede başka güçler ortaya çıkmaya başlamıştır. Nitekim Polyainos'un aktardığına göre Traklar'ın birliğini sağlayan Odryslar, kralları Seuthes önderliğinde Yarımada'yı istila etmişler ve buradaki kentlere çok büyük zararlar vermişlerdir¹⁵⁹. İlerleyen yıllarda Daskyleion Satrabı Ariobarzanes'in Sestos ve Krithote şehirlerini ele geçirmesi üzerine paniğe kapılan Atina, Thrakia Khersonesos için tekrar atağa geçmiş ve M.Ö. 365-60 yılları arasında Yarımada'ya bir çok komutan yollamıştır. Ayrıca politik ataklarıyla da Thrakia Khersonesos üzerindeki hakimiyetini bir ölçüde kabul ettirmiş olan Atina, bu zamana gelene kadar topladığı vergiler ve çalkantılı durumların yarattığı

¹⁵⁶ Ksenophon, **a.g.e.**, iv.2.5-8.

¹⁵⁷ Ksenophon, **a.g.e.**, iv.8.1-5.

¹⁵⁸ Ksenophon, **a.g.e.**, iv.8.31.

¹⁵⁹ Polyainos, **Strategemata**, vii.38.

bezginlikten olsa gerek Kardias gibi bir kentin müttefikliğini kaybetmişti. Yarımada kıstağında Thraklar'la bağlantılı olarak gerçekleştirdiği ticaretle gelişmiş olan Kardias, Atina'nın buraya sürekli akınlar yapmasına çıkar yol olarak Odrisler'le müttefik olmuştur¹⁶⁰. Bunun yanı sıra aynı nedenlerle olsa gerek Kardias dışındaki Yarımada kentleri de Atinalılar'ın geri gelmesini sevinçle karşılamamışlardı. Elaios haricindeki diğer yerleşimler bu tarihlerde Pers yönetimi altında olduğundan ikinci Atina Deniz Birliği'nin vergi listelerinde Elaios dışında her hangi bir Thrakia Khersonesosu kentinin adını göremeyiz¹⁶¹.

Odrisler Trakya'da diğer Thrak kabileleri üzerinde de hakimiyet sağlayarak güçlenmeye başladıklarında yönlerini Thrakia Khersonesosu'na doğru çevirmişlerdi. Thrakia Khersonesosu'nun kuzey çıkışında Kypsela başkentleri olmuştu. Diğer taraftan Propontis kıyıları da ilgi alanları içerisindeydi. Bu politikaları doğrultusunda Yarımada'ya pek çok saldırılar yapmışlardı. Gelişen bu olaylar karşısında Thrakia Khersonesosu üzerinde tekrar hakimiyet sağlamış olan Atina'nın Odrisler'le karşı karşıya gelmemesi de olanaksızdı. Böylece M.Ö. 360'lı yıllar Atina ve Odris Kralı Kotys arasında savaşlarla geçti. Bu savaşlara Yarımada'da her zaman çıkarı olan Persler ve satrapları da zaman zaman taraf olmuşlardır.

Kotys, Thrakia Khersonesosu'na ilk olarak M.Ö. 365 ve daha sonra da M. Ö. 362-60 yıllarını kapsayan iki büyük sefer düzenlemiştir. M.Ö. 366 baharında karşı kıyıda Satrap Ariobarzanes Pers Kralı'na karşı isyan etmişti ve bu çalkantılı olaylar arasında Kotys, Ariobarzanes'in desteğiyle Sestos'u kuşatma altına almıştı. Kuzeyde Derkylidas'ın inşa ettirdiği üçüncü duvarın da artık işe yaramadığını böylece öğrenmiş oluyoruz. M. Ö. 362-60 yılları arasındaki ikinci dalga ise birincisine nazaran oldukça şiddetli geçmiş ve bu dönemde Atina, Thrakia Khersonesosu'na pek çok Strategos göndermiştir. Fakat bu sırada Ariobarzanes'in Sestos ve Krithote'yi kendi kontrolüne aldığını biliyoruz. Ariobarzanes bu şehirleri Samos kuşatması sırasındaki yardımlarından dolayı Atinalı Strategos Timotheus'a teslim etmiştir. Fakat Kotys, Kharidemos'un da yardımıyla Krithote ve Elaios'u da kuşatma altına almıştır (M.Ö. 360/59). Kotys'ün Thrakia Khersonesosu egemenliği sırasında Atina

¹⁶⁰ Demosthenes, *Orationes*, xxiii.181.

¹⁶¹ IG 2².43.B27.

Krithote ve Elaios şehirlerini elinde tutmayı başarmıştır¹⁶². Bu zamanki olaylardan anlıyoruz ki, Kotys de, Thrakia Khersonesos'unun kuzeyini elinde tutmaktadır. Kotys böylece, Demosthenes'in M.Ö. 358 yılında 30 talantonluk yüksek bir gelir elde edildiğini söylediği bölgenin gelirini de ele geçirmiş oluyordu¹⁶³.

Büyük ihtimalle Atina'nın parmağıyla olan Kotys'ün ölümü sonrasında yerine oğlu Kersobleptes geçti. Kersobleptes başa geçtiğinde babasının zamanındaki gibi Alopekonesos ve Kardialar arasındaki Thrakia Khersonesos topraklarına hakimdi. Kharidemos, daha önce Kotys'e olduğu gibi Kersobleptes'e de paralı askerleriyle hizmet vermekteydi¹⁶⁴. Bu arada Atina'nın müdahaleleri de devam etmekteydi. Berisades ve Amadokos isminde taht üzerinde hak iddia eden prensler Atinalı **strategos** Khares'in de yardımıyla M.Ö. 357 yılında Kersobleptes ve Kharidemos'la antlaşma yaptılar. Fakat bu antlaşma her iki tarafı da memnun etmemişti. Yine de Atinalılar kazançlı sayılırlardı çünkü Kersobleptes'in krallığında iç karışıklık yaratmışlardı. Atina akropolisinden bulunan bir yazıttan bildiğimiz bu antlaşmaya göre¹⁶⁵; Odryslar'ın Kardialar üzerindeki hakimiyeti tanınmakta¹⁶⁶, Thrakia Khersonesos'ndaki şehirler özgür ve özerk, bunun yanı sıra hem Thrak prenslerinin hem de Atina'nın müttefiği olarak kabul edilmekteydi. Bu antlaşmayla Thrakia Khersonesos halkı aslında özgürlük ve özerklik bir yana daha çok yere daha çok vergi veren şehirler konumuna düşmüşlerdir. Çünkü aynı zamanda antlaşmaya göre Thrakia Khersonesos şehirleri Atina'ya olduğu gibi diğer taraf olan üç krala da ayrı ayrı vergi vereceklerdi¹⁶⁷. Bu vergiler zaten süregelen savaşlarla yıpranan Yarımada ve ekonomisi için oldukça ağır olmuştur. Thrakia Khersonesos şehirleri bu ağır vergiler karşısında gümüş ve bronz sikkeler basmak durumunda kalmışlardır. Alopekonesos, Aigospotamoi, Elaios, Kardialar, Krithote ve Madytos bu süreçte ilk defa bronz sikke basmaya başlamışlardır. Tzvetkova, Trakya içlerinde bulunan definelerde M.Ö. 4. yy'ın ortalarına ait Khersonesos/Agora gümüş sikkelerinin olmasını bu vergi yükümlülüğü sonucu oluşan duruma bağlamaktadır. Nereden

¹⁶² Demosthenes, **Orationes**, xxiii.158.

¹⁶³ Kiril Jordanov, "Political Relations Between Macedonia and the Thracian State (359-281 B.C.)", **Studia Thracica** C. VII, Sofya 1998, s. 270-271 ; Demosthenes, **Orationes**, xxiii.110.

¹⁶⁴ Demosthenes, **Orationes**, xxiii.163.

¹⁶⁵ IG 2².1613.

¹⁶⁶ Diodoros, **Bibliotheca Historike**, xvi.34.4.

¹⁶⁷ Hansen-Nielsen, **Archaic and Classical Poleis**, s. 902. ; Tzvetkova, **History of The Thracian Chersonese**, s. 300.

bakılırsa bakılsın bu antlaşmanın en karlı tarafı Atina'dır. Aslında yasal olarak vergi alma hakkı elde eden Odrysler de kazanan taraftadırlar. Atina belki de Odrysler'e bir tehlike yaratan Makedon varlığına da güvenerek bu antlaşmaya aykırı olarak Sestos'u M.Ö. 353 yılında ele geçirmiştir. Daha sonra Kardia dışında bütün Yarımada da Atinalılar'ın eline geçmiş ve Atina buraya tekrar Klerukhia uygulamasıyla yeni yerleşimciler göndererek kontrolünü daha da arttırmıştır. Bu olaylar sonucunda Kersobleptes, II. Philippos'la yakınlaşmış hatta M.Ö. 346 yılında Philokrates barışıyla II. Philippos'un müttefiği olmuştur. II. Philippos Trakya'ya yöneldiğinde paniğe kapılan Atina, Diopeithes önderliğinde M.Ö. 343 yılında yeniden Klerukhoslar göndermiştir. Atina'nın bu tarihte yeni yerleşimciler göndermesinin bir nedeni de gelişen olaylar karşısında korkuya kapılan halk buradan göç etmeye başladığından Yarımada'nın nüfusunun da azalmaya başlamasıdır¹⁶⁸. Atina'nın bu dönemde bu kadar büyük bir atılımla Thrakia Khersonesosu üzerinde hakimiyet kurma çabaları Makedonya Kralı II. Philippos'un Thrakia Khersonesosunu da kapsayan yayılmacı siyasetiyle açıklanabilir. Fakat II. Philippos Persler'e karşı bir sefer hazırlığı içerisinde olduğundan Atina ile savaşmak istemiyor, bu nedenle Thrakia Khersonesosu'na yönelik askeri bir müdahalede bulunmuyordu. Ancak yeni yerleşimcilerin önderi Atina'lı Diopeithes Atina egemenliğini tanımayan Kardia şehir devletine saldırınca onlar da II. Philippos'tan yardım istediler. II. Philippos bu yardım talebi üzerine Atinalılar'a bir uyarı mektubu yolladı. Uyarılarının dikkate alınmaması yayılmacı siyaseti için bir fırsat doğurdu ve halkı korumak bahanesiyle Kardia şehrine bir birlik yollayarak Thrakia Khersonesosu'na askeri gücüyle girmiş oldu. M.Ö. 340 yılında ise Byzantion ve Perinthos'a karşı düzenlediği sefere çıkarken donanmasını koruma bahanesiyle Thrakia Khersonesosu'na girdi fakat kentlere karşı bir saldırıda bulunmadı. Bu sefer sırasında Byzantion'dan geçerek Atina'ya tahıl taşıyan gemileri batırınca Atina Makedonya'ya savaş ilan etti. Byzantion'u ele geçiremeyen II. Philippos dönüşte tekrar Thrakia Khersonesosu'na girdi fakat bu sefer Yarımada'daki kentlere saldırarak yağmaladı¹⁶⁹. M.Ö. 338 yılında Khaironeia savaşıyla Atina ve müttefiklerini yenilgiye de uğrattınca Yunan dünyasındaki yeni büyük güç olarak bir Panhellen birliği kurdu. Bilgimiz olmasa da

¹⁶⁸ Aiskhines, **Orationes**, ii.72 ; Demosthenes, **Orationes**, xix.79.

¹⁶⁹ Demosthenes, **Orationes**, xviii.139.

muhtemelen Thrakia Khersonesos kentleri de bu birliğe katılmak durumunda kalmışlardı. II. Philippos Pella'daki sarayında bir suikast sonucu öldürölünce yerine oğlu III. Aleksandros, yani Büyük İskender geçmiştir. Büyük İskender de babasının yarım kalan politikalarını devam ettirmiştir.

Böylece Yarımada'da M.Ö. 6. yy'ın ortalarından beri kesintilerle de olsa devam eden Atina hakimiyeti son bulmuş oldu. Thrakia Khersonesos artık çok farklı ve kendine özgü bir dönem olan Makedon hakimiyetine girmiş oluyordu.

III. SİKKE BASAN KENTLER VE SİKKELERİ

A. Aigospotamoi

1. Tarihi

Thrakia Khersonesosu'ndaki yerleşmeler arasında hem günümüz hem de antik kaynaklarda belki de adı en çok anılan Aigospotamoi'dir. Bu durum şüphesiz Peloponnesos savaşının sonunu belirleyen savaşa ev sahipliği yapmasından kaynaklanmaktadır. Ancak bu kaynaklar¹ bize kent hakkında hemen hiç bir bilgi vermezler. Ksenophon, Hellespontos kıyısında Sestos'a uzak olmayan bir sahil olarak tarif ederken² Plutarkhos ta sadece küçük bir sahil bölgesi olarak bahseder³. Günümüz araştırmacılarından Strauss ise uygun bir liman sunmayan boş bir sahil olması gerektiğini önerir⁴. Strabon Geographika adlı eserinde kentin yerini tarif ederken Sestos'tan sonra Aigospotamoi gelir der ve **polikhne**⁵ tabirini kullanır⁶. Adının anlamı Eski Yunanca'da keçi dereleri olan kentin aynı adla anılan bir derenin kenarında olduğu düşünülmektedir⁷. Tzvetkova, Aigospotamoi'nin M.Ö. 4. yy'da Kressa ya da Kissa isimli daha eski bir Thrak yerleşimi üzerine Aigospotamoi adıyla kurulduğunu önermektedir⁸. Aigospotamoi adıyla anılan bir nehrin civarına lokalize edilen Kressa'nın⁹, belki M.Ö. 4. yy'dan önce Aigospotamoi için kullanılan bir isim olabileceği de göz ardı edilmemelidir.

Aigospotamoi'nin lokalizasyonu günümüzde henüz tam olarak yapılamamış olmakla beraber ön görülen iki yer vardır. Bunlardan ilki günümüzde Cumalı

¹ Plutarkhos, **Lysandros** ve **Alkibiades** ; Ksenophon, **Hellenika** ; Strabon, **Geographika** ; Diogenes Laertios, **Bioi kai Gnomai ton en Philosophia Eudokimesanton**, Anaxagoras ; Diodoros, **Bibliotheke Historike**.

² Ksenophon, **a.g.e.**, ii.1.20-25.

³ Plutarkhos, **Alkibiades** 36.5.

⁴ Barry Strauss, "Aegospotami Reexamined", **AJP C. CIV**, No. 1. 1983. 24-35, s. 27.

⁵ Küçük kent.

⁶ Strabon, **a.g.e.**, vii. Fr. 55.

⁷ Hansen-Nielsen, **Archaic and Classical Poleis**, s. 903.

⁸ Tzvetkova, **History of The Thracian Chersonese**, s. 275.

⁹ Hansen-Nielsen, **a.g.e.**, s. 907.

Köyü'nün bulunduğu ve Cumalı Deresi'nin içinden geçtiği vadidir (bkz. Harita 2). Vadi günümüzde bir tersanenin de bulunduğu limanla sonlanmaktadır. Liman yakınındaki Karakova burnu sayesinde kuzeydoğu rüzgarları için korunak sağlamaktadır¹⁰. Bu vadede M.S. 1800'lerin sonlarında araştırma yapan Hauvette-Besnault, Cumalı deresi boyunca yaptığı araştırmalarda antik kalıntıya rastlamamış, Aigospotamoi'nin o zamanlardaki adı Galata olan günümüz Söğüt Köyü'ne lokalize edilmesini önermiştir¹¹. Aynı köyde GAM tarafından 2011 ve 2012 yıllarında gerçekleştirilen yüzey araştırmalarında hiçbir antik kalıntıya ve yerleşme izine rastlanmamıştır. Bu araştırmalarda köy halkı ile de konuşulmuş ve köyde bugüne kadar hiçbir antik kalıntının bulunmadığı öğrenilmiştir. Aynı ekip tarafından söz konusu vadi içinde kalan Cumalı Köyü'nün yeni yerinde¹² yapılan araştırmalarda ise köy merkezinde birkaç antik sütun parçasına rastlanmış fakat köy halkı bu parçaların köy civarındaki ormanlık tepelerden getirildiğini belirtmişlerdir.

Kentin lokalizasyonu için önerilen ikinci yer ise Strauss'un da Aigospotamoi savaşı ile ilgili çalışmasında belirttiği, bugün Münipbey deresinin aktığı vadidir¹³ (bkz. Harita 2). Taşlıkloğlu, Trakya'da gerçekleştirdiği araştırmaların bir bölümü olarak bu vadede içinden Münipbey deresinin geçtiği Cevizli Köyü'ne de uğramıştır. Köyde bir evin bahçe duvarı taşları arasında Hellenistik Dönem'e tarihlenen bir mezara ait yazıt bulmuştur. Taşlıkloğlu Çanakkale Arkeoloji Müzesi'ne teslim ettiği bu yazıtlı mermer parçanın duvar taşları arasında bulunduğundan civardan getirilmiş olması gerektiğini aktarmaktadır¹⁴. Bölgede son yıllarda gerçekleştirdiği yüzey araştırmaları sonucu M. Fatih Yavuz da kentin yeri olarak Münipbey deresinin denize döküldüğü yerdeki Kalanoro olarak adlandırılan tepeyi önerir¹⁵. Tunç Çağı'ndan Doğu Roma dönemine kadar buluntular veren ve deniz tarafında tatlı su kaynağına sahip olan bir tepe yerleşmesinin yer aldığı Kalanoro, denizden iki km.

¹⁰ **Black Sea Pilot**, Marmara Denizi, Black Sea and Azovskoye More With Adjacent Coasts of Turkey, Bulgaria, Romania and Russia, Twelfth Edition, Published by the Hydrographer of the Navy, United Kingdom, 1990, s. 57. 2.52.

¹¹ Am., Hauvette-Besnault, "Sur Quelques Villes Anciennes de la Chersonese de Thrace", **BCH**, C. IV, 1880, s. 505-20.

¹² Cumalı köyü heyelan tehlikesi nedeniyle 1964 yılında bugünkü yerine taşınmıştır.

¹³ Barry Strauss, "A Note on the Topography and Tactics of the Battle of Aegospotami", **AJP**, C. XVIII, No. 4, 1987, s. 741-45.

¹⁴ Zafer Taşlıkloğlu, **Trakya'da Epigrafya araştırmaları II**: Biga Yarımadasında Bulunan Kitabelerle Birlikte, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1971, s. 160.

¹⁵ Yavuz, *The Thracian Chersonese*, s. 36.

daha içeride kalan Kaynarca mevkiindeki höyükle ilişkili olabilir. Bu höyük günümüzde traşlanarak zemin seviyesine yakın bir yüksekliğe indirilmiş durumdadır. Aigospotamoi'nin Münipbey deresinin aktığı vadide olduğunu kabul edersek Kaynarca'daki höyük Aigospotamoi, Kalanoro da Aigospotamoi'nin limanı olarak önerilebilir. Ayrıca Kalanoro'nun bulunduğu vadinin iç kısımlarında Münipbey Deresi ile Kozludere birleşmektedir ve iki dere, Aigospotamoi ismindeki çoğul anlamı çağrıştırmaktadır. Fakat bu dere yazları kururken yukarıda anlattığımız ve bu vadinin hemen güneyinde yer alan bir sonraki vadide akan Cumalı deresi günümüzde yaz-kış akmaktadır. Ayrıca bu dere de kıyıda biraz içeride ufak kollarla birleşmektedir. Bu mevkiide GAM tarafından 2011 yılında gerçekleştirilen yüzey araştırmalarında, daha önce bilinmeyen küçük bir yerleşme tespit edilmiştir (bkz. Harita 2, fotoğraf 1 ve 2). Cumalı Deresi'nin Çanakkale Boğazı'na kavuştuğu noktada yer alan ve yerel halk tarafından Horon Tepe olarak adlandırılan tepede tespit edilen bu küçük yerleşmede Arkaik, Klasik ve Hellenistik dönemlere ait keramikler bulunmuştur. Buluntular tepenin boğaz tarafından görülemeyen batı yamacında yoğunlaşmaktadır. Bu yerleşmenin hemen aşağısında, Hellepontos kıyısında bugün bir tersane bulunmaktadır. Tersanenin batı yanında kıyıda pek çok amphora ve başka keramik parçaları bolca görülebilmektedir. Bugün tersane olarak kullanılan bu liman muhtemelen Horon Tepe'deki yerleşme tarafından da liman olarak kullanılmıştı. Günümüzde Karakova denilen ve bu limanın kuzeydoğusunda bulunan burnun Cumalı Deresi'nin getirdiği alüvyonlarla oluşmuş olabileceği düşünülürse bu koyun Eskiçağ'da daha büyük olduğunu düşünebiliriz.

Aigospotamoi adı yabani ya da evcil keçilerden mi yoksa başka bir sebepten mi kaynaklanıyor bilmiyoruz. Fakat Horon Tepe sahip olduğu dik yamaçlar, hatta uçurumlarla keçiler için de Kalanoro mevkiinden daha uygun bir yer olarak kabul edilebilir. Ayrıca Kalanoro, savaş sırasında Ksenophon'un belirttiği yüz seksen gemilik Atina filosuna ev sahipliği yapabilecek uygun coğrafyaya sahip değildir¹⁶. Horon Tepe'deki yerleşmenin Lampsakos'a ve Cumalı Deresi'ne yakınlığı, uygun bir limana çok yakın olması gibi özellikleri, antik kaynaklarda Aigospotamoi için aktarılanlara da uymaktadır. Sonuç olarak her iki vadideki söz konusu yerler

¹⁶ Ksenophon, **Hellenika**, ii.1.20-21.

Aigospotamoi'nin lokalizasyonu için adaydır. Ancak Horon Tepe'deki yerleşmenin daha güçlü bir aday olduğu anlaşılmaktadır. Thrakia Khersonesosu'ndaki diğer lokalizasyonu yapılamamış yerleşmeler için olduğu gibi Aigospotamoi'nin lokalizasyonuna dair çalışmalar da bu satırların yazarının da dahil olduğu GAM ekibince Prof. Dr. Mustafa H. Sayar başkanlığında halen sürdürülmektedir.

Aigospotamoi adının bu mevkii için kullanılan bir yer ismi olması geç dönemlere kadar devam etmiştir. Hatta M.S. 15. yy'ın ortalarında dahi Aigospotamoi isminin bu derelerin olduğu mevkii belirtmek için kullanıldığı görülür¹⁷.

Aigospotamoi hiçbir antik kaynakta polis olarak anılmamaktadır. Fakat, M.Ö. 4. yy ortalarında sikke basmış olması en azından bu dönemde polis statüsünde olduğunu net bir biçimde ortaya koymaktadır. Yukarıda anılan antik kaynaklara ve günümüzdeki araştırmalara göre şunu kesinlikle söyleyebiliriz ki Aigospotamoi oldukça ufak bir yerleşmeydi. Zaten Atinalılar'ın M.Ö. 405/4 yılında burada yapılan savaşta Sparta'ya yenilmesinin sebebi de Lysandros'u hafife alarak bu kadar ufak bir yerde demirleyip, erzak temini için gemilerini terkederek iç kesimlere kadar gitmek zorunda kalmaları olsa gerektir. Bu savaşta üç bin askerini ve yüz yetmiş gemisini kaybederek yenilen Atina bütün Ege'deki deniz üstünlüğünü kaybetmiştir.

Peloponnesos savaşı sonunda Atina'nın yenildiği çarpışma dışında M.Ö. 467/6 yıllarında bir meteorun düşmesi de antik kaynaklarda Aigospotamoi'nin anılmasına neden olur. 78.Olimpiyat oyunlarının ikinci yılında nispeten büyükçe bir meteor Aigospotamoi'ye düşmüştü. Bu kozmik olay çevre halkı tarafından Tanrılarla ilişkilendirilmiştir. Plutarkhos, bu taşın Tanrılar tarafından Atinalılar'ın Aigospotamoi civarında uğradıkları yenilgiye bir işaret olarak gönderildiğine inanıldığını aktarmaktadır¹⁸. M.S. 1. yy'a kadar bu göktaşına tapınıldığını Genç Plinius'un kendi zamanında bile bu taşın hala görülebildiğini aktarmasından biliyoruz. M.S. 1. yy'da karşı kıyıda yer alan Abydos'ta da bir meteora tapınıldığını yine Plinius'tan öğreniyoruz¹⁹. Aigospotamoi'deki gibi bu meteorun düşüşünün de Anaxagoras tarafından tahmin edildiği söylenir²⁰.

¹⁷ Critobuli Imbriotae Historiae 2.4.1. (Corpus Fontium Historiae Byzantinae) sayfa 92. Walter de Gruyter. Berlin 1983

¹⁸ Plutarkhos, **Lysandros**, 12.1.

¹⁹ Plinius, **Naturalis Historiae**, ii.59.

²⁰ Ammianus Marcellinus, **Rerum Gestarum**, xxii.8.5.

2. Sikkelerin Değerlendirilmesi ve Katalog

Kent, M.Ö. 4. yüzyılın ortalarında bronz sikkeler basmıştır. Head, Kentin M.Ö. 405 öncesine tarihlenen ön yüzde keçi başı, arka yüzde ise quadratum incusum olan gümüş sikkesinin olduğunu çizim ya da fotoğraf olmadan aktarır. Hem sikke görselinin eksikliği hem de Head dışında başka bir kaynakta bu sikke tipi ile ilgili hiçbir bilgi bulunmadığından sikkenin bu kente ait olup olmadığına dair yorum yapmak imkansızdır²¹.

Aigospotamoi, bir önceki paragrafta kente atfedilmesi için yeterli verinin olmadığı gümüş sikke dışında Hellenistik Dönem'e kadar sadece bir tip bronz sikke basmıştır. M.Ö. 4. yy'ın ortalarına tarihlenen bu bronz sikkelerde ön yüzde Demeter başı, arka yüzde ise ayakta sola keçi tipleri bulunmaktadır. Demeter, diğer Thrakia Khersonesos kentleri için olduğu gibi Aigospotamoi için de önemli bir tanrıçadır. Tahıl üretimi ve sevkiyatı ile öne çıkan Yarımada kentlerinden Kardía ve Sestos gibi, Aigospotamoi de bu tanrıçayı sikkelerinde tip olarak kullanmıştır. Bilindiği gibi Demeter ekili toprağın ve özellikle tahılın koruyucu tanrıçasıdır. Yunan dünyasında tahıl ekilen her bölgede Demeter kültürüyle karşılaşılabilir²². Buradaki tahıl da Krithote kenti sikkelerini anlatırken değindiğimiz gibi arpa olmalıdır.

Sikkelerin arka yüzündeki ayakta keçi tipi ise kentin adı ile ilişkilidir. Bu sikkelerdeki keçi tipi, Ainos'un aynı dönemdeki sikkelerinin arka yüzünde yer alan keçi tipine oldukça benzemektedir. Fakat, Ainos sikkelerinde keçi sağa doğru iken Aigospotamoi sikkelerinde soladır. İlk olarak Alopekonesoslular tarafından kurulan Ainos, coğrafi olarak Thrakia Khersonesos'na yakın bir konumda, Hebros (Meriç) Nehri'nin Melas Kolpos'a (Saros Körfezi) kavuştuğu noktadadır.

Ayrıca arka yüzde kentin ya da kentlilerin adı kısaltılmış şekilde ΑΙΓΟΣ ΠΙΟ ya da ΑΙΓΟ ΠΙΟ lejandıyla yer almaktadır.

Kentin sikkeleri çapları dikkate alındığında iki ayrı nominal değere sahip olmalıdır. Bu durumda katalogda yer alan sikkeleri nominal değerleri bakımından büyükten küçüğe sıralamak gerekirse dağılım şöyle olur;

²¹ Barclay V. Head, **HN**, A Manual of Greek Numismatics, Clarendon Press. Oxford, 1887, s. 222.

²² Grimal, **Mitoloji Sözlüğü**, Demeter maddesi, s. 143.

Nominal A= 18-21 mm. arası.....38 adet

Nominal B= 11-15,5 mm. arası..... 9 adet

(Bu katalogda kullanılan 4 sikke için yararlanılan kataloglarda çap ölçüsü verilmemiştir)

Bugün artık Ermenistan Kralı Artashat tarafından M.S. 1. yy'da bastırılmış olduğu bilinen bir sikke 2000'li yılların başına kadar Aigospotamoi'nin Roma imparatoru Augustus döneminde bastığı otonom sikke olarak kabul edilmişti²³. Bu sikkelerin ön yüzünde sağa kanatlı Nike büstü, arka yüzünde ise sağa kıvrılmış palmiye dalı ve lejand yer almaktadır.

Katalog

Ön yüz: Noktalı bordür içinde stephanoslu Demeter başı sola. Kolyeli ve küpeli.

Arka yüz: Ayakta keçi, sola.

Sikke No: 4

- 1 AE 21 mm. BMC Thrace 187.1. ΑΙΓΟ-ΠΙΟ Demeter'in arkasında sağ boşlukta N
2. AE 21 mm. 6,86 g. Weber 2440. ΑΙΓΟΣ-ΠΙΟ
3. AE 21 mm. Lischine 1004. ΑΙΓΟΣ-ΠΙΟ Keçinin altında belirsiz monogram.
4. AE 21 mm. 8,23 g. Triton V. 16 Ocak 2002. #323. ΑΙΓΟΣ-ΠΙΟ
5. AE 21 mm. 8,70 g. ky. 10. SNG Copenhagen 851. ΑΙΓΟΣ-ΠΙΟ. Keçinin altında üzüm salkımı.

²³ Michel Amandry, "Du monnayage d'Artaxisata et des soi-disant monnaies d'Aegospotami", *Bulletin de la Société Française de Numismatique* 57, 2002, 173-177.

6. AE 20 mm. 8,81 g. ky. 6. SNG Cambridge 465. ΑΙΓΟΣ–ΠΟ
7. AE 20 mm. BMC Thrace 187.2. ΑΙΓΟΣ–ΠΟ
8. AE 20 mm. BMC Thrace 187.4. ΑΙΓΟΣ–ΠΟ
9. AE 20 mm. 9,52 g. Hunterian coll. 385.1. ΑΙΓΟΣ–ΠΟ
10. AE 20 mm. 8,90 g. ky. 6. McClean 4133. ΑΙΓΟΣ–ΠΟ
11. AE 20 mm. Coll. Pozzi 2318. ΑΙΓΟΣ–ΠΟ
12. AE 20 mm. Coll. Pozzi 2319. ΑΙΓΟΣ–ΠΟ
13. AE 20 mm. 8,86 g. ky. 9. SNG Dreer 117. ΑΙΓΟΣ–ΠΟ.
14. AE 20 mm. 6,67 g. ky. 9. SNG Grece III. 88. ΑΙΓΟΣ–[ΠΟ].
15. AE 20 mm. 8,03 g. ky. 12. SNG Grece III. 89. ΑΙΓΟΣ–[ΠΟ].
16. AE 20 mm. 8,16 g. Weber 2439. ΑΙΓΟΣ–ΠΟ
17. AE 20 mm. 7, 36 g. Sternberg Auktion XXII. 20-21 November, 1989. #36. ΑΙΓΟΣ–ΠΟ
18. AE 20 mm. 7,35 g. Sternberg Mail Bid Sale I. 18 Aralık 1999. #127. ΑΙΓΟΣ–ΠΟ
19. AE 20 mm. 7,67 g. ky. 6. SNG Copenhagen 850. ΑΙΓΟΣ–ΠΟ.
20. AE 20 mm. 8,16 g. Babelon Coll. De Luynes 1783. ΑΙΓΟΣ–ΠΟ
21. AE 20 mm. 7,76 g. ky. 12. CNG 229. #33. Keçinin altında yıldız ya da çiçek.
22. AE 19,5 mm. 7,65 g. ky. 6. McClean 4131. Pl. 149.33 ΑΙΓΟΣ–ΠΟ
23. AE 19,5 mm. 7,63 g. ky. 6. McClean 4132. Pl. 149.34 ΑΙΓΟΣ–ΠΟ
24. AE 19,5 mm. 6,60 g. ky. 10. SNG Evelpidis 1049. ΑΙΓΟΣ–ΠΟ.
25. AE 19 mm. Beschreibung 244.1. ΑΙΓΟΣ–ΠΟ.
26. AE 19 mm. BMC Thrace 187.3. ΑΙΓΟΣ–ΠΟ
27. AE 19 mm. Lischine 996. ΑΙΓΟ–ΠΟ
28. AE 19 mm. Lischine 997. ΑΙΓΟ–ΠΟ
29. AE 19 mm. Lischine 998. ΑΙΓΟΣ–ΠΟ
30. AE 19 mm. Lischine 999. ΑΙΓΟΣ–ΠΟ
31. AE 19 mm. Lischine 1000. ΑΙΓΟΣ–ΠΟ
32. AE 19 mm. Lischine 1001. ΑΙΓΟΣ–ΠΟ
33. AE 19 mm. Lischine 1002. ΑΙΓΟΣ–ΠΟ
34. AE 19 mm. Lischine 1003. ΑΙΓΟΣ–ΠΟ

35. AE 19 mm. Moushmov 5463. ΑΙΓΟΣ–ΠΙΟ.
36. AE 18-19 mm. Beschreibung 244.2. ΑΙΓΟΣ–ΠΙΟ.
37. AE 18-19 mm. Beschreibung 244.3. ΑΙΓΟΣ–ΠΙΟ.
38. AE 18-19 mm. Beschreibung 244.4. ΑΙΓΟΣ–ΠΙΟ.
39. AE 15,5 mm. 4,14 g. Hunterian coll. 385.2. ΑΙΓΟΣ–ΠΙΟ
40. AE 15 mm. Lischine 1005. ΑΙΓΟΣ–ΠΙΟ
41. AE 15 mm. Lischine 1006. ΑΙΓΟΣ–ΠΙΟ
42. AE 15 mm. Lischine 1007. ΑΙΓΟΣ–ΠΙΟ
43. AE 15 mm. 4,00 g. ky. 12. SNG Copenhagen 852. ΑΙΓΟΣ–ΠΙΟ.
44. AE 15 mm. 3,12 g. ky. 12. SNG Copenhagen 853. ΑΙΓΟΣ–ΠΙΟ.
45. AE 14 mm. 2,00 g. Weber 2441. ΑΙΓΟΣ–ΠΙΟ
46. AE 12,5 mm. Lischine 1008. ΑΙΓΟΣ–ΠΙΟ. Ön yüzde Demeter başı küçük.
47. AE 11 mm. 1,40 g. ky. 10. SNG Copenhagen 854. ΑΙΓΟΣ–ΠΙΟ.
48. AE 8,53 g. ky. 6. SNG Cambridge 466. ΑΙΓΟΣ–ΠΙΟ fotoğrafı ve çap ölçümü yok.
49. AE 7,94 g. ky. 5. SNG Cambridge 467. ΑΙΓΟΣ–ΠΙΟ fotoğrafı ve çap ölçümü yok)
50. AE Moushmov 5461. ΑΙΓΟΣ–ΠΙΟ. Keçinin altında yengeç. Sikkenin arka yüzünde keçi yerine at olduğu belirtilmektedir. Ölçümleri, fotoğrafı ya da çizimi yok.
51. AE Moushmov 5462. Sikkenin arka yüzünde keçi yerine at olduğu belirtilmektedir. Ölçümleri, fotoğrafı ya da çizimi yok.

B. Alopekonesos

1. Tarihi

Alopekonesos adı iki kelimenin kaynaşmasından türetilmiş bir kelimedir. Bunlardan sırasıyla ilkinin kentle ilgili aşağıda anlatacağımız kehanetten dolayı Eski Yunanca tilki anlamındaki Alopeks (Αλωπεξ) olması mümkünken, ikincisinin ise

Eski yunanca ada anlamındaki Nesos (Νησος) olduğu açıktır²⁴. Stephanos Byzantinos'tan öğrendiğimize göre kent adını bir kehanetten almaktadır²⁵. Bu kehanete göre ilk yerleşimciler tilki yavrusu gördükleri ilk yerde bir kent kurmak için yola çıkmışlardı. Tilki yavrusunu ilk gördükleri yer de Alopekonesos'u kurdukları yer olmuştu. Fakat kent adını çok daha farklı bir durumdan da almış olabilir. Bilindiği gibi Eski Yunanca'da omikron (-ο) harfi zaman içinde omega (-ω) harfine dönüşebilmektedir. Bu durumda kentin adını oluşturan kaynaşmış kelimelerden ilki, Alopegeion (Αλοπεγειον) kelimesi gibi tuz ile ilgili de olabilir. Kent bu önermeyi destekleyecek şekilde bir tuz gölünün bulunduğu alanda yer almaktadır. Antik kaynaklarda anılmayan bu Tuz Gölü kentin lokalizasyonunun yapıldığı bölgede, Büyükkemikli ve Küçükkemikli burunlarının arasında, Suvla Koyu'nun hemen kıyısındadır. Söz konusu Tuz Gölü her ne kadar antik kaynaklarda anılmasa da bir tuz gölünün coğrafi olarak oluşmasının binlerce yıl aldığı göz önünde bulundurulduğunda Eskiçağ'da da varolduğunu düşünmek yanlış olmayacaktır. Antik Yunan geleneğinde bir kentin kuruluşunun efsanelere dayandırılması oldukça sık görülen bir uygulamadır. Buradan yola çıkarak kentin adının, aslında söz konusu tuz gölünden elde edilen tuzla ilgili olduğunu, sonraki yıllarda ise kuruluşa manevi bir anlam yüklemek amacıyla uydurulan tilki mitine bağlandığını düşünebiliriz.

Alopekonesos, Thrakia Khersonesos'un Saros Körfezi kıyısında, Ps. Skymnos'un bildirdiğine göre Limnai ve Elaios arasında yer almaktadır²⁶. Ps. Skylaks, haklarında çok bilgimiz olmayan Paion ve Araplos isimli yerleşmelerin arasında²⁷, Strabon da Saros Körfezi kıyısında Kardina'dan sonra Limnai, ondan sonra da Alopekonesos'un geldiğini söyler²⁸. Günümüz araştırmacıları kentin lokalizasyonu için bugün Suvla Koyu olarak bilinen koyun güneyindeki Küçükkemikli burnunu önerirler²⁹. M.Ö. 4. yy'ın ortalarında bölgedeki olayları

²⁴ Liddel & Scott, Αλωπεξ ve Νησος maddeleri.

²⁵ Isaac, **Greek Settlements**, s. 190.

²⁶ Ps. Skymnos, **Periegesis**, 705-707.

²⁷ Ps. Skylaks, **Periplus**, 67.

²⁸ Strabon, **Geographika**, vii Fr. 51.

²⁹ L. Robert, "IV. Villes de la Chersonese et de la Thrace", **Hellenica**, vol. V, Paris, 1948, s. 37-39. ; Ural Yarkin, "The Coinage of Alopekonesos in Thracian Chersonesus", **The Numismatic Chronicle** 18, London, 1978, s. 1. ; Isaac, **Greek Settlements**, s. 189-91. ; Stanley Casson, **Macedonia, Thrace and Illyria**: their relations to Greece from the earliest times down to the time of Philip son of Amyntas, Oxford University Press, Milford, 1926, s. 219 vd. ve Harita xii.

aktaran Demosthenes de Alopekonesos'tan bahsederken kentin Imbros'a doğru uzanan bir burunda yer aldığını ve pek çok korsan tarafından üs olarak kullanıldığını belirtmektedir³⁰. Demosthenes'in bu tarifi Suvla Koyu'nun kuzey ve güneyindeki burunlara tam olarak uymaktadır (bkz. Fotoğraf 7). Ancak kuzeydeki Büyükkemikli Burnu kuzey rüzgarlarına daha açık olduğundan güneydeki Küçükkemikli Burnu Alopekonesos'un lokalizasyonu için daha uygun bir adaydır. Küçükkemikli Burnu rüzgarın durumuna göre hem batı hem de doğu kıyısına gemilerin demirlemesi için elverişlidir³¹. Bu burun Suvla Koyu'na sığınmak ya da saklanmak isteyen gemilere çok uygun bir demirleme alanı sunabilecek konumdadır. Demosthenes'in de aktardığı gibi burada üslenen korsanlar, Kilikia'da benzer koylara saklanarak aniden gemilere saldıran korsanlar gibi Thrakia Khersonesosu üzerinden yapılan deniz ticaretine zarar vermişlerdir.

Kentin lokalizasyonu ile ilgili bu tartışmalara katkı sağlayacak bir bilgi de 1915 yılında bu noktaya çıkarma yapan İngiliz askerlerinden gelir³². I. Dünya savaşının bir cephesine de ev sahipliği yapan bölgede savaş sürerken bölgede bulunan İngiliz askerleri tarafından iki adet yazıtlı lahit ve bir tane de genç erkeğe ait yazıtlı stel bulunmuştur. Ayrıca Büyük Anafarta Köyü'nde halkın eskiden Lalebaba mevkiinden getirildiğini belirttiği Roma devri sütun parçaları da söz konusu yerde antik bir yerleşmenin olduğunu destekleyen kanıtlardır. Lalebaba olarak da bilinen bu mevkide GAM ekibince gerçekleştirilen yüzey araştırmalarında burada antik bir yerleşme olduğuna kanıt sayılabilecek Arkaik Dönem'den M.S. 1. yy'a kadar tarihlenen pek çok keramik bulunmuştur. Bölgede 1960'larda epigrafik araştırmalar yapan Taşlıkloğlu ise kentin Büyük ve Küçükkemikli burunlarının arasında ve Tuz Gölü'nün doğusunda bulunması gerektiğini fakat söz konusu alanda yaptığı yüzey araştırmalarında bu doğrultuda bir kanıt bulamadığını söylemektedir³³.

Ps. Skymnos kentin Aioller tarafından kurulduğunu aktarır³⁴. Casson da M.Ö. 7. yy'ın sonları ya da 6. yy'ın başlarında bir Aiol kolonisi olarak kurulduğunu

³⁰ Demosthenes, **Orationes**, xxiii.166.

³¹ Mustafa H. Sayar: "Doğu Trakya'da Epigrafi ve Tarihi-Coğrafya Araştırmaları 1997" sayfa 425, **16. Araştırma Sonuçları Toplantısı** 1. Cilt, Ankara, Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi, 1999.

³² A. C. Hutton, "Two Sepulchral Inscriptions From Suvla Bay", **ABSA**, C. XXI, 1915, b.a.

³³ Taşlıkloğlu, **Trakya'da Epigrafya Araştırmaları II**, s. 166.

³⁴ Ps. Skymnos, **Periegesis**, 706.

belirtir³⁵. Ancak Alopekonesoslular Ainos'un ilk kurucuları olarak kabul edildiklerinden Ainos'un kuruluş tarihi olarak kabul edilen M.Ö. 7. yy'ın sonları veya 6. yy'ın başlarından daha erken bir tarihte kurulmuş olabileceğini düşünmek daha doğru olacaktır. Her iki durumda da kent Yarımada'daki ilk koloniler arasında sayılacaktır. Aiol kolonisi olarak kurulmasına karşın daha sonra bütün Yarımada'da olduğu gibi Philaidler'in gelişiyle birlikte Atina etkisi altına girmiş ve Attik bir karakter kazanmıştır. Atina'nın Alopekonesos'a olan ilgisinin Elaios'ta **oikistes** olarak kabul edilen Φορβοων nedeniyle çok daha erken bir tarih olan M.Ö. 7. yy'ın son çeyreğinde başlamış olabileceğini öneren araştırmacılar da vardır³⁶.

Kentin Pers işgali ve sonucunda Philaidler'in Yarımada'dan ayrılmasıyla otonomisini kazanmış olduğu düşünülür. Çünkü Attika-Delos Birliği vergi listelerinde M.Ö. 452/1 gibi erken bir tarihte kendi adıyla ödeme yaptığına dair kayıtlar vardır³⁷. Bu tarih Yarımada'da birliğe kendi adıyla üye olmuş kentler için en erken tarihtir. En son kayıtlar M.Ö. 429/8 yılına kadardır³⁸. Ödemeleri M.Ö. 450/49 yılında 3240 Drahmi iken M.Ö. 442/1 yılında 1000 Drahmi'ye, M.Ö. 435/4'te ise 2000 Drahmi olarak değişiklik gösterir. M.Ö. 442/1 yılındaki düşüş aynı oranda komşu kent olan Limnai'de de görülür. Bu düşüş söz konusu tarihlerdeki bir klerukhos uygulaması sonucu olabilir. M.Ö. 429/8 yılında ise Sestos ile birlikte vergi olarak nakit para yerine bir tür hizmetle bu borcunu ödediği, bu hizmetin de **Hellespontophylakes**'lerin bakım ve diğer giderleri için olduğu düşünülür³⁹.

Kent Saros Körfezi girişinde ve Thrakia Khersonesos'unun Kuzey Ege kıyılarına yakın yerindeki konumundan dolayı jeostratejik öneme sahiptir. Çünkü, Thrakia Khersonesos ile Hebros (Meriç) Nehri civarı Kuzey Ege kentleriyle özellikle de önemli bir ticaret kenti olan Ainos ile bağlantı için en uygun nokta burasıydı. Yarımada'dan Ainos'a ulaşmanın en pratik yolu Alopekonesos'tan yapılan deniz yolculuğuydu. Fakat bu yolculuk her zaman kolay değildi. Çünkü yukarıda da bahsettiğimiz gibi M.Ö. 4. yy'da bu bölgede korsanlar da

³⁵ Casson, **Macedonia, Thracia and Illyria**, s. 223.

³⁶ G. L. Huxley, "Onomakles and the Alopekonesians", **JHS**, C. CVII, 1987, s. 187-188. (Φορβοων için bkz. s. 69, dn.58)

³⁷ IG F. 261.3.29.

³⁸ IG F. 282.1.21.

³⁹ Hansen-Nielsen, **Archaic and Classical Poleis**, s. 904.

bulunmaktaydı. Ainos Alopekonesoslular tarafından kolonize edilmiş bir kentti⁴⁰ ve hem limanı hem de deltasında yer aldığı Hebros (Meriç) Nehri aracılığıyla Trakya'nın iç kısımları ve Ege arasında bağlantıyı sağlıyordu. Alopekonesos'un Ainos ile olan bu kültürel ve coğrafi bağı kentin gelişmesini ve zenginleşmesini sağlamıştır. Bunun yanı sıra Alopekonesos Yarımada'daki en büyük ovalardan birinde yer almaktaydı ve bu ovoidan Hellespontos kıyısına, tam da Sestos'un bulunduğu noktaya kolayca geçiş imkanı vardı. Bütün bu faktörler Attika-Delos Birliği'ne yaptığı ödemelerin Elaios, Madytos ve Limnai kentlerinden daha fazla olmasına da bir açıklama getirir⁴¹.

Peloponnesos savaşı sonrasında bölgede oluşan karışık politik durum Alopekonesos'u da olumsuz etkilemiştir. Atina ve Odrys Krallığı arasında sürüp giden çatışmalar bölgede bir otorite boşluğu yaratmıştı. Bu boşluktan faydalanan korsanlar Alopekonesos açıklarında gemilere saldırmaya başlamışlar ve deniz ticaretini sekteye uğratmışlardır. Demosthenes, bu durumun ne kadar can sıkıcı olduğunu ve Atina'nın bu duruma karşı mücadelelerini konuşmalarında aktarır⁴². Atina bu koruyuculuğunu Yarımada II. Philippos'un tehdidi altında olduğunda da sergilemiştir. Alopekonesos da minnetarlığını M.Ö. 347/6 yılında Elaios, Sestos ve Madytos'la birlikte Atina halkına altmış talentlik altın bir taç ve bir altar adayarak göstermiştir⁴³.

Yukarıda Alopekonesos'ta bulunduğunu belirttiğimiz yazıtlardan biri Julius Italus adında bir kişinin mezarında yer alan yazıttır. A.C. Hutton tarafından yayınlanmış bir lahit üzerindeki bu yazıt kentin en azından M.S. 1. yy'a kadar kent statüsünde var olduğunu göstermektedir⁴⁴.

2. Sikkelerin Değerlendirilmesi ve Katalog

Alopekonesos'un yaklaşık M.Ö. 400 ve 200 yılları arasında bronz sikke bastığı kabul edilir. Yarkın kentin sikke darbını üç döneme ayırmaktadır:

⁴⁰ Strabon, **Geographika**, vii. Fr.51.

⁴¹ Figueira, **The Power of Money**, s. 276.

⁴² Demosthenes, **Orationes**, xxiii.166-168.

⁴³ Demosthenes, **a.g.e.** xviii.92.

⁴⁴ Hutton, "Two Sepulchral Inscriptions From Suvla Bay", b.a.

1-M.Ö. 400-300

2-M.Ö. 300-250

3-M.Ö. 250-200⁴⁵.

Bilinen bir gümüş sikkesi olmayan⁴⁶ kentnin Büyük İskender'e kadar bastığı bronz sikkeler toplam üç tiptir. Bu tipler şunlardır;

A-Ön yüzde Dionysos başı/Arka yüzde kantharos.

B-Ön yüzde Apollon başı/Arka yüzde tilki.

C-Ön yüzde Korinth miğferli Athena başı/Arka yüzde tilki.

Bu sikkelerde lejand olarak kent ya da kentlilerin kısaltması olan A-Λ-Ω harfleri yer almaktadır. Yarkın 80 numaralı sikke hariç AΛΩ lejandlı sikkelerin tamamını M.Ö. 300'den önceye tarihlendirmiştir. Aşağıdaki kataloğa Yarkın 80 numaralı sikke de dahil edilerek AΛΩ lejandlı sikkeler verilmiş, daha uzun lejandlı olan diğer sikkeler ise Hellenistik Dönem sikkeleri olarak kabul edilerek bu katalogda verilmemişlerdir. Kent, Hellenistik Dönem'de de benzer tiplerde sikkeler basmıştır.

I. tip sikkelerin ön yüz tipi olan başın Dionysos'u mu yoksa Mainadlar'ı mı temsil ettiği belli değildir. Fakat arka yüz tipi olarak kantharos kullanıldığından burada vurgulanmak istenenin üzüm tarımı ve şarap ile ilgili olduğu açıktır. Her ikisinin de şarap (Dionysos) kültürü ile ilgili olması nedeniyle ön yüzlerdeki tipin Dionysos veya Mainad başı olması büyük önem arzetmemektedir. Aşağıdaki katalogda bu tip Dionysos başı olarak belirtilmiştir. Bu sikkeler ön yüzlerinde Dionysos başı, arka yüzlerinde ise kantharos tipleri yer alan Thrak kralı Berisades'in oğlu Ketriporios sikkelerine benzemektedir (bkz. Fotoğraf 9). M.Ö. 350'lerde tarih sahnesinde görülen Berisades Amadokos'la birlikte Odrys tahtında hak iddia ediyordu. Bilindiği gibi bu tarihlerde Odrysler Alopekonesos ve Kardia arasındaki topraklara hakimlerdi. Diğer yandan Andros sikkelerinin de ön yüzünde Dionysos

⁴⁵ Yarkın, The Coinage of Alopekonesos, s. 3-6.

⁴⁶ Olasılıkla Kardia dışındaki diğer Thrakia Khersonesos kentleri gibi Alopekonesos ta değerli metalden sikke olarak Atina ve yanı sıra belki de bölgede geçerli olan Kyzikos, Lampsakos gibi kentlerin sikkelerini kullanıyordu.

başı, arka yüzünde kantharos bulunmakta, lejand da Alopekonesos sikkelerinde olduğu gibi kantharosun etrafında harfler olarak yer almaktadır (bkz. Fotoğraf 8).

Arka yüzde Kantharos olmasına rağmen ön yüzde Dionysos (veya Mainad) başı bulunmayan tek örnek Tip II'dir. Söz konusu sikke tipleri nedeniyle üzümün Alopekonesos'un bulunduğu ovada bolca yetiştirilen bir meyve olduğunu düşünmek yanlış olmaz. Bu ovada bulunduğu düşünülen kitabesiz bir mezar steli üzerindeki sahnede ayakta üzüm salkımı tutan bir kız betimi vardır⁴⁷. Yine bağlantılı olarak bu ovaya kuş uçuşu on beş km. uzaklıkta, bugün Ilgardere Köyü'ndeki zeytinlik mevkiinde bulunan bir diadem üzerinde de Dionysos ve Ariadne sahneli kabartma bulunmaktadır⁴⁸. Üzümün yanı sıra bir tür özel mantarın da kent in topraklarında yetiştiğini Plinius'tan biliyoruz⁴⁹.

Tip Ia, Ib ve Tip III'ün arka yüzlerinde yukarıda aktardığımız kentin kuruluş mitine ithafen bir tilki sembol veya tip olarak bulunmaktadır.

Sikkeler çapları göz önüne alınarak değerlendirildiğinde iki ayrı nominalde oldukları düşünülebilir. Bu durumda Tip I her iki nominalde darbedilmiş, Tip II ve III ise en küçük nominaller olarak darbedilmişlerdir. Büyükten küçüğe doğru sıralanmak istenirse iki nominalde dahil olan sikkelerin dağılımı şu şekilde olabilir;

Nominal A....16,5-21 mm.

Nominal B.....11-15 mm.

Katalog

Tip I: Dionysos başı/Kantharos.

a) Ön yüz: Noktalı bordür içinde Dionysos başı, sağa.

Arka yüz: Kantharos, sağ altta üzüm salkımı, sol altta tilki. Kantharosun sol, üst

⁴⁷ Taşlıklioğlu, **Trakya'da Epigrafya Araştırmaları II**, s. 161. Taşlıklioğlu burada stelin Çanakkale müzesinde 327 Env. numarasıyla kayıtlı olduğunu aktarmakta ve Limnai başlığı altında vermektedir fakat buluntu yerinden bahsetmemektedir.

⁴⁸ Reyhan Körpe, "Gelibolu'da Bulunan Yeni Bir Dionysos-Ariadne Diademi", **Kubaba** Yıl 1 Sayı 2, İzmir, 2004, b.a. Körpe, makalede bu diademi benzer üç diademle karşılaştırarak Hellespontos bölgesinde üretilmiş olabileceklerini ve Dionysos-Ariadne'li sahenin bölgede sevilen bir kompozisyon olduğunu önermektedir.

⁴⁹ Plinius, **Naturalis Historiae**, xix.13.

ve altında birer harf halinde ΑΛΩ lejandı.

Sikke No: 1

1. AE 21 mm. Münzen-Medailen GMBH. Auction 21. 24-05-2007. #258.

2. AE 20 mm. 7,75 g. ky. 6. SNG Grece III. 90. Α Λ Ω

3. AE 20 mm. 7,36 g. ky. 6. SNGCopenhagen 856. Α Λ Ω

4. AE 20 mm. Lischine 1010. Α Λ Ω

5. AE 20 mm. Lischine 1011. Α Λ Ω

6. AE 19 mm. 4,79 g. Weber 2442. Pl. 94. Α Λ Ω

7. AE 19 mm. 7,52 g. ky. 6. SNG Grece III. 91. Α Λ Ω

8. AE 19 mm. Beschreibung 245.1. Α Λ Ω

b) Ön yüz: Noktalı bordür içinde Dionysos başı, sağa.

Arka yüz: Kantharos, sağ altta tilki, sol altta üzüm salkımı. Kantharosun sol, üst ve altında birer harf halinde ΑΛΩ lejandı.

Sikke No:9

9. AE 21 mm. 9,28 g. ky. 6. SNGDreer 120. $\Lambda^A \Omega$
10. AE 20 mm. 6,97 g. ky. 6. SNGCopenhagen 857. $\Lambda^A \Omega$
11. AE 20 mm. Coll. Pozzi 2322. Fotoğraf net değil, referans olarak Copenhagen 857 verilmiş.
12. AE 20 mm. Lischine 1009. $\Lambda^A \Omega$
13. AE 19 mm. BMC Thrace 188.2. $\Lambda^A \Omega$
14. AE 8,65 g. ky. 11. SNGCambridge 470. Çap değeri ve fotoğrafı yok

c) Ön yüz: Noktalı bordür içinde Dionysos başı, sağa.

Arka yüz: Kantharos, sol altta üzüm salkımı. Kantharosun sol, üst ve altında birer harf halinde $A\Lambda\Omega$ lejandı.

15. AE 19 mm. 3,62 g. ky. 12. SNG Copenhagen 858. $\Lambda^A \Omega$
16. AE 16,5 mm. Beschreibung 245.2. $\Lambda^A \Omega$
17. AE 15 mm. Lischine 1012. $\Lambda^A \Omega$
18. AE 12 mm. Beschreibung 245.3. $\Lambda^A \Omega$

d) Ön yüz: Dionysos başı, sağa.

Arka yüz: Kantharos, sağ altta üzüm salkımı. Kantharosun sol, üst ve altında birer harf halinde $A\Lambda\Omega$ lejandı.

19. AE 20 mm. Coll. Pozzi 2321. $\Lambda^A \Omega$ (Fotoğraf net değil fakat kantharos'un üstündeki harf A gibi)
20. AE 13 mm. 2,56 g. ky. 9. McClean 4134. Pl. 149.35. $\Lambda^A \Omega$

e) Ön yüz: Dionysos başı, sağa.

Arka yüz: Kantharos, sağ ve solunda yaprak ve dallarıyla birer üzüm salkımı. Kantharosun üstünde A harfi belli oluyor.

21. AE 15 mm. Lischine 1013. **A**

f) Ön yüz: Noktalı bordür içinde Dionysos başı, sağa.

Arka yüz: Kantharos. Kantharosun sol, üst ve altında birer harf halinde AΛΩ lejandı.

22. AE 15 mm. 2,22 g. ky. 12. SNG Copenhagen 859. $\overset{\Lambda}{A} \Omega$

23. AE 13 mm. 2,07 g. Weber 2443. AΛΩ (Bu sikkenin fotoğrafı olmadığından lejand katalogda verildiği şekliyle buraya alınmıştır).

24. AE 12,5 mm. 3,00 g. ky. 6. SNG Evelpidis 1051. $\overset{\Lambda}{A} \Omega$ Sadece A harfi görülmektedir.

g) Ön yüz: Çizgisel bordür içinde Dionysos başı, sağa.

Arka yüz: Kantharos. Sol boşlukta lobut. Kantharosun sol, üst ve altında birer harf halinde AΛΩ lejandı.

25. AE 2,32 g. Sinop Museum 3.137.70. (Fotoğrafta ayrıntılar görülemiyor)

26. AE 14 mm. BMC Thrace 188.1. $\overset{\Lambda}{A} \Omega$

h) Ön yüz: Dionysos başı, sağa.

Arka yüz: Kantharos. Kantharosun sağında arpa başağı, solunda AΛΩ lejandı.

Sikke No: 29

27. AE 2,99 g. ky. 12. SngCambridge 471. Çap değeri ve fotoğraf yok.

28. AE 14 mm. Yarkın 80. AΛΩ

29. AE 14 mm. Münzen-Medailen GMBH Auction 17. 04-10-2005. #442.

Not: Yarkın bu tipi M.Ö. 250-200 yılları arasına tarihlendirmiş ve ön yüzdeki tipi kadın başı olarak belirtmiştir.

i) **Ön yüz:** Apollon başı, sağa.

Arka yüz: Kantharos. Kantharosun sağında arpa başağı, solunda AΛΩ lejandı.

Sikke No.: 30

30. AE 2,86 g. Gorny&Mosch Auction 181. 13-10-2009. #1219. AΛΩ çap değeri yok

31. AE 14 mm. 2,90 g. www.vcoins.com. #409921. AΛΩ

Not: Bilinen ikinci örnek olan 31 nolu sikke belirtilen internet sitesinde 16-05-2013 tarihinde halihazırda satışıdır.

Tip II: Cepheden surat/Kantharos.

Ön yüz: ¾ cepheden surat

Arka yüz: Kantharos. Kantharosun sol, üst ve altında birer harf halinde AΛΩ lejandı

Sikke No: 32

32. AE 14 mm. 1,27 g. ky. 3. SNG Copenhagen 861. A Λ Ω

Tip III: Korinth miğferli Athena başı sağa/Sağa koşan tilki.

Ön yüz: Noktalı bordür içinde Korinth miğferli Athena başı sağa.

Arka yüz: Sağa koşan tilki, üstünde tek sıra halinde AΛΩ lejandı.

33. AE 11 mm. 1,78 g. ky. 12. SNG Evelpidis 1052. ΑΛΩ

34. AE 11 mm. Coll. Pozzi 2323. ΑΛΩ

Not: Tip III'teki bu iki sikkenin Yarkın'ın kataloğundaki 60-66 arasına numaralandırdığı sikkeler ile benzer olmaları ihtimali vardır. Buradaki iki sikkenin lejandlarının yer aldığı arka yüzleri oldukça korozyonludur. Yarkın kendi kataloğunda sikke tipini lejandın açıkça okunduğu 60 nolu sikkenin fotoğrafıyla ΑΛΩΠΕΚΟΝ lejandıyla vermekte ve M.Ö. 300-250 yılları arasına tarihlemektedir.

C. Elaios

1. Tarihi

Thrakia Khersonesosu'nda M.Ö. 7. yy'da ilk koloni hareketlerine sahne olmuş bir başka kent Elaios'tur. Adı zeytin ağaçlarının yetiştiği yer anlamındadır⁵⁰. Elaios'un Aioller mi yoksa Atinalılar tarafından mı kurulduğu tartışmalı bir konudur⁵¹ Ps. Skymnos 706'da geçen bu kentle ilgili αττικήν kelimesi bazen τεικήν olarak düzeltilerek Elaios'ta Teoslular'ın varlığına kanıt olarak sunulur⁵². Tzevetkova da kentin Teoslular tarafından kurulmuş olabileceğini ima etmektedir⁵³. Eğer Ps. Skymnos için yapılan düzeltme doğruysa M.Ö. 544 yılındaki Pers işgaliyle yurtlarından ayrılarak Trakya'ya göç eden ve burada Abdera kentini kuran Teoslular'ın bir kısmının da Thrakia Khersonesosu'na yerleştiğini düşünmemiz yanlış olmaz⁵⁴. Fakat bu bilgi kentin Teoslular tarafından kurulduğu anlamını taşımamaktadır.

I. Dünya savaşı ve hemen sonrasında yapılan Fransız kazılarında çıkan lahit ve **pythos** tipi mezarlar M.Ö. 7. yy'ın üçüncü çeyreğinden Roma dönemine kadar

⁵⁰ Mackie, John; *Archaeology at Gallipoli in 1915*, Sayfa 216, 2010.

⁵¹ John Boardman, **The Greek Overseas: Their Early Colonies and Trade**, Penguin Books, 1964, s. 276-77 ; Isaac, **Greek Settlements**, s. 193. ; Jack Cargill, **Athenian Settlements of the Fourth Century B.C.**, E. J. Brill, Leiden, 1995, s. 89. ; Michalis Tiverios, "Greek Colonization of the Northern Aegean", s. 121. Tiverios, Elaios'u Mytilene'den gelen Aioller'in kurduğunu belirtmektedir.

⁵² Tiverios, **a.g.e.**, s. 122, dn. 644.

⁵³ Tzvetkova, **History of the Thracian Chersonese**, s. 273-274. ; CAH Vol. III.3'te sayfa 161'deki kentler ve ana şehirlerin gösterildiği tabloda da Elaios'un karşısında Teos bulunmaktadır.

⁵⁴ Herodotos, **Historiai**, i.168 ; Ps. Strabon, **Geographika**, xiv.1.30 ; Skymnos, **Periegesis**, 670-71.

olan zaman aralığına tarihlenmektedir⁵⁵. Bu buluntular Elaios'un Yunanlar tarafından kolonizasyonu için M.Ö. 7. yy'ın ikinci yarısını işaret etmektedir. Kazılarda bulunan en erken tarihli 3 adet Korinth tipi keramik M.Ö. 620'li yıllara tarihlenir⁵⁶. Söz konusu kazılar sonucu ortaya çıkan en erken Attika görünümlü çanak-çömlek parçaları ise M.Ö. 570-560 tarihlerine işaret etmektedir ki bu da kentin kurulduktan daha sonra M.Ö. 6.yy'ın ortalarında Atinalılar tarafından yerleşildiği bilgisini desteklemektedir.

Plinius kentin Aioliyalı diye anıldığını aktarırken⁵⁷, Ps. Skymnos da Elaios'un Atinalılar tarafından Φορβοων isminde bir **oikistes** önderliğinde kurulduğunu aktarmaktadır⁵⁸. Çok olası görünmemekle birlikte Elaios'un M.Ö. 7. yy'ın sonlarında Atina'nın Yarımada'da kurduğu ilk koloni olduğuna dair tartışmalar da vardır⁵⁹. Bu bilgilerin yanı sıra kentin M.Ö. 6. yy'da Atina hakimiyetinde olduğunu Herodotos'tan biliyoruz⁶⁰.

Kentin lokalizasyonu günümüzde Çanak kale Şehitler Anıtı'nın bulunduğu tepe ile onun batısındaki küçük körfez (Morto Limanı) arasına yapılır⁶¹. Strabon Kardia'dan 400, Sestos'tan ise 170 stadia uzaklıkta olduğunu bildirir⁶². Pomponius Mela da Hellespontos'un sonunda diyerek kentin yerini bildirir⁶³. Yarımada'da kazılan ilk ve tek antik kenttir. İlk olarak 1882 yılında bugün Morto Koyu'nun bir kilometre içerisinde kalan yükselti, Protesilaos'un⁶⁴ mezarı olduğu düşüncesiyle

⁵⁵ Kazı ve buluntulara dair daha ayrıntılı bilgi için bkz. E. Pottier, Fouilles Archeologiques Sur L'emplacement de la Necropole D'Eleonte, en Thrace, l'**Academie des Inscriptions et Belles Lettres**, Paris, 1916, b.a. ; Angelika Waiblinger, "La ville grecque d'Éléonte en Chersonèse de Thrace et saNécropole, Comptes-rendus des séances de l'**Académie des Inscriptions et Belles Lettres**, 122e année, N. 4, 1978, b.a.

⁵⁶ Boardman, **The Greek Overseas**, 1964, s. 264-265.

⁵⁷ Plinius, **Naturalis Historiae**, iv.18.

⁵⁸ Ps. Skymnos, **Periegesis**, 707/8 ; Bu ismin Φρουνov olarak düzeltilmesi önerisi için bkz. Louisa D. Loukopoulou, **Contribution a l'étude de la Thrace Propontique, Meletemata**, C. IX, Athens, 1989, s. 68. Konuyla ilgili daha detaylı bilgi için bkz. Didier Viviers, "Du temps où Phorbas colonisait Eléonte: Mythologie et propagande cimoniennne", **La parola del passato**, C. XL, 1985, s. 338-348.

⁵⁹ Tzvetkova, **History of the Thracian Chersonese**, s. 273 ; Isaac, **Greek Settlements**, s. 163.

⁶⁰ Herodotos, **Historiai**, vi.140.1.

⁶¹ Waiblinger, La ville grecque d'Éléonte, s. 843. ; Hansen-Nielsen, **Archaic and Classical Poleis**, s. 906.

⁶² Strabon, **Geographika**, vii.331.

⁶³ Pomponius Mela, 2.26.

⁶⁴ Tesalyalı kahraman. Troia savaşında Troialılarca ilk öldürülen savaşçıdır.

Schielemann tarafından kazılmıştır⁶⁵. Fakat Schielemann tarafından Protesilaos'un mezarı sanılarak kazılan, bugün Karaağaç Tepe olarak adlandırılan tepe aslında Prehistorik bir höyüktür. I. Dünya Savaşı sırasında ise Fransızlar tarafından bölgede yeniden kazı yapılmıştır. Bu kazılar kentin nekropolisi olan yerde yapılmıştı. Kentin Akropolisi bugün Çanakkale Şehitler Abidesi'nin bulunduğu tepededir. Bu tepe muhtemelen daha önce barındırdığı kalıntılar nedeniyle yöre halkı tarafından Eski Hisarlık olarak da bilinmektedir. Morto Limanı veya Koyu denilen küçük körfez ise kentin limanı durumundaydı. I. Dünya Savaşı'ndan hemen sonra da R. Demangel yönetiminde Fransız işgal kuvvetleri adına 1921-23 yıllarında tekrar kazılmıştır⁶⁶. Elaios'un bu kadar erken tarihlerde kazılma nedeni antik kaynaklarda burada açıkça Protesilaos'un tümülüsünün olduğundan bahsedilmesi olsa gerektir⁶⁷. Kentte ayrıca Protesilaos'a adanmış bir kutsal alan bulunmaktaydı⁶⁸.

Elaios, Prokopios'un da aktardığı gibi coğrafyası ve jeostratejik konumu nedeniyle doğal bir korunmaya sahiptir⁶⁹. Yarımada'nın güney ucunda Ege Denizi'ne uzanan ve Hellespontos'un girişinde yer alan bu stratejik ve korunaklı konumundan dolayı Thrakia Khersonesos'nda bütünsel bir hakimiyet kurmak için gerekli bir yerdi. Bu yüzden Miltiades Elaios'u ele geçirdikten sonra tam olarak Yarımada'ya hakim olabilmiş ve böylece Yarımada'nın M.Ö. 4. yy sonlarına kadar devam eden Atina ile sıkı ilişkisi kolaylaşmış, güç kazanmıştır. Philaidler zamanında Ege'ye doğru bu limandan yelken açılmış, I. Miltiades Lemnos'u almak için buradan yola çıkmıştır⁷⁰. Ege Denizi'ne doğrudan açılan korunaklı limanı nedeniyle Pers döneminde de Yunanistan'a yapılacak seferler için bir deniz üssü ve ikmal merkezi olarak kullanılmıştır⁷¹. Peloponnesos Savaşı'nda Atina da kentin bu konumundan

⁶⁵ Herodotos, **a.g.e.**, ix.116. Herodotos Elaiou'sun yakınında Protesilaos'un mezarının olduğu bilgisinin yanı sıra kentte Protesilaos'a adanmış bir tapınak olduğunu da ima eder.

⁶⁶ Demangel, **Le Tumulus dit Protésilas**, b.a.

⁶⁷ Herodotos, **Historiai**, vii.33. ve 9.116. ; Pausanias, **Periegesis Tes Hellados**, i.34.2. ; Plinius, **Naturalis Historiae**, 4.18. ; Thukydides, viii.102.3. ; Pomponius Mela ii.26. Antikçağ dünyasında özellikle Yunanlarca kutsal bir kişilik olarak tanınan Protesilaos'un mezarının burada olduğu Homeros'un destanlarından dolayı açıkça biliniyordu. Protesilaos'un yöre halkı için olduğu kadar Homeros destanları yoluyla bütün Yunan dünyası için de önemli bir kutsal kişilik olduğu açıktır. Bölge halkının bu konuda ne kadar hassas olduğunu Herodotos, Artayktes'in idamını anlattığı ix,120'de aktarmaktadır.

⁶⁸ Herodotos, **Historiai**, ix.116 ; Arrianos 1.11.5.

⁶⁹ Prokopios, **De Aedificiis**, iv.10.26.

⁷⁰ Herodotos, **a.g.e.**, vi.140.

⁷¹ Herodotos, **a.g.e.**, vii.22.

faydalanmış ve kentin limanını bir üs olarak kullanmıştır⁷². Thukydides ve Demosthenes'in aktardığı M.Ö. 411 ve 360 yıllarındaki kuşatmalardan kentin Klasik Dönem boyunca güçlü bir savunmasının olduğunu ve güçlü surlarla çevrili olduğunu anlıyoruz⁷³.

Elaios'u Pers egemenliğinden sonra M.Ö. 447/6⁷⁴-421/20⁷⁵ yılları arasında Attika-Delos Birliği'ne vergi ödeyen kentler arasında görüyoruz. M.Ö. 429-428'e kadar düzenli olarak yıllık 3000 Drahmi gibi yüksek bir vergi öder. M.Ö. 429/28 yılında ödediği vergi 1920 Drahmi olarak değişir. Muhtemelen bu tarihte verdiği vergi diğer Yarımada kentlerinde de olduğu gibi **Hellespontophylakes**'lerin bakım ve idaresi için yeniden düzenlenmişti. M. Ö. 420 yılına gelindiğinde ise ödediği miktar 2000 Drahmi olur⁷⁶.

Elaios, Peloponnesos Savaşı boyunca Atina'nın sadık bir müttefiki olarak kalmış ayrıca bu durumu M.Ö. 4. yy'da da devam ederek Thrakia Khersonesosundan II. Attika-Delos Birliği'ne katılan tek kent olmuştur⁷⁷. Kentin Atina'ya sadakati Kotys'e karşı yapılan savaşlarda da devam etmiş, Krithote ile beraber Atina'nın Yarımada'daki son kalesi olmuştur⁷⁸. M.Ö. 346/45 yılındaki karışık politik dönemde Atina'ya olan bağlılığını vurgulamak isteyen Elaios, Atina halkını altın bir taçla onurlandırmıştır⁷⁹. Elaioslular'ın bu sadakati Atina tarafından ileriki yıllarda karşılıksız bırakılmamış ve M.Ö. 341 yılında bütün Elaios halkına Klerukhia⁸⁰ hakları tanınmıştır⁸¹.

Kersobleptes ve II. Philippos'un Elaios'a kadar ulaşamadıklarını biliyoruz. Fakat Kotys, M.Ö. 360/59 yılında Kharidemos'un yardımıyla Krithote ile birlikte Elaios'u da kuşatmıştı⁸².

⁷² Thukydides, viii.107.2.

⁷³ Thukydides, viii.103.1 ; Demosthenes, **Orationes**, xxiii.158.

⁷⁴ IG I³ 265.1.100

⁷⁵ IG I³ 285.2.81-82

⁷⁶ Isaac, **Greek Settlements**, s. 193.

⁷⁷ Hansen-Nielsen, **Archaic and Classical Poleis**, s. 906.

⁷⁸ Demosthenes, **Orationes**, xxiii.158.

⁷⁹ IG II².1443.93-95.

⁸⁰ Klerukhia: Atina'nın kıyı ya da adalarda stratejik mevkiilerde kurduğu özel yerleşkeler. Burada oturanlar Atina yurttaşlık haklarına sahiptiler.

⁸¹ Hansen-Nielsen, **Archaic and Classical Poleis**, s. 906.

⁸² Douglas H. Kelly, "Charidemos's Citizenship: The Problem of "IG" ii² 207", **ZPE**, Bd. 83, 1990, s. 102.

M.Ö. 336 yılında II. Philippos'un ölümünden sonra onun yerine geçen Büyük İskender, doğuya doğru başladığı seferinde Asya'ya geçmeden önce Protesilaos'un kutsal alanını ziyaret etmek amacıyla Elaios'a gelmiştir. Burada Asya yakasına geçişinin Protesilaos'un geçişi gibi kötü sonuçlanmaması için⁸³ kurbanlar adayarak dileklerde bulunan Büyük İskender, Zeus, Herakles ve Athena için de sunaklar yaptırmıştır. Böylece Hellenistik Dönem'in başlangıcı sayılan bu tarihten itibaren Elaios, Makedon Hanedanlığı'nın topraklarına katılmış oluyordu. Artık bir krallığın sınırları içinde olan Elaios, Yarımada'nın stratejik öneminin Yarımada'nın kuzeyine kayması sonucu eski önemini kaybetmiştir. Özellikle bölgenin Roma hakimiyetine geçmesinden sonra Arkaik ve Klasik dönemlerdeki stratejik önemi anlamını nispeten yitirmiştir.

2. Sikkelerin Değerlendirilmesi ve Katalog

Elaios M.Ö. 4. yy'ın ortalarından itibaren sikke basmaya başlamıştır. Bu sikkeler M.Ö.350-281/80 yılları arasına tarihlenirler⁸⁴. Bu dönemde bastığı toplam beş sikke tipi şunlardır;

- 1-Pruva/Çelenk içinde lejand
- 2-Artemis büstü/Arı
- 3-Kadın başı/Arı
- 4-Artemis büstü/Çelenk içinde lejand.
- 5-Athena Pallas başı/Baykuş

Ön yüzde Athena başı, arka yüzde ise baykuş olan 5 nolu tip Atina sikkelerine benzerliğiyle dikkat çeker. Yukarıda tarihini anlatırken kentin Atina'ya ne kadar bağlı olduğunu görmüştük. Bu tip muhtemelen M.Ö. 341 yılında bütün Elaioslular'ın Klerukhia hakkıyla Atina vatandaşlık haklarına sahip olmalarının hemen sonrasında basılmıştı. Bir diğer tip olan ön yüzde pruva, arka yüzde çelenk

⁸³ Arrianos 1.11.5.

⁸⁴ SNG Grece 3. 96. ; SNG Copenhagen Thrace 889-898. ; SNG Evelpidis 1058-59. ; Head, **HN**, s. 224.

olan sikkeler kataloglarda sayıca en fazla olan sikkelerdir. Hellespontos'un girişinde ve Ege Denizi'ne doğrudan açılan konumu sikkelerdeki pruva tasvirini olağan kılmaktadır. Yukarıda da anlattığımız gibi kent, Philaidler, Persler ve Attika-Delos Birliği dönemlerinde çok sayıda gemiye aynı anda demirleme imkanı sunabiliyordu. Bu tipi daha sonra kentin Roma döneminde Commodus ve Caracalla adına bastığı otonom sikkelerinde de arka yüz tipi olarak görmekteyiz.

Elaios sikkeleri incelendiğinde nominal olarak iki ayrı değerde oldukları anlaşılır. Bu iki değer büyükten küçüğe doğru sıralanmak istenirse dağılım şu şekilde olur;

Nominal A= 16,5-20,5 mm.= 14 adet.

Nominal B= 10-15 mm.= 18 adet.

Not: İki sikkenin (22 ve 23 nolu sikkeler) alıntı yapıldıkları kaynaklarda çap değerleri verilmemiştir.

Tip I ve III'teki çelenk değişik yayınlarda defne ya da zeytin çelengi olarak tanımlanmaktadır. Fakat adının anlamı zeytinden gelen bir kent için bu çelengin zeytin çelengi olması akla daha yatkındır. Bu nedenle aşağıdaki katalogda zeytin çelengi olarak tanımlanmıştır.

Tanrıça Artemis kentin hem Klasik hem de Roma İmparatorluk dönemlerinde bastığı sikkelerinde tip olarak kullanılmıştır. Caracalla döneminde basılan bir Elaios sikkesinde ΑΡΤΕΜΙC ΕΛΑΙΟΥCΙΝ lejandı bulunmaktadır. Bu veriler bize kentte Artemis kültürünün öne çıktığı bilgisini vermektedir.

Aşağıdaki katalogda 22 Nolu sikkedekine benzer bir Kornukopiae kontrmarkı M.Ö. 300-250 yılları arasına tarihlenen bir Alopekonesos sikkesinde de görülmektedir (Bkz. Fotoğraf 10). Kornukopiae, M.Ö. 3. yy'ın ikinci yarısında Thrakia Khersonesos'u ele geçiren Ptolemaios sikkelerinde de tip olarak kullanılmaktaydı.

Kentin sikkeleri isim benzerliği nedeniyle sıkça Aiolis bölgesindeki Elaia kentinin sikkeleri ile karıştırılır. Örneğin Lischine katalogunda 1084 ve 1085 numaralı sikkeler Elaia sikkeleri olmalarına rağmen yanlış olarak Elaios sikkeleri olarak verilmişlerdir.

Katalog

Tip I: Pruva/Çelenk içinde lejand.

a) Ön yüz: Gemi pruvası, sağa.

Arka yüz: Zeytin çelengi içinde lejand.

Sikke No.: 23

Sikke No.: 22

1. AE 20,5 mm. 6,94 g. ky. 5. SNG Fitzwilliam 1712. ΕΛΛΑΙΟΥ-ΣΙΩΝ. Lejandın altında monogram PK
2. AE 19,5 mm. Beschreibung 264.3. ΕΛΛΑΙΟΥ-ΣΙΩΝ. Arka yüzde monogram PK
3. AE 19 mm. 6,01 g. ky. 6. SNG Copenhagen Thrace 893. ΕΛΛΑΙΟΥ-ΣΙΩΝ Lejandın altında monogram PK
4. AE 18,5 mm. 6,50 g. ky. 3. McClean 4156. Pl. 150.14. ΕΛΛΑ.
5. AE 18,5 mm. 6,73 g. ky. 3. SNG Copenhagen Thrace 889. ΕΛΛΑΙ.
6. AE 18 mm. Coll. Pozzi 2332. ΕΛΛΑΙ.
7. AE 18 mm. 5,98 g. ky. 9. SNG Evelpidis 1058. ΕΛΛΑΙ.
8. AE 17,5 mm. Lischine 1086. ΕΛΛΑΙ.
9. AE 17,5 mm. Beschreibung 264.4. ΕΛΛΑΙ. pruvanın üstünde yılan?
10. AE 17,5 mm. Beschreibung 264.5. ΕΛΛΑΙ. pruvanın üstünde yılan?
11. AE 17,5 mm. Beschreibung 264.6. ΕΛΛΑΙ. pruvanın üstünde yılan?
12. AE 17 mm. 6,08 g. ky. 3. SNG Copenhagen Thrace 890. ΕΛΛΑΙ. pruvanın üstünde yılan?
13. AE 14 mm. Beschreibung 264.7. ΕΛΛΑ[Ι]. pruvanın üstünde yılan?

14. AE 14 mm. Beschreibung 264.8. EAA. pruvanın üstünde yılan? Altında balık ya da arpa tanesi
15. AE 12 mm. Beschreibung 264.9. EAA.
16. AE 12 mm. Coll. Pozzi 2333. EAA.
17. AE 12 mm. Lischine 1087. EAA.
18. AE 11,5 mm. 5,08 g. ky. 10. SNG Grece III. 96. EAAI.
19. AE 11 mm. 1,66 g. ky. 9. SNG Copenhagen Thrace 891. EAAI.
20. AE 10,5 mm. Beschreibung 264.10. EAA.
21. AE 10 mm. 2,712 g. Roma Numismatics Ltd, Auction 4. 30 Eylül 2012. #1292. EAA.
22. AE 6,37 g. Münzen-Medaillen GMBH, Auction 30. 28 Mayıs 2009. #132. EAAIOY-ΣΙΩΝ. Altta monogram HP . Ön yüzde Kornukopiae kontrmarkı.
23. AE 6,75 g. Helios Numismatik, Auction 8. 13 Ekim 2012. #170. EAAI. pruvanın üstünde yılan?

b) Ön yüz: Gemi pruvası, sağa.

Arka yüz: Zeytin çelengi altında lejand.

Sikke No.: 24

24. AE 13 mm. 1,99 g. ky. 9. SNG Copenhagen Thrace 892. EAAI.
25. AE 12 mm. 1,93 g. ky. 9. SNG Evelpidis 1059. EAAI.

Tip II: Artemis büstü/Arı

Ön yüz: Artemis büstü, sağa, omzunda sadak.

Arka yüz: Arı ve lejand.

Sikke No.: 28

26. AE 17 mm. 3,33 g. ky. 7. SNG Fitzwilliam 1711. [E]ΛAI–OYΣIΩN. Alta A.

27. AE 16,5 mm. Beschreibung 264.2. ΕΛΑΙΟΥ–ΣΙΩΝ. Arın altında A.

28. AE 14,5 mm. 3,78 g. ky. 3. SNG Copenhagen Thrace 894. ΕΛΑΙΟΥ–ΣΙΩΝ. Alta B (?).

Tip III: Artemis büstü/Çelenk içinde lejand.

Ön yüz: Artemis büstü, sağa.

Arka yüz: Zeytin çelenği içinde lejand.

Sikke No.: 29

29. AE 11,5 mm. 1,30 g. ky. 12. SNG Copenhagen Thrace 895. ΕΛΑΙ.

Tip IV: Kadın başı/Arı

Ön yüz: Örtülü kadın başı, sağa.

Arka yüz: Arı ve lejand.

Sikke No.: 30

30. AE 14 mm. 2,92 g. ky. 12. SNG Copenhagen Thrace 896. ΕΛΑΙΟΥ-ΣΙΩΝ. Arının altında Π.

31. AE 14 mm. 2,55 g. ky. 12. SNG Copenhagen Thrace 897. ΕΛΑΙΟΥ-ΣΙΩΝ. Ön yüzde aslan protomu kontrmarkı.

32. AE 13 mm. 2,39 g. ky. 12. SNG Copenhagen Thrace 898. ΕΛΑΙΟΥ-ΣΙΩΝ. Ön yüzde aslan protomu kontrmarkı. Arka yüzde arının altında silik monogram Λ ?

Tip V: Athena Pallas başı/Baykuş

Ön yüz: Noktalı bordür içinde Korinth miğferli Athena Pallas başı, sağa.

Arka yüz: Baykuş ve lejand.

Sikke No.: 33

33. AE 15 mm. Beschreibung 263.1. ΕΛΑΙΟΥ-ΣΙΩΝ. Baykuşun altında monogram Κ

34. AE 15 mm. 2,88 g. ky. 7. McClean 4157. Pl. 150.15. ΕΛΑΙ[ΟΥ]ΣΙΩ[N]. Baykuşun altında PA

D. Kardia

1. Tarihi

Thrakia Khersonesosu'nun kuzeyindeki kıstakta Melas Kolpos (Saros Körfezi) kıyısında yer alan kent⁸⁵, ilk olarak Miletoslular tarafından M.Ö. 7. yy'ın

⁸⁵ Strabon, *Geographika*, vi Fr. 53.

ortalarında, **oikistes** Hermokhares başkanlığında Klazomenaililer'le birlikte kurulmuştur⁸⁶. Ps. Skymnos, Thrakia Khersonesosu'ndaki ilk yerleşim olduğunu bildirmektedir⁸⁷. Günümüz araştırmacıları da kentin lokalizasyonunu Bolayır'ın batısında, Melas Kolpos'a çıkıntı yapan Baklaburnu'na yapmaktadırlar⁸⁸ (bkz. Harita 1 ve fotoğraf 5). GAM ekibi tarafından Baklaburnu'nda gerçekleştirilen yüzey araştırmaları da burada bir antik yerleşimin olduğunu kesin olarak ortaya koymaktadır (bkz. Fotoğraf 6). Bu konumu kente korunaklı bir liman sağlamıştır. Koloni kurulacak yerlerin seçiminde, iyi bir limana sahip olmanın önemi Kardias'ın coğrafyasının seçilmesinde en önemli faktör olmuş olmalıdır. Aynı faktör bütün diğer Miletos kolonileri için de geçerlidir.

Kardias'ın da aralarında olduğu Miletos kolonilerinin sayılarının bu dönemde birden artması⁸⁹ Lydia ve Pers baskıları ve bunun sonucu oluşan nüfus baskısına bağlanır⁹⁰. Bir görüşe göre Batı Anadolu'daki kent devletleri bu dönemde geniş bir ticaret ağına sahip olan ve tarihte ilk sikkeyi basan Lydia Krallığı'nın etkisi altındaydılar. Gyges zamanından başlayarak bu kentler Lydia Krallığı'nın sınırlarına denk gelecek yerlerde koloniler kurmaya yönlendirildiler⁹¹. Böylece Lydia Krallığı kendisi için hem sınır güvenliği sağlamış oluyor, hem de ticaret ağını genişletmiş oluyordu⁹². Kardias da jeostratejik önemi yüksek olan Thrakia Khersonesosu'nun batı kıyılarında yani Lydia Krallığı'nın etki alanının kuzeybatı sınırında Trakya içlerine açılan Yarımada'nın kıstağında kurulmuştu.

Şehrin iki aşamalı yerleşim tarihi vardır. Birinci aşama yukarıda söylediğimiz Miletos ve Klazomenaililer tarafından M.Ö. 644-40⁹³ yıllarında, ikinci aşama ise

⁸⁶ Stephanos Byzantinos 358.3-4 ; Der Kl. Pauly, Vol. III.117, 1969.

⁸⁷ Ps. Skymnos, **Periegesis**, 699 ve 703.

⁸⁸ Sayar, Doğu Trakya'da Epigrafî ve Tarihi Coğrafya Araştırmaları 1997, s. 427. ; Ulrich Kahrstedt, **Beitrag zur Geschichte der Thrakischen Chersones**, Deutsche Beiträge zur Altertumswissenschaft 6, Baden-Baden 1954, s. 13-14 ; Isaac, **Greek Settlements**, s. 184. ; RE Vol. X, col. 1932.3 ; Casson, **Macedonia, Thrace and Illyria**, s. 220.

⁸⁹ Plinius'a göre Miletos 90 tane koloni kurmuştur. Bkz: Plinius, **Naturalis Historiae**, v.112.

⁹⁰ Alan M. Graves, **Miletos, Bir Tarih**, Çev: Hüseyin Çınar Öztürk, Homer Kitabevi ve Yayıncılık Ltd. Şti., 2003, s. 142-43.

⁹¹ Strabon, **Geographika**, XIII.590. Strabon burada Abydos'un da Lydia kralı Gyges'in izniyle Miletoslular tarafından kurulduğunu aktarmaktadır.

⁹² Alexander Portalsky, "Lydia, Miletus and Athens at the Thracian Chersonesus", **Thracia** 17, s. 127, Bulgarian Academy of Sciences, Sofia, 2007, b.a.

⁹³ Julia Tzvetkova, "The Coinage of Cardia", **Archaeologia Bulgarica**, Vol. XIII, 2009. s. 33.

Atinalılar tarafından M.Ö. 6. yy'ın ortalarında I. Miltiades'in gerçekleştirdiğidir⁹⁴. Antik kaynakların bildirdiğine göre güney Trakya'daki Apsinthler ve Kardialılar arasındaki savaş durumu Yarımada'ya Philaid ailesi önderliğinde Atina'nın yerleşmesine yol açmıştır⁹⁵. Geleneksel olarak bir mite dayandırılan Atina'nın istilası aslında bölgenin tarımsal zenginliği, Atina'daki ekonomik ve politik durum ile Karadeniz ve Ege Denizi arasında bağlantıyı sağlayan transit deniz yolunun buradan geçmesine dayanıyordu. Lampsakos'lu Kharon ise M. Ö. 6. yüzyılda Thrak kabilelerinden Bisaltlar'm Kardialıya saldırdıklarını aktarmaktadır⁹⁶. Belki kronolojik olarak önce Herodotos'un bildirdiği gibi Apsinthler, daha sonra da Lampsakos'lu Kharon'un bildirdiği gibi Bisalthlar kente saldırmışlardı. Anlaşılan o ki; Trakya'nın bir parçası olan Yarımada'nın kuzeyine yeni gelen yerleşimciler buraya komşu olan Thrak kabilelerinin şiddetli tepkisine neden olmuştur.

Bütün Yarımada gibi Kardialı da Pers hakimiyeti sırasında nispeten huzurlu bir dönem yaşamıştır. Thrak saldırılarının Pers otoritesi karşısında kesilmiş olmasıyla Kuzey Ege'deki ticaret güçlenmiş ve Kardialı'nın gelişimi bu dönemde hız kazanarak sonrasında Yarımada'nın en önemli ve büyük kenti durumuna gelmiştir. Strabon, kenti Thrakia Khersonesosu'ndaki en büyük kent olarak nitelermektedir⁹⁷.

Kardialı, II. Miltiades zamanında Yarımada'ya hakim durumdaki Philaid isimli yönetimin merkezi olan Kherronesos/Agora'nın Limanı olarak kullanılıyordu⁹⁸. Philaidler döneminde Kherronesos/Agora güvenlik nedeniyle başkent olarak seçilmiş olsa da, M.Ö. 4. yy'a gelindiğinde mükemmel bir limana sahip olan Kardialı, gelişen ticaretiyle birlikte çok daha önemli ve hareketli bir yerleşim olmuştu. Kherronesos/Agora daha önce muhtemelen başta Thrak saldırıları olmak üzere güvenlik kaygısı nedeniyle daha içeride kurulmuştu. Fakat Kardialı, Thraklarla müttefik olmuştu.

Kardialı, coğrafi konumuyla Trakya'nın içleriyle yapılacak ticarete kilit konumdaydı. Muhtemelen Hellespontos bölgesinin Trakya ile olan ticari bağlantısı en kolay şekilde Kardialı üzerinden gerçekleşmekteydi. Atina gibi bir ticaret kentinin

⁹⁴ Ps.Skymnos, **a.g.e.**, 699 ; Strabon, **a.g.e.**, vi fr. 51. Tarih için ayrıca bkz. s. 28 dn. 70.

⁹⁵ Herodotos, **Historiai**, vi.34.

⁹⁶ Lampsakos'lu Kharon, **FGrHist**, 262.

⁹⁷ Strabon, **Geographika**, vii Fr.51.

⁹⁸ Herodotos, **a.g.e.**, vi.41

Kardia'yı tekrar kolonize ederek bölgeye yerleşmesiyle Anadolu kıyısındaki Lampsakos kentiyle Kardia arasında çatışmalar ortaya çıkmıştı. Daha önceden Lampsakos'un etkin olduğu bu ticaret güzergahında artık Kardia kontrol sahibidiydi. Kardia'nın bu gelişmiş ticarete hakim olabilmek için daha önce anlattığımız savunma duvarının dışında Kobrys ve Kypasis adlarında iki adet Emporion kurduğunu Ps. Skylaks bize aktarmaktadır⁹⁹. Trakya ile yapılan ticaret sonucu kentin Thraklar'la ilişkileri de gelişmişti ve artık son derece zengin bir kentti. Kent, artık tek başına güçlü bir polis olduğundan özellikle Atina'nın Aigospotamoi yenilgisinden sonra Atina'dan uzaklaşmaya başlamıştır. Çünkü Atina, Attika-Delos Birliği çerçevesinde bütün müttefiklerini olduğu gibi Kardia'yı da sömürmüştü ve şimdi tekrar Thrakia Khersonesosu'nda etkin olabilmek için bölgeye yerleşmeye çalışıyordu. Kardia çıkarlarına ve bölgedeki hakimiyetine tamamen ters olduğu için bu politikaları nedeniyle Atina ile düşman olmuş, hatta daha sonra M. Ö. 4. yüzyıl ortalarında Kotys ile Atina arasındaki savaşta Odrys Kralı Kotys'ün tarafında yer almıştı¹⁰⁰. Atinalı Demosthenes açık bir dille Kardia için düşman demektedir¹⁰¹. Aslında Kardialılar, Atina'dan her zaman nefret etmişler ve hiçbir zaman Atinalı yerleşimcileri topraklarında istememişlerdir¹⁰². Miltiades¹⁰³ ve Alkibiades¹⁰⁴ örnekleri de kentin Atina ile ters düşenlere her zaman kucak açtığını göstermektedir. M.Ö. 357 yılında yapılan bir antlaşmayla diğer Thrakia Khersonesosu yerleşimleri hem Odrysler'e hem de Atina'ya vergi vermeye mecbur kalırken, Kardia, bu hükmün dışında tutularak **eleutheria**¹⁰⁵ sını korumayı başarmıştır.

Pers savaşları sonrasında Atina'nın önderliğinde Persler'e karşı oluşturulan koalisyonun sonucunda Attika-Delos isimli bir birliğin kurulduğunu daha önce anlatmıştık. Kardia bu birliğe ait vergi listelerinde hiçbir zaman anılmaz. Gelişmiş bir ticarete ve verimli topraklara sahip olan kentin listelerde adının geçmemesi diğer

⁹⁹ Ps. Skylaks, **Periplus**, 67 ; Yavuz, "Antik Çağlarda Gelibolu Berzahında İnşa Edilen Savunma Duvarları", s. 4.

¹⁰⁰ Hansen-Nielsen, **Archaic and Classical Poleis**, s. 907. ; Tzevetkova, **History of The Thracian Chersonese**, s. 272.

¹⁰¹ Demosthenes, **Orationes**, xxiii.169.

¹⁰² Simon Hornblower, **The Greek World: 479-323 BC**, Fourth edition, Routledge New York 2011, s. 295.

¹⁰³ I. Miltiades, Peisistratos'un arkhonluğu zamanında belki bir görevlendirme ile Thrakia Khersonesosu'na gönderilerek Atina'dan uzaklaştırılmıştı.

¹⁰⁴ Ksenophon, **Hellenika**, i.5.17.

¹⁰⁵ Dış güçlerin etkisinde olmamak, bağımsızlık.

Yarımada kentlerinin de içinde olduğu Kherronesitai adı altında topluca kaydedildiği ile açıklanır. Kherronesitai'nin birlik vergi listelerinde adı bugün bildiğimiz kadarıyla ilk olarak M.Ö. 454-53 yılında görülür¹⁰⁶. Bu nispeten geç bir tarih olmakla birlikte Thrakia Khersonesosunun, Pers hakimiyetinden kurtuluşunun Atina'nın müdahalesi sonucu ancak M. Ö. 466 yılında gerçekleştiği düşünülürse makul bir tarih olarak kabul edilebilir. Bu tarihten sonra Atina, bütün Thrakia Khersonesosunu olduğu gibi gerektiğinde Kardialı'yı da Kuzey Ege'deki operasyonları için bir üs olarak kullanmıştır¹⁰⁷. Aynı şekilde daha sonra da Odrisler, Kardialı'yı bütün Thrakia Khersonesosu üzerine yaptıkları seferlerde üs olarak kullanmışlardır¹⁰⁸.

Makedonya Kralı II. Philippos, M.Ö. 348 yılında yayımlacı politikalarının bir sonucu olarak Olynthos'a saldırmış, burayı ele geçirmesiyle Atina ile Philokrates barışı yapılmıştı. Bu antlaşmayla her iki taraf da son buldukları yerleri kendi sınırları olarak karşılıklı kabul ediyorlardı. Bu da Kardialı'nın artık II. Philippos'un etki alanında olduğu anlamına gelmekteydi. Atina hem Yarımada'daki konumunu güçlendirmek, hem de II. Pilippos'un korkusuyla Yarımada'yı terk eden Atinalılar'ın boşluğunu doldurmak için M.Ö. 343 yılında Thrakia Khersonesosuna yeni yerleşimciler göndermişti. Bu yerleşimcileri topraklarına sokmayan Kardialı bu yüzden Atinalı komutan Diopieithes'in saldırısına uğramış, buna karşılık olarak M.Ö. 343 yılı ya da hemen sonrasında Makedonya Kralı II. Philippos'tan yardım istemek zorunda kalmıştır¹⁰⁹. Kardialı, Makedonlarla ittifak içerisine giren ilk kentlerden olduğundan Makedon Krallığı içerisinde imtiyazlı bir yere sahip olmuştur. Kardialı ve Makedonya Krallığı arasındaki bu sıcak ilişkiler artık geleneksel hale gelmiş ve Kardialı pek çok ünlü kişi Makedon siyaset dünyasının içinde yer almıştır (Kardialı Eumenes ve Kardialı Apollonides gibi).

Kardialı, İskender'in generallerinden Lysimakhos'un M.Ö. 309-308 yıllarında Lysimakheia kentini kurmasıyla farklı bir döneme girdi. Lysimakheia kurulurken halkının bir kısmı Paktye halkı ile birlikte zorla bu yeni kente yerleştirildi¹¹⁰.

¹⁰⁶ IG F 259.II.28

¹⁰⁷ IG F 1144.II.34-6 M.Ö. 464'e tarihlenen bu yazıtta Madytos'lu bir adamın Kardialı'da öldüğü yazılıdır. Atina, müttefikleriyle beraber Thasos isyanına müdahale ederken Kardialı'yı da üssü olarak kullanmış olmalıdır.

¹⁰⁸ Demosthenes, **Orations**, xxiii.181.

¹⁰⁹ Cargill, **Athenian Settlements**, s. 28.

¹¹⁰ Casson, **Macedonia, Thrace and Illyria**, s. 225. ; Der Kl. Pauly Vol. III.118.

Pausanias, Lysimakhos'un Kardia'yı yok ederek yerine Lysimakheia'yı kurduğunu aktarmaktadır¹¹¹ fakat Lysimakhos Kardia'nın limanını Paktye ile birlikte Lysimakheia'nın iki limanından birisi olarak kullandığından muhtemelen Kardia'ya yok edecek kadar zarar vermemişti. M.S. 2. yy'ın sonlarına kadar varolduğu bilinen kentten daha sonra bir **κομμη** olarak bahsedilmektedir¹¹².

2. Sikkelerin Değerlendirilmesi ve Katalog

Kentin bilinen ilk sikkeleri M.Ö. 4. yy'ın ortalarında basılan bronz sikkelerdir. M.Ö. 4. yy, bronz sikkelerin artık bütün Yunan dünyasında benimsenmeye başladığı bir tarihtir. Ayrıca bu tarihte sikke darbı artık siyasal bağımsızlığa da çağrışım yapmaktadır¹¹³. Kentin ilk basılan sikkelerinden önce başlarda Kersobleptes sikkelerine (daha sonra kendi sikkelerinde de kullandığı) bir yıldız kontrmarkı vurarak kullandığı düşünülür¹¹⁴. Bugüne kadar Yarımada'da düzenli bir arkeolojik kazının yapılmamış olması ve Yarımada dışında tarihlendirmeye imkan verecek şekilde bir buluntunun olmaması Kardia sikkelerinin başlangıcını tarihlendirmede güçlükler neden olmaktadır. Aslında arkeolojik kazılarda ele geçen Kardia sikkeleri vardır (Abdera, Olbia, Pistiros, Seuthopolis, Thasos gibi) fakat bunlar tarihlendirmeye imkan vermemektedirler. Define olarak da sadece orta-güney Bulgaristan'da Pyasachnik baraj bölgesinde bulunan ve M.Ö. 4. yy ortalarına tarihlenen bir definede bir adet bronz Kardia sikkesi yer almaktadır¹¹⁵.

Yukarıda bahsedilen politik ve ekonomik gelişmeler sonucu M.Ö. 4. yy'ın ortalarında sikke darbı artık Kherronesos/Agora yerine Kardia'da yapılmaya başlanmış olabilir. Daha önce XEP lejandı ile basılan aynı tipte sikkelerin benzerleri artık 'KAP-ΔIA' lejandı ile görülmektedir. Kardia ve Kherronesos/Agora, bu döneme gelindiğinde Atina ve Pire örneği gibi zamanla tek bir yerleşim gibi birleşmiş olabilir. Belki de bu nedenle Pausanias artık Bolayır kasabasının bulunduğu

¹¹¹ Pausanias, **Periegesis Tes Hellados**, i.9.8.

¹¹² Pausanias, **a.g.e.**, i.10.5.

¹¹³ Christopher Howgego, **Sikkelerin Işığında Eskiçağ Tarihi**, Çev. Oğuz Tekin, Homer Kitabevi ve Yayıncılık Ltd. Şti., İstanbul, I. Baskı, 1998, s. 48.

¹¹⁴ Tzvetkova, **The Coinage of Cardia**, s. 38, Tzvetkova bu önerme için 'Й. Юркова, Монетите на Тракииските племена и Владетели. София 1992'yi referans göstermektedir.

¹¹⁵ Tzvetkova, "The Coinage of Cardia", s. 38.

yerde kurulduğunu kesin olarak bildiğimiz Lysimakheia'nın¹¹⁶ Kardia'nın yerinde kurulduğunu belirtmektedir¹¹⁷. Eğer böyle bir durum oluştuysa “XEP” lejandlı bronz sikkeler de Kardia tarafından basılan ilk sikkelerden olabilir veya belki de bütün sikkeler yine aynı yerde fakat bu sefer ‘KAP-ΔIA’ lejandı ile basılıyor olabilir. Yani Yarımada'nın kıstağında yer alan Kherronesos/Agora, Paktye ve Kardia kentlerinin sikkeleri aynı atölyede basılmış olabilirler. Diğer yandan sikke tipinin kolayca tanınan bir tip olmasının istenmesi¹¹⁸ yine aynı tipin seçilmesinde etkili olmuş olmalıdır.

Tarihlendirmede yardımcı olabilecek bir başka konu da kentin sikkeleri üzerinde yer alan arpa tanesi ve Demeter'dir. Arpa tanesi, M.Ö. 359-40 yılları arasında hüküm sürmüş olan Odrys Kralı Kersobleptes'in sikkelerinde sembol olarak sıkça kullanılmıştır (bkz. Fotoğraf 11). Kersobleptes'in Alopekonesos'a kadar olan Thrakia Khersonesosu kuzeyindeki topraklara hakim olduğunu daha önce aktarmıştık (bkz. s. 53).

Lysimakhos'un Lysimakheia'yı kurduğu M.Ö. 309 yılı, Kardia'nın, dolayısıyla da otonom sikkelerinin son bulduğu tarih olarak kabul edilir. Bu, Kardia sikkelerinin basımının sonlandırılmasına dair olası en erken tarih olarak düşünülmelidir, zira Lysimakheia'da basıldığı bilinen en erken tarihli sikkeler M.Ö. 306/301'e tarihlenir¹¹⁹. Çünkü Lysimakheia, yeni krallığın başkenti olarak bu yılda kurulmuştu ve tabii ki sikke basımı da artık Lysimakheia'da gerçekleşiyordu.

Kardia'nın bastığı bronz sikkelerden toplam altı tip içinde sadece biri dışındaki (bkz. Katalog, tip III) diğerlerinin hepsinin bir yüzünde aslan bulunmaktadır. Özellikle ön yüzünde Demeter'in cepheden betimlendiği IV. tipin arka yüzündeki aslan aynı dönemdeki Miletos sikkelerinde de görülen aslana oldukça benzemektedir. Yine iki kentin benzer tipteki bu sikkelerinde sekiz ışınlı yıldız sembol olarak kullanılmıştır (bkz. Fotoğraf 12 ve 13). Diğer bir tip olan ağızda mızrak kıran aslan, bazı kataloglarda avını parçalayan aslan olarak da tanımlanır¹²⁰. Aynı aslan tipi, sikkelerin kötü kondüsyonları nedeniyle Moushmov tarafından

¹¹⁶ Sayar, Doğu Trakya'da Epigrafi ve Tarihi-Coğrafya Araştırmaları 1999, s. 291.

¹¹⁷ Pausanias, *Periegesis Tes Hellados*, i.9.8.

¹¹⁸ OGIS 339.

¹¹⁹ Otto Mørholm, *Erken Hellenistik Çağ sikkeleri*, Çev. Oğuz Tekin, 1. bs. Homer Kitabevi 2000, s. 89.

¹²⁰ BMC Thrace s. 189 ; SNG Cop. 867.

otlayan at, öküz ve koç olarak da tanımlanmıştır¹²¹. Aslında bu aslan tipi Yarımada'da daha önceden de bilinmektedir. Kherronesos/Agora'da darbedildiği düşünülen ve M.Ö. 6. yy'ın son on beş yılından itibaren görülen sikkelerde de aynı aslan tipi bulunmaktaydı¹²². Biraz değişik bir formla da olsa Hellenistik Dönem'de Lysimakheia sikkelerinde de aslan tipi kullanılmıştır. Hatta Aslan Lysimakhos'un arması olmuştur. Fakat daha önce Kherronesos/Agora'da basıldığı düşünülen sikkelerin ön yüzlerinde yer alan Athena başı Kardia sikkelerinde kullanılmamıştır. Bu da kentin Atina'ya karşı daha sonra oluşan olumsuz tutumunun göstergelerinden biridir.

Yarımada'nın verimli toprakları üzerinde yer alan kentin sikkeleri üzerinde görülen başka bir tip olan arpa tanesi de Kardia'nın bu zenginliğinin bir göstergesidir. Sikkelerdeki arpa tanesinin aynı dönemdeki Kersobleptes sikkelerinde de bulunması aradaki ilişkiyi göstermektedir ki, bu tarihlerde Kardia, Atina'nın da antlaşmayla onaylamak zorunda kaldığı gibi Kersobleptes'in toprakları içindedir. Aynı şekilde Kersobleptes sikkelerinde de yer alan ve Kardia sikkelerinde kullanılan bir diğer tip olan Demeter başı da tarımsal verimlilik ile ilgilidir. Pek çok antik yazar da bize Yarımada'nın tarımsal açıdan oldukça bereketli olduğunu aktarmaktadır¹²³. Aslan tipi için yapılan değişik tanımlamalar gibi sikkelerdeki Demeter başı da örneğin BMC Thrace'de Persephone veya kadın başı olarak da tanımlanmaktadır¹²⁴. Persephone tanımı doğru da olabilir. M. H. Sayar bölgeyle ilgili yirmi yıldan bu yana gerçekleştirdiği araştırmaları sırasında özel bir koleksiyonda Bolayır civarından geldiği bildirilen alınlıklı kabartma bir mermer parçasına rastlamıştır. M. H. Sayar M.Ö. 4. yy'a tarihlendirilmesini önerdiği bu mermer parçadaki yazıttan kabartmalardaki figürlerin Persephone ve Hades olduklarının anlaşıldığını belirtmektedir¹²⁵. Persephone'nin tarımla olan bağlantısını bildiğimizden sikkeler üzerindeki söz konusu tipin Demeter ya da Persephone olması verilmek istenen mesajı değiştirmeyecektir. Demeter ve arpanın bir Kardialı için ne kadar önemli

¹²¹ Moushmov, **Ancient Coins of the Balkan Peninsula and the Coins of the Bulgarian Monarchs**, 1912, sikke no: 5481-82-84.

¹²² Bu sikkelerde arka yüzdeki Miletos tipi aslan ve ön yüzdeki Athena başı, kentteki Miletos ve Atina kökenli halkın en önemli işaretleridir.

¹²³ Thukydides, i.11 ; Euripides, **Hekabe**, 8; Ksenophon, **Hellenika**, 3.2.8.

¹²⁴ BMC Thrace, **British Museum Catalogues of the Greek Coins, The Tauric Chersonese, Sarmatia, Dacia, Moesia, Thrace etc.**, London, 1877, s. 189-90.

¹²⁵ Sayar, Doğu Trakya'da Epigrafi ve Tarihi-Coğrafya Araştırmaları 1997, s. 26-27

imgeler olduğunu Plutarkhos'un aktardığı Kardialı Eumenes'in bir rüyasından anlayabiliyoruz¹²⁶.

Kardia sikkeleri altı ana tipte sınıflandırılabilir:

- I. Demeter başı/Aslan ve mızrak
- II. Demeter başı/Aslan protomu ve mızrak
- III. Demeter başı/Arpa tanesi
- IV. Cepheden Demeter başı/Başını geriye çevirmiş aslan.
- V. Aslan/Arpa tanesi.
- VI. Aslan/Arpa başağı çelenk.

Not: 1955 yılında yayınlanan ve Boston Museum of Fine Arts koleksiyonundaki Grek sikkelerini içeren katalogda yukarıdakilerden farklı tipteki 847 ve 848 nolu sikkeler bu kente ait değildirler¹²⁷.

Sikkeler üzerindeki lejandlar ise kentin adının yalın (ΚΑΡΔΙΑ) ya da kentin veya kentlilerin genitivus halde (ΚΑΡΔΙΑΝΟΣ veya ΚΑΡΔΙΑΝΩΝ) yazılışından ibarettir.

Tzvetkova, incelediği 156 Kardialı sikkesi sonucunda nominal değer olarak üç değer tespit etmiştir. Tzvetkova'ya göre bu değerlerin sikkelere göre dağılımı ve çapları şöyledir;

Nominal A: 85 adet. 18-22,5 mm. arası

Nominal B: 17 adet. 13-18 mm. arası

Nominal C: 54 adet. 9-14 mm. arası¹²⁸.

Sikkelerin tiplerinin çaplarına göre sayısal dağılımları incelendiğinde; Tip I ve IV'ün en büyük nominaller, Tip III, V ve VI'nın en küçük nominaller, Tip II'nin ise Nominal B olarak kullanıldığı düşünülebilir.

¹²⁶ Plutarkhos, **Eumenes**, 6.5.

¹²⁷ Agnes Baldwin Brett, **Catalogue of Greek Coins**, Museum of Fine Arts, Boston, Published by the Museum of Fine Arts, Printed in Germany at J. J. Augustin, Glückstadt, 1955. Sikke no: 847 ve 848.

¹²⁸ Tzvetkova, **The Coinage of Cardia**, s. 43.

Katalog

Tip I. Demeter başı/Aslan ve mızrak

Ön yüz: Noktalı bordür içinde arpa çelenkli Demeter başı sola, üçlü veya tekli sallanan küpeli ve kolyeli.

Arka yüz: Kesimin üzerinde ağzı ile mızrak parçalayan aslan sağa, sola. Kesimin altında çeşitli monogramlar.

Sikke No.: 52

Sikke no.: 1

a) Arka yüz: Aslan sağa. Kesimin altında arpa tanesi sembolü.

1. AE 21 mm. 7,99 g. MA-Shops-Lodge Antiques, Ancient Coins #297
2. AE 20 mm. BMC 189.9. (lejand okunaksız)

b) Arka yüz: Aslan sola. Kesimin altında arpa tanesi sembolü.

3. AE 23 mm. 10,6 g. Münzen-Medailen GMBH. Auction 17, #449. KAPΔIA
4. AE 22 mm. BMC Thrace 189.1. KAPΔIA
5. AE 22 mm. BMC Thrace 189.6 KAPΔIANΩΣ
6. AE 22 mm. 7,94 g. Edirne ky. 12. Y 30/30 [K]APΔIA Korozyonlu. Kesimin altında sembol görülemiyor.
7. AE 21 mm. Beschreibung 246.3. KAPΔIA
8. AE 21 mm. Beschreibung 246.4. KAPΔIA
9. AE 21 mm. Beschreibung 247.10. KAPΔIANO[.]
10. AE 21 mm. Lischine 1024 KAPΔIANΩΣ
11. AE 21 mm. Prokesch-Osten 209.2 KAPΔIANΩΣ
12. AE 21 mm. Lischine 1022. KAPΔIA (ön yüzde kontrmark)

13. AE 21 mm. BMC Thrace 189.5. ΚΑΡΔΙΑ[N]ΩΝ
14. AE 21 mm. Lischine 1016. ΚΑΡΔΙΑ
15. AE 21 mm. Lischine 1017. ΚΑΡΔΙΑ
16. AE 20 mm. BMC Thrace 189.2. ΚΑΡΔΙΑ
17. AE 20 mm 8,41 g. Excavation coins of Amphipolis 33. ΚΑΡΔΙΑ (Mezarlık alanından)
18. AE 20 mm. 8,9 g. Hunterian Coll. 386.1. ΚΑΡΔΙΑ
19. AE 20 mm 7,13 g. Richard 1988. ΚΑΡΔ[ΙΑ]¹²⁹
20. AE 20–21 mm. 7,80 g. ky. 10. Tzvetkova 2009. 26. ΚΑΡΔΙΑ
21. AE 20,5 mm. 8,36 g. ky. 5. McClean 4135 Pl. 149.36. ΚΑΡΔΙΑ
22. AE 20,5 mm. 7,22 g. ky. 9. SNG Manchester 774. ΚΑΡΔΙ[A]
23. AE 20,5 mm. 6,50 g. ky. 5. SNG Tübingen 923. ΚΑΡΔΙΑ
24. AE 20,5 mm. 7,46 g. ky. 12. SNG Sweden II 797. ΚΑΡΔΙΑ
25. AE 19–20,5 mm. 7,46 g. ky. 4. Tzvetkova 2009. 23. ΚΑΡΔΙΑ
26. AE 19–20,5 mm. 7,60 g. ky. 10. Tzvetkova 2009. 27. ΚΑΡΔΙΑ
27. AE 20 mm. 7,76 g. ky. 5. SNG Sweden II 798. ΚΑΡΔΙΑ
28. AE 20 mm. 8,37 gr ky.6. Zwicker II. Z 769 ΚΑΡΔΙΑΝΩΣ
29. AE 20 mm. BMC Thrace, 189.7 ΚΑΡΔΙΑΝΩΣ
30. AE 20 mm. Coll. Pozzi 2324. ΚΑΡΔΙΑ
31. AE 20 mm. 8,94 g. ky. 2. SNG Grece III.95. ΚΑΡΔΙΑ
32. AE 20 mm. 7,36 g. ky. 12. SNG Grece III.93. ΚΑΡΔΙΑ
33. AE 20 mm. 8,17 g. ky. 10. Tzvetkova 2009. 21. ΚΑΡΔΙΑ
34. AE 20 mm. 7,43 g. ky. 10 Edirne Y 575/3729 ΚΑΡΔΙΑ Korozyonlu. Kesimin altında sembol görülemiyor.
35. AE 19,5 mm. 6,82 g. ky. 9. SNG Grece III.92. ΚΑΡΔΙΑ
36. AE 19 mm. 8,60 g. ky. 12. SNG Evelpidis 1053. Ön yüzde amphora kontrmarkı.
ΚΑΡΔΙΑ

¹²⁹ Richard F.: “Une Monnaie de Cardia (Chersonèse de Thrace) du IVe Siècle av. J.-C. trouvée à Taulhac (Commune de Puy),” **Bulletin de la Société Française de Numismatique**, No. 9, 1988, s. 486-487.

37. AE 19 mm. 7,94 g. Weber 2445. ΚΑΡΔΙΑ
38. AE 19 mm. 6,79 g. ky. 6. Tzvetkova 2009. 28. ΚΑΡΔΙΑ
39. AE 18–20 mm. 7,44 g. ky. 12. Tzvetkova 2009. 30. ΚΑΡΔΙΑ
40. AE 19. mm. 9,05 g. ky. 6. Tzvetkova 2009. 31. ΚΑΡΔΙΑ
41. AE 19–20 mm. 7,75 g. ky. 7. Tzvetkova 2009. 32. ΚΑΡΔΙΑ
42. AE 19 mm. Lischine 1018. ΚΑΡΔΙΑ
43. AE 19 mm. Lischine 1019. ΚΑΡΔΙΑ
44. AE 19 mm. Lischine 1020. ΚΑΡΔΙΑ
45. AE 19 mm. Lischine 1021. ΚΑΡΔΙΑ
46. AE 19 mm. Coll. Pozzi 2325. ΚΑΡΔΙΑΝΩΝ
47. AE 19 mm. Beschreibung 246.8 ΚΑΡΔΙΑΝΩ Ξ (Demeter'de T şeklinde küpe)
48. AE 19 mm. Beschreibung 247.9 ΚΑΡΔΙΑΝ[.]
49. AE 19 mm. 8,05 g. ky. 6. – SNG Copenhagen Thrace 862 ΚΑΡΔΙΑΝΩΣ
50. AE 18,5 mm. 6,89 g. ky. 12. SNG Grece III.94. ΚΑΡΔΙΑ
51. AE 18 mm. 6,40 g. Tzvetkova 2009. 29. ΚΑΡΔΙΑ

c) Arka yüz: Aslan sola. Kesimin altında arpa tanesi ve sağında nokta

52. AE 21 mm. 8,60 g. CNG 60 #419. ΚΑΡΔΙΑΝΩΣ
53. AE 20 mm. 6,50 g. ky. 6. Tzvetkova 72. ΚΑΡΔΙΑΝ[...]
54. AE 20 mm. 7,80 g. Tzvetkova 73. ΚΑΡΔΙΑΝΟ[...]

d) Arka yüz: Aslan sola. Kesimin altında arpa tanesi ve sağında yıldız

55. AE 21,5 mm. 8,56 g. ky. 11. SNG Dreer 121. ΚΑΡΔΙΑ
56. AE 21 mm. Beschreibung 246.1. ΚΑΡΔΙΑ
57. AE 21 mm. Beschreibung 246.2. Taf VI.59. ΚΑΡΔΙΑ
58. AE 20 mm. BMC Thrace 189.3. ΚΑΡΔΙΑ
59. AE 20 mm. 8,87 g. Hunterian Coll. 386.2. (yıldız ?) ΚΑΡΔΙΑ
60. AE 19 mm., 9,05 g. ky. 6. SNG Cop. 863. ΚΑΡΔΙΑ

e) Arka yüz: Aslan sola, altında yıldız, kesimin altında arpa tanesi

61. AE 22,5 mm. Lischine 1015. ΚΑΡΔΙΑ
62. AE 21 mm. Beschreibung 246.7. ΚΑΡΔ [ΙΑ]
63. AE 21 mm. 9,17 g. Weber 2446. ΚΑΡΔΙΑ
64. AE 20 mm. 8,51 g. ky. 11. CNG 76. 12 Eylül 2007. #207. ΚΑΡΔΙΑ
65. AE 20 mm. 8,61 g. Triton 5. 16 Ocak 2002. #327. ΚΑΡΔΙΑ
66. AE 20 mm. BMC Thrace 189.8. ΚΑΡΔΙΑ
67. AE 20 mm. 8,43 g. ky. 6. SNG Cop 864. ΚΑΡΔΙΑ

f) Arka yüz: Aslan sola. Kesimin altında solda yıldız, sağda yunus.

68. AE 19 mm. Beschreibung 246.6. ΚΑΡΔΙΑ
69. AE 18 mm. 7,34 g. ky. 1. SNG Cop 865. ΚΑΡΔΙΑ Önyüzde Athena kontrmarkı.

g) Arka yüz: Aslan sola. Kesimin altında solda yunus, sağda yıldız

70. AE 20 mm. BMC Thrace 189.4. ΚΑΡΔΙΑ

h) Arka yüz: Aslan sola. Kesimin altında arpa tanesi. Yukarıda lejandın üstünde üzüm salkımı

71. AE 20-21mm. 8,30 g. ky. 12. Tzvetkova 75.

i) Arka yüz: Aslan sola. Kesimin altında solda arpa tanesi, sağda “Y” monogramı

72. AE 19 mm. Beschreibung 246.5. ΚΑΡΔΙΑ

Tip II. Demeter başı/Aslan protomu ve mızrak

Ön yüz: Demeter başı sağa.

Arka yüz: Aslan protomu sola. Ağzı ile mızrağı parçalıyor. Altında sağda arpa tanesi. Üstünde lejand

Sikke No.: 74

Sikke No.: 77

73. AE 18 mm. BMC Thrace 189.10. [KAPΔI]AN ΩN
74. AE 17,5 mm. 3,43 g. ky. 1. MFA #65.712.
75. AE 17,3–15 mm. 3,80 g. ky. 10. Tzvetkova 2009. 55. KAPΔIA[NΩN]
76. AE 17 mm. 3,70 g. ky. 3. SNG Cop. 867. KAPΔIANΩN
77. AE 16 mm. 3,48 g. GAM 2011 Buluntu No: 3. [KAPΔIANΩN]
78. AE 15,5-17 mm. 3,70 g. ky. 11. Tzvetkova 63. [KAP]ΔIANΩ[N]
79. AE 15 mm. Beschreibung 247.14. KAPΔIANΩN

Tip III. Demeter başı/Arpa başağı

Ön yüz: Kare çerçeve içinde Demeter başı sağa, top saçlı, küpeli ve kolyeli.

Arka yüz: Arpa başağı, altında ve üstünde lejand.

Sikke No.: 91

80. AE 15,4 mm. Prokesch-Osten 209.3. KAP-ΔIA
81. AE 15 mm. BMC Thrace 190.12. KAP-ΔIA
82. AE 14 mm. 2,90 g. ky. 11. Tzvetkova 100. KAP-ΔIA
83. AE 13,5 mm. Beschreibung 248.27. KAP-ΔIA
84. AE 13,5 mm. Beschreibung 248.28. KAP-ΔIA
85. AE 13,5 mm. Beschreibung 248.29. KAP-ΔIA
86. AE 13,5 mm. Lischine 1030. KAP-ΔIA
87. AE 13 mm. BMC Thrace 190.13. KAP-ΔIA

88. AE 12 mm. Beschreibung 248.26. ΚΑΡ-ΔΙΑ
89. AE 15,4 mm. Lischine 1029. ΚΑΡΔΙ-ΑΝΩΝ (Monogram girilecek)
90. AE 13 mm. Lischine 1032. ΚΑΡΔΙ-ΑΝΩΝ
91. AE 2,33 g. Tzvetkova 99. ΚΑΡ-ΔΙΑ

Tip IV. Cepheden Demeter başı /Başını geriye çevirmiş ayakta aslan sola.

Ön yüz: Noktalı bordür içinde arpa çelenkli cepheden Demeter başı $\frac{3}{4}$ sola veya sağa. Üçlü sallanan küpeli ve kolyeli.

Arka yüz: Başını geriye çevirmiş ayakta aslan sola. çeşitli semboller.

Sikke No.: 100

Sikke No.: 106

a) Arka yüz: Aslanın altında arpa tanesi.

92. AE 20 mm 6,29 g. Lindgren 860 ΚΑΡΔΙΑ
93. AE 20 mm. 7,013 g. ky. 5. Tzvetkova 80. ΚΑΡΔΙΑ
94. AE 19 mm. BMC Thrace 190.11 ΚΑΡΔΙΑ
95. AE 19 mm Lischine 1028 ΚΑΡΔΙΑ
96. AE 18 mm. 5,1 g. ky. 4. Tzvetkova 81. ΚΑΡΔΙΑ
97. AE 17 mm. 4,56 g. ky. 12 SNG Cop. 866 ΚΑΡΔ[..]

b) Arka yüz: Aslanın altında arpa tanesi. Solda, aslanın önünde sekiz ışıklı yıldız

98. AE 21 mm. Beschreibung 247.11. ΚΑΡΔΙΑ
99. AE 21 mm. Prokesch-Osten 208 Cardia 1. ΚΑΡΔΙΑ
100. AE 20 mm. 6,60 g. ky. 6. CNG Triton XI #89. ΚΑΡΔΙΑ
101. AE 20 mm. Coll. Pozzi 2326. ΚΑΡΔΙΑ
102. AE 20 mm. 6,31 g. Weber 2444. ΚΑΡΔΙΑ
103. AE 19 mm. Beschreibung 247.12. ΚΑΡΔΙΑ

104. AE 19 mm. Beschreibung 247.13. ΚΑΡΔ[.]

105. AE 19 mm. 5,95 g. Tzvetkova 88. ΚΑΡΔΙΑ

106. AE 18 mm. 5,60 g. ky. 11. Tzvetkova 90. ΚΑΡΔΙΑ Ön yüzde Demeter başı $\frac{3}{4}$ sağa.

Tip V. Aslan/Arpa tanesi

Ön yüz: Noktalı veya çizgisel bordür içerisinde aslan başı veya ayakta aslan.

Arka yüz: Kare çerçeve içinde arpa tanesi, altında ve üstünde lejand.

Sikke No.: 110

Sikke No.: 147

Sikke No.: 131

a) Ön yüz: Aslan ayakta sola.

107. AE 14 mm. 1,729 g. ky. 9 SNG Dreer 122 ΚΑΡ-ΔΙΑ

108. AE 13,5 mm. Beschreibung 248.21 ΚΑΡ-ΔΙΑ

109. AE 13,5 mm. Beschreibung 248.22 ΚΑΡ-ΔΙΑ

110. AE 13 mm. 1,84 g. ky. 6 SNG Cop. 868 ΚΑΡ-ΔΙΑ

111. AE 13 mm. 1,56 g. ky. 9. Edirne Y. 86/86 ΚΑΡ-ΔΙΑ

112. AE 13 mm. BMC Thrace 190.15 ΚΑΡ-ΔΙΑ

113. AE 12,5 mm. 1,419 g. ky. 5 SNG Dreer 123 ΚΑΡ-ΔΙΑ

114. AE 12 mm. BMC Thrace 190.16 ΚΑΡ-ΔΙΑ

115. AE 12 mm. Lischine 1034 ΚΑΡ-ΔΙΑ

116. AE 12 mm. Lischine 1035 KAP-ΔIA
117. AE 12 mm. Lischine 1036 KAP-ΔIA
118. AE 12 mm. Lischine 1037 KAP-ΔIA
119. AE 12 mm. Prokesch-Osten 209.4 KAP-ΔIA
120. AE 12 mm. 1,87 g. Weber 2447 KAP-ΔIA
121. AE 12 mm 1,09 g. Lindgren 861 KAP-ΔIA
122. AE 11 mm. Coll. Pozzi 2327 KAP-ΔIA
123. AE 2,06 g. Gorny&Mosch 138, # 1153 KAP-ΔIA

b) Ön yüz; Aslan ayakta sağa.

124. AE 14 mm. BMC Thrace 190.14 KAP-ΔIA
125. AE 13,5 mm. Lischine 1033 KAP-ΔIA
126. AE 12 mm. 1,55 g. ky. 8. Tzvetkova 118. KAP-ΔIA

c) Ön yüz; İleri atılan aslan sola.

127. AE 13,5 mm. Beschreibung 248.24. KAP-ΔIA
128. AE 13 mm. 1,88 g. ky. 6. McClean 4138. KAP-ΔIA
129. AE 13 mm. 1,56 g. ky. 9 Edirne Y 86/86 KAPΔIA
130. AE 12,5 mm. 2,05 g. ky. 6. McClean 4139. Pl. 149.39. KAP-ΔIA
131. AE 12,5 mm. 1,74 g. GAM 2011 Buluntu No: 4. KAP-[Δ]IA
132. AE 12 mm. Beschreibung 248.23. KAP-ΔIA
133. AE 12 mm. 2,32 g. ky. 5. Sng. Cop. 869. KAP-ΔIA Aslanın altında I, üstünde E monagramları.
134. AE 12 mm. 1,54 g. ky. 2. CNG 287. #58. KAP-ΔIA
135. AE 11-12,5 mm. 2,50 g. ky. 5. Tzvetkova 128. KAP-ΔIA
136. AE 11,5 mm. Beschreibung 248.25. KAP-ΔIA Aslanın altında I, üstünde E monagramları.
137. AE 11 mm. 2,40 g. ky. 1. Tzvetkova 126. KAP-ΔIA
138. AE 2,42 g. Tzvetkova 127. KAP-ΔIA

d) Ön yüz: Noktalı bordür içinde Aslan başı sağa.

139. AE 13,5 mm. Lischine 1040 KAP-ΔIA
140. AE 13 mm. BMC Thrace 190.17 KAP-ΔIA
141. AE 13 mm 2,08 g. Lindgren 862 KAP-ΔIA
142. AE 12 mm. BMC Thrace 238.17a KAP-ΔIA
143. AE 12 mm. Beschreibung 247.15. KAP-ΔIA
144. AE 11,5-13,5 mm. Beschreibung 247.16. KAP-ΔIA
145. AE 11,5-13,5 mm. Beschreibung 247.17. KAP-ΔIA
146. AE 11,5-13,5 mm. Beschreibung 247.18. KAP-ΔIA
147. AE 11 mm 1,20 g. ky. 12. SNG. Cop. 870 KAP-ΔIA
148. AE 10,5 mm. Lischine 1039 KAP-ΔIA
149. AE 10,5 mm. 0,9 g. ky. 3. McClean 4136. Pl. 149.37. KAP-ΔIA
150. AE 9 mm. Prokesch-Osten 209.5 KAP-ΔIA

e) Ön yüz: Çizgisel bordür içerisinde aslan başı sola.

Arka yüz: Arpa tanesi ve başağı. İkisinin ortasında lejand.

Sikke No.: 155

151. AE 12 mm. BMC Thrace 190.18 KAPΔIA
152. AE 12 mm. Beschreibung 248.19 KAPΔIA
153. AE 12 mm. 1,21 g. ky. 4. Tzvetkova 152. KAPΔ[IA]
154. AE 11,5 mm. 1,12 g. ky. 12. McClean 4137. Pl. 149.38 KAPΔIA
155. AE 11 mm. 1,17 g. CNG 94. #30. KAPΔIA
156. AE 11 mm. 1,20 g. ky. 12. SNG Euphratis 1054. [K]APΔIA
157. AE 11 mm. 1,32 g. ky. 12. Tzvetkova 150. KAPΔIA

158. AE 11 mm. 1,52 g. ky. 6. Tzvetkova 151. ΚΑΡΔΙΑ
159. AE 10,5 mm. 1,40 g. ky. 12. SNG Cop. 871. ΚΑΡΔΙ[..
160. AE 10,5 mm. Lischine 1038 ΚΑΡΔΙΑ
161. AE 1,16 g. ky. 12. Lindgren 863 ΚΑΡΔΙΑ

Tip VI. Aslan/Arpa çelengi

a) **Ön yüz:** Noktalı bordür içinde aslan sola.

Arka yüz: Arpa çelengi ve çelengin çevresinde lejand.

Sikke No.: 162

162. AE 13,5 mm. 1,50 g. ky. 1. Tzvetkova 156. ΚΑΡΔΙΑΝΩΝ

b) **Ön yüz:** Çizgisel kare içinde aslan protomu, sola.

Arka yüz: Arpa çelengi, içinde lejand.

163. AE 12 mm. Beschreibung 248.20 ΚΑΡ
164. AE 10,5 mm. Lischine 1041 ΚΑΡ
165. AE 10,5 mm. Lischine 1042 ΚΑΡ

E. Kherronesos/Agora

1. Tarihi

Antik kaynaklarda kentin adı hem Kherronesos hem de Agora olarak geçer¹³⁰. Adının kaynağı şüphesiz bulunduğu Yarımada'dır. Eski Yunanca kara/kıta anlamlarına gelen Χερσο kelimesinin eski formu olan Χερρο¹³¹ kentin sikkelerinde

¹³⁰ Χερρονεσοσ için Hekataios, **Periegesis**, fr. 163; Αγορα için Herodotos, **Historiai**, vii.58.2 ; Ps. Skylaks, **Periplus**, 67 ; Demosthenes, **Orationes**, vii.39.

¹³¹ Peck, **Dictionary of Classical Antiquities**, Chersonesus maddesi.

de lejand olarak görülmektedir. Agora olarak anılmasına dair çeşitli görüşler vardır. Kherronesos adının Agora olarak anılan yerleşimin resmi adı olduğu¹³² veya Ionia isyanı sırasında Perslerin müttfeği Fenikeliler tarafından M.Ö.493 yılında şehrin yerle bir edilmesinden sonra aynı yerde kurulan yerleşimin Agora olarak anılmaya başlanmış olması gibi¹³³. Hekataios'un Thrakia Khersonesosu'nun kıstağında, Ps. Skylaks'ın da Kardial ve Paktye arasında yer aldığını aktardığı kent¹³⁴, günümüz araştırmacıları tarafından Thrakia Khersonesosu'nun kıstağında bugünkü Bolayır kasabasına lokalize edilir¹³⁵.

I. Attika-Delos Birliğı listelerinde M.Ö. 454/3-418/7 arasında toplamda on yedi kez anılan Kherronesitai ve Khersonesitai Ap' Agoras isimleri muhtemelen bu yerleşmeye işaret etmektedir¹³⁶. Fakat ilk kayıtlarda Kherronesitai adına, bir birlikmişçesine diğery Yarımada kentlerinin de dahil olduğu düşünülür. Çünkü bu adla yapılan ilk kayıtlardan sonra, örneğın M.Ö. 443-2 yıllarındaki kayıtlarda diğery kentler ayrı ayrı yazılır¹³⁷.

Kherronesos/Agora'nın ilk olarak hemen yakındaki Kardial kentini de kurmuş olan I. Miltiades tarafından kurulduğu düşünülür. Bilindiğı gibi Miltiades buraya, sık sık Apsinth saldırılarına maruz kalan Thrak kabilesi Dolonkiler tarafından M.Ö. 556-55 yıllarında davet edilmişti ve ilk iş olarak bu saldırılara karşı Paktye ve Kardial arasında bir savunma duvarı inşa ettirmişti. Bu duvarın hemen kuzeyinde olması gereken Zeus Horios altarı M.Ö. 4. yy'ın ortalarına kadar Thrakial Khersonesosu'nun kuzey sınırı olarak kabul edilmiştir¹³⁸. Bu duvar sayesinde Yarımada'ya karadan olan giriş-çıkışlar denetlenebiliyordu. Duvar, Hellespontos tarafında Paktye, Saros Körfezi tarafında Kardial, ortasında ise Kherronesos/Agora yerleşimleri ile kontrol ediliyordu. Kherronesos/Agora'nın bu duvarın hemen arkasında kurulmuş olması duvarın savunma amacının dışında ticareti denetleme görevinin de olduğunu ve bir

¹³² ; Isaac, **Greek Settlements**, s. 167. (F. Gschnitzer, *Gnomon* 30 1958, s. 148'den alarak).

¹³³ Tzvetkova, Agora adının Pazar yeri anlamında değil, toplanılan yer anlamında verildiğini önermektedir, bkz. Tzvetkova, **History of the Thracian Chersonese**, s. 270.

¹³⁴ Hekataios, **Periegesis**, fr 163; Ps. Skylaks, **Periplus**, 67.

¹³⁵ Yavuz, *The Thracian Chersonese*, s. 22. ; Tzvetkova, **History of the Thracian Chersonese**, s. 271.

¹³⁶ Hansen-Nielsen, **Archaic and Classical Poleis**, s. 905.

¹³⁷ IG F 269.2.14-21.

¹³⁸ Demosthenes, **Orationes**, vii.39.

pazar yeri gibi işlev gördüğünü düşündürmektedir¹³⁹. Agora ismi de bu anlamla örtüşmektedir. Bu ticaretin daha çok Trakya ile bağlantılı olduğunu düşünmek yerinde olur. Çünkü günümüzde bu kente ait gümüş sikkeler en çok Trakya bölgesinden ele geçmektedirler¹⁴⁰. Fakat bu konuda daha kesin bir sonuca ulaşmak için Anadolu'daki kazılara ait sikke buluntularını da içeren daha detaylı yayınları beklemek gerekmektedir. Ayrıca özellikle Batı Anadolu kentlerinde müze envanterlerindeki sikkelerin yayımlanması da bu konu için veri sağlayacaktır.

Kentin I. Miltiades'in başkenti olduğu düşünülmektedir¹⁴¹. Herodotos'un bir pasajından Thrakia Khersonesos'nda bir prytanneis yapısı olduğunu biliyoruz¹⁴². Loukopoulou, eğer Kherronesos/Agora I. Miltiades'in başkentiyse Herodotos'un Stesagoras'ın öldürülmesini anlatırken bahsettiği Prytaneion binasının da burada olması gerektiğini belirtmektedir¹⁴³.

Miltiades Thrakia Khersonesos'nda başkent olarak burayı seçtiyse bu oldukça anlaşılır bir durumdur. Çünkü kentin konumu Yarımada'nın jeostratejik açıdan en önemli noktasıdır. Kentin bulunduğu hakim tepeden hem Hellespontos'un girişi hem de Saros Körfezi geniş bir açıyla görülebilir ve böylece gerektiğinde müdahale veya savunma için yeterli vakit elde edilmiş olur. Kıstakta olması nedeniyle Yarımada'ya karadan yapılacak girişleri de kontrol imkanına sahiptir. Bunların dışında Paktye ve Kardia'nın limanları sayesinde hem Propontis'e hem de Saros Körfezi'ne kolayca açılabilme imkanına sahiptir.

2. Sikkelerin Değerlendirilmesi ve Katalog

Kherronesos/Agora için Thrakia Khersonesos'nda sikke basılan ilk yerleşimdir diyebiliriz. Çünkü sikkeleri incelendiğinde sikke basımının iki döneme ayrılacağı görülür ve birinci dönem sikkeleri M.Ö. 515-493 yıllarına tarihlenir. Aslında bu sikkelerin basım yeri olarak Kardia da önerilebilir.

¹³⁹ Yavuz, Antik Çağlarda Gelibolu Berzahında İnşa Edilen Savunma Duvarlar, s. 3. (U. Kahrstedt, Beitrage zur Geschichte der Thrakischen Chersones'ten alıntıyla).

¹⁴⁰ Julia Tzvetkova, "МОНЕТОСЕЧЕНЕТО НА ТРАКИЙСКИЯ ХЕРСОНЕС ПРОБЛЕМИ НА ХРОНОЛОГИЯТА И ПЕРИОДИЗАЦИЯТА", *Acta Musei Varnaensis*, C. II, 12-15 Septembre 2001, s. 22.

¹⁴¹ Hansen-Nielsen, *Archaic and Classical Poleis*, s. 905.

¹⁴² Herodotos, *Historiai*, vi.38.2.

¹⁴³ Hansen-Nielsen, *a.g.e.*, s. 901.

Kherronesos/Agora'nın söz konusu I. Dönem sikkeleri gümüş diobol, tetrobol ve tetradrahimlerdir. II. Miltiades zamanına denk gelen bu sikkelerden en büyük nominal değer olan tetradrahimlerin ön yüzünde Athena başı, arka yüzünde ise aynı dönemdeki Miletos sikkeleriyle çok benzer başını geriye çevirmiş bir aslan betimi yer almaktadır. Belki de bu aslan tipinin kökeni Miletos'un çok yoğun ilişki içinde olduğu Lydia'nın ilk sikkelerine kadar geriye götürülebilir. Söz konusu Lydia sikkelerinde de başını geriye çevirmiş aslan tipi kullanılmıştır.

Ön yüzdeki Athena başı ve arka yüzdeki Miletos tarzıyla dikkat çeken aslan tipleri, kentin Miletos ve Atina kökenlerine işaret ediyor olsa gerektir. Bu durumda ilk kolonizasyon döneminde bölgeye gelen Miletoslu yerleşimcilerin bu tarihlerde kentin vatandaşları arasında yer aldığı ortaya çıkmaktadır. Daha küçük birimler olan tetrobol, diobol ve hemioollerde ise aslan, yine başını geriye çevirmiş fakat protom olarak ve bu sefer ön yüzde bulunur. Tetradrahmi'de Aslanın başını geriye doğru çevirmiş durumda betimlenmesi tartışmaya açık bir konudur. Çünkü bu durum Miletos sikkelerinde de var olan bu betimlemenin direkt olarak alınmış olmasından kaynaklanmış olabileceği gibi sikke puluna sığdırılma kaygısıyla da oluşmuş olabilir. Küçük birimlerde aslanın protom şeklinde yer alması ise sikke puluna uygunluğu nedeniyle olmalıdır. I. Dönem basımı olarak belirttiğimiz ufak birim bu sikkelerin arka yüzlerinde ise Quadratum incusum¹⁴⁴ yer almaktadır.

Kentin ikinci dönem sikkeleri M.Ö. 480-350 veya M.Ö. 350-325¹⁴⁵ yılları arasına tarihlenir. Bu sikkelerde de tıpkı I. Dönem sikkelerinde olduğu gibi ön yüzde aslan yine başını geriye çevirmiş protom olarak bulunmaktadır. Arka yüzde ise quadratum incusum yerine artık çapraz çizgilerle dörde bölünmüş bir alan vardır. Bu bölmelerden karşılıklı ikisi çukur, diğer karşılıklı ikisi ise yüksektir. Bu bölmeler içinde esasen karşılıklı iki çukur bölme içinde olmak üzere çeşitli sembol ve monogramlar kullanılmıştır. Fakat yüksek bölmelerde monogramların olduğu örnekler de vardır. Aşağıda kentin sikke kataloğunda her bölme içindeki monogram ve/veya semboller verilirken bölmeler birbirinden (-) ile ayrılarak belirtilmişlerdir.

¹⁴⁴ Çukur bir kare içinde dört kare.

¹⁴⁵ 480-350 için bkz: bir sonraki sayfa. 350-325 için bkz: Dimitar Draganov, "An Unknown Hybrid Hemidrachm of Parium and Thracian Chersonesus", **Proceedings of the XIth International Numismatic Congress**, Vol. I, 1993, s. 169.

Çok çeşitli sembol ve monogramın kullanılması bu sikke tipinde oldukça fazla varyasyona neden olmuştur.

Aşağıdaki katalogda 77-191-214-247-339 ve 385 nolu gümüş sikkelerdeki monogramı GAM ekibi tarafından 2011 yılı yüzey araştırmaları sırasında Bolayır kasabası civarında bulunan bir Ptolemaioslar dönemi bronz sikkede de görülmektedir (bkz. Fotoğraf 14).

Bronz sikkelerde Athena, kadın başı ve aslan ön yüz, arpa tanesi ise arka yüz tipleri olarak kullanılmışlardır. Arka yüzdeki tahıl tanesinin arpa olup olmadığına dair bir fikir birliği yoktur. Fakat biz bu tipin arpa olarak tanımlanmasının daha doğru olacağı düşüncesindeyiz. Çünkü, arpa hem soğuğa dayanıklılığı hem de buğdaya göre daha verimsiz topraklarda kolayca tarımının yapılabilmesi nedeniyle Eskiçağ'ın temel tahılı olmuştur¹⁴⁶. Ayrıca tip dikkatlice incelendiğinde tanenin orta kısımlarında hafif bir şişkinlik olduğu belli olmaktadır. Bu tespit te söz konusu tahıl tanesinin arpa olduğunu doğrulamaktadır. Buğdayda gövde daha düz bir profil vermektedir. Bronz sikkelerin tamamı 10-13 mm. aralığında olduklarından hepsi aynı nominal değerde olabilirler.

Gümüş sikkelerin aksine (13 ve 14 nolu gümüş sikkeler hariç) bronz sikkelerin tamamının arka yüzünde kentin ya da kentlilerin adının kısaltılmış hali olan XEP ya da XEP-PO lejandı bulunmaktadır. Katalogda belirsiz başlığı altında verilen iki teradrahmi ve bir tetrobol ile temsil edilen pegasuslu tip muhtemelen bu kente ait değildir (bkz. Sikke No. 409-410-411). Söz konusu sikkeler referans olarak kullanılan iki ayrı katalogda Kherronesos/Agora'ya ait olarak verildikleri için aşağıdaki kataloga dahil edilmişlerdir.

Kentin gümüş sikkeleri değişik kaynaklarda değişik tarih aralıkları ve ağırlık sistemleri içinde değerlendirilmişlerdir. Örneğin;

SNG Dreer'de M.Ö. 480-350 Pers ağırlık sistemi

SNG Manchester'da M.Ö. 350-300 Pers ağırlık sistemi

BMC'de Aigina ağırlık sistemi

Hunterian Collection'da M.Ö. 480 öncesine tarihlenenler Attika, M.Ö. 480-350 arasındakiler ise Aigina ağırlık sistemi

¹⁴⁶ Martin, **Eski Yunan**, s. 22.

Weber'de M.Ö. 515-493 Eubolia¹⁴⁷ ağırlık sistemi.

Head, *Historia Nummorum*'da M.Ö. 500-480 arasına tarihlenen tetradrahmler Attika, M.Ö. 480-350 arasına tarihlenen daha küçük birimler ise Aigina ağırlık sistemi gibi. Fakat Head'in yayını üzerine yapılan bir çalışmada tarihleme M.Ö. 515-493 olarak değiştirilmiştir¹⁴⁸.

Kentin I. Dönem sikkelerinin Attika ağırlık sisteminde basıldığı anlaşılmaktadır. Bu sistemde 17,2 g.'lık tetradrahmi, 4,3 g.'lık drahmi ve 0,72 g.'lık obol kullanılmaktaydı¹⁴⁹.

Aşağıdaki katalogda II. dönem sikkelerin ağırlıklarına bakıldığında neden farklı ağırlık sistemlerine dahil edildikleri daha açık belli olmaktadır. Çünkü kentin bu dönemde bastığını düşündüğümüz sikkelerindeki ağırlık skalası oldukça geniştir. Bu durum, kentin sikke darbında hangi ağırlık sistemini kullandığını spekülasyonlara açık hale getirmektedir. Üstelik sikkelerin kullanımdan ve günümüze kadar geçen zamanın yarattığı korozyondan kaynaklanan ağırlık kayıpları durumu daha da karmaşık hale getirmektedir. Aşağıda kentin II. dönem gümüş sikkelerinin darbında kullanılan ağırlık sistemini belirlemek için sikkeler bir değerlendirmeye tabi tutulmuşlardır. Bu değerlendirmede hataları minimuma indirgeyen yöntemin frekans tablosu yöntemi olduğu kabul edilmiş ve kullanılmıştır. Buna göre;

2,71-2,80 g.= 1 sikke

2,61-2,70 g.= 3 sikke

2,51-2,60 g.= 4 sikke

2,41-2,50 g.= 63 sikke

2,31-2,40 g.= 180 sikke

2,21-2,30 g.= 56 sikke

2,11-2,20 g.= 30 sikke

¹⁴⁷ Eubolia para sistemi, Solon'un reformlarıyla Atina'ya getirmesiyle artık Attika sistemi olarak adlandırılmıştır.

¹⁴⁸ George Francis Hill, *A Guide to the Principal Coins of the Greeks*, From Circ. 700 B.C. to A.D. 270 Based on the Work of Barclay V. Head, British museum of Coins and Medals, Oxford University Press, Reprint 1959, s. 7. Sikke 12.

¹⁴⁹ Oğuz Tekin, *Antik Nümismatik ve Anadolu*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 3. bs, İstanbul, 2008, s. 37.

2,01-2,10 g.= 19 sikke
1,91-2,00 g.= 3 sikke
1,81-1,90 g.= 4 sikke
1,71-1,80 g.= 4 sikke
1,61-1,70 g.= 4 sikke
1,21-1,30 g.= 1 sikke.

Bu yöntemle yapılan çalışma sonucunda kentin II. dönem gümüş sikkeleri için ortaya çıkan esas ağırlığın 2,35 g. olduğu tespit edilmiştir. Ortaya çıkan bu ortalama değer bildiğimiz bir ağırlık sistemine uymamaktadır. Bu nedenle aşağıda kentin ikinci dönem sikkelerini verdiğimiz katalogda birimler belirtilmemiştir. Belki de kent daha çok Trakya ile yaptığı ticarete kullandığını düşündüğümüz bu sikkelerinde bilmediğimiz kendine özel bir ağırlık sistemi kullanmaktaydı¹⁵⁰.

Sikkelerin hangi ağırlık sisteminde basıldıkları belirsiz olsa da bu kadar değişik ağırlıklarda basılmasının düzgün olarak işleyen etkin bir pazarın sonucunda ortaya çıkabileceği varsayılırsa¹⁵¹ adının da desteklediği gibi Kherronesos/Agora'nın büyük bir ticaret merkezi olduğu sonucuna varılabilir.

Katalogda gümüş sikkelerin sonucusu olarak 408 numarayla verilen sikke Parion kenti sikkelerinde görülen ön yüz tipi nedeniyle oldukça ilginçtir. 1961 yılında Bulgaristan'da bir definde bulunan bu sikke Dragonov tarafından 1993 yılında bir makale ile tanıtılmıştır¹⁵². Bu sikkenin ön yüzünde Parion sikkelelerinden bildiğimiz ayakta sola boğa ve kentin adı ΠΑ–ΠΙ lejandıyla yer almaktadır. Arka yüzde ise ΑΑ ve Α harfi bulunmaktadır. Sikkenin arka yüzündeki bu sembol ve harf aşağıdaki katalogda 170 numaralı sikke ile benzerdir. Dragonov bu durumun iki sikkenin de aynı darphanede basılmış olmasından kaynaklanan bir karışıklık sonucu oluşmuş olabileceğini ve iki kentin arasında M.Ö. 4. yy'ın ikinci yarısında sikke basımıyla ilgili bir işbirliği ve/veya bir birliğe üyeliğin olabileceğini belirtmektedir.

¹⁵⁰ Demosthenes with an English translation by C. A. Vince, M. A. and J. H. Vince, M.A., Cambridge, MA, Harvard University Press; London, William Heinemann Ltd. 1926, xviii.92. dn. 1.

¹⁵¹ Carlo M.Cipolla, **Akdeniz Dünyasında Para, Fiyatlar ve Medeniyet**. Bağlam yayınları, 1993, s. 15.

¹⁵² Draganov, Hybrid Hemidrachm, b.a.

Katalog

a. Gümüş sikkeler

(1). I. Dönem

Tip I: Sağa aslan/Athena başı.

a) Ön yüz: Başını geriye çevirmiş kükreyen aslan ayakta sağa.

Arka yüz: Kare çukur içinde Attik miğferli küpeli Athena başı sola.

Sikke No.: 11

1. AR Tetradrahmi 17,10 g. 26 mm Babelon Traite 1798. Pl. 57.15.
2. AR Tetradrahmi 17,08 g. 22 mm. SNG Ashmolean IV.3584.
3. AR Tetradrahmi 17,07 g. Pozzi 2306
4. AR Tetradrahmi 16,83 g. 22 mm Weber 2400. Pl. 93.
5. AR Tetradrahmi 16,76 g. Beschreibung 249.
6. AR Tetradrahmi 16,66 g. Münzen-Medaillen GMBH 31. 23 Ekim 2009. #15.
7. AR Tetradrahmi 16,59 g. Pozzi 2305
8. AR Tetradrahmi 16,55 g. 24 mm. ky. 6. SNG Delepierre 812.
9. AR Tetradrahmi 15,52 g. Numismatica Ars Classica NAC AG 54. 24.03.2010 #92
10. AR Tetradrahmi 16,39 g. 27 mm. ky. 3. Head, s. 222 (Coll. De Hirsch'ten alarak).
11. AR Tetradrahmi 16,20 g. ky. 3. CNG Triton 8. #247.
12. AR Tetradrahmi 25 mm Moushmov 5445. Pl. 52.17

b) Ön yüz: Başını geriye çevirmiş kükreyen aslan ayakta sağa.

Arka yüz: Kare incus içinde Attika miğferli küpeli Athena başı sağa. Sağ boşlukta dikey XEP lejandı.

Sikke No.: 14

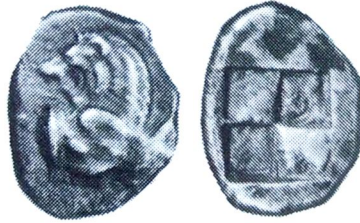
13. AR Tetrarahmi 25 mm Mousmov 5448. Pl. 52.17. XEP

14. AR Tetrarahmi 16,30 g. 26mm Babelon Traite 1797. Pl. 57.14. XEP

Tip II: Aslan protomu/Quadratum incusum

Ön yüz: Başını geriye çevirmiş aslan protomu sağa.

Arka yüz: Quadratum incusum

Sikke No.: 18

15. AR Tetrobol 2,93 g. 13 mm. Weber 2401.

16. AR Tetrobol 2,70 g. 14 mm. Weber 2402.

17. AR Tetrobol 2,68 g. Beschreibung 251.11.

18. AR Tetrobol 2,67 g. 14 mm. SNG Delepierre 811.

19. AR Tetrobol 2,67 g. 14 mm Babelon Traite 1799. Pl. 57.16.

20. AR Tetrobol 2,66 g. BMC Thrace 182.1.

21. AR Diobol 1,39 g. Beschreibung 251.14.

22. AR Diobol 1,35 g. Pozzi 2316.

23. AR Diobol 1,28 g. Beschreibung 251.12.

24. AR Trihemiobol 1,20 g. 10 mm. Weber 2403.
25. AR Trihemiobol 1,18 g. Beschreibung 251.13.
26. AR Trihemiobol 1,18 g. 10 mm. Lischine 939.
27. AR Trihemiobol 1,12 g. 11,5 mm. SNG Burton 500.
28. AR Trihemiobol 1,11 g. 12 mm. Babelon Traite 1800. Pl. 57.17.
29. AR Trihemiobol 1,10 g. BMC Thrace 182.2.
30. AR Trihemiobol 1,07 g. 10 mm. Lischine 940.
31. AR Hemiobol 0,34 g. BMC Thrace 182.3.
32. AR Hemiobol 0,33 g. 10 mm. Babelon Traite 1801. Pl. 57.18.
33. AR Hemiobol 0,22 g. BMC Thrace 182.4.

Tip III: Sola aslan/Quadratum incusum

Ön yüz: Başını geriye çevirmiş aslan sola.

Arka yüz: Quadratum incusum

Sikke No.: 34

34. AR Trihemiobol 0,99 g. Auktionshaus H. D. Rauch GmbH 73. 17 Mayıs 2004 #182.

(2). II. Dönem

Aslan protomu/ Çapraz hatlarla dörde bölünmüş quadratum incusum.

a) Ön yüz: Başını geriye çevirmiş aslan protomu sola.

Arka yüz: Çapraz hatlarla dörde bölünmüş quadratum incusum. Karşılıklı iki bölmede birer nokta.

Sikke No.: 35

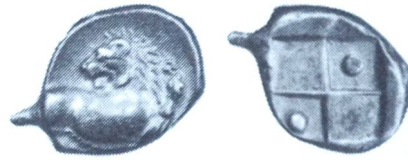
35. AR 2,32 g. 15 mm. McClean 4054. Pl. 148.1.

b) Ön yüz: Başını geriye çevirmiş aslan protomu sağa.

Arka yüz: Çapraz hatlarla iki çukur-iki yüksek olarak dörde bölünmüş quadratum incusum, bölmelerde çeşitli monogram ve semboller.

Sikke No.: 339

Sikke No.: 97

Sikke No.: 182

36. AR 2,71 g. Pozzi 2307. Amphora- A

37. AR 2,68 g. 12,5 mm. Lischine 942. Nokta- Nokta.

38. AR 2,65 g. BMC Thrace 183.16. Nokta- Nokta.

39. AR 2,65 g. 12,5 mm. SNG Ashmolean 3590. Amphora-A.

40. AR 2,59 g. 13 mm. Weber 2420. Lekythos, yay ve nokta- **VE**

41. AR 2,57 g. 15 mm. McClean 4072. Pl. 148.17. Nokta, Arpa tanesi- Nokta, **VE**

42. AR 2,52 g. 13 mm. McClean 4062. Pl. 148.8. Nokta, bıçak (?)- Nokta, **A**

43. AR 2,51 g. BMC Thrace 185.36. Orak- Nokta, **I**

44. AR 2,50 g. 13 mm. Weber 2435. A, üzerinde nokta- Deniz tarağı

45. AR 2,48 g. 13 mm. McClean 4070. Pl. 148.15. Nokta, orak- nokta, **I**

46. AR 2,48 g. BMC Thrace 185.39. Amphora- Nokta, **VE**

47. AR 2,47 g. 15 mm. ky. 10. SNG Tübingen 921. Arpa başağı (sadece bir kısmı görülebiliyor)- Nokta, **I**
48. AR 2,47 g. BMC Thrace 183.8. Nokta- Nokta.
49. AR 2,46 g. 12 mm. ky. 12. SNG Fitzwilliam 1691. Pentagram- Nokta, **A**
50. AR 2,46 g. 13 mm. ky. 1. SNG Fitzwilliam 1702. Meşale- Nokta, **A**
51. AR 2,46 g. 13,5 mm. McClean 4059. Pl. 148.5. Nokta- Nokta- **H**
52. AR 2,46 g. Pozzi 2308. Nokta- Üzüm salkımı.
53. AR 2,46 g. 14 mm. Weber 2433. Nokta- gül rozeti.
54. AR 2,46 g. BMC Thrace 184.24. Nokta, lobut şeklinde sopa- Nokta, **A**
55. AR 2,46 g. BMC Thrace 185.41. Arı- Nokta, **VE**
56. AR 2,46 g. BMC Thrace 185.44. Lekythos, striglis- Nokta, **E**
57. AR 2,45 g. 13 mm. ky. 7. SNG Dreer 111. Nokta, orak- Nokta, **A** (aslanın sol üstüne gelecek şekilde sikke kenarında belki kontrol amaçlı bir çentik var).
58. AR 2,45 g. 12,5 mm. SNG Ashmolean 3587. Nokta-Üzüm salkımı.
59. AR 2,45 g. 13 mm. ky. 2. SNG Sweden I. 205. Nokta- Çelenk.
60. AR 2,45 g. 13,5 mm. SNG Ashmolean 3594. Arı- **A** (Sikke kenarında 2 mm. uzunluğundaki çıkıntı sikke çapına dahil edilmemiştir. (bkz. Sikke No. 97)
61. AR 2,45 g. Beschreibung 255.66. Nokta- **E**
62. AR 2,45 g. Beschreibung 257.85. Nokta, çelenk.
63. AR 2,45 g. BMC Thrace 184.26. Nokta, miğfer- Nokta, **A**
64. AR 2,45 g. BMC Thrace 184.27. Kertenkele- Nokta, **A**
65. AR 2,45 g. BMC Thrace 186.48. Amphora- Nokta, **X**
66. AR 2,45 g. 12,5 mm. Lischine 961. Arı- **A**
67. AR 2,44 g.13 mm. ky. 6. SNG Fitzwilliam 1698. Amphora- **A**
68. AR 2,44 g. 13 mm. ky. 12. SNG Copenhagen Thrace 831. Arı- Nokta, **AE**
69. AR 2,44 g. 13 mm. ky. 9. SNG Copenhagen Thrace 836. Kadukeus- Nokta, **VE**
70. AR 2,44 g. 13,5 mm. McClean 4116. Pl. 149.21. Arı- Nokta, **E**
71. AR 2,44 g. Beschreibung 251.20. Üzüm salkımı- Nokta, **A**
72. AR 2,44 g. Beschreibung 252.22. Yıldız ve nokta- **A**
73. AR 2,44 g. Beschreibung 255.65. Arı- Nokta, **VE**
74. AR 2,44 g. Beschreibung 256.69. Kadukeus- **VE**

75. AR 2,44 g. Beschreibung 256.72. Belirsiz- Nokta, **⚡**
76. AR 2,44 g. BMC Thrace 184.21. Amphora- Nokta, **A**
77. AR 2,44 g. BMC Thrace 184.30. Arı- Nokta, **E**
78. AR 2,43 g. 13 mm. Hunterian coll. 385.2. Dallı üzüm salkımı- Nokta, **A**
79. AR 2,43 g. 13 mm. SNG The Hart Coll. 331. Arı- **Λ**
80. AR 2,43 g. 13 mm. McClean 4074. Nokta- Gül rozeti.
81. AR 2,43 g. 13,5 mm. McClean 4089. Pl. 148.31. Arpa başağı- **A**
82. AR 2,43 g. 13 mm. CNG 104. 22 Aralık 2004. #37. Nokta- Selinus yaprağı.
83. AR 2,43 g. 12,5 mm. Lischine 983. Amphora- Nokta, **X**
84. AR 2,42 g. 12 mm. ky. 6. SNG Copenhagen Thrace 835. Arpa başağı- **I?**
85. AR 2,42 g. 12,5 mm. ky. 9. SNG Fitzwilliam 1696. Kertenkele- Nokta, **⚡**
86. AR 2,42 g. 14 mm. Babelon Traite 1802. Pl. 57.19. Nokta- Arpa başağı?
87. AR 2,42 g. 12,5 mm. McClean 4121. Pl. 149.25. Amphora (sadece üst kısmı görülebiliyor)- Nokta, **X**
88. AR 2,42 g. 14 mm. Weber 2419. Nokta- Üzüm salkımı.
89. AR 2,42 g. 13 mm. Weber 2431. Kertenkele- Nokta, **X**
90. AR 2,42 g. Beschreibung 252.30. Balık- **A**
91. AR 2,42 g. Beschreibung 254.45. Pentagram, Nokta- **A**
92. AR 2,42 g. Beschreibung 254.46. Arı (yarısı görülebiliyor)- **A**
93. AR 2,42 g. Beschreibung 256.78. Arı- Nokta, **X**
94. AR 2,42 g. BMC Thrace 185.42. Kadukeus- Nokta, **⚡**
95. AR 2,42 g. BMC Thrace 186.50. Kadukeus- Nokta, **X**
96. AR 2,42 g. BMC Thrace 186.51. Kertenkele- Nokta, **X**
97. AR 2,41 g. 14 mm. SNG Delepierre 813. Nokta- Nokta.(sikkenin kenarında 2,5 mm'lik olağandışı sivri çıkıntı çapa dahil edilmemiştir. (bkz. Sikke No. 60).
98. AR 2,41 g. 13 mm. SNG Burton 503. Ağustos böceği- Nokta, **A**
99. AR 2,41 g. 13,5 mm. McClean 4100. Pl. 149.6. Nokta- Arı
100. AR 2,41 g. 14 mm. McClean 4125. Pl. 149.29. Kertenkele- **X**
101. AR 2,41 g. 13 mm. Weber 2413. Nokta, sola yunus- Nokta, **Ξ**
102. AR 2,41 g. Beschreibung 252.24. Deniz tarağı- Nokta, **A**
103. AR 2,41 g. Beschreibung 256.70. Nokta, pentagram- Nokta, **⚡**

104. AR 2,41 g. Beschreibung 256.79. Arı- Nokta, **X**
105. AR 2,41 g. BMC Thrace 186.49. Arı- Nokta, **X**
106. AR 2,41 g. BMC Thrace 186.52. Meşale- Nokta, **X**
107. AR 2,40 g. 12,3 mm. SNG Fabricius 303. Arı- Nokta.
108. AR 2,40 g. 12 mm. SNG Ashmolean 3591. Kertenkele- Nokta, **A**
109. AR 2,40 g. 13 mm. SNG Ashmolean 3592. **⊙**- Nokta, **A**
110. AR 2,40 g. 12,5 mm. SNG Ashmolean 3596. Kadukeus- **⊖**
111. AR 2,40 g. 12,5 mm. ky. 12. SNG Fitzwilliam 1700. Amphora?- Nokta, **A**
112. AR 2,40 g. 13 mm. ky. 9. SNG Copenhagen Thrace 830. Kertenkele- Nokta, **⊖**
113. AR 2,40 g. 13,5 mm. ky. 6. SNG Copenhagen Thrace 834. Arı (sadece üst kısmı görülebiliyor)- Nokta, **X**
114. AR 2,40 g. 13 mm. ky. 1. SNG Cambridge 464. **⊙**- Nokta, **A**
115. AR 2,40 g. 13 mm. ky. 9. SNG Fitzwilliam 1693. Pentagram- Nokta, **⋈**
116. AR 2,40 g. 13 mm. McClean 4057. Pl. 148.3. Nokta- Nokta, **A**
117. AR 2,40 g. 13,5 mm. McClean 4077. Nokta- Çelenk.
118. AR 2,40 g. 13 mm. McClean 4109. Pl. 149.14. Nokta, **A- MA**
119. AR 2,40 g. 12,5 mm. McClean 4111. Pl. 149.16. Amphora
120. AR 2,40 g. 13 mm. McClean 4119. Pl. 149.23. Mızrak ve kalkanlı figür (Athena?)
121. AR 2,40 g. Pozzi 2309. Nokta- Belirsiz.
122. AR 2,40 g. Pozzi 2313. Amphora- Nokta, birleşik **ΔY**
123. AR 2,40 g. Beschreibung 252.27. Kertenkele- **A**
124. AR 2,40 g. Beschreibung 253.35. Koç başı- Nokta, **A**
125. AR 2,40 g. Beschreibung 253.36. Arpa başağı- Nokta, **A**
126. AR 2,40 g. Beschreibung 253.42. Orak- Nokta?, **A**
127. AR 2,40 g. Beschreibung 254.54. Haşhaş çiçeği?- **H**
128. AR 2,40 g. Beschreibung 255.58. Üzüm salkımı- **⊙K** veya **⊙E**
129. AR 2,40 g. Beschreibung 256.68. Amphora- Nokta, **⊖**
130. AR 2,40 g. Beschreibung 256.73. Kertenkele- Nokta, **X**
131. AR 2,40 g. Beschreibung 256.77. Amphora- Nokta, **X**
132. AR 2,40 g. Beschreibung 257.82. Arı- Belirsiz.

133. AR 2,40 g. Beschreibung 257.83. Nokta- Çiçek.
134. AR 2,40 g. Beschreibung 257.90. Amphora- Nokta, **VE**
135. AR 2,40 g. BMC Thrace 185.31. Nokta, yunus- Nokta, **E**
136. AR 2,40 g. BMC Thrace 185.43. Nokta, pentagram- Nokta, **VE**
137. AR 2,40 g. 14 mm. Lischine 947. Nokta- Çelenk.
138. AR 2,40 g. 12,5 mm. Lischine 943. Nokta- Nokta.
139. AR 2,40 g. 12,5 mm. Lischine 953. Nokta-Üzüm salkımı.
140. AR 2,40 g. 12,5 mm. Lischine 958. Nokta- **A**
141. AR 2,40 g. 12,5 mm. Lischine 978. Arı- Nokta, **VE**
142. AR 2,40 g. 12,5 mm. Lischine 985. Amphora- Nokta, **X**
143. AR 2,40 g. 13,5 mm. SNG Aarhus 495. Amphora- Nokta, **A**
144. AR 2,39 g. 12 mm. SNG Delepierre 814. Nokta- Nokta.
145. AR 2,39 g. 13 mm. ky. 1. SNG Fitzwilliam 1695. Pentagram- Nokta, **E**
146. AR 2,39 g. 12,5 mm. ky. 6. SNG Cambridge 462. Nokta- Nokta.
147. AR 2,39 g. 13 mm. ky. 2. SNG Tübingen 918. Pentagram- **A**
148. AR 2,39 g. 12,5 mm. McClean 4081. Pl. 148.24. Nokta- Palmiye dalı?
149. AR 2,39 g. 13,5 mm. McClean 4087. Pl. 148.29. Sekiz ışınlı yıldız- **A**
150. AR 2,39 g. 13 mm. McClean 4117. Pl. 149.22. Kertenkele- Nokta, **VE**
151. AR 2,39 g. 13 mm. Weber 2424. Arı- Nokta, **VE**
152. AR 2,39 g. 13 mm. Weber 2428. Arı- Nokta, **A**
153. AR 2,39 g. Beschreibung 254.43. Amphora- Nokta, sağında **A**
154. AR 2,39 g. Beschreibung 257.81. Arı- Nokta, **A**
155. AR 2,39 g. Beschreibung 257.84. Üzüm salkımı- Nokta.
156. AR 2,39 g. 14 mm. Sadberk Hanım 88. Nokta- Çelenk.
157. AR 2,39 g. BMC Thrace 184.17. Nokta, gerilmiş yay- Nokta **A**
158. AR 2,39 g. BMC Thrace 186.46. Nokta- Nokta, **Σ**
159. AR 2,39 g. 14 mm. ky. 7. SNG Dreer 110. Üzüm salkımı- Nokta, **∧**
160. AR 2,38 g. 13 mm. ky. 5. SNG Fitzwilliam 1699. Amphora- Nokta, **A**
161. AR 2,38 g. 13 mm. ky. 2. SNG Copenhagen Thrace 825. Nokta- Nokta (belki miğfer).
162. AR 2,38 g. 13 mm. ky. 7. SNG Tübingen 920. Kertenkele- Nokta, **A**

163. AR 2,38 g. 13 mm. ky. 11. SNG Fitzwilliam 1694. Pentagram- Nokta, **⚡**
164. AR 2,38 g. 11 mm. ky. 12. SNG Evelpidis 1041. Nokta- Nokta- Yüksek bölmede **⚡**
165. AR 2,38 g. 13 mm. McClean 4065. Pl. 148.11. Nokta, balık- **A**?
166. AR 2,38 g. 14 mm. McClean 4056. Pl. 148.2. Nokta- Nokta.
167. AR 2,38 g. 12 mm. McClean 4079. Pl. 148.22. Nokta- Üzüm salkımı.
168. AR 2,38 g. 12,5 mm. McClean 4112. Pl. 149.17. Amphora (sadece üst kısmı görülebiliyor)- Nokta, **⚡**
169. AR 2,38 g. 12,5 mm. McClean 4115. Pl. 149.20. Arı- Nokta, **⚡**
170. AR 2,38 g. Pozzi 2314. Arı- Nokta, **A**
171. AR 2,38 g. 13 mm. Weber 2416. Amphora- Nokta, **⚡**- Nokta, **⚡**(yüksek bölmede)
172. AR 2,38 g. 13 mm. Weber 2414. Orak- Nokta, **A**
173. AR 2,38 g. Beschreibung 252.25. Nokta- Nokta, **A**
174. AR 2,38 g. Beschreibung 253.38. Arpa tanesi- Nokta, **A**
175. AR 2,38 g. Beschreibung 255.57. Arı- **⊙E**
176. AR 2,38 g. Beschreibung 255.63. Kertenkele- Nokta, **⚡**
177. AR 2,38 g. BMC Thrace 185.34. Nokta, grifon başı- **E**?
178. AR 2,38 g. 12,5 mm. Lischine 951. Nokta- Çiçek.
179. AR 2,37 g. 12 mm. SNG Delepierre 815. Zeytin dalı?
180. AR 2,37 g. 13,5 mm. ky. 12. SNG Cambridge 463. Sekiz ışınlı yıldız- Nokta- Yüksek bölmede **A**
181. AR 2,37 g. 13 mm. ky. 10. SNG Copenhagen Thrace 827. Çiçek?- Nokta, **A**
182. AR 2,37 g. 13 mm. SNG Copenhagen Thrace 832. Arı- Nokta, **A**
183. AR 2,37 g. 13 mm. SNG Copenhagen Thrace 838. Oinokhoe, nokta- **⚡**
184. AR 2,37 g. 13 mm. McClean 4061. Pl. 148.7. Orak- **A**
185. AR 2,37 g. 14 mm. McClean 4075. Pl. 148.19. Nokta- Gül.
186. AR 2,37 g. 12,5 mm. McClean 4076. Pl. 148.20. Nokta- Çelenk.
187. AR 2,37 g. 13,5 mm. McClean 4094. Pl. 149.1. Balık?- Nokta, **A**
188. AR 2,37 g. 13,5 mm. McClean 4103. Pl. 149.9. Arpa tanesi- Nokta, **E**
189. AR 2,37 g. 13 mm. McClean 4118. Kertenkele- Nokta, **⚡**

190. AR 2,37 g. 13,30 mm. Coll. De Hirsch 898. Pl. 47. Arpa başağı-Nokta.
191. AR 2,37 g. Pozzi 2311. Arı- Nokta, **E**
192. AR 2,37 g. 13 mm. Weber 2407. Meşale- Nokta, **A**
193. AR 2,37 g. 13 mm. Weber 2408. Nokta, pentagram- Nokta, **VE**
194. AR 2,37 g. 13 mm. Weber 2412. Nokta, meşale- Bukranion.
195. AR 2,37 g. 12 mm. Weber 2421. Kadukeus- Nokta, **VE**
196. AR 2,37 g. 14 mm. Weber 2425. **O**- Nokta, **A**
197. AR 2,37 g. 12 mm. Weber 2427. Sağa koç başı- Nokta, **A**
198. AR 2,37 g. 13 mm. Babelon Coll. Luyne 1782. Arı- (Kayık baskı. Diğer bölmenin sadece çok küçük bir kısmı görülüyor).
199. AR 2,37 g. Beschreibung 252.26. **A**- **F**
200. AR 2,37 g. Beschreibung 252.31. Nokta, sola balık- Nokta, **A**
201. AR 2,37 g. Beschreibung 253.33. Sağa balık- Nokta, **A**
202. AR 2,37 g. Beschreibung 254.44. Amphora- Nokta, **A**
203. AR 2,37 g. Beschreibung 254.49. Arı- **A**
204. AR 2,37 g. Beschreibung 255.64. Arı- Nokta, **VE**
205. AR 2,37 g. Beschreibung 257.88. Nokta- Svastika.
206. AR 2,37 g. BMC Thrace 183.10. Nokta- Dal (zeytin dalı?).
207. AR 2,37 g. BMC Thrace 185.38. Pentagram- Nokta, **K**
208. AR 2,37 g. 12 mm. SNG Ashmolean 3586. Nokta-Başak.
209. AR 2,36 g. 13 mm. SNG The Hart Coll. 330. Sola orak, nokta- Nokta, **I**
210. AR 2,36 g. 13 mm. SNG The Hart Coll. 329. Nokta- arpa tanesi.
211. AR 2,36 g. 13 mm. ky. 2. SNG Sweden II.794. Arı- Nokta, **A**
212. AR 2,36 g. 13 mm. McClean 4064. Pl. 148.10. Budama bıçağı?- Nokta, **A**
213. AR 2,36 g. 12,5 mm. McClean 4090. Pl. 148.32. Yengeç? (sadece bir kısmı görülebiliyor), Nokta, **A**
214. AR 2,36 g. 14 mm. McClean 4099. Arı- Nokta, **E**
215. AR 2,36 g. 13,5 mm. McClean 4122. Pl. 149.26. Amphora- Nokta, **X**
216. AR 2,36 g. 13 mm. Weber 2418. Silahlı figür sağa (Athena Promakhos?)- Nokta, **A**
217. AR 2,36 g. 13 mm. Weber 2411. Koç başı sağa- Nokta, **A**

218. AR 2,36 g. Beschreibung 253.41. Nokta- Nokta, **A**
219. AR 2,36 g. Beschreibung 254.51. Balık?
220. AR 2,36 g. BMC Thrace 183.14. Nokta- Çelenk.
221. AR 2,35 g. 13 mm. Hunterian coll. 385.1. Nokta- Üzüm salkımı.
222. AR 2,35 g. 13 mm. Hunterian coll. 385.3. Sağa orak- **A**
223. AR 2,35 g. 13 mm. SNG Burton 504. Başak- **A** (Katalogda bu monogram belirtilmiş fakat bu bir sembol de olabilir)
224. AR 2,35 g. 13,5 mm. McClean 4066. Pl. 148.12. Amphora- Nokta, **A**
225. AR 2,35 g. 13 mm. McClean 4083. Pl. 148.25. Sarmaşık yaprağı- Nokta.
226. AR 2,35 g. 13 mm. McClean 4106. Meşale- Nokta- **H**
227. AR 2,35 g. 13 mm. McClean 4113. Pl. 149.18. Lekythos, stryglis- **E**
228. AR 2,35 g. 13 mm. Weber 2426. Nokta, lobut şeklinde sopa- Nokta, **A**
229. AR 2,35 g. Beschreibung 254.47. Nokta, deniz tarağı- Nokta, **A**
230. AR 2,35 g. Beschreibung 254.48. Kadukeus- Nokta, **A**
231. AR 2,35 g. Beschreibung 254.53. Nokta- **H**
232. AR 2,35 g. Beschreibung 256.75. Amphora- Nokta, **X**
233. AR 2,35 g. 13,5 mm. ky. 11. SNG Dreer 108. Arı- Belirsiz.
234. AR 2,35 g. 13,5 mm. ky. 3. SNG Fitzwilliam 1692. Pentagram- Nokta, **A**
235. AR 2,35 g. 14,5 mm. ky. 1. SNG Fitzwilliam 1704. Nokta, yunus- **EΘ**
236. AR 2,35 g. 13 mm. Weber 2415. Orak- Nokta, **A**
237. AR 2,35 g. Beschreibung 253.34. Nokta, sola balık- Nokta, **A**
238. AR 2,35 g. Beschreibung 255.55. Nokta- Meşale- **H**
239. AR 2,35 g. Beschreibung 256.71. Nokta, pentagram- Nokta, **E**
240. AR 2,35 g. Beschreibung 257.80. Bukranion, Rozet- Nokta.
241. AR 2,35 g. Beschreibung 257.87. Kadukeus- Nokta.
242. AR 2,35 g. BMC Thrace 184.19. Deniz tarağı- Nokta **A**
243. AR 2,35 g. BMC Thrace 184.23. Bukranion- **A**
244. AR 2,35 g. BMC Thrace 184.29. Arı- Nokta, **A**
245. AR 2,35 g. BMC Thrace 185.32. Balık- Nokta, **E**
246. AR 2,35 g. BMC Thrace 185.35. Nokta- Nokta, **E**
247. AR 2,35 g. 12,5 mm. Lischine 989. Amphora- Nokta, **E**

248. AR 2,35 g. 12,5 mm. Lischine 952. Nokta- Palmiye dalı.
249. AR 2,35 g. 12,5 mm. Lischine 952a. Nokta-Arpa tanesi.
250. AR 2,35 g. 12,5 mm. Lischine 954. Nokta-Üzüm salkımı.
251. AR 2,35 g. 12,5 mm. Lischine 955. Nokta-Üzüm salkımı.
252. AR 2,35 g. 12,5 mm. Lischine 962. Arı- Δ
253. AR 2,35 g. 12,5 mm. Lischine 963. Nokta, arpa tanesi, nokta- Δ
254. AR 2,35 g. 12,5 mm. Lischine 969. Kertenkele- Nokta, Δ
255. AR 2,35 g. 12,5 mm. Lischine 971. Arı- Nokta, Δ
256. AR 2,35 g. 14 mm. Lischine 972. Arı- Nokta, Δ
257. AR 2,35 g. 16,5 mm. Lischine 977. Kadukeus- Nokta, ∇
258. AR 2,35 g. 16,5 mm. Lischine 979. Bukranion- Nokta, H
259. AR 2,34 g. 13 mm. SNG The Hart Coll. 328. Nokta- ☉
260. AR 2,34 g. Beschreibung 257.89. Belirsiz- Kadukeus.
261. AR 2,34 g. BMC Thrace 184.22. Nokta, çaprazlama iki arpa tanesi- Nokta, Δ
262. AR 2,34 g. 12,5 mm. SNG Ashmolean 3585. Nokta-Nokta.
263. AR 2,34 g. 12 mm. SNG Ashmolean 3593. Sinek- Nokta, Δ
264. AR 2,34 g. 12,5 mm. ky. 2. SNG Dreer 106. Nokta- Arpa tanesi.
265. AR 2,33 g. 14 mm. ky. 4. SNG Dreer 109. Nokta- Üç yapraklı gül rozeti.
266. AR 2,33 g. 13 mm. McClean 4078. Pl. 148.21. Nokta- Şeritli başlık.
267. AR 2,33 g. 13 mm. McClean 4091. Pl. 148.33. Bukranion- Nokta, Δ
268. AR 2,33 g. 14 mm. McClean 4108. Pl. 149.13. Zeytin yaprağı- Meyve?, HP
269. AR 2,33 g. Pozzi 2312. Sekiz ışınlı yıldız- Nokta, A
270. AR 2,33 g. 13 mm. Weber 2429. Balık- Nokta, E
271. AR 2,33 g. 13 mm. Weber 2430. Sekiz ışınlı yıldız- Nokta, A
272. AR 2,33 g. 13 mm. Weber 2432. Kadukeus- Nokta, X
273. AR 2,33 g. 13 mm. Weber 2434. Üzüm salkımı- Nokta, A
274. AR 2,33 g. Beschreibung 252.29. Ağustosböceği- Nokta, Δ
275. AR 2,33 g. Beschreibung 254.52. Arpa başağı- Nokta, III
276. AR 2,33 g. BMC Thrace 183.9. Nokta- Nokta.
277. AR 2,33 g. BMC Thrace 183.15. Nokta- Nokta A
278. AR 2,33 g. 12,5 mm. Lischine 975. Nokta, I, Δ

279. AR 2,321 g. 12 mm. ky. 2. SNG Dreer 112. Kertenkele- Nokta, **A**
280. AR 2,32 g. 12 mm. ky. 11. SNG Evelpidis 1043. Amphora- Nokta, **VE**
281. AR 2,32 g. 13 mm. McClean 4105. Pl. 149.11. Nokta- Meşale- **H**
282. AR 2,32 g. 13,5 mm. McClean 4120. Pl. 149.24. Kadukeus- Nokta, **X**
283. AR 2,32 g. 13 mm. Weber 2410. Arpa başağı- Nokta, **I**
284. AR 2,31 g. 15,5 mm. McClean 4067. Pl. 148.13. Çaprazlama iki arpa tanesi- **A**
285. AR 2,31 g. 12,5 mm. McClean 4068. Çaprazlama iki arpa tanesi- **A**
286. AR 2,30 g. 13 mm. ky. 12. SNG Copenhagen Thrace 826. Nokta- Nokta, **A**
287. AR 2,30 g. 13,5 mm. ky. 2. SNG Tübingen 919. Nokta, orak?- Nokta, **A**
288. AR 2,30 g. 12,5 mm. ky. 10. SNG Fitzwilliam 1706. Zeytin yaprağı, meyve?-
HP
289. AR 2,30 g. 13 mm. SNG Manchester 775. Orak- Nokta, **A**
290. AR 2,30 g. 13,5 mm. SNG Manchester 776. Nokta- Arpa tanesi.
291. AR 2,30 g. 14 mm. McClean 4060. Pl. 148.6. Nokta- Nokta **A**
292. AR 2,30 g. 13,5 mm. McClean 4063. Pl. 148.9. Budama bıçağı?- Nokta, **A**
293. AR 2,30 g. 13,5 mm. McClean 4071. Pl. 148.16. Pentagram- Nokta, **E**
294. AR 2,30 g. 13,5 mm. McClean 4101. Pl. 149.7. Arpa tanesi- Nokta, **E**
295. AR 2,30 g. 13,5 mm McClean 4107. Pl. 149.12. Sekiz ışınlı yıldız- Nokta, **I**
296. AR 2,30 g. 13,5 mm. McClean 4124. Pl. 149.28. Meşale- **H**
297. AR 2,30 g. Pozzi 2310. Nokta- Kadukeus.
298. AR 2,30 g. 13 mm. Weber 2409. Arı- Nokta, **A**
299. AR 2,30 g. Beschreibung 254.50. Sola balık- Nokta, **E**
300. AR 2,30 g. 12,5 mm. Lischine 949. Nokta- Sarmaşık yaprağı.
301. AR 2,30 g. 12,5 mm. Lischine 959. Nokta- **A**
302. AR 2,30 g. 14 mm. Lischine 976. Pentagram- Nokta, **VE**
303. AR 2,30 g. 12,5 mm. Lischine 986. Arı- Nokta, **X**
304. AR 2,29 g. 12,5 mm. ky. 3. SNG Copenhagen Thrace 824. Nokta- Nokta.
305. AR 2,29 g. 13 mm. McClean 4084. Pl. 148.26. Nokta- Arpa başağı
306. AR 2,29 g. 13,5 mm. McClean 4095. Pl. 149.2. Balık- Nokta, **A**
307. AR 2,29 g. Beschreibung 255.56. Sağa orak- **H**

308. AR 2,29 g. Beschreibung 255.61. Nokta- Nokta, **M**
309. AR 2,29 g. BMC Thrace 184.25. Miğfer- Nokta, **A**
310. AR 2,29 g. BMC Thrace 185.33. Balık- Nokta, **E**
311. AR 2,28 g. 12,5 mm. ky. 1. SNG Fitzwilliam 1697. Kertenkele- Nokta, **Ʒ**
312. AR 2,28 g. 13,5 mm. ky. 12. SNG Fitzwilliam 1703. Deniz tarağı- Nokta, **A**
313. AR 2,28 g. 12 mm. SNG Ashmolean 3588. Nokta-Sarmaşık yaprağı.
314. AR 2,28 g. 13 mm. ky. 3. SNG Sweden II.795. Nokta- Nokta, **HP**
315. AR 2,28 g. Beschreibung 253.39. Yuvarlak kase?- Nokta, **A**
316. AR 2,27 g. SNG Greece III.87. Nokta- Arpa başağı.
317. AR 2,26 g. 12,5 mm. SNG Burton 502. Nokta- Miğfer?
318. AR 2,26 g. 12,5 mm. ky. 7. SNG Fitzwilliam 1701. Orak- Nokta, **I**
319. AR 2,26 g. 13 mm. Weber 2405. Arı- Nokta.
320. AR 2,26 g. 13 mm. Weber 2406. Amphora- Nokta, **A**
321. AR 2,26 g. 13 mm. Weber 2417. Sekiz ışınlı yıldız- Nokta.
322. AR 2,26 g. 13 mm. Weber 2422. Nokta, pentagram- Nokta, **A**
323. AR 2,26 g. BMC Thrace 185.37. Nokta- Nokta- Yüksek bölmede **I**
324. AR 2,26 g. 12,5 mm. Lischine 950. Nokta- Gül rozeti.
325. AR 2,25 g. BMC Thrace 184.28. Orak- **A**
326. AR 2,25 g. BMC Thrace 185.40. Nokta, Striglis- Lekythos, **Λ**
327. AR 2,25 g. 14 mm. Lischine 948. Nokta- Çelenk.
328. AR 2,24 g. 13 mm. SNG Sweden II.796. Nokta.
329. AR 2,24 g. 14 mm. ky. 9. SNG Copenhagen Thrace 833. Arı- **Ʒ** ?
330. AR 2,24 g. Beschreibung 252.23. Yay- Nokta, **A**
331. AR 2,24 g. Beschreibung 255.59. Arpa başağı- Nokta, **I**
332. AR 2,23 g. 14 mm. ky. 12. SNG Evelpidis 1042. Nokta- Ağustosböceği?
333. AR 2,23 g. 14 mm. ky. 9. SNG Copenhagen Thrace 840. Sekiz ışınlı yıldız- Nokta, **A**
334. AR 2,23 g. Beschreibung 253.37. Arpa başağı- Nokta, **A**
335. AR 2,22 g. 13 mm. ky. 6. SNG Copenhagen Thrace 829. Sağa yunus- Nokta, **Λ**
336. AR 2,22 g. 12,80 mm. Coll. De Hirsch 899. Pl. 47. Arpa başağı- Nokta, **E**.

337. AR 2,22 g. 12,5 mm. McClean 4073. Pl. 148.18. Nokta- gül rozeti.
338. AR 2,22 g. Beschreibung 253.40. Meşale- Nokta, **A**
339. AR 2,22 g. 13 mm. Art coins Roma 4 #687. Nokta, **E** - **E**
340. AR 2,22 g. Wildwinds AAH 20030728. Aşık kemiği- **X**
341. AR 2,21 g. Beschreibung 251.18. Nokta- **Ö**
342. AR 2,20 g. 13 mm. Hunterian coll. 385.4. Amphora- Nokta, **VE**
343. AR 2,20 g. 12 mm. McClean 4069. Pl. 148.14. Sola orak- **I**
344. AR 2,20 g. Beschreibung 251.19. Nokta- Nokta.
345. AR 2,20 g. Beschreibung 256.76. Amphora- Nokta, **X**
346. AR 2,20 g. BMC Thrace 184.20. Çiçek- Nokta **A**
347. AR 2,19 g. 14 mm. ky. 5. SNG Dreer 115. Nokta, pentagram- Nokta, **E**
348. AR 2,19 g. 13,5 mm. ky. 12. SNG Copenhagen Thrace 843. Nokta- Çelenk.
349. AR 2,19 g. 14 mm. McClean 4086. Pl. 148.28. Sekiz ışınlı yıldız- Nokta, **A**
350. AR 2,19 g. 13,5 mm. McClean 4104. Pl. 149.10. Bukranion- **H**
351. AR 2,19 g. Beschreibung 255.62. Sola yunus- Nokta, **MC**
352. AR 2,19 g. 14 mm. SNG Turkey I, 3. Nokta, lobut- Büyük nokta, **A**.
353. AR 2,19 g. BMC Thrace 184.18. Üzüm salkımı- Nokta **A**
354. AR 2,19 g. SNG Turkey I, 3. Nokta, sopa- Nokta, **A**
355. AR 2,18 g. 12,5 mm. McClean 4097. Pl. 149.4. Koç başı.
356. AR 2,17 g. 13 mm. ky. 9. SNG Copenhagen Thrace 841. Gül rozeti- Nokta, **A**
357. AR 2,17 g. 13,5 mm. ky. 2. SNG Tübingen 922. Nokta, **I**
358. AR 2,16 g. 13 mm. McClean 4092. Pl. 148.34. Meşale- **A**
359. AR 2,16 g. Beschreibung 251.21. Silik üzüm salkımı.
360. AR 2,16 g. Beschreibung 252.28. Kertenkele- **A**. (İki kere darp edilmiş. Önce yanlışlıkla her iki yüze de arka yüz darbedilmiş. Aslan protomu ön yüze sonradan darbedildiğinden alttan kertenkele ve incus görülebilmekte).
361. AR 2,16 g. 12,5 mm. ky. 2. SNG Dreer 107. Nokta- Nokta, belirsiz (**I?**).
362. AR 2,15 g. 13 mm. McClean 4082. Nokta- Sarmaşık yaprağı.
363. AR 2,15 g. Beschreibung 255.60. Nokta, pentagram- Nokta, **K**
364. AR 2,15 g. 12,5 mm. Lischine 957. Nokta-Bukranion.
365. AR 2,15 g. 12,5 mm. Lischine 960. Nokta- **A**

366. AR 2,15 g. 12,5 mm. Lischine 973. Ağustosböceği- Nokta, **A**
367. AR 2,14 g. 13 mm. McClean 4088. Pl. 148.30. Sarmaşıklı üzüm salkımı- Nokta, **Δ**
368. AR 2,13 g. 12,5 mm. ky. 3. SNG Copenhagen Thrace 837. Nokta, Oinokhoe- **Λ**
369. AR 2,13 g. BMC Thrace 186.45. Arpa başağı- Nokta, **Υ**
370. AR 2,12 g. 15 mm. ky. 1. SNG Dreer 114. Nokta- Sola balık.
371. AR 2,12 g. 12 mm. ky. 9. SNG Copenhagen Thrace 839. Balık?- Nokta.
372. AR 2,10 g. 13,5 mm. ky. 7. SNG Fitzwilliam 1705. Nokta, **A**
373. AR 2,10 g. Pozzi 2315. Kertenkele- Belirsiz.
374. AR 2,10 g. Beschreibung 253.32. Nokta, sola balık- Nokta, **A**
375. AR 2,10 g. 12,5 mm. Lischine 956. Nokta- Balık.
376. AR 2,10 g. 12,5 mm. Lischine 980. Yunus- Nokta, **Λ**
377. AR 2,10 g. 12,5 mm. Lischine 981. Yunus- Nokta, **Λ**
378. AR 2,10 g. 12,5 mm. Lischine 984. Amphora- Nokta, **X**
379. AR 2,10 g. 12,5 mm. Lischine 987. Kertenkele- Nokta, **X**
380. AR 2,09 g. 13 mm. McClean 4102. Pl. 149.8. Sapsız kadukeus, **Ε** (sadece bir kısmı görülebiliyor).
381. AR 2,08 g. 12 mm. SNG Ashmolean 3589. Nokta-Üzüm salkımı.
382. AR 2,08 g. 13 mm. ky. 11. SNG Evelpidis 1044. Amphora- Nokta, zeytin dalı.
383. AR 2,08 g. 13 mm. McClean 4110. Pl. 149.15. Arpa başağı- Nokta, **Υ**
384. AR 2,08 g. 14,5 mm. McClean 4114. Pl. 149.19. Arı- Nokta, **Ε**
385. AR 2,07 g. 13 mm. McClean 4098. Pl. 149.5. Arı- **Ε**
386. AR 2,06 g. 13,5 mm. SNG The Hart Coll. 332. Nokta- Sinek.
387. AR 2,06 g. 13,5 mm. McClean 4080. Pl. 148.23. Nokta- Svastika.
388. AR 2,06 g. 12,5 mm. McClean 4123. Pl. 149.27. Kertenkele- Nokta, **X**
389. AR 2,05 g. 13 mm. McClean 4085. Pl. 148.27. Nokta- **M**
390. AR 2,03 g. 13,5 mm. ky. 10. SNG Copenhagen Thrace 828. Zeytin yaprağı- Nokta, **Π**
391. AR 2,00 g. Beschreibung 257.86. Çelenk.
392. AR 2,00 g. 14 mm. Lischine 946. Nokta- Kadukeus.

393. AR 1,91 g. BMC Thrace 183.13. Nokta- sarmaşık yaprağı.
 394. AR 1,90 g. 12,5 mm. Lischine 988. Kertenkele- Nokta, X
 395. AR 1,85 g. BMC Thrace 183.12. Nokta- Belirsiz.
 396. AR 1,84 g. 12,5 mm. ky. 9. SNG Copenhagen Thrace 842. Gül rozeti- Nokta.
 397. AR 1,82 g. 12 mm. SNG Burton 501. Nokta- Üzüm salkımı.
 398. AR 1,78 g. 13 mm. ky. 7. SNG Dreer 113. Nokta, arı- Nokta, A
 399. AR 1,75 g. BMC Thrace 183.11. Nokta- Üzüm salkımı.
 400. AR 1,72 g. 12 mm. Weber 2423. Nokta, pentagram- Nokta, VE
 401. AR 1,71 g. 12,5 mm. ky. 8. SNG Tübingen 917. Nokta- Üzüm salkımı.
 402. AR 1,66 g. 13,5 mm. McClean 4058. Pl. 148.4. Nokta, I- IΞ
 403. AR 1,65 g. BMC Thrace 186.47. Nokta- X
 404. AR 1,62 g. 13,5 mm. McClean 4096. Pl. 149.3. Koç başı- VA
 405. AR 1,61 g. 13 mm. McClean 4093. Pl. 148.35. Arı- Nokta, A
 406. 1,30 g. 12,5 mm. Lischine 944. Nokta- Nokta.
 407 AR Wildwinds, de Horte 51 var. Nokta- Örümcek (ölçüm değerleri verilmemiş).

Thrakia Khersonesosu-Parion Hybrid sikke

Ön yüz: Ayakta sola boğa, altında ve üstünde lejand

Arka yüz: Arı- A

Sikke No.: 408

408. AR 1,85 g. 14 mm. Stara Zagora Museum ΠΑ-ΠΙ¹⁵³

¹⁵³ Dragonov, sikkeyi konu aldığı makalesinde envanter numarası vermemiş, sikkenin de yer aldığı define sikkelerinin envanter numaralarını toplu olarak 3011-3051 olarak vermiştir.

(3). Belirsiz

Ön yüz: Pegasus, sağa.

Arka yüz: Quadratum incusum.

Sikke No.: 410

409. AR Tetradrahmi 16,83 g. Babelon traite 1804. Pl. 57.20.

410. AR Tetradrahmi 16,83 g. 23 mm. SNG Burton 499

411. AR Triobol? 2,19 g. 11 mm. Babelon Traite 1805. Pl. 57.21.

b. Bronz sikkeler

Tip I. Aslan başı/Arpa tanesi

a) Ön yüz: Çizgisel bordür içinde aslan başı sola.

Arka yüz: Arpa tanesi. Altında ve üstünde lejand.

Sikke No.: 416

Sikke No.: 412

412. AE 13 mm. Cng 69 8 June 2005. #240 XE-[P]O Arpa tanesinin sağ altında aşık kemiği.

413. AE 13 mm. 2,12 g. ky. 7. SNG Copenhagen Thrace 844. XE-PO

414. AE 12,5 mm. 1,90 g. ky. 4. McClean 4129. Pl. 149.31. **XEP-PO** Arka yüz sağ altta nokta.
415. AE 12 mm. Beschreibung 258.100. **oq- qix** Arka yüz sağ altta nokta.
416. AE 12 mm. 1,40 g. ky. 9. SNG Copenhagen Thrace 845. **XE-PO**
417. AE 11,5 mm. Beschreibung 258.101. **XEP-POH**
418. AE 11,5 mm. Beschreibung 259.103. **XEP- [PO]**
419. AE 11,5 mm. Beschreibung 259.104. **XEP- [PO]**
420. AE 11,5 mm. Beschreibung 259.105. **XEP- [PO]**
421. AE 11,5 mm. BMC Thrace 186.53. **XEP-PO**
422. AE 11,5 mm. BMC Thrace 186.55. **XEP-PO** Altta üzüm salkımı.
423. AE 11,5 mm. 1,11 g. ky. 7. SNG Dreer 116. **XEP-PO**
424. AE 11 mm. 2,69 g. Pozzi 2317. **XEP-PO**
425. AE 11 mm. Lischine 994. **XEP-PO**
426. AE 11 mm. Lischine 995. **XEP-PO**
427. AE 11 mm. Lischine 995a. **XEP-PO**
428. AE 10,1 mm. BMC Thrace 186.54. **XEP-PO** Altta küçük arpa tanesi.
429. AE 10 mm. Beschreibung 259.102. **XEP-PO I**
430. AE 10 mm. 1,08 g. ky. 2. SNG Euphratis 1048. **XEP-PO** Sağ altta nokta.

b) **Ön yüz:** Çizgisel bordür içinde aslan başı sağa.

Sikke No.: 437

431. AE 13 mm. 1,83 g. ky. 9. McClean 4128. **XEP-PO** Altta nokta.
432. AE 12 mm. Beschreibung 259.106. **XE-PO**
433. AE 11,5 mm. Beschreibung 259.107. **XE-PO**

434. AE 11,5 mm. Beschreibung 259.108. **XE-PO**
435. AE 11,5 mm. 1,04 g. ky. 9. SNG Evelpidis 1047. **XEP-PO**
436. AE 11,5 mm. 1,35 g. ky. 3. McClean 4126. Pl. 149.30. **XE-PO** Sağ altta kertenkele.
437. AE 11 mm. CNG 69 8 June 2005. #240. **XEP-PO**
438. AE 11 mm. 1,35 g. ky. 10. SNG Cop. Thrace 846. **XE-PO**
439. AE 10 mm. 1,12 g. ky. 12. McClean 4127. **XEP-PO**
440. AE 10 mm. Beschreibung 259.109. **XEP**
441. AE 10 mm. 1,27 g. ky. 12. SNG Evelpidis 1046. **XEP-PO**

c) **Ön yüz:** Noktalı bordür içinde aslan başı sağa.

Sikke No.: 442

442. AE 11 mm. Tantalus coins #23594

Tip II. Kadın başı/Arpa tanesi

a) **Ön yüz:** Cepheden kadın başı sağa, küpeli ve kolyeli.

Arka yüz: Arpa tanesi, altında ve üstünde lejand. **XEP-PO**

Sikke No.: 447

443. AE 12,7 mm. BMC Thrace 186.56.

444. AE 12 mm. Beschreibung 258.98.

445. AE 11,5 mm. Beschreibung 258.99.

446. AE 11 mm. 1,39 g. Weber 2436. Arka yüz sağ altta dal.

447. AE 11 mm. 1,54 g. ky. 9. SNG Copenhagen Thrace 847. Arka yüz sağ altta dal.

b) Ön yüz: Kúpeli ve kolyeli kadın başı, sağa.

Arka yüz: Arpa tanesi. Altında ve üstünde lejand. XEP-PO

448. AE 11,5 mm. 0,97 g. ky. 9. McClean 4130. Pl. 149.32. (Fotoğraf kötü. Tip III olabilir).

Tip III. Athena Pallas başı/Arpa tanesi

Ön yüz: Sorguçlu miğfer giymiş Athena Pallas başı sağa.

Arka yüz: Arpa tanesi, altında ve üstünde lejand.

Sikke No.: 466

Sikke No.: 465

449. AE 12 mm. Beschreibung 258.97. XEP-PO Arka yüzde altta amphora.

450. AE 11,5 mm. Beschreibung 258.91. XEP-PO

451. AE 11,5 mm. Beschreibung 258.92. XEP-PO

452. AE 11,5 mm. Beschreibung 258.93. XEP-PO

453. AE 11,5 mm. Beschreibung 258.94. XEP-PO

454. AE 11 mm. 1,55 g. Weber 2437. XEP-PO

455. AE 11 mm. 1,44 g. ky. 10. SNG Copenhagen Thrace 848. XEP-PO

456. AE 11 mm. 1,20 g. ky. 3. SNG Copenhagen Thrace 849. XE-P

457. AE 11 mm. Lischine 992. XEP-PO

458. AE 11 mm. Lischine 993. XEP-PO

459. AE 10,1 mm. BMC Thrace 186.57. XEP-PO

460. AE 10 mm. 1,07 g. Weber 2438. XEP-PO
461. AE 10 mm. Beschreibung 258.95. XEP-PO
462. AE 10 mm. Beschreibung 258.95. XEP-H
463. AE 10 mm. Lischine 991. XEP-PO
464. AE 10 mm. 1,35 g. ky. 3. SNG Evelpidis 1045. XEP-PO
465. AE 1,52 g. Mnzen-Medaillen GMBH 30. 28.05.2009 #917. XEP-PO
466. AE 1,45 g. Münzen-Medaillen GMBH 30. 28.05.2009 #131. XEP Athena başı
küçük.

F. Krithote

1. Tarihi

Yarımada üzerinde lokalizasyonu için çeşitli öneriler olan bir yerleşim yeri de Krithote'dir. Bu durum hem antik kaynaklar hem de zamanımızdaki araştırmalarda aynıdır. Ps. Skylaks ve Ps. Skymnos bu kent için Elaios-Madytos-Sestos hattında Sestos'tan sonra, Paktye'den önce gelir demektedirler¹⁵⁴. Strabon ise kk bir yerleşim olduğunu söyledikten sonra Kallipolis'ten sonra Paktye'den önce geldiğini aktarmaktadır¹⁵⁵. Plinius, Thrakia Khersonesosu'ndaki yerleşimleri doğudan batıya doğru sayarken sıralamayı Şu Şekilde yapmaktadır; Tristasis, Krithote ve Kissa¹⁵⁶. Günümüzde Yarımada'da Kirte isimli bir köy vardır ve Casson da Krithote'nin Elaios'a bağlı bir yerleşim olarak bu köyün bulunduğu yere lokalize edilmesini nermektedir¹⁵⁷. Tzvetkova ve Kahrstedt ise Krithote'yi bugünkü Gelibolu kasabasının hemen kuzeyine konumlandırmaktadırlar¹⁵⁸.

Kentin adı Eski Yunanca anlamı arpa olan Κριθη kökünden gelmektedir¹⁵⁹. Elaios'un adının zeytin, Kardia yakınlarında olabileceği düşünülen Pteleon isimli sikke basmamıŐ olan bir yerleşimin adının da kereste ile ilişkili olduğu

¹⁵⁴ Ps. Skylaks, **Periplus**, 67 ; Ps. Skymnos, **Periegesis**, 711.

¹⁵⁵ Strabon, **Geographika**, vii fr. 55.

¹⁵⁶ Plinius, **Naturalis Historiae**, iv.11.48.

¹⁵⁷ Casson, **Macedonia, Thrace and Illyria**, s. 218-19.

¹⁵⁸ Tzvetkova, **History of the Thracian Chersonese**, s. 275. ; Kahrstedt, **Thrakischen Chersones**, s. 11.

¹⁵⁹ Liddel & Scott, s. 845.

düşünüldüğünde bu üç yerleşimin kurulmalarında söz konusu ürünlerin buralardan kolay temin edilmesinin etkili olduğu düşünülebilir.

Ps. Skymnos, Krithote'nin Miltiades (Kypselos oğlu) tarafından kurulduğunu aktarmaktadır¹⁶⁰. Ephoros da aynı şekilde Krithote'nin Atinalı Miltiades tarafından kurulmuş olduğunu aktarır¹⁶¹. Bu durumda kent komşusu Paktye gibi M.Ö. 6. yy'ın ortalarında kurulmuş ve Miltiades'le birlikte gelen Atinalılar'ın ilk yerleştiği yerlerden biri olmuştur. Yavuz, kentin Lampsakos'un peraiia'sında kurulduğunu, I. Miltiades zamanında Lampsakos ile olan çarpışmaların nedeninin bu durum olabileceğini belirtmektedir¹⁶².

M.Ö. 5. yy'da I. Attika-Delos Birliği vergi listelerinde Krithote'nin adı hiç geçmez¹⁶³. Bu durum vergi vermediği anlamına gelmemektedir. Muhtemelen diğer Thrakia Khersonesos kentleri ile birlikte Kherronesitai adı altında topluca kaydedilmekteydi. Krithote, M.Ö. 4. yy'ın ilk yarısında Daskyleion satrapı Ariobarzanes tarafından Sestos'la beraber ele geçirilmiş fakat boğaz yolunun tehlikeye düşmesinin sonuçlarına katlanamayacak olan Atina'nın girişimleriyle komutan Timotheos önderliğinde M.Ö. 365 yılında geri alınmıştır¹⁶⁴. Atina bu olaylar sırasında ikili oynayarak Yarımada'yı tekrar kontrolü altına almıştır. Çünkü Atinalı komutan Timotheos, Krithote ile Sestos'u Ariobarzanes'in Pers Kralı'na olan isyanında yardım vaadiyle ondan geri almıştı¹⁶⁵.

M.Ö. 360'lı yıllarda Odrys Kralı I. Kotys'ün Thrakia Khersonesos'unun kuzeyini ele geçirdiği zaman Atina'nın elinde kalan iki şehirden biri Krithote, diğeri de Elaios idi. Krithote, M.Ö. 360/59 yıllarında Kharidemos'un yardımıyla I. Kotys tarafından kuşatılmış olsa da Atina'nın elinde kalmaya devam etmiştir¹⁶⁶. Bir kuşatma söz konusu olduğundan Krithote'nin bu dönemde korunaklı bir kent olduğunu anlıyoruz. Muhtemelen kentin savunmasında yerleşik Atina kuvvetleri de rol alıyordu. Demosthenes 23.161'de “ó αρχών Κριθώτης” demektedir. Bu arkhon tabiri Atina tarafından kente gönderilmiş bir magistrat için kullanılmış olsa gerektir.

¹⁶⁰ Ps. Skymnos, **Periegesis**, 711-12.

¹⁶¹ Isaac, **Greek Settlements**, s. 192, dipnot 189 (Ephoros FGH 70. Fr. 40'tan alarak).

¹⁶² Yavuz, *The Thracian Chersonese*, s. 29.

¹⁶³ Hansen-Nielsen, **Archaic and Classical Poleis**, s. 908.

¹⁶⁴ Isokrates, **Orationes**, xv.112.

¹⁶⁵ Cargill, **Athenian Settlements**, s. 23, dipnot 2 ; Demosthenes, **Orationes**, xxiii.141.

¹⁶⁶ Demosthenes, **Orationes**, xxiii.158.

Kahrstedt; Bu dönemdeki Krithote'yi bir koloni olarak değil federal bir kent olarak düşünmemiz gerektiğini söylemektedir¹⁶⁷.

II. Philippos Trakya'ya yöneldiğinde paniğe kapılan Atina, Diopieithes önderliğinde M.Ö. 343 yılında Thrakia Khersonesosu'na yeniden yerleşimciler göndermiştir. Yarımada'da Atina'ya en sadık kentlerden olan Krithote'ye de bu tarihte yeni yerleşimciler gelmiş olmalıdır.

M.Ö. 64-M.S. 21 yıllarında yaşamış olan Strabon'un kentten **polikhne** olarak bahsettiğini daha önce söylemiştik. Fakat kent muhtemelen onun zamanında ayakta değildi. Çünkü Strabon bu küçük yerleşimin aynı zamanda tarihten silinmiş ve yeri bilinmeyen bir yerleşim olduğunu da aktarmaktadır¹⁶⁸. Bu tarihten sonra antik kaynaklardan Krithote hakkında bilgi alamıyoruz. M.Ö. 24-M.S. 79 yılları arasında yaşamış olan Plinius ise sadece coğrafi konumundan bahsederek ismini anar.

2. Sikkelerin Değerlendirilmesi ve Katalog

Krithote'nin M.Ö. 4. yy'ın ortalarında basmaya başladığı sikkeleri pek çok kaynakta M.Ö. 350-281 yılları arasına tarihlenir¹⁶⁹. Bu sikkeler üç tipte sınıflandırılabilir;

- 1-Demeter başı/Arpa tanesi
- 2-Athena başı/Arpa tanesi
- 3-Cepheden kadın başı/Arpa tanesi.

Arka yüz tiplerinde istisnasız arpa tanesi kullanılmıştır. Bu tip yukarıda açıkladığımız gibi Krithote kelimesinin Eski Yunanca'da arpa anlamını vermesinden dolayı kentin adını da yansıtmaktadır. Aynı durum Ephesos ve Side sikkelerinde de karşımıza çıkmaktadır ve bu tip sikkeler için nümismatik literatüründe “konuşan

¹⁶⁷ Ulrich Kahrstedt, **Der Umfang des athenischen Kolonialreiches**, Nachrichten der Akademie der Wissenschaften in Göttingen, I, Philologisch-Historische Klasse Nr. 2. Berlin, Weidmann, 1931, s. 181.

¹⁶⁸ Strabon, **Geographika**, vii. Fr. 55.

¹⁶⁹ Hansen-Nielsen, **Archaic and Classical Poleis**, s. 906. ; SNG Copenhagen Thrace 886-888. ; SNG Euphratis 1056.

sikke” veya tip için “konuşan tip” tabiri kullanılmaktadır¹⁷⁰. Bu tip, değişik kataloglarda arpa veya buğday tanesi olarak tanımlanmaktadır. Fakat kentin adının Eski Yunanca’daki anlamı bu tipin arpa olduğunu tartışmaya gerek kalmayacak şekilde açıkça ortaya koymaktadır.

Ön yüzlerdeki tipin tanımında da fikir birliği yoktur. Bu tip de değişik kataloglarda Demeter veya Persephone olarak tanımlanmaktadır. Aşağıda 13 numaralı sikkedeki tip ise alıntı yapılan katalogda fotoğraf ya da çizimi verilmeden kadın başı olarak tanımlanmıştır. Fakat bu tip de muhtemelen diğerleri gibi Persephone ya da Demeter başı olsa gerektir. Bu nedenle bu sikke çap olarak yakın ölçülere sahip Tip I. c’ye dahil edilmiştir.

Kent Atina’ya sonuna kadar sadık kalmış bir diğer kent Elaios’un Athena Pallas/Baykuş tipli sikkeler basması gibi Atina’nın sadık müttefiği olduğunu belirtmek için Korinth başlıklı Athena tipli sikkeler de basmıştır (bkz. Tip. II) .

Sikkelerin iki ayrı nominalde basıldıkları düşünülebilir. Tip Ia, b ve Tip II büyük, Tip Ic ise küçük nominal olmalıdırlar. Bu durumda Tip Ia-b ve Tip II, ayrı dönemlerde kullanılmış büyük nominaller olsa gerektir.

Katalog

Tip I. Demeter başı/Çelenk içinde arpa tanesi ve lejand.

a) Ön yüz: Noktalı bordür içinde $\frac{3}{4}$ Cepheden Demeter başı sağa veya sola, gerdanlık ve küpe takmış, saçları korymbos stili toplu.

Arka yüz: Arpa çelengi, içinde arpa tanesi, altında ve üstünde lejand.

Sikke No.: 2

Sikke No.: 10

¹⁷⁰ Tekin, *Antik Nüsmatik ve Anadolu*, s. 104.

1. AE 22 mm. BMC Thrace 194.1. Baş $\frac{3}{4}$ sağa. KPIΘOY-ΣIΩN.
2. AE 22 mm. 9,11 g. ky. 6. S. M. Berlin Env. No: 18215001. KPIΘOY-ΣIΩN.
3. AE 21 mm. 9,46 g. Weber 2450. Pl. 94. Baş $\frac{3}{4}$ sola. KPIΘOY-ΣIΩN.
4. AE 21 mm. Beschreibung 263.3. Baş $\frac{3}{4}$ sağa. KPIΘOY-ΣIΩN.
5. AE 21 mm. Lischine 1079. Baş $\frac{3}{4}$ sağa. KPIΘOY-ΣIΩN.
6. AE 21 mm. Lischine 1080. Baş $\frac{3}{4}$ sağa. KPIΘOY-ΣIΩN.
7. AE 21 mm. 8,58 g. ky. 6. SNG Copenhagen Thrace 886. Baş $\frac{3}{4}$ sola. KPIΘOY-ΣIΩN.
8. AE 20 mm. 8,29 g. Weber 2451. Baş $\frac{3}{4}$ sola. KPIΘOY-ΣIΩN.
9. AE 20 mm. Coll. Pozzi 2330. Baş $\frac{3}{4}$ sağa. KPIΘOY-ΣIΩN.
10. AE 20 mm. 8,08 g. ky. 5. CNG 76. 12 Eylül 2007. #208. Baş $\frac{3}{4}$ sağa KPIΘOY-ΣIΩN.
11. AE 19,5 mm. Beschreibung 262.1. Baş $\frac{3}{4}$ sola. KPIΘOY-ΣIΩN.
12. AE 19,5 mm. Beschreibung 263.2. Baş $\frac{3}{4}$ sola. KPIΘOY-ΣIΩN.

b) Ön yüz: Noktalı bordür içinde $\frac{3}{4}$ Cepheden Demeter başı sola, gerdanlık ve küpe takmış, saçları korymbos stili toplu.

Arka yüz: Arpa tanesi, altında lejand.

13. AE 21 mm. 7,21 g. McClean 4154. Pl. 150.13. KPI[Θ]OYΣIΩN.

c) Ön yüz: Noktalı bordür içinde $\frac{3}{4}$ Cepheden Demeter başı sola, gerdanlık ve küpe takmış, saçları korymbos stili toplu.

Arka yüz: Arpa tanesi, üstünde lejand.

14. AE 13 mm. 3,43 g. ky. 9. SNG Copenhagen Thrace 887. KPI.
15. AE 12 mm. Beschreibung 263.4. KPI.
16. AE 11,5 mm. 1,24 g. McClean 4155. Pl. 150.12. KPI.
17. AE 11,5 mm. Beschreibung 263.5. KPI-ΘO.

Tip II. Athena başı/Arpa tanesi ve lejand.

Ön yüz: Noktalı bordür içinde Korinth miğferli Athena başı sola.

Arka yüz: Arpa tanesi, üstünde lejand.

18. AE 20 mm. 4,90 g. ky. 6. SNG Copenhagen Thrace 888. KPI.
19. AE 20 mm. BMC Thrace 194.2. KPI.
20. AE 20 mm. Lischine 1081. KPI
21. AE 18 mm. Coll. Pozzi 2331. KPI.
22. AE 18 mm. 5,22 g. ky. 3. SNG Evelpidis 1056. KPI.
22. AE 16 mm. BMC Thrace 194.3. KPI.

G. Madytos

1. Tarihi

Antik kaynakların aktardığına göre¹⁷¹ Abydos'un karşısında Sestos ve Elaios arasında yer alan Madytos M.Ö. 7. yy sonlarına doğru Sestos'u da kurmuş olan Lesboslular tarafından kurulmuştur¹⁷². Günümüz araştırmacıları da kentin lokalizasyonunu Sestos'un batısına bugünkü Eceabat kasabasına yapmaktadırlar¹⁷³. Eceabat için 20. yy'nın başlarına kadar Maydos adının kullanılmış olması da bu bilgiyi doğrular niteliktedir. Strabon, M.Ö. 411 yılında Atina'nın zafer kazandığı deniz savaşının yapıldığı Kynossema'nın Madytos'un batısında kaldığını ve Troia Kralı Priamos'un karısı Hekabe'nin mezarının Madytos toprakları içinde bulunduğunu aktarır¹⁷⁴.

Sestos gibi Madytos da Thrak kökenli bir isimdir. Roma döneminden kalma pek çok yazıttan burada Thrak kökenli insanların o dönemde de var olduğunu biliyoruz. Yine Madytos'ta bulunan bir yazıt Trakya'da Zeus Dionysos ifadesi içeren tek adak yazıtı¹⁷⁵ olması nedeniyle önemlidir. Bu yazıt Madytos'ta Thrak-Phyrig kökenli bir költün var olduğunu işaret eder. Dolayısıyla Eskiçağ'da kentte yerli

¹⁷¹ Pomponius Mela 2.26. ; Herodotos, **Historiai**, vii.33.

¹⁷² Strabon, **Geographika**, vii. Fr 55b.

¹⁷³ Hauvette-Besnault, "villes anciennes de la Chersonese", b.a., kentle ilgili ilk yazıtlar ve ilk lokalizasyon önerisi bu makaleyle yayımlanmıştır. ; Isaac, **Greek Settlements**, s. 194.

¹⁷⁴ Strabon, **a.g.e.**, xiii.1.28 ve Fr 55.

¹⁷⁵ IK Sestos 54.

Thrak halk ve Yunanların ortak bir yaşam sürdürdüğü¹⁷⁶, halkının bir kısmının Thrak, bir kısmının ise Yunan kökenli olduğu düşünülmelidir.

Madytos, antik kaynaklarda özellikle Pers dönemi içinde anılmaktadır. Çünkü Kserkses donanmasıyla karşıya, Abydos'a buradan geçmiş¹⁷⁷ ve yaptıklarından dolayı halkın büyük düşmanlığını kazanan Pers generali Artaykes de burada idam edilmiştir¹⁷⁸. Kserkses karşıdaki Abydos şehrinden başlamak üzere işçilere Madytos ile Sestos arasındaki koya kadar bir köprü yapmaları için emir vermişti. Fakat köprü tamamlanmak üzereyken fırtına yüzünden halatlar kopmuş, bitmek üzere olan köprü boğaza gömüldüğü için sinirlenen Kserkses ceza olarak Hellespontos'u kızgın demirle dağıtmış ve köprü yapımında görevli olanların kafalarını kestirmiştir. Kserkses'in geçiş için burayı kullanmasının nedeni Yarımada'nın en dar yerinin burası olması olmalıdır. Bunun yanı sıra Madytos, Sestos ile birlikte Hellespontos'un en büyük koyunda yer alıyordu ve dolayısıyla gemiler için en geniş demirleme alanına sahipti.

Pers sonrası dönemde Kardia hariç bütün Yarımada gibi Attika-Delos Birliği'ne katılmak zorunda kalan Madytos, M.Ö. 445 yılından itibaren birliğin vergi listelerinde görülmeye başlar. Fakat vergi listeleri haricinde daha M.Ö. 465 yılına ait savaş zayıat listelerinde Madytoslular'ın adının da olması belki de kentin Yarımada'da birliğe en erken katılan kent olduğunu akla getirir¹⁷⁹. İlk başlarda (M.Ö. 440/439'a kadar) Sestos ve Limnai gibi 500 Drahmi vergi ödemektedir. M.Ö. 435/434 yılına tarihlenen bir yazıttan bu miktarın sıra dışı bir şekilde dört kat artarak 2000 Drahmi'ye yükseldiğini anlıyoruz¹⁸⁰. M.Ö. 420 yılına kadar devam eden¹⁸¹ (M.Ö. 429/428'de 1920 Drahmi) bu yüksek verginin sebebi belli değildir. M.Ö. 429/8 yılında Alopekonesos ve Sestos gibi kentlerden vergi, nakit para yerine **Hellespontophylakes**'lere hizmet olarak alınırken Madytos'un ödediği vergi

¹⁷⁶ Arthur Bernard Cook, **Zeus, A Study In Ancient Religion**, C. II, New York, 1965, s. 706. Cook, Zeus'un Dionysos'la olan ilişkisinin temelinde Trakya-Phrygia kökenli kùltlerin olduğunu ileri sürmüştür

¹⁷⁷ Herodotos, **Historiai**, ix.120'de köprünün Yarımada üzerindeki ayağının Madytos üzerinde kurulmuş olması gerektiğini aktarır.

¹⁷⁸ Herodotos, **a.e.** Herodotos çarımığa germe olayının çoğu kişinin söylediğine göre diyerek burada gerçekleştiğini aktarmaktadır.

¹⁷⁹ IG P 1144.34-38

¹⁸⁰ IG P 277.5.5

¹⁸¹ Isaac, **Greek Settlements**, s. 194.

arttırılmıştır. Belki de komşu kent Sestos ve Alopekonesos bu tarihlerde **Hellespontophylakes**'lere sağladıkları hizmetler nedeniyle ticaretle ilgilenemiyorlardı ve bu yüzden ticaret Madytos üzerinden gerçekleşiyordu. Sonucunda oluşan gelir artışı da Madytos'un vergisine yansıyor.

Peloponnesos Savaşı boyunca Atina yanlısı olan kent, Ksenophon'un bildirdiğine göre M.Ö.411 yılı sonbaharında Atina'nın asıl kuvvetlerine ev sahipliği yapmaktadır¹⁸². Limanının uygunluğu nedeniyle daha sonra Seleukos Kralı I. Antiokhos da kara ve deniz kuvvetlerini burada bir araya getirerek konuşlandırmıştır¹⁸³.

M.Ö. 346-343 yılları arasında bir tarihte Yarımada'daki diğer şehirlerden olan Sestos, Elaios ve Alopekonesos ile birlikte II. Philippos'la olan mücadelesine yardımlarından dolayı Athena halkını bir altar ve altın taçla onurlandırmıştır¹⁸⁴. Bu durumda söz konusu diğer kentler gibi Madytos'un da ne II. Philippos ne de Kersobleptes tarafından ele geçirilemediğini düşünebiliriz. Fakat II. Philippos'un Trakya'yı da içine alan yayılmacı siyaseti sonucu Atina önlem olarak Sestos, Alopekonesos ve Elaios'a yerleşmeciler göndermişti. Antik kaynaklarda Madytos için böyle bir bilgi yoksa da Atina, kontrolünü kaybetmek istemeyeceği bu kente de yeni yerleşimciler göndermiş olmalıdır.

Büyük İskender'in doğu seferine başlamasıyla artık Makedon Hanedanlığı'nın eline geçen Madytos, ilerleyen yıllarda önce Sestos, Roma dönemiyle birlikte ise yakın komşusu olan Koila'nın gelişmesiyle birlikte eski önemini kaybetmiştir. Madytos'un Roma döneminde varlığı epigrafik kanıtlarla izlenebilmektedir¹⁸⁵.

2. Sikkelerin Değerlendirilmesi ve Katalog

Kent, Yarımada'daki diğer pek çok kent gibi M.Ö. 4. yy ortalarından itibaren sikke basmaya başlamıştır. Konumuz olan dönem içerisindeki sikkelerinin ön

¹⁸² Ksenophon, **Hellenika**, I,1,3

¹⁸³ Livius, **Ab Urbe Condita**, xxxiii.38.

¹⁸⁴ IG II².1443. 98.

¹⁸⁵ Yazıtlar için bkz: Johannes Krauss, **Die Inschriften von Sestos und der Trakischen Chersones**, Habelt, Bonn, 1980, 53-66.

yüzünde genelde saldırır vaziyette boğa tipini kullanmıştır. Aşağıda bronz sikkelerin diğer iki tipi olarak sunulan tip II ve III Hellenistik Dönem'e ait sikkeler de olabilirler. Her iki tip de Lischine katalogunda tarihsiz olarak Madytos sikkeleri içinde verildiklerinden bu uyarıyla birlikte buraya alınmasında fayda görülmüştür. Sikkelerdeki kızgın ve saldıran boğa tipi için Head, bunun Hellespontos'un Madytos noktasındaki hırçın akışının temsili olduğunu önermektedir¹⁸⁶. Millingen ise kızgın boğa ve arpa başağının bereketi/verimliliği işaret ettiğini belirtmektedir¹⁸⁷. Bilindiği gibi Madytos Hellespontos'un en dar noktasında bulunmaktadır. Arka yüz tipi olarak kullanılan köpek tipi ise hiç şüphesiz Hekabe'ye gönderme yapmaktadır. Eskiçağ'da Troia Kralı Priamos'un karısı olan Hekabe'nin mezarının burada olduğuna inanılmaktaydı¹⁸⁸. Hakkındaki birkaç efsaneye göre; Hekabe'nin oğullarından olan Polydoros, Priamos tarafından Thrakia Khersonesos Kralı Polymestor'a emanet edilmişti. Polymestor, Polydoros'u öldürünce Hekabe tarafından gözleri oyulur. Bunun üzerine onu cezalandırmak isteyen Akhalar, onu öldürmek için taşlarlar fakat sonunda taşların altından ateş gözlü bir köpek belirir. Efsanenin diğer bir versiyonuna göre Hekabe yakalanma korkusuyla kaçarken köpeğe dönüşür. Bir başka efsane ise şöyledir. Helenos, Hekabe, Andromakhe ve Kassandra Troia savaşından sonra bir grup Troialı ile birlikte Thrakia Khersonesosu'na yerleşirler. Hekabe orada köpeğe dönüşür ve ölür. Helenos onu köpek mezarı (Kynossema) denilen yere gömer¹⁸⁹.

Sikkelerde ön ve arka yüzde sembol olarak Thrakia Khersonesosu'ndaki bütün kentlerin sikkelerinde sevilerek kullanılan arpa başağı sıkça kullanılmıştır. Diğer bir sembol olan üzüm salkımı da arpa başağı gibi topraklarının verimine işaret eder. Evliya Çelebi de seyahatnamesinde bağlarının bol, şarabının da ünlü olduğundan söz etmektedir. Balık sembolü ise kentteki balıkçılığa gönderme yapıyor olmalıdır.

Bronz sikkelerden tip I a ve b çaplarındaki fark nedeniyle iki ayrı nominal olarak değerlendirilebilir.

¹⁸⁶ Head, **HN**, s. 224.

¹⁸⁷ James Millingen, **Ancient Coins of Greek Cities and Kings: From Various Collections, Principally in Great Britain**, London, 1831, s. 44.

¹⁸⁸ Strabon, **Geographika**, xiii.595 ; Euripides, **Hekabe**, 1273.

¹⁸⁹ Grimal, **Mitoloji Sözlüğü**, Helenos maddesi, s. 237.

Bronz sikkeler dışında kentin bilinen ünik bir gümüş sikkesi de vardır. Bu sikke de tip olarak bronz sikkelerdeki boğa/köpek tipinde basılmıştır. Thrakia Khersonesosu'nda Kherronesos/Agora dışında gümüş sikke basan tek kentin Madytos olması ilginçtir. Belki bu sikke çok sınırlı sayıda sadece gümüş sikkeye de sahip olma isteğiyle basılmış sıra dışı bir darptı. Fakat bu sikkenin sahtelerinin de biliniyor olması (bkz. Fotoğraf 15 ve 16) gerçekte böyle bir sikke olmadığı, bronz sikke tipinden uydurulmuş sahte bir sikke olduğu kuşkusu da uyandırmaktadır.

Katalog

a. Bronz sikkeler.

Tip I. Boğa/Köpek

a) Ön yüz: Ayakta sola saldıran boğa.

Arka yüz: Sağa oturan köpek ve lejand.

Sikke No.: 10

Sikke No.: 18

1. AE 22,5 mm. Lischine 1166. M–AΔY. Köpeğin arkasında arpa başağı.
2. AE 21 mm. Lischine 1167. M–AΔY. Köpeğin arkasında arpa başağı.
3. AE 21 mm. 7,93 g. k.y. 4. SNG Copenhagen 923. M–AΔY. Boğanın üstünde üzüm salkımı, köpeğin arkasında arpa başağı.
4. AE 20 mm. 8,38 g. ky. 12. McClean 4171. Pl. 151.1. M–AΔY. Boğanın üstünde üzüm salkımı, köpeğin arkasında arpa başağı.
5. AE 20 mm. Beschreibung 269.1. M–AΔY.Boğanın üstünde sola balık veya arpa başağı, köpeğin arkasında arpa başağı.

6. AE 20 mm. Beschreibung 269.2. M–AΔY.Boğanın üstündeki sembol silik, köpeğin arkasında arpa başağı.
7. AE 19,5 mm. Lischine 1169. M–AΔY. Boğanın üstünde arpa başağı, Köpeğin arkasında arpa başağı.
8. AE 19,5 mm. 8,84 g. k.y. 4. SNG Copenhagen 924. M–AΔY. Boğanın üstünde üzüm salkımı, köpeğin arkasında arpa başağı.
9. AE 19 mm. BMC Thrace, 197.1. M–AΔY. Boğanın üstünde sola balık, köpeğin arkasında arpa başağı. Kesimde **ΑΠΟΛΛΩΝ**
10. AE 19 mm. 8,43 g. Triton 5.15 Ocak 2002. #329. M–AΔY. Boğanın üstünde arpa başağı, köpeğin arkasında arpa başağı.
11. AE 19 mm. 8,15 g. ky. 6. McClean 4170. M–AΔY. Boğanın üstünde arpa başağı, köpeğin arkasında arpa başağı.
12. AE 18 mm. 8,50 g. k.y. 11–12. SNG Evelpidis 1065. M–AΔY. Boğanın üstünde üzüm salkımı, köpeğin arkasında arpa başağı.
13. AE 17,5 mm. Lischine 1168. M–AΔY. Boğanın üstünde arpa başağı, Köpeğin arkasında arpa başağı.
14. AE 17 mm. 3,00 g. k.y. 12. SNG Copenhagen 925. M–AΔY. Boğanın üstünde belirsiz sembol, köpeğin arkasında arpa başağı.
15. AE 16,5 mm. Lischine 1170. M–AΔY. Boğanın üstünde yaban domuzu başı? Köpeğin arkasında arpa başağı.
16. AE 16,5 mm. Lischine 1171. MA–ΔY. Boğanın üstünde arpa başağı, Köpeğin arkasında arpa başağı.
17. AE 13,5 mm. Beschreibung 269.3. M–AΔY.Boğanın üstünde koçbaşı veya balık kafası (belirsiz), köpeğin arkasında arpa başağı.
18. AE 12 mm. 1,57 g. CNG 64. #144. M–AΔY. Noktalı bordür içinde Boğa, üstünde kantharos, köpeğin arkasında arpa başağı.

b) Ön yüz: Ayakta sağa saldıran boğa.

Arka yüz: Sağa oturan köpek ve lejand.

Sikke No.: 25

19. AE 14 mm. 2,11 g. Weber 2458. Pl. 94. M-ΑΔΥ. Boğanın üstünde sembol yok, köpeğin arkasında yıldız veya nokta?
20. AE 14 mm. 2,50 g. ky. 11. SNG Dreer 130. M-ΑΔΥ. Boğanın üstünde sembol yok, köpeğin arkasında yıldız.
21. AE 12,5 mm. 2,57 g. k.y. 6. SNG Copenhagen 926. Boğanın üstünde sembol yok, köpeğin arkasındaki boşluk sikke pulu dışında kalmış.
22. AE 12 mm. Beschreibung 269.4. M-ΑΔΥ. Boğanın üstünde belirsiz sembol, köpeğin arkasında yıldız.
23. AE 11,5 mm. 1,54 g. ky. 6. McClean 4172. Pl. 151.2. M-ΑΔΥ. Boğanın üstünde yaprak veya sikke pulunda kırık, köpeğin arkasında arpa başağı.
24. AE 11 mm. BMC Thrace, 197.2. [M]-ΑΔΥ. Boğanın üstünde sembol yok, köpeğin arkasında yıldız.
25. AE 11 mm. 1,80 g. ky. 2. CNG 76. 12 Eylül 2007. #212. Boğanın üstünde sembol yok, Köpeğin arkasında arpa başağı.

Not: Yukarıdaki sikkeler dışında köpeğin arkasındaki boşlukta sarmaşık yaprağı olan bir varyasyon daha vardır. 1841 yılında Numismatic Chronicle dergisinde yayımlanan bu bronz sikke boğanın hangi yöne doğru olduğu belirtilmediğinden yukarıdaki varyasyonlara eklenmemiş, burada not olarak verilmesi uygun görülmüştür. 15 mm. Çapındaki bu sikke makalenin yazarı olan H. P. Borrel'in kendi koleksiyonundandır¹⁹⁰.

¹⁹⁰ H. P. Borrel, "Unedited Autonomous and Imperial Greek Coins", *The Numismatic Chronicle*, C. IV, London, 1841, s. 5.

Tip II. Athena başı/Kantharos

Ön yüz: Miğferli Athena başı sağa.

Arka yüz: Kantharos

26.AE 15,4 mm. Lischine 1164. M-ΑΔΥ. Kantharos'un sağında Θ ve üzüm salkımı.

Tip III. Genç erkek başı/Köpek

Ön yüz: Genç erkek başı sağa.

Arka yüz: Sağa oturan köpek.

27.AE 10,5 mm. Lischine 1165. M-ΑΔΥ.

b. Gümüş sikke

Ön yüz: Sağa saldıran boğa.

Arka yüz: Sağa oturan köpek. M-ΑΔΥ.

Sikke No.: 28

28. AR 2,20 g. 12 mm. ky. 12. CNG 91. 19 Eylül 2012. #86. M-ΑΔΥ.

H. Paktye

1. Tarihi

Muhtemelen Thrak kökenli bir ismi olan Paktye'nin yeri konusunda bize ilk bilgi veren antik kaynak Herodotos'tur¹⁹¹. Herodotos, I. Miltiades Thrakia Khersonesosuna geldiğinde Apsinth saldırılarına karşı Yarımada'nın kıstağında yaptırdığı duvarın Kardias ve Paktye arasında yer aldığını aktarmaktadır. Bu bilgi doğrultusunda Paktye'nin lokalizasyonunu Hellespontos kıyısına, Saros Körfezi kıyısında yer alan Kardias ile aynı hizaya denk gelecek şekilde yapmalıyız. Ps. Skymnos Miltiades'in (Kypselos oğlu) Krithote ile birlikte Paktye'yi de kurduğunu aktarmaktadır¹⁹². Miltiades Paktye'yi M.Ö. 6. yy'nın ortalarında inşa ettirdiği bu duvarın Hellespontos kıyısındaki ucunu koruma amacıyla kurmuş olmalıdır. Duvarın hangi hatta yer aldığı tartışmalı bir konudur¹⁹³. Çünkü antik kaynaklardan Miltiades tarafından ilk inşa ettirilmesinden sonra birkaç kere tahrip olduğunu biliyoruz. Atinalı Perikles¹⁹⁴ ve Spartalı Derkyllidas¹⁹⁵ tarafından yeniden inşa ettirildiğini ya da onarıldığını bilmemize rağmen her üç duvarın da aynı hattı izleyip izlemediğini bilemiyoruz. Bugün duvarla ilgili kalıntılar Ortaköy'deki askeri birliğin içinde ve bu birliğin boğaza bakan kıyısında Kazanağzı denilen mevkiide görülebilmektedir. İstanbul Üniversitesi adına GAM ekibi tarafından gerçekleştirilen yüzey araştırmalarında Kazanağzı mevkiinde duvar kalıntıları haricinde bir yerleşmeyi destekleyecek kadar arkeolojik kalıntı bulunamamıştır. Aynı ekip tarafından konuya yönelik araştırmalarda Bolayır'ın doğusunda, deniz kıyısındaki Maltepe adlı tepe yerleşmesinin de Paktye'nin lokalizasyonu için önerilebilecek yerlerden olabileceği değerlendirilmiştir. Bu tepe daha çok Prehistorik buluntularıyla öne çıkmakla birlikte Arkaik ve Klasik Dönem keramik buluntular da vermektedir. Bu değerlendirmelerin yanı sıra duvarın batı ucunun Kardias civarında olduğu kabul edilirse doğu ucunun Maltepe mevkiinde olması daha mantıklıdır.

¹⁹¹ Herodotos, **Historiai**, vi.36.

¹⁹² Ps. Skymnos, **Periegesis**, 711.

¹⁹³ Duvarla ilgili daha detaylı bilgi için bkz. Sayar, Doğu Trakya'da Epigrafi ve Tarihi-Coğrafya Araştırmaları 1999, s. 293-95. ; Yavuz; Antik Çağlarda Gelibolu Berzahında İnşa Edilen Savunma Duvarları, b.a.

¹⁹⁴ Plutarkhos, **Perikles**, 19.1.

¹⁹⁵ Ksenophon, **Hellenika**, iii.2.10.

Kentin lokalizasyonu hakkında bilgi veren bir başka antik kaynak ise Strabon'dur. Strabon da kentin Thrakia Khersonesos'unun kıstağında, Propontis'e yakın bir yerde olduğunu belirtmektedir¹⁹⁶. Ayrıca Herodotos Kserkses'in Yunanistan seferi için bölgeden geçişini aktarırken Paktye'nin adını anmasa da kentin bulunduğu mevkide Athamos kızı Helles'in mezarının bulunduğunu belirtir¹⁹⁷.

Kent ne birinci ne de ikinci Attika-Delos Birliği'nin vergi listelerinde görülmez. I. Birliğin listelerinde bulunmaması *Χερρονεσιται* adı altında Kardia ve daha önce bahsettiğimiz diğer Yarımada kentleri ile birlikte kaydedilmiş olma ihtimalinden kaynaklanıyor olabilir. II. Birliğin listelerinde olmaması ise Kardia ile birlikte Atina'ya karşı bir tavrın göstergesi olabilir. Zira aşağıda göreceğimiz gibi M.Ö. 5. yy'ın sonlarında Alkibiades, Atina ile ters düştüğünde Paktye'ye çekilmişti. Bir başka ihtimal de belki vergi veremeyecek kadar küçük bir yerleşme olması olabilir.

Antik kaynaklardan Paktye ile ilgili edindiğimiz sınırlı bilgilerden biri de burada Atinalı komutan Alkibiades'in bir ikametgahının olduğudur. Peloponnesos Savaşı sırasında M.Ö. 407 yılında Notion'da aldığı yenilgiden sonra Atina'da Alkibiades'e karşı bir hoşnutsuzluk oluşmuştu. Bu nedenle Alkibiades, bir trireme ile Thrakia Khersonesos'unda sahip olduğu kaleye çekilmişti¹⁹⁸. Diodoros'un bir pasajından bu kale ya da konağın Paktye'de olduğu bilinmektedir¹⁹⁹.

Paktye'nin bir polis olup olmadığı konusu günümüz araştırmacıları tarafından tartışılan bir konu olmuştur. Fakat 2012 yılında ortaya çıkan ve bilinen ilk örnekler olan iki adet Paktye sikkesi yerleşimin en azından M.Ö. 4. yy'ın bir bölümünde polis statüsünde olduğunu şüpheye yer bırakmayacak şekilde kanıtlamıştır. Bu tarihten daha erken dönemlerde Paktye'nin, etrafı surlarla çevrili küçük bir yerleşme olduğunu düşünmek yerinde olur²⁰⁰.

Paktye, aynı Kardia gibi Lysimakheia'nın kuruluşundan olumsuz etkilenmiştir. M.Ö. 309-308 yıllarında Lysimakheia kentinin kurulmasıyla halkının

¹⁹⁶ Strabon, **Geographika**, vii fr.53.

¹⁹⁷ Herodotos, **Historiai**, vii.58. Athamas kız Helles: Altın postlu koç üzerinde Kolchis'e kaçırılırken Çanakkale boğazında denize düşerek boğazın adının Hellespontos olarak anılmasına yol açan mitolojik karakter.

¹⁹⁸ Ksenophon, I.5.17.

¹⁹⁹ Diodoros, **Bibliothēke Historike**, xiii.74.2.

²⁰⁰ Isaac, **Greek Settlements**, s. 182.

bir bölümü bu kente zorla yerleştirilen kent, zamanla eski önemini yitirmiş ve Kardias ile birlikte Lysimakheia'nın iki limanından birisi olarak varlığını sürdürmüştür. M.S. 2. yy'da artık bir κωμη olarak anılmaya başlanmıştır²⁰¹.

2. Sikkelerin Değerlendirilmesi ve Katalog

Yukarıda da belirtildiği gibi 2012 yılının Eylül ayına kadar Paktye'nin sikke bastırıldığı bilinmiyordu. Eylül 2012'de Londra merkezli Roma Numismatic isimli müzayede firması tarafından bugüne kadar bildiğimiz ilk Paktye sikkesi satışa çıkarılmıştır. Bu bronz sikke, Kherronesos/Agora bronz sikkeleri tip I ve Kardias sikkeleri tip V'in benzeridir. Bu sikkeler söz konusu kentler tarafından aynı dönemde kullanılmışlardır. Üçü de Thrakia Khersonesos'un kıstağında yer alan bu kentlerde arpa ve aslan tiplerinin bir gelenek olarak ortaklaşa kullanıldığı anlaşılmaktadır. Kardias kentini anlatırken değindiğimiz gibi belki de Kherronesos/Agora kentiyle birlikte bu üç kentin sikkeleri aynı atölyede basılmaktaydı. Kardias, kurucu kent Miletos sikkeleri ile aynı aslan tipini kullanmaktaydı. Kherronesos/Agora ve Paktye'nin Atinalılar gelmeden önce kurulduğuna dair bilgimiz yoktur. Fakat ilk Atinalılar tarafından kurulmuş olsa dahi Kardias ve civarda yaşayan Miletos kökenli halkın bu iki kente de yerleştirilmiş olmaları olasıdır. Bu durumda Kardias ile aynı kökene sahip olacak diğer iki kent olan Paktye ve Kherronesos/Agora'nın sikkelerinde benzer tipler kullanması akla yatkındır. Ayrıca bu sikke tiplerinin Yarımada'da bir gelenek olarak Lysimakhos döneminde dahi kullanılmaya devam edildiğini bilmekteyiz. Aynı kökene sahip olup sikkelerde ortak tip kullanımının başka bir örneği Megaralılar tarafından kurulmuş olan ve karşılıklı olarak İstanbul boğazının iki yakasında yer alan Byzantion ve Kalkhedon'da da görülmektedir.

Bu kente ait ilk sikkenin ortaya çıkmasından hemen sonra Gephyra adlı dergide yayımlanan bir makalede benzer bir sikke tanıtılmıştır. Makalede bu sikke M.Ö. 357-353 yıllarına tarihlenir²⁰². Bilindiği gibi M.Ö. 357 yılında Atina ve Odrisler arasında bir antlaşma yapılmış ve buna göre Odrisler'in Kardias üzerindeki

²⁰¹ Pausanias, *Periegesis Tes Hellados*, i.10.5.

²⁰² Jochen Maximilian Randig, "Die Erste Bekannte Münze Der Stadt Paktye Auf Der Thrakischen Chersones", *Gephyra*, Band 7, Germany, Biering & Brinkmann, 2012. 149.

egemenliği Atina tarafından tanınmıřtı²⁰³. Söz konusu antlaşma ile Kardia dışında Yarımada kentlerinin Atina'ya müttelik, fakat her birinin otonom kabul edildikleri bilinmektedir. Makalede buradan yola çıkılarak doğru bir tespitle Paktye'nin de otonomisini kazanan bu kentlerden biri olduğunun bu sikke ile kanıtlanmakta olduğu aktarılmaktadır. Ayrıca Yarımada'nın kuzeyinin Odrysler'in elinde bulunduğu, Paktye'nin politik durumunun açık olmamakla birlikte belki Kardia üzerinden kontrol edilen sınırlı bir otonomiye sahip olmuş olabileceği aktarılmakta ve sikkenin bu tarihlerde basılmış olabileceği önerilmektedir. Sikkenin bu tarihler arasında basılmış olabileceği kabul edilir bir durumdur. Fakat yapılan antlaşma gereği Kardia'nın Paktye üzerinde sınırlı da olsa bir egemenliği bu tarihler için kabul edilemez. Çünkü M.Ö. 353 yılında Atina'nın antlaşmaya aykırı şekilde Sestos'u ele geçirmesine kadar antlaşma kuralları geçerli kalmıştır.

Eğer sikkenin M.Ö. 359 ve 353 yılları arasında basıldığını kabul edersek, bu, neden bilinen veya kazı ve araştırmalarda bulunan bir sikke olmadığına da açıklama getirir. Sikke sadece bu kısa dönemde basıldığı için çok küçük bir emisyon hacmine sahip olsa gerektir ve belki de sadece bu otonomiye kutlamak ve haberini yaymak için de basılmış olabilir.

Kıstaktaki üç kentin de sikkelerinde kullandığı arpa tanesi tipinin M.Ö. 359-340 tarihleri arasında hüküm sürmüş olan Odrys Kralı Kersobleptes sikkelerinde de sembol olarak sıkça kullanılmış olması dikkat çekicidir. Kent bu dönemde Kersobleptes'in etkisi altındadır. Muhtemelen bu tip ilk olarak sonraki yıllarda Atina'ya karşı tavrı ile bilinen Kardia tarafından kullanılmıştı. Paktye'nin de bölgedeki aynı tip sikke kullanan iki kentin yakın komşusu ve ortak geçmişi paylaşıyor olması nedeniyle bu geleneğe uyduğu düşünülebilir. Ayrıca Ksenophon'un da belirttiği gibi²⁰⁴ bereketli topraklara sahip olan on bir Thrakia Khersonesos kentinden üçü olan bu yerleşmeler sikkelerindeki bu arpa tanesi ile Tanrıça Demeter'i de onurlandırmış oluyorlardı.

Sikkenin arka yüzünde arpa tanesinin alt ve üstünde yer alan lejandın sonunda bir deniz tarağı sembolü görölmektedir. Bu sembol arpanın Demeter'i sembolize ederek onurlandırması gibi Poseidon'u sembolize ediyor olabilir. Ya da deniz

²⁰³ Bkz. s. 48.

²⁰⁴ Ksenophon, **Hellenika**, 3.2.10.

kıyısında olduğunu bildiğimiz kentteki olası bir deniz tarağı üretimi/toplayıcılığı ve ticareti ile ilgili de olabilir²⁰⁵.

Katalog

Aslan başı/Arpa tanesi

Ön yüz: Aslan başı sola.

Arka yüz: Arpa tanesi. Altında ve üstünde lejand.

Sikke No.: 1

Sikke No.: 2

1. AE 12 mm. 1,16 g. Almanya, özel koleksiyon²⁰⁶.

2. AE 11 mm. 0,91 g. ky. 8. Roma Numismatics Auction 4. 30 Eylül 2012. #256.

I. Sestos

1. Tarihi

Yarımada'da kronolojik olarak adını ilk duyduğumuz yerleşme Homeros'un Ilias'ında Troia Savaşı konusunda bahsi geçen Sestos'tur²⁰⁷. Kent, Madytos ve Alopekonesos gibi bir Yunan kolonisi olarak Aiolia'ya dahil olan Lesboslular tarafından M.Ö. 7. yy'da kurulmuştur²⁰⁸. Tarih boyunca diğer pek çok yerleşmede olduğu gibi Aioller de Sestos'u daha eski bir yerleşmenin üzerine kurmuş olmalıdır. Zira Sestos adı da Yunanca değil büyük ihtimalle Thrak adıdır. Polybios Sestos'un

²⁰⁵ Randig, Münze Der Stadt Paktye, s. 155.

²⁰⁶ Randig, Münze Der Stadt Paktye, b.a.

²⁰⁷ Troia savaşı sırasındaki Sestos'un bir polis olmadığından yukarıda bahsetmiştik, bkz. s. 17, dn. 41.

²⁰⁸ Ps. Skymnos, *Periegesis*, 709-10 ; Strabon, *Geographika*, vii Fr. 56.

Thraklar tarafından iskan edildiğini belirtmektedir²⁰⁹. M.Ö. 6. yy'da Thrakia Khersonesosu'ndaki diğer yerleşmelerde olduğu gibi buraya da Atinalı kolonistler yerleşmiştir.

Thrakia Khersonesosu kentleri arasında antik kaynaklarda adı en çok anılan kentlerden biridir Sestos. Şüphesiz bu onun Yarımada üzerindeki benzersiz jeostratejik konumundan kaynaklanmaktadır. Kent, Abydos'un karşı kıyısında Hellespontos'un en dar yerinde ve ona hakim bir tepe olan Akbaş Tepesi üzerinde kurulmuştur²¹⁰ (bkz. Harita 1).

Boğaz, en dar yeri olması nedeniyle burada çok güçlü akıntıya sahiptir. Sestos'u Sestos yapan boğazdaki bu güçlü akıntılardır. Bu akıntılar karşı kıyıda Abydos önlerinde girdaplara neden olur. Sonbaharda dik güney ve güneybatı rüzgarları boğaz akıntısını ters yönde etkiler. O zaman Hellespontos'tan kuzeye geçiş kolaylaşır. Kuzey rüzgarlarının güçlü olduğu zamanlarda Hellespontos'tan Propontis'e geçiş oldukça zordur. Eskiçağ'da gemiler böyle günlerde ters rüzgarları beklemek için limanlara sığınmış olmalıydılar ve bu durumda uygun ilk liman Sestos'tur. Strabon da, *Geographika*'da "Sestos, Propontis'e doğru, Propontis'ten gelen akıntının uzağında kurulmuştur. Bu nedenle Sestos'tan karşıya geçiş daha kolaydır" demektedir. Strabon, aynı eserinde Theopompos'un ağzından Sestos'un küçük fakat iyi tahkim edilmiş olduğundan, limana iki **plethra**'lık²¹¹ çifte surla bağlandığını, bu nedenle ve bir de akıntıdan ötürü boğazın hakimi olduğunu söyleyerek Sestos'un bu konumuna açıklık getirmektedir²¹².

I. Dareios'un İskit seferi dönüşünde Pers hakimiyetine kattığı Sestos, bu dönemde de tahkimatlı bir yerleşimdi. I. Dareios geri dönerken Yarımada ve çevresinin yönetim merkezi olarak belirlediği Sestos'ta 80.000 kişilik bir kuvvet bırakmıştı. Bu amaçla artık bir Pers valisi de Sestos'ta bulunuyordu²¹³. Kserkses'in Yunanistan seferinde de Abydos-Sestos arasına köprü inşa edilerek Avrupa'ya geçiş noktası olarak kullanılmıştır. Abydos tarafından yapılmaya başlanan köprüde Perslerin müttelikleri olan Mısırlılar ve Fenikeliler de çalışıyorlardı. İlk köprü'nün

²⁰⁹ Polybios, *Historiai*, xxxiv.7.

²¹⁰ Isaac, *Greek Settlements*, s. 195.

²¹¹ Genişliğine yaklaşık 200 feet.

²¹² Strabon, *Geographika*, xiii.1.22.

²¹³ Herodotos, *Historiai*, vii.78

tam bitişi sırasında fırtınayla kopması Kserkses'i çok kızdırmış ve köprü yapımının sorumlularının başlarını vurdurmuştu²¹⁴. Daha sonra kent M.Ö. 479/78 yıllarında Atinalılar tarafından kuşatıldıktan sonra geri alınmıştır²¹⁵.

Sestos, Peloponnesos savaşının alanı Hellespontos bölgesine kaydığında Atinalılar'ın da merkezi üssü olmuş²¹⁶ ve savaş boyunca Atinalılar'ın elinde kalmıştır. Kent, savaşta Atinalılar'ın özellikle zor durumlarında donanmalarına liman olarak sığınak görevi görmüştür. Nitekim, Aigospotamoi'deki yenilginin sebebi de Atinalılar'ın tahkimatlı ve uygun limanlı Sestos yerine Aigospotamoi gibi küçük ve uygun limanı olmayan bir yerde demirlemeleridir. Alkibiades de, Peloponnesos Savaşı'nda Aigospotamoi civarına demir atan Atina donanmasını görünce demirledikleri yeri iyi seçmelerini söyleyerek gidip Sestos'a demirlemelerini öğütlemiştir²¹⁷. Alkibiades'in bu yönlendirmesinden Sestos'un o anda 170 gemilik olan Atina donanmasını besleyebilecek kadar olanaklı bir kent olduğunu da görüyoruz. Bu zenginliği sadece topraklarının verimliliğinden değil muhtemelen boğazı kontrol edebilecek jeostratejisinden dolayı ticaret gemilerine liman olarak sunduğu hizmetten elde ettiği gelirden de sağlamaktaydı. Attika-Delos Birliği'ne ilk zamanlar ödediği 500 Drahmi, 1000 Drahmi ödeyen Alopekonesos ve 3000 Drahmi ödeyen Elaios göz önüne alındığında tutarsızdır. Bu durum belki Atina donanması bölgedeyken üs olarak hizmet verebiliyor olmasından kaynaklanıyordu. Daha sonra M.Ö. 435-434 tarihlerinde bu vergi 1000 Drahmi'ye çıkarılmıştır²¹⁸. M.Ö. 429/8 yıllarında ise vergi vermediği, bunun yerine **Hellespontophylakes**'lere aynı yardımda bulunduğu düşünülür²¹⁹.

Boğazdan geçiş için ücret alındığına dair bir bilgi kaynaklarda yoktur. Konuyla ilgili Bosporos'tan bildiğimiz durum aynı ticaret yolu üzerinde olan Hellespontos için de geçerli olsa gerektir. Bilindiği üzere Bosporos'tan geçişler için de vergi alınmamış sadece M.Ö. 3. yy'ın sonlarında Keltler tarafından ağır vergilere mahkum edilen Byzantionlular, Yunan şehirlerinden bekledikleri yardımı

²¹⁴ Herodotos, **a.g.e.**, vii.33-35.

²¹⁵ Thukydides, i.89. ; Herodotos, **a.g.e.**, ix.114-119.

²¹⁶ John Buckler, **Aegean Greece in the Fourth Century B.C.**, Leiden, Brill, 2003, s. 131.

²¹⁷ Ksenophon, Hellenika 2.25

²¹⁸ İlk Atina Deniz birliği harç miktarları ve vatandaş sayıları detaylı bilgi için bakınız, Eberhard Ruschenbusch, **ZPE**,1983, b.a.

²¹⁹ Hansen-Nielsen, **Archaic and Classical Poleis**, s. 910.

bulamayınca Karadeniz'e geçen gemilerden kısa bir süre vergi almak zorunda kalmışlardır²²⁰.

Sestos, jeostratejik konumu nedeniyle Karadeniz ile Ege arasında olduğu gibi Asya ile Avrupa arasındaki geçiş yolunda da yer almaktadır. Bu yüzden Prehistorik çağlardan beri Asya ile Avrupa arasındaki geçişler için sık sık kullanılmıştır. Yukarıda aktardığımız gibi Kserkses Yunanistan seferinde Avrupa yakasına geçmek için Sestos civarından Abydos'a bir köprü gerdirmiştir. M.Ö. 3. yy'ın son çeyreğinde de Rhodos ve Byzantion arasında yaşanan çatışmalar sırasında Rhodoslular burada dokuz gemiyle Pontos'tan gelen gemi trafiğini engellemeye çalışmışlardır²²¹. Bir aktarma noktası olma özelliği günümüzde de devam eden Sestos, önemini korurken bir yandan da bu nedenle pek çok kere istila ve talan edilmiştir.

Sestos, Aigospotamoi savaşından sonra Spartalı Lysandros tarafından işgal edilmiş²²² ve toprakları da onun subaylarına paylaştırılmıştı²²³. Artık Spartalılar'ın elinde olan Sestos için Ksenophon, Derkyllidas'ın şöyle söylediğini aktarmaktadır. "Sestos'tan daha kuvvetli, kuşatılması Sestos'tan daha zor bir yer yoktur. Çünkü Sestos'u kuşatacak adamın hem bir donanmaya hem de piyade kuvvetlerine sahip olması gerekir"²²⁴. Bu bilgidен anlaşılmalıdır ki M.Ö. 5. yy sonu ve 4. yy başlarında Sestos'un gelişmiş bir kara suru da vardır. Bu tahkimatlı ve boğaza hakim konumu Hellespontos kıyısı boyunca uzanan diğer hakim konumdaki tepelerle birlikte aynalar ya da duman yardımıyla ilkel bir haberleşmeyle de desteklenmiş olmalıdır²²⁵. M.Ö. 393 yılında Atinalı general Konon tarafından kentteki Sparta hakimiyetine son verilmiş ve kent kısa süreliğine Konon'u destekleyen Pers Ariobarzanes yönetiminde kalmıştır. M.Ö. 360 yılında Thrak Kralı Kotys tarafından da işgal edilen Sestos, sonunda M.Ö. 353 yılında Atinalı general Khares tarafından ele geçirilmiş, halkın bir kısmı katledilirken diğerleri de köle olarak satılmıştır²²⁶.

²²⁰ Muzaffer Demir, "Byzantion Şehir Devleti'nin Klasik çağda (M.Ö.500-300) İstanbul Boğazı Üzerindeki Ticareti Kontrol Meselesi", **Balıkesir Üni. Sosyal Bilimler Dergisi**, Mayıs 2001, s. 48.

²²¹ Polybios, **Historiai**, iv.50.

²²² Diodoros, **Bibliothèque Historique**, xiii.106.8.

²²³ Plutarkhos, **Lysandros**, 14.3.

²²⁴ Ksenophon, **Hellenika**, 4.5.

²²⁵ Aynalar Eskiçağda kaleler arasında haberleşme aracı olarak kullanılmışlardır. Bkz. CAH. Vol. VI, s. 468.

²²⁶ Diodoros, **Bibliothèque Historique**, xvi.34.3.

Yunan mitolojisinden bildiğimiz Leandros ve Hero'nun aşk hikayesinin bir tarafı da Sestos'la ilgilidir. Hero, Sestos'taki Aphrodite tapınağında Tanrıça'ya kendini adanmış bir rahibedir. Bu mitten Eskiçağ'da Sestos'ta büyük bir Aphrodite tapınağı olduğunu anlıyoruz. Burada Aphrodite kültüne ait uluslararası bayramlar da yapılmaktaydı ve bu bayramlara çevre kentlerden pek çok kişi katılmaktaydı. Hero ile Leandros da bu bayramlardan birinde karşılaşmışlardır. Yarımada'daki diğer antik yapılar gibi bu tapınaktan da günümüze hiç bir iz kalmamıştır. Thrakia Khersonesos deniz ulaşımının sağladığı kolaylık nedeniyle Geç Antik Çağ'dan başlayarak İstanbul başta olmak üzere çevredeki yapılaşmalar için yapı malzemesi kaynağı olmuştur. Deniz ulaşımı ve yeni başkent Konstantinopolis'e yakınlığı imar işleri için kalıntıların kolayca taşınmasına olanak verdiğinden ilk tercih edilen yerlerden olmuştur.

Sestos, Hellenistik Dönem sonrasında artık geniş Roma topraklarının içinde kaldığından ve yeni geçiş güzergahı olarak artık daha çok Kallipolis-Lampsakos hattı kullanıldığından eski önemini kaybetmiştir.

2. Sikkelerin Değerlendirilmesi ve Katalog

Sestos, M.Ö. 4. yy'a kadar sikke basmamıştır. 4. yy'da artık bronz sikkeler basmaya başlamış olan kentin Büyük İskender dönemine kadar bastığı gümüş sikkesi yoktur. Klasik Dönem'de Yarımada'da Kardias'tan sonra en zengin kent olan ve Hellenistik Dönem'de çok daha zenginleştiğini hatta Lysimakhos'un darphanelerinden birine ev sahipliği yaptığını bildiğimiz Sestos'un gümüş sikkesinin olmaması ilginçtir. Çünkü kent bu tarihte de oldukça zengindir. Aristoteles bir eserinde Sestos'tan Pire'nin tahıl ambarı olarak bahsetmektedir ve söz konusu tarih M.Ö. 4. yüzyılın ortalarıdır²²⁷. Diğer yandan Yunan dünyasında pek çok kent devleti bu dönemde başka yerlerde basılan sikkeleri kullanıyorlardı. Örneğin Atika-Delos Birliği'ne vergi veren 205 kent devletinden yalnızca 60 tanesi M.Ö. 480-400 yılları arasında kendi sikkesini basıyordu²²⁸. Özelde Sestos için bu durumun nedeni Atina

²²⁷ Aristoteles, **Tekhne Rhetorike**, iii.10. Burada sadece Sestos'ta üretilen değil Karadeniz'den gelerek buradan nakledilen tahıl da anlatılmak istenmiş olmalıdır.

²²⁸ Howgego, **Sikkelerin Işığında Eskiçağ Tarihi**, s. 19.

olabilir. Atina, kısa süreli kesintiler bir yana M.Ö. 340'lı yıllara kadar Sestos'u kendi atadığı Atinalı arkhonlar tarafından yönetmiştir²²⁹. Daha önce de kendi parasının kullanılmasını I. Attika-Delos Birliği'ndeki müttefiklerine şart koşan Atina, daha sonra da gümüş sikke darbedilmesine müsaade etmeyerek kendi gümüş parasının kullanılmasını sağlamış olmalıdır.

Head, kentin ilk darbettiği sikkelerde lejandın ΣΑ olduğunu, ΣΗ lejandının daha sonraki basımlara ait olduğunu önermektedir²³⁰. Hellenistik Dönem'le birlikte kentin adı ΣΕΣ, ΣΕΣΤΙ, ΣΕΣΤΙΩΝ olarak sikkeler üzerinde görülür. Diğer Thrakia Khersonesos kentleri için olduğu gibi Sestos için de Demeter önemli bir tanrıçadır ve sikkelerinde ana tip olarak kullanılır. Tarımın önemli olduğu kent için bu anlaşılır bir durumdur. Demeter'in yanı sıra sikkelerdeki bir diğer tip de Hermes'tir. Demeter için kentin tarımsal durumu nasıl mantıklı bir açıklama sunuyorsa tahıl ticaretinin yanı sıra kara ve deniz ulaşımı için bir geçitte olan kentin konumu da Hermes'in tip olarak seçilmesinde açıklayıcıdır. Bilindiği gibi Hermes ticaretin de tanrısıydı ve Eskiçağ pagan inancına göre tüccarlara rehberlik ediyordu. Aşağıda katalogda I-IV ve V. tiplerde göreceğimiz, üst kısmı insan, alt kısmı ise çok belirgin erkeklik organı taşıyan sütun şeklinde tasvir edilen Hermes heykellerine, Eskiçağ'da yol kavşaklarında sıkça rastlanmaktaydı²³¹. Sestos da Anadolu ve Trakya arasındaki kara ulaşımında geçiş noktası olmasının yanı sıra Eskiçağ'da en önemli deniz yollarından birinin parçası olan Hellepontos'un kavşağında bulunuyordu.

Attalos Krallığı'nın ortadan kalkmasından sonraya tarihlenen Sestos'ta bulunmuş bir yazıt doğrudan sikke tipinin seçimiyle ilgilidir. Bu yazıt kentin neden kendi sikkesini basmaya karar verdiğiyle ilgilidir ve ana neden olarak tipin revaçta olması gerekliliği belirtilmektedir²³².

Aşağıda Sestos kenti sikkeleri katalogu incelendiğinde üç ayrı nominal değer olduğu fark edilir. I. Tip en büyük nominal değerli sikkedir. Sikkeler, nominal değerleri bakımından büyükten küçüğe doğru sıralanmak istenirse sıra şu şekilde olur:

²²⁹ IG 2² 275.

²³⁰ Head, **HN**, s. 225.

²³¹ Grimal, **Mitoloji Sözlüğü**, Hermes maddesi, s. 274.

²³² OGIS 339.

Nominal A: 15-23 mm. Tip I, IIa. ve IIb.

Nominal B: 15-17 mm. Tip III.

Nominal C: 10-14 mm. Tip IV. ve V.

Katalog

Tip I. Kadın başı/Oturan Demeter.

Ön yüz: Noktalı bordür içinde sola kadın (Demeter?) başı.

Arka yüz: Oturan Demeter, sola. Sağ elinde ikili arpa başağı Önünde Hermes figürü, arkasında lejand.

Sikke No.: 2

1. AE 22,5 mm. Lischine 1173.
2. AE 22 mm. 8,54 g. ky. 11. CNG 76. 12 Eylül 2007. #220. (Pozzi koleksiyonundaki 1544 no'lu sikke).
3. AE 22 mm. 6,71 g. ky. 10. SNG Grece III. 100.
4. AE 21 mm. 8,23 g. ky. 12. SNG Copenhagen Thrace, 927.
5. AE 21 mm. 6,61 g. ky. 12. SNG Dreer 131.
6. AE 21 mm. BMC Thrace 198.1.
7. AE 21 mm. Beschreibung 269.1.
8. AE 20 mm. Beschreibung 270.2.
9. AE 20 mm. Beschreibung 270.3.
10. AE 20 mm. Beschreibung 270.4.

11. AE 20 mm. 8,00 g. ky. 12. SNG Euphratis 1066. $\overline{\Delta}$

12. AE 20 mm. Coll. Pozzi 2350. $\overline{\Delta}$

13. AE 20 mm. Lischine 1174. $\overline{\Delta}$

Tip II. Demeter başı/Ayakta Hermes.

a) **Ön yüz:** Noktalı bordür içinde Demeter başı, sola.

Arka yüz: Ayakta Hermes sola, boynundan bağlı khlamys aşağı sarkıyor, Sağ elinde kerykeion. Önünde amphora ve çeşitli semboller. Arkasında dikey ΣA veya ΣH lejandı.

Sikke No.: 25

Sikke No.: 14

14. AE 23 mm. Numismatik Lanz München, Auction 97. 22 Mayıs 2000.#152.

Hermes'in önünde amphoranın üstünde arpa tanesi. $\overline{\Delta}$

15. AE 20 mm. BMC Thrace 198.2. Hermesin önünde arpa tanesi. $\overline{\Delta}$

16. AE 18 mm. Coll. Pozzi 2352. Hermesin arkasında arpa tanesi. $\overline{\Delta}$

17. AE 17,5 mm. BMC Thrace 198.4. $\overline{\Delta}$

18. AE 17 mm. 5,31 g. Weber 2463. Pl. 94. Hermes'in sağında kontrmark. Lejand okunaksız.

19. AE 16,5 mm. Lischine 1178. $\overline{\Delta}$

20. AE 16,5 mm. Lischine 1179. $\overline{\Delta}$

21. AE 16,5 mm. Lischine 1180. $\overline{\Delta}$

22. AE 16 mm. BMC Thrace 198.3. Hermesin arkasında arpa tanesi. $\overline{\text{M}}$
 $\overline{\text{I}}$
23. AE 16 mm. BMC Thrace 198.5. Kontrmark. $\overline{\text{M}}$
 $\overline{\text{I}}$
24. AE 16 mm. 5,59 g. ky. 6. SNG Copenhagen Thrace, 931. Hermesin önünde
amphoranın üstünde amphora kontrmarkı. Arkasında arpa tanesi. $\overline{\text{M}}$
 $\overline{\text{I}}$
25. AE 5,97 g. Künker 133.10 October 2007. #7340. $\overline{\text{M}}$
 $\overline{\text{I}}$

b) Ön yüz: Noktalı bordür içinde Demeter başı, sağa.

Arka yüz: Ayakta Hermes sola, boynundan bağlı khlamys aşağı sarkıyor, Sağ elinde kerykeion. Önünde amphora ve çeşitli semboller. Arkasında dikey ΣΗ lejandı.

Sikke No.: 31

26. AE 18 mm. Beschreibung 271.9. ΣΗ. (sikke fotoğrafı ve açıklama olmadığından lejandın yönü belirsiz).
27. AE 18 mm. Beschreibung 271.11. ΣΗ. (sikke fotoğrafı ve açıklama olmadığından lejandın yönü belirsiz).
28. AE 18 mm. Coll. Pozzi 2351. $\overline{\text{I}}$
 $\overline{\text{W}}$
29. AE 18 mm. 6,09 g. Weber 2460. Pl. 94. $\overline{\text{I}}$
 $\overline{\text{W}}$
30. AE 17 mm. Beschreibung 271.10. ΣΗ. (sikke fotoğrafı ve açıklama olmadığından lejandın yönü belirsiz).
31. AE 17 mm. 5,40 g. ky. 3. CNG Electronic auction, 203. #42. $\overline{\text{I}}$
 $\overline{\text{W}}$
32. AE 16,90 mm. 4,89 g. ky. 9. Coll. De Hirsch 900. Pl.47. $\overline{\text{M}}$
 $\overline{\text{I}}$

33. AE 16 mm. 5,57 g. Weber 2462. Pl. 94. $\overline{\text{M}}$

34. AE 16 mm. 5,12 g. ky. 2. SNG Copenhagen Thrace, 930. $\overline{\text{M}}$

35. AE 15 mm. Beschreibung 271.12. Arka yüzde belirsiz kontrmark. ΣH . (sikke fotoğrafı ve açıklama olmadığından lejandın yönü belirsiz).

36. AE 4,89 g. Numismatik Lanz München Auction 109. 27 Mayıs 2002.#120. $\overline{\text{H}}$

Tip III. Petasoslu Hermes başı/Oturan Demeter ve amphora.

Ön yüz: Noktalı bordür içinde petasoslu Hermes başı.

Arka yüz: Oturan Demeter, sola. Sağ elinde ikili arpa başağı. Önünde amphora.

Arka boşlukta lejand.

Sikke No: 38

37. AE 17 mm. Hunterian coll. 387.1. Pl. 26.6. $\overline{\text{M}}$

38. AE 16 mm. 5,88 g. ky. 11. CNG Triton 76. 7 Ocak 2008. #94. $\overline{\text{M}}$

39. AE 16 mm. 3,78 g. ky. 1. SNG Copenhagen Thrace, 928. $\overline{\text{M}}$

40. AE 16 mm. 3,49 g. ky. 12. SNG Copenhagen Thrace, 929. $\overline{\text{M}}$

41. AE 15 mm. Beschreibung 270.8. $\overline{\text{M}}$

42. AE 15 mm. Coll. Pozzi 2353. $\overline{\text{M}}$

Tip IV. Simgesel Hermes figürü/Amphora.

a) Ön yüz; Noktalı bordür içinde simgesel Hermes figürü. Solda arpa başağı, sağda kerykeion.

Arka yüz; Uzun boyunlu amphora. Solda Σ , sağda H ya da A harfleri.

Sikke No.: 54

Sikke No.: 45

43. AE 14 mm. Lischine 1191. Σ -A
44. AE 12,5 mm. Lischine 1192. Σ -A
45. AE 12 mm. 2,24 g. ky. 1. CNG Electronic auction, 124. #25. Σ -A
46. AE 11 mm. 1,25 g. ky. 12. CNG Electronic auction, 205. #14. Σ -H
47. AE 11 mm. BMC Thrace 198.6. Σ -H
48. AE 11 mm. 1,62 g. Weber 2459. Pl. 94. [Σ]-H
49. AE 11 mm. 1,27 g. ky. 11. CNG Electronic auction 209. #33. Σ -A Sigmanın üstünde nokta.
50. AE 11 mm. 1,67 g. ky. 12. SNG Copenhagen Thrace, 932. Σ -A (Hermesin solundaki sembol belirsiz.)
51. AE 11 mm. 1,35 g. ky. 6. SNG Copenhagen Thrace, 933. Σ -H
52. AE 10,5 mm. Lischine 1193. Σ -A
53. AE 10 mm. Lischine 1194. Σ -A
54. AE 10 mm. 1,21 g. ky. 7. CNG Coins. #750369. Σ -H

Tip V. Persephone başı/Sembolik Hermes figürü.

Ön yüz: Noktalı bordür içinde Persephone (Demeter?) başı, sola.

Arka yüz: Sembolik Hermes figürü, sağda arpa başağı, solda dikey lejand.

Sikke No.: 55

Sikke No.: 57

55. AE 13 mm. 2,04 g. ky. 1. CNG Electronic auction, 212. #22.

Δ
W

56. AE 12,5 mm. Beschreibung 271.13. ΣΗ Sol tarafta monogram ϣ (Fotoğraf ve açıklama olmadığından lejandın yönü belirsiz)

57. AE 12 mm. 1,87 g. ky. 7. CNG 76. #221.

Δ
W

58. AE 11 mm. Beschreibung 271.14. ΣΗ (Fotoğraf ve açıklama olmadığından lejandın yönü belirsiz)

59. AE 10 mm. BMC Thrace 199.8. ΣΗ (Fotoğraf ve açıklama olmadığından lejandın yönü belirsiz)

SONUÇ

Thrakia Khersonesos (Gelibolu Yarımadası) jeostratejik konumu nedeniyle Prehistorik çağlardan günümüze kadar bir geçiş noktası olmuştur. Bu geçiş hem ulaşım hem de kültürler arası etkileşimi içermektedir.

Yarımada'nın Tunç Çağı ile birlikte yoğun bir şekilde iskana sahne olmaya başladığı anlaşılmaktadır. Eskiçağ Tarihi kapsamında adını ilk kez Homeros anmaktadır. Homeros, Troia'ya yardıma gelenlerin arasında Hellespontos ve özellikle Sestos civarında oturan Thraklar'ı da saymaktadır²³³. M.Ö. II. Bin'de Girit ve Mısır odaklı dünyanın dışında, yerli Thrak kabilelerinin yurdu olarak kalan Yarımada, Yunanlar'ın kolonizasyon hareketleriyle birlikte Ege dünyasına dahil olmaya başlamıştır. M.Ö. 8. yy ortalarına gelindiğinde özellikle zanaat ve ticarete sağlanan büyük gelişmeler hammadde ve ticari pazar ihtiyacını doğurmuştur. Bu gelişmelerle beraber şehirlerdeki nüfus da o zamana kadar görülmemiş şekilde artmıştı. Eskiçağ'ın basit imkanlarıyla polis hinterlandında yapılan tarım da bu nüfusa yetmemeye başlamış, sonucunda Büyük Kolonizasyon Dönemi olarak adlandırılan süreç başlamıştı²³⁴. Thrakia Khersonesos'nda ilk koloniler ise M.Ö. 7. yy'ın başlarında kurulmaya başlanmıştır. Önce Aioller'in gelerek Alopekonesos, Madytos ve Sestos kentini kurmalarının ardından Miletoslular, Klazomenaililer'le birlikte Kardias kentini kurmuşlardır. Batı Anadolu'daki kentlerin bu dönemde birden koloniler kurmaya başlamaları Lydia ve Pers baskıları ve bunun sonucu oluşan nüfus baskısına da bağlanır²³⁵. Bir görüşe göre Thrakia Khersonesos'nda koloniler kuranların da aralarında bulunduğu Batı Anadolu'daki kent devletleri bu dönemde geniş bir ticaret ağına sahip olan ve tarihte ilk sikkeyi basan Lydia Krallığı'nın etkisi altındaydılar. Gyges zamanından başlayarak bu kentler Lydia Krallığı'nın sınırlarına denk gelecek yerlerde koloniler kurmaya yönlendirildiler²³⁶. Böylece Lydia kendisi için hem sınır güvenliği sağlamış oluyor, hem de ticaret ağını genişletmiş oluyordu.

²³³ Homeros, **Ilias**, ii.819-840. Burada Homeros'un özellikle Sestos demesi Sestos'un o zamanlarda Thrakia Khersonesos'nda en önemli yerleşim olmasından olsa gerektir. Bryg ve Mysler'in Anadolu'ya geçişleri sürecinde Sestos'un önemli bir yer olması doğaldır.

²³⁴ CAH Vol. III.3, s. 157.

²³⁵ Graves, **Miletos**, s. 142-43.

²³⁶ Strabon, **Geographika**, xiii.590. Strabon burada Abydos'un da Lydia kralı Gyges'in izniyle Miletoslular tarafından kurulduğunu aktarmaktadır.

Alopekonesos, Kardias, Madytos ve Sestos Lydia etki alanının kuzeybatı sınırı olan Thrakia Khersonesosu'nda kurulmuş kentlerdi.

Kolonizasyon sürecinde Atina geride kalmıştı. Ekonomisinin gelişmesi ve Solon tarafından Atinalılar'ın köleliğinin yasaklanmasından²³⁷ sonra hem artan iş gücü ve tahıl ihtiyacının karşılanması hem de yeni pazarlar bulma gerekliliği Atina'yı da kolonizasyona katılmaya mecbur kılmıştır. M.Ö. 7. yy'ın son çeyreğinde bölgeyle ilgilenmeye başlayan Atina, daha Peisistratos zamanında bir Miletos kolonisi olan Asya yakasındaki Sigeion'u ele geçirerek yerleşmiş, bir görüşe göre daha sonra Thrakia Khersonesosu'nda Elaios'a yerleşmişti²³⁸. Philaid adlı ailenin üyesi olan Kypselos oğlu Miltiades önderliğinde aslen bir Miletos kolonisi olan Kardias'a da yerleşen Atina, Yarımada'nın tamamına hakim olabilmeyi başarmıştır. Atina böylece Güney Rusya'dan temin ettiği tahılın sevk yolunun güvenliğini sağlamanın yanı sıra Yarımada'nın verimli topraklarından faydalanma imkanına da sahip oluyordu. Paktye ve Krithote yerleşimlerinin de Kypselos oğlu Miltiades tarafından kurulduğu düşünülür²³⁹. Thrakia Khersonesos, Philaidler'in gelişiyle birlikte Atina etkisi altına girmiş ve Attik bir karakter kazanmış oluyordu.

I. Dareios'un Trakya seferiyle Pers hakimiyeti altına giren Yarımada, M.Ö. 466 yılında Atinalılar tarafından Kimon komutanlığında tekrar geri alınmıştır²⁴⁰.

Pers tehdidini bertaraf etmek amacıyla Attika-Delos Birliği'ni kuran Atina, birliği kendi çıkarları doğrultusunda kullanmış ve üye kentlerin hepsine baskıcı politikalar uygulamıştır. M.Ö. 6. yy'ın ortalarından itibaren Yarımada'nın bütünü Atina kolonisi görünümündeyken bu baskıcı politikalar neticesinde M.Ö. 4. yy boyunca Kardias'nın Atina'ya neredeyse düşman olduğu görülür.

Peloponnesos savaşının son 7 yılının bölgede yoğunlaşması nedeniyle Atina Sestos'u bölgedeki ana üssü olarak kullanmış ve Yarımada bu savaş nedeniyle ekonomik anlamda tam bir yıkım yaşamıştır. Thrakia Khersonesosu'ndaki yerleşmeler savaş sonuna kadar el değiştirmemiş olmakla birlikte saldırıya uğrayan diğer kentlerden daha az zarar görmemiştir. Birlik için alınan düzenli vergiler dışında savaşın finansmanı için komutanlar tarafından zaman zaman fazladan para da

²³⁷ Aristoteles, *Athenaion Politeia*, 6.

²³⁸ Andrewes, *The Greek Tyrants*, s. 104 ve 111. ; Isaac, *Greek Settlements*, s. 163.

²³⁹ Ps. Skymnos, *Periegesis*, 711-712.

²⁴⁰ Plutarkhos, *Kimon*, 14.1.

toplanmıştır. Buna bir de askerlerin yaşesi için gerekli olan gıda maddelerinin Yarımada'dan temin edildiği eklenirse durumun vehameti daha iyi anlaşılabilir. Yarımada'daki hiçbir yerleşimin savaş boyunca gönüllü olarak Atina müttefiği olmadığı açıktır. Kendisi için hayati önemi nedeniyle Atina burada azami güçle bulunmuş, bu nedenle Atina'dan ayrılmak mümkün olmamıştır. Savaş boyunca zorunlu olarak Atina müttefiği durumundaki Yarımada kentleri, savaşın hemen sonrasında Thrak saldırılarına karşı harekete geçen Spartalı Klearkhos'a bir kurtarıcı gibi gönüllü olarak maddi destekte bulunmuşlardır. Bu savaş sonrasında Atina'nın her yerde olduğu gibi Thrakia Khersonesosu'ndaki hakimiyeti de tamamen yok olmuştur. Bütün Yunan dünyasında olduğu gibi Yarımada'da daha önceden Atina'nın bulunduğu konuma artık Sparta geçmişti. Fakat bu durum da uzun sürmemiş ve M.Ö. 4. yy'ın başlarında Atina ve Sparta ile onların taraftarları arasındaki çekişmeler tekrar başlamıştır.

M.Ö. 4. yy'ın ortalarından itibaren Thrak kabilelerinin bölgede yeni güç odakları olarak ortaya çıktıklarını görüyoruz. Aynı dönemde Makedon Hanedanlığı da etkin bir güç olmaya başlamıştır. Sparta ve Atina'nın dışında bu güç odaklarının da sahip olmak için uğraştığı Thrakia Khersonesosu bu dönemde özellikle Thraklar tarafından pek çok defa saldırı ve kuşatmalara sahne olmuştur. Atina bu gelişmeler karşısında Yarımada'ya yeni yerleşimciler göndererek varlığını güçlendirmek ve devam ettirmek istemiştir. Bütün çabalarına rağmen Atina, bu yüzyılın ortalarından itibaren Yarımada'nın kuzeyindeki etkisini kaybetmiştir. II. Philippos ve sonrasında yerine geçen oğlu Büyük İskender'in başarılı yayılcı politikalarıyla Balkanlar'dan Hindistan'a kadar olan bölgede hakimiyetlerini kurmalarıyla Thrakia Khersonesosu da bambaşka bir dönem içerisine girmiştir.

Dikkat edileceği gibi Yarımada üzerinde hüküm süren güçlerin hepsi dışarıdan gelmişler ve burayı kendi çıkarları doğrultusunda şekillendirmişlerdir. Thrakia Khersonesosu tarih boyunca büyük devletler tarafından insanları ve kaynaklarıyla kullanılmış, jeostratejik konumuyla günümüze kadar elde edilmek ve tutulmak istenen önemli bir yer olmaya devam etmiştir.

Thrakia Khersonesosu'nun Eskiçağ tarihi hakkında yapılacak araştırmalarda karşılaşılabilecek önemli sorunların başında her kentin lokalizasyonunun yapılamamış olması gelmektedir. Çalışmada bu soruna önem verilmiş ve GAM ekibi üyesi olarak

bölgedeki yüzey araştırmalarına iştirak edilmiştir. Aigospotamoi için daha önce bilinmeyen yeni bir yer önerilmiş, diğerlerinin lokalizasyonu için de yorumlarda bulunulmuştur.

Thrakia Khersonesosu'nda yer alan ve bu tezin kapsamında olan dokuz kent M.Ö. 4. yy'da kendi bronz sikkelerini basmaya başlamışlardır. Bu yüzyıl bronz sikkelerin bütün Yunan dünyasında benimsenmeye başladığı tarihtir. Ayrıca bu tarihte sikke darbı artık siyasal bağımsızlığa da çağrışım yapmaktadır²⁴¹. Elaios hariç Yarımada'daki her kentin sikkelerinde tip ve/veya sembol olarak kullanılan Demeter başı, Dionysos başı, arpa tanesi veya üzüm salkımı gibi betimlemeler Ksenophon, Thukydidis ve Euripides gibi yazarların Yarımada'nın ne kadar verimli topraklara sahip olduğunu aktarmalarıyla örtüşmektedir²⁴². Yarımada, Attika için bir tahıl deposu olmuřtur²⁴³. Özellikle Demeter ve arpa en çok kullanılan tip ve/veya sembollerdir. Bilindiği gibi Demeter ekili toprağın ve özellikle tahılın koruyucu tanrıçasıdır. Yunan dünyasında tahıl ekilen her bölgede Demeter kültüyle karřılařılabilir²⁴⁴. Arpa tanesi, M.Ö. 359-40 yılları arasında hüküm sürmüş olan Odrys Kralı Kersobleptes'in sikkelerinde de sembol olarak sıkça kullanılmıştır (bkz. Fotoğraf 11) ve Kardia'nın sikke basmadan önce bu sikkelere yıldız kontrmarkı vurarak kullandığı düşünülür (bkz. s. 88). Kersobleptes Alopekonesos'a kadar olan Thrakia Khersonesosu kuzeyindeki toprakları ele geçirebilmişti (bkz. s. 53). Elaios kenti sikkelerinde bu figürler yer almamakla birlikte adıyla da paralel şekilde zeytin yapraklarından bir çelenk, aynı kentin başka bir tipinde ise arı figürü bulunmaktadır. Burada sayılan tarım ürünleri günümüzde de Yarımada'da üretilmektedir ve arıcılık da geçim kaynaklarından biridir. Diğer yandan sikke basmayan ve lokalizasyonu yapılamamış Thrakia Khersonesosu yerleşmelerinden olan Pteleon'un da Eski Yunanca kereste anlamına gelmesi, Thrakia Khersonesosu'ndaki kentlerin tarımsal ürünler dışında gemi yapımında kullanılan kereste gibi hammaddeler açısından da önemli bir yer olduğunu gösterir. Yarımada kentlerinden Krithote'nin adının da Eski Yunanca arpa anlamına geliyor olması bu kentlerin adlarının seçiminde belki de o

²⁴¹ Christopher Howgego, **Sikkelerin Işığında Eskiçağ Tarihi**, Çev. Oğuz Tekin, Homer Kitabevi ve Yayıncılık Ltd. şti., İstanbul, I. Baskı, 1998, s. 48.

²⁴² Ksenophon, **Hellenika**, iii.2.8. ; Thukydidis, i.11. ; Euripides, **Hekabe**, 8

²⁴³ Aristoteles, **Tekhne Rhetorike**, iii.10

²⁴⁴ Grimal, **Mitoloji Sözlüğü**, Demeter maddesi, s. 143.

kentlerin üretimiyle meşhur oldukları ürünlerin adlarının tercih edildiği düşünülebilir. Hem antik kaynaklar hem de sikkelerin gösterdiği gibi Eskiçağ'da Thrakia Khersonesos topraklarının verimliliği dikkat çekicidir.

Madytos ve Aigospotamoi'nin şüpheli birer tipleri dışında Yarımada'da gümüş sikke basan tek yerleşme Kherronesos/Agora'dır. Kent M.Ö. 6. yy'ın sonlarından itibaren gümüş sikke basmaya başlamıştır. Trakya'nın günümüzde Bulgaristan sınırları içinde kalan kesimlerinde daha çok rastlanan (bkz. s. 48) M.Ö. 4. yy'da basılmış gümüş sikkeleri, söz konusu bölgeyle yapılan ticarete yoğun olarak kullanılmış olmalıdır. Kentin hem gümüş hem de bronz sikkelerinde Miletos sikkeleriyle çok benzer başını geriye çevirmiş bir aslan tipi yer almaktadır. Şüphesiz bu tip kurucu kent Miletos'a bir gönderme yapıyor ve halkın kökenini simgeliyordu. Belki de bu aslan tipinin kökeni benzer tipi kullanan ve Miletos'un çok yoğun ilişki içinde olduğu Lydia'nın ilk sikkelerine kadar geriye götürülebilir.

Kherronesos/Agora M.Ö. 6. yy'ın sonlarına doğru Philaid ailesinin önderliğinde sağlanan Yarımada'daki birliğin başkenti olarak kurulmuş olsa da M.Ö. 4. yy'da Kardias'nın öne çıktığı belli olmaktadır. Bu dönemde Kardias'nın Atina'ya olan karşı duruşu sikkelerde Athena tipinin artık kullanılmıyor olmasıyla da belli olmaktadır. Kardias ve Kherronesos/Agora, bu döneme gelindiğinde Atina ve Pire örneği gibi zamanla tek bir yerleşim gibi birleşmiş olabilir. Belki de bu nedenle Pausanias artık Bolayır kasabasının bulunduğu yerde kurulduğunu kesin olarak bildiğimiz Lysimakheia'nın²⁴⁵ Kardias'nın yerinde kurulduğunu belirtmektedir²⁴⁶. Eğer böyle bir durum oluştursa Kherronesos/Agora sikkeleri olarak bilinen "XEP" lejandlı bronz sikkeler Kardias tarafından basılan ilk sikkelerden olabilir veya belki de bütün sikkeler yine aynı yerde fakat bu sefer 'KAP-ΔIA' lejandı ile basılıyor olabilir. Aynı şekilde kentnin sikke kataloğunda II. Dönem gümüş sikkeler başlığı altında sunulan sikkeler de belki bu dönemde Kardias'da Kardias sikkesi olarak basılmış olabilirler. Yani Yarımada'nın kıstağında yer alan Kherronesos/Agora, Paktye ve Kardias kentlerinin sikkeleri aynı atölyede basılmış olabilirler.

Kherronesos/Agora, Kardias ve Paktye kentleri Yarımada kıstağındaki konumlarıyla özellikle Trakya'yla Yarımada ve Kuzeybatı Anadolu arasındaki

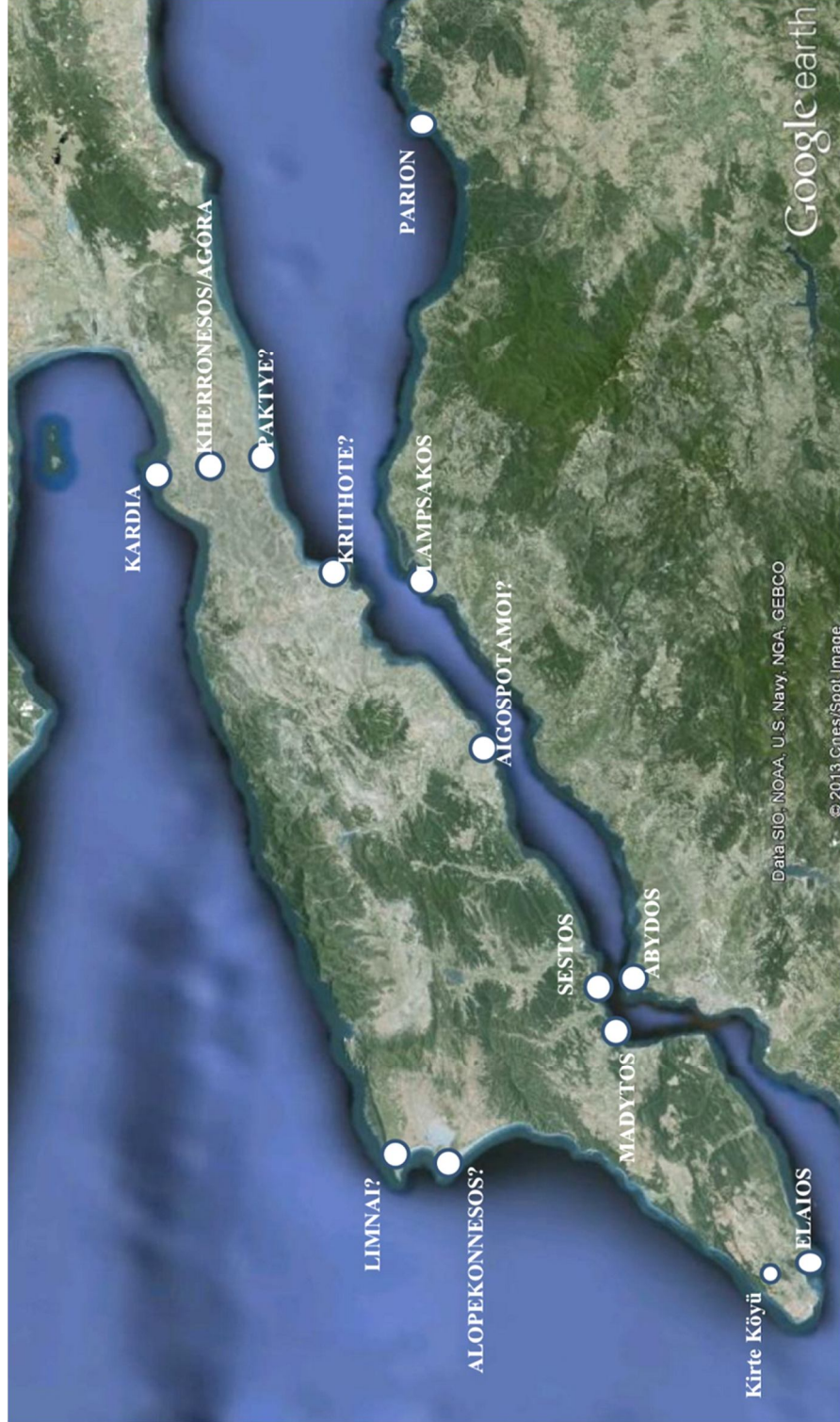
²⁴⁵ Sayar, Doğu Trakya'da Epigrafi ve Tarihi-Coğrafya Araştırmaları 1999, s. 291.

²⁴⁶ Pausanias, *Periegesis Tes Hellados*, i.9.8.

ekonomik ilişkilerin kapısı olmuşlardır. Muhtemelen bu nedenle, daha önce benzer konumda olan Lampsakos Yarımada'nın yönetimini elinde tutan Philaid ailesiyle ters düşmüştür (bkz. s. 24).

Bu çalışmayla Thrakia Khersonesosu'nda Büyük İskender'e kadar sikke basmış olan kentlerin hepsinin bir arada bulunduğu kapsamlı bir sikke katalogu da ilk defa oluşturulmuştur.

HARİTALAR

HARİTA 1

HARİTA 2

FOTOĞRAFLAR

FOTOĞRAF 1

Sötlüce Köyü'nden Horon Tepe'ye bakış.

FOTOĞRAF 2

Horon Tepe'den Karakova Burnu ve Liman'a bakış.

FOTOĞRAF 3

GAM 2011 yılı yüzey araştırmaları Kalanoro buluntularından örnekler.

FOTOĞRAF 4

GAM 2011 yılı yüzey araştırmaları Kalanoro buluntularından örnekler.

FOTOĞRAF 5

Bolayır'dan Baklaburnu'na bakış, 2011.

FOTOĞRAF 6

Baklaburnu yüzey, 2011.

FOTOĞRAF 7

Conkbayırı'ndan Suvla Koyu'na bakış, 2011. Sol tarafta Küçükkemikli, sağ tarafta Büyükkemikli burunları

FOTOĞRAF 8

Andros sikkesi

AE 18 mm. Stack's Auction 14 December 2005 #152

FOTOĞRAF 9

Ketriporios sikkesi

AE 3,71 g. SMB Münzkabinett 18208519.

FOTOĞRAF 10

Alopekonnosos

AE 4,12 g. Münzen-Medailen GMBH Auction 30. 29-05-2009. #99.

FOTOĞRAF 11

Kersobleptes

AE 12 mm. 1,69 g. ky 7. CNG Electronic Auction 205. #16.

FOTOĞRAF 12

Miletos sikkesi

AR Tetrarahmi 14,85 g. Pegasi Numismatics Auction XXII 20-04-2010 #160

FOTOĞRAF 13

AE 4,38 g. Gorny&Mosch Auction 212. 5 March 2013. #1975.

FOTOĞRAF 14

AE 18 mm. 3,70 g. GAM 2012 yılı yüzey araştırması buluntusu.

FOTOĞRAF 15

<http://munzeo.com/madytus/sort-0-only-sold>

FOTOĞRAF 16

<http://munzeo.com/madytus/sort-0-only-sold>

BİBLİYOGRAFYA

ANTİK KAYNAKLAR

- Aelianus: **Varia Historia**, Claudii Aeliani de natura animalium libri xvii, varia historia, epistolae, fragmenta, Vol 2. Aelian. Rudolf Hercher. In Aedibus B.G. Teubneri. Lipsiae. 1866.
- Aiskhines: **Orationes**, Aeschines with an English translation by Charles Darwin Adams, Ph.D. Cambridge, MA, Harvard University Press, London, William Heinemann Ltd, 1919.
- Ammianus Marcellinus: **Rerum Gestarum**, With An English Translation. John C. Rolfe, Cambridge, Mass., Harvard University Press, London, William Heinemann, Ltd. 1935-1940.
- Appianos: **Romaika**, The Civil Wars, Appian, Horace White. London. Macmillan and Co. Ltd., 1899.
- Aristoteles: **Tekhne Rhetorike**, Translated by J. H. Freese, Aristotle, Cambridge and London, Harvard University Press, William Heinemann Ltd., 1926.
- Aristoteles: **Athenaion Politeia**, Atinalılar'ın Devleti, Çev. Turan Erdem, Arya Yayıncılık, 2012.

- Cornelius Nepos: **De Viris Illustribus, Miltiades**, Vitae, Cornelius Nepos, Albert Fleckeisen, Leipzig, Teubner, 1886.
- Demosthenes: **Orationes**, Speeches, Demosthenes with an English translation by J. H. Vince, M.A. Cambridge, MA, Harvard University Press; London, William Heinemann Ltd. 1930.
- Diogenes Laertios: **Bioi kai gnomai ton en filosofia eudokimesanton**, Lives of Eminent Philosophers, Diogenes Laertius, R.D. Hicks, Cambridge, Harvard University Press, 1972.
- Diodoros Sikeliotes: **Bibliotheke Historike**, Diodorus of Sicily in Twelve Volumes with an English Translation by C. H. Oldfather. Vol. 4-8. Cambridge, Mass.: Harvard University Press; London: William Heinemann, Ltd. 1989.
- Euripides: **Hekabe**, Euripides, The Complete Greek Drama, edited by Whitney J. Oates and Eugene Neill, Jr. in two volumes. 1. Hecuba, translated by E. P. Coleridge, New York, Random House, 1938.
- Hekataios: **Periegesis**, Die Fragmente der Griechischen Historiker Parts I-III, Brill's New Jacoby, 1999.
- Herodotos: **Historiai**, Herodot Tarihi, 3. bs, Türkçesi; Mümtekin Ökmen, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1991.

- Homeros: **Ilias**, İlyada, 31. bs., Çev. Azra Erhat, A. Kadir, Can Yayınları, 2013.
- Isokrates: **Orationes**, Isocrates with an English Translation in three volumes, by George Norlin, Ph.D., LL.D. Cambridge, MA, Harvard University Press; London, William Heinemann Ltd. 1980.
- Ksenophon: **Anabasis**, Çev. Oğuz Yarılgış, Kabalcı Yayınevi, Haziran 2011.
- Ksenophon: **Hellenika**, Yunan Tarihi, Çev. Suat Sinanoğlu, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1999.
- Livius: **Ab Urbe Condita**, Livy. Books XXXI-XXXIV with an English Translation. Cambridge. Cambridge, Mass., Harvard University Press; London, William Heinemann, Ltd. 1935
- Lampsakoslu Kharon: Dei Fragmente Der Greischischen Historiker Felix Jacobey.
- Pausanias: **Periegesis Tes Hellados**, Description of Greece with an English Translation by W.H.S. Jones, Litt.D., and H.A. Ormerod, M.A., in 4 Volumes. Cambridge, MA, Harvard University Press; London, William Heinemann Ltd. 1918.
- Plinius: **Naturalis Historiae**, The Natural History, Pliny the Elder, John Bostock, M.D., F.R.S. H.T. Riley, Esq., B.A. London. Taylor and Francis, Red Lion Court, Fleet Street, 1855.

- Plutarkhos: **Alkibiades ve Perikles**, Plutark: Ünlü Yunanlı ve Romaluların Yaşamları, Yaşamlar 2, Themistokles-Camillus, Perikles-Fabius, Alkibiades-Coriolanus, Çev. Meriç Mete, İdea Yayınları, İstanbul, 2005.
- Plutarkhos: **Eumenes**, Lives, with an English Translation by. Bernadotte Perrin, Cambridge, MA. Harvard University Press, London. William Heinemann Ltd, 1919. 8.
- Plutarkhos: **Lysandros**, Lives, with an English Translation by. Bernadotte Perrin, Cambridge, MA. Harvard University Press, London. William Heinemann Ltd, 1916. 4.
- Plutarkhos: **Kimon**, Lives, with an English Translation by. Bernadotte Perrin. Cambridge, MA. Harvard University Press, London. William Heinemann Ltd. 1914, 2.
- Polyainos: **Strategemata**, Polyaeus's Stratagems of War, Translated From The Original Greek by R. Shepperd , F. R. S., London, 1793.
- Polybios: **Historiai**, Histories, Polybius, Evelyn S. Shuckburgh, translator. London, New York, Macmillan, 1889, Reprint Bloomington 1962.
- Ps. Skylaks: **Periplus**, Geographi Graeci Minores, Ed. Karl Müller, Paris, 1882.

- Ps. Skymnos: **Periegesis**, Hermann Theodor Dittrich, Instruxit B. Fabricius, Lipsiae, 1846
- Strabon: **Geographika**, Ed. H. L. Jones, Harvard University Press, London, William Heinemann Ltd., 1924.
- Thukydides: **The Peloponnesian War**, London, J. M. Dent, New York, E. P. Dutton. 1910.

MODERN KAYNAKLAR

- Amandry, Michel: “Du monnayage d’Artaxisata et des soi-disant monnaies d’Aegospotami”, **Bulletin de la Société Française de Numismatique** 57, 2002, 173-177.
- Andrewes, Antony: **The Greek Tyrants**, London Hutchinson’s University Library, London, 1956.
- Anson, Edward M.: **Eumenes of Cardia; A Greek Among Macedonians**, Brill, Leiden, 2004.
- Babelon Traite: **Traite Des Monnaies Grecques Et Romaines**, 2. Partie, Ernest Babelon, Paris, 1907.
- Babelon, Coll. De Luyne: **Catalogue de la Collection de Luynes: Monnaies Grecques II, Grece Continantale Et Iles** Par Jean Babelon, Paris, 1925.

- Ballard, Robert D., v.d.: “Deepwater Archaeology of the Black Sea: The 2000 Season at Sinop, Turkey”, **AJA** Vol. 105, No. 4, 2001. 607-623.
- Beschreibung: **Beschreibung Der Antiken Münzen:** Erster Band, Taurische Chersonesus, Sarmatien, Dacien, Pannonien, Moesien, Thracien, Tracische Könige, Berlin, W. Spemann, 1888.
- Black Sea Pilot: **Black Sea Pilot**, Marmara Denizi, Black Sea and Azovskoye More With Adjacent Coasts of Turkey, Bulgaria, Romania and Russia, s. 57. 2.52, Twelfth Edition, Published by the Hydrographer of the Navy, United Kingdom, 1990.
- BMC Thrace: **British Museum Catalogues of the Greek Coins, The Tauric Chersonese, Sarmatia, Dacia, Moesia, Thrace etc.**, London, 1877.
- Boardman, John: “Aspects of Colonization” **Bulletin of the American Schools of Oriental Research**, No. 322, 2001. 33-42.
- Boardman, John: **The Greek Overseas:** Their Early Colonies and Trade, Penguin Books, 1964.
- Borrel, H. P: “Unedited Autonomous and Imperial Greek Coins”, **The Numismatic Chronicle** IV, London, 1841. 1-6.

- Brett, Agnes Baldwin: **Catalogue of Greek Coins:** Museum of Fine Arts, Boston, by Agnes Baldwin Brett, Published by the Museum of Fine Arts, Printed in Germany at J. J. Augustin, Glückstadt, 1955.
- Buckler, John; **Aegean Greece in the Fourth Century B.C.,** Leiden, Brill, 2003.
- CAH II.1: **The Cambridge Ancient History, Vol. II, Part 1, History of The Middle East and The Aegean Region, c. 1800-1380 B.C.,** ed: I. E. S. Edwards, C. J. Gadd, N. G. L. Hammond, E. Sollberger, Cambridge, Cambridge University Press, 2006.
- CAH II.2: **The Cambridge Ancient History, Vol. II, Part 2, History of The Middle East and The Aegean Region, c. 1380-1000 B.C.,** ed: I. E. S. Edwards, C. J. Gadd, N. G. L. Hammond, E. Sollberger, Cambridge, Cambridge University Press, 2006.
- CAH III.3: **The Cambridge Ancient History, Vol. III, Part 3, The Expansion of the Greek World, Eighth to Sixth Centuries B. C.,** ed: John Boardman, N. G. L. Hammond, Cambridge, Cambridge University Press, 2006.
- CAH IV: **The Cambridge Ancient History, Vol. IV, Persia, Greece and the Western Mediterranean c. 525 to 479 B. C.,** ed: John Boardman, N. G. L. Hammond, D. M. Lewis, M. Ostwald, Cambridge, Cambridge University Press, 2006.

- CAH V: **The Cambridge Ancient History**, Vol. V, The Fifth Century B. C., ed: D. M. Lewis, John Boardman, J. K. Davies, M. Ostwald, Cambridge, Cambridge University Press, 2006.
- Cargill, Jack; **Athenian Settlements of the Fourth Century B.C**, Leiden, E. J. Brill, 1995.
- Carpenter, Rhys: “The Greek Penetration of the Black Sea” **American journal of archaeology** Vol. 52, No. 1, 1948. 1-10.
- Casson, Stanley: **Macedonia, Thrace and Illyria: their relations to Greece from the earliest times down to the time of Philip son of Amyntas**, Oxford University Press, Milford, 1926.
- Cipolla, Carlo M: **Akdeniz Dünyasında Para, Fiyatlar ve Medeniyet**. Çev: Ali İhsan Karaca, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1993.
- Coll. De Hirsch: **La Collection Lucien De Hirsch**, Catalogue Des Monnaies Grecques Par Paul Naster, Bibliothèque Royale De Belgique Cabinet Des Médailles, Bruxelles, 1959.
- Coll. Pozzi: **Monnaies Grecques: Catalogue Des Monnaies Grecques Antiques De L’Ancienne Collection Pozzi, Monnaies Frappées En Europe**, Serge Boutin, Maastricht, 1979.

- Cook, Arthur Bernard: **Zeus, A Study In Ancient Religion**, Vol. II, New York, 1965.
- De Boer, Jan G., “The Cimmerian Invasions in Anatolia and the Earliest Greek Colonies in the Black Sea”, **Eirene**, C. XLII, Amsterdam 2006. 62-74.
- Demangel, Robert: **Le Tumulus dit Protésilas**, Fouilles du Corps d’Occupation français de Constantinople, Executées de 1920 à 1923 Par Ordre du General Charpy, Paris, Edition de Boccard, 1926.
- Demir, Muzaffer: “Byzantion Şehir Devleti’nin Klasik çağda (M.Ö. 500-300)İstanbul Boğazı Üzerindeki Ticareti Kontrol Meselesi”, **Balkesir Üni. Sosyal BilimlerDergisi**, Mayıs 2001.
- Der Kl. Pauly: Lexikon der Antike 3. Editör: Konrat Ziegler, Alfred Druckenmüller, 1969.
- Draganov, Dimitar: “An Unknown Hybrid Hemidrachm of Parium and Thracian Chersonesus”, **Proceedings of the XIth International Numismatic Congress**: Organized for the 150th anniversary of the Societe Royale de Numismatique de Belgique Brussels, September 8th-13th 1991. Vol I, Louvain-la-Neuve 1993. 169-172.
- Edirne: Edirne Müzesi Sikke Koleksiyonu.

- Erzen, Afif: **İlkçağ Tarihinde Trakya**, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 1994.
- Figueira, Thomas J.: **The Power of Money: Coinage and Politics in the Athenian Empire**, University of Pennsylvania Press, 1998.
- Frank Stenberg Auktions; **Antike Münzen**, Zürich, Switzerland, 1989 ve 1999,
- Gabbert, Janice J.: **Antigonos II Gonatas, A Political Biography**, Routledge, 1997.
- Gergova, Diana: **Orphic Thrace and Achaemenid Persia**, Aarhus University Press, 2010.
- Graham, A. J.; “The Date of the Greek penetration of the Black sea” **BICS**, Vol. 5, 1958.
- Graves, Alan M.: **Miletos, Bir Tarih**, Çev. Hüseyin Çınar Öztürk, Homer Kitabevi ve Yayıncılık Ltd. Şti., 2003.
- Grimal, Pierre: **Mitoloji Sözlüğü**, Yunan ve Roma, Çev. Sevgi Tamgüç, Kabalcı Yayınevi, 2012.
- Hammond, Martin: **Thucydides: The Peloponnesian War**, With an Introduction and Notes by P. J. RHODES, Oxford, Oxford University Press, 2009.
- Hammond, N. G. L.: “The Philaids and the Chersonese”, **The Classical Quarterly** C. VI, No. 3-4, Cambridge University Press, Jul-Oct. 1956. 113-129.

- Hammond, N. G. L.-Roseman , L.J.:“The Construction of the Xerxes Bridge over the Hellespont”, **JHS**, C. CXVI, 1996, 88-107.
- Hansen, M. H., - Thomas H. N.: **An Inventory of Archaic and Classical Poleis**, Oxford, Oxford University Press, 2004.
- Hauvette-Besnault, A. M; “Sur quelques villes anciennes de la Chersonese de Thrace”, **BCH** 4, 1880. 505–520.
- Head, Barclay V: **Historia Nummorum: A Manual of Greek Numismatics**, Londra, Oxford, 1911.
- Hill, George Francis: **A Guide to the Principal Coins of the Greeks: From Circ. 700 B.C. to A.D. 270** Based on the Work of Barclay V. Head, British museum of Coins and Medals, Oxford University Press, Reprint 1959.
- Hornblower, Simon: **The Greek World 479-323 BC**, Fourth edition, Routledge, New York 2011.
- Hornung, Erik; **Mısır Tarihi: Ana Hatlarıyla Mısır Tarihi**, Çev. Zehra Aksu Yılmazer, Kabalcı Yayınevi, 2004.
- Howgego, Christopher: **Sikkelerin Işığında Eskiçağ Tarihi**, Çev: Oğuz Tekin, Homer Kitabevi ve Yayıncılık Ltd. Şti, I. Baskı, İstanbul, 1998.
- Hunterian Coll.: **Catalogue of Greek Coins in The Hunterian Collection: University of Glasgow, Vol. I, Italy, Sicily, Macedon, Thrace, and Thessaly**, George

- Macdonald, Glasgow, James Maclehose and Sons, 1899.
- Hutton, A. C.; “Two Sepulchral Inscriptions From Suvla Bay”, **Annual British School of Athens** Vol 21, 1914/15 1915/16. 166-168.
- Huxley, G. L.: “Onomakles and the Alopekonesians”, **JHS**, C. CVII, 1987. 187-188.
- IG I³.: **Inscriptiones Graecae**, Inscriptiones Atticae: Euclides anno anteriores, Edited By Lewis David M.,1981.
- IG II².: **Inscriptiones Graecae**, Inscriptiones Atticae: Aetatis quae est inter euclidis annum et augusti tempora, Ulricus Koehler,1883.
- Isaac, Benjamin: **The Greek Settlements in Thrace Until The Macedonian Conquest**, Leiden, E. J. Brill, 1986.
- Jordanov, K.: “Political Relations Between Macedonia and the Thracian State (359-281 B.C.)”, **Studia Thracica** Vol. 7,. Sofya 1998, s. 270-271.
- Jordanov, K.: “The Horseman-Hunter” **Ancient Thrace** Edit. Al. Fol, K. Jordanov, K. Porozhanov, V. Fol, Institute of Thracology-Bulgarian Academy of Sciences, Sofia, Balkan Press, 2000.

- Kahrstedt, Ulrich: **Beiträge zur Geschichte der Thrakischen Chersones**, Deutsche Beiträge zur Altertumswissenschaft, Heft 6, Baden-Baden, Verlag für Kunst und Wissenschaft, 1954.
- Kahrstedt, Ulrich: **Der Umfang des athenischen Kolonialreiches**, Nachrichten von der Gesellschaft der Wissenschaften zu Göttingen, I. Philologisch-Historische Klasse, Nr. 2, Berlin, Weidmann, 1931.
- Kelly, Douglas, H.: “Charidemus’s Citizenship: The Problem of IG ii² 207”, **ZPE**, Bd. 83, 1990. 96-109.
- Körpe, Reyhan; “Gelibolu’da Bulunan Yeni Bir Dionysos-Ariadne Diademi”, **Kubaba** Yıl 1 Sayı 2, İzmir, 2004. 13-16.
- Krauss, Johannes: **Die Inschriften von Sestos und der Trakischen Chersones**, Habelt, Bonn, 1980.
- Latacz, Joachim: **Troy and Homer: Towards A Solution of An Old Mystery**, Translated from the German by Kevin Windle and Rosh Ireland, Oxford University Press, 2004.
- Liddel & Scott: **Greek – English Lexicon**, Eighth edition, New York, 1897.
- Loukopoulou, Louiza. D: **Contribution a l’etude de la Thrace Propontique: durant la periode archaique**, **Meletemata** Vol. IX, Athens, 1989.

- Mansel, Arif Müfid: **Ege ve Yunan Tarihi**, 6. bsk., Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1995.
- Martin Thomas R. **Eski Yunan**: Tarihöncesinden Hellenistik Çağa, Çev. Ümit Hüsrev Yolsal, İstanbul, Say Yayınları, 2012.
- McClellan: **Catalogue of The McClellan Collection of Greek Coins**, Vol. II, The Greek Mainland, The Aegean Islands, Crete, S. W. Rose, Cambridge at the University Press, 1926.
- MFA: Museum of Fine Arts, Boston, www.mfa.org/collections/object
- Mee, Christopher: “Aegean trade and settlement in Anatolia in the second millenium B.C.”, **Anatolian Studies**, Vol. XXVIII 28, 1978. 121-156.
- Millingen, James: **Ancient Coins of Greek Cities and Kings: From Various Collections, Principally in Great Britain**, London, 1831.
- Mørholm, Otto: **Erken Hellenistik Çağ sikkeleri**, Çev. Oğuz Tekin, 1. bs. Homer Kitabevi, 2000.
- Mountjoy, Penelope A.: **Mycenean Pottery: An introduction**, Oxford University Committee for Archaeology, Oxford, 1993.

- Moushmov, Nikola A.: **античните монети:** на балканския полуостровъ и монетите на българските царе (Ancient Coins of the Balkan Peninsula and the Coins of the Bulgarian Monarchs), Sofia, Pechatnitsa na G.I, Gavazovŭ, 1912.
- Osborne, Robin: **The Athenian Empire.** London Association of Classical Teachers, 4th Edition, 2000.
- Özbek, Onur: “Gelibolu Yarımadası’nın Kuzeyinde Yeni Bir Erken Neolitik Yerleşim Yeri ve Balta Atölyesi: Buruneren, “**Türk Arkeoloji ve Etnografya Dergisi**” Sayı I, 2000. 1-4.
- Özdoğan, Mehmet: “Prehistoric sites in the Gelibolu Peninsula” **Anatolian studies**, Vol. 10, 1986. 51-66.
- Özdoğan, Mehmet: “Trakya’da Tarihöncesi Araştırmaların Bugünkü Durumu ve Bazı Sorunlar” **Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi**, 10/11, 1982. 21-58.
- Pajakowski, W.: “Einige Bemerkungen zur Lokalisierung der Persischen Provinz (Satrapie) Skudra” **Eos** 71, 1983. 243–55.
- Peck, Harry Thurston: **Harpers Dictionary of Classical Antiquities**, New York, Harper and Brothers, 1898.
- Portalsky, Alexander: “Lydia, Miletus and Athens at the Thracian Chersonesus”, **Thracia** XVII, Bulgarian Academy of Sciences, Sofia, 2007. 123-134.

- Pottier, E.: “Fouilles Archeologiques Sur L’emplacement de la Necropole D’Eleonte, en Thrace”, **l’Academie des Inscriptions et Belles Lettres**, Paris, 1916. 40-47.
- Randig, Jochen Maximilian: Die Erste Bekannte Münze Der Stadt Paktye Auf Der Thrakischen Chersones, **Gephyra**, Band 7, Germany, Biering & Brinkmann, 2012. 149-159.
- Rehm, Ellen: “The Impacts of the Achamenids on Thrace: A Historical Review”, **Black Sea Studies**, Vol. XI, Editet by Jens Nieling and Ellen Rehm, Aarhus University Press, 2010. 137-160.
- Rhodes, Peter J.: **A History of the Classical Greek World 478–323 BC**, Blackwell Publishing Ltd, 2006.
- Richard, F.: “Une Monnaie de Cardia (Chersonése de Thrace) du IVé Siecle av. J.-C. truvée à Taulhac (Commune de Puy),” **Bulletin de la Societe Française de Numismatique**, No.9, 1988, s. 486-487.
- Robert, L.: “IV. Villes de la Chersonese et de la Thrace”, **Hellenica**, Vol. V, Paris, 1948, 35–58.
- Sadberk Hanım: **Sadberk Hanım Müzesi Antik Sikkeler Kataloğu**, Oğuz Tekin, İstanbul, 2003.

- Sayar, Mustafa H.: “Doğu Trakya’da Epigrafi ve Tarihi-Coğrafya Araştırmaları 1997”, **16. Araştırma Sonuçları Toplantısı** 1. Cilt, Ankara, Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi, 1999. 423-431.
- Sayar, Mustafa H.: “Doğu Trakya’da Epigrafi ve Tarihi-Coğrafya Araştırmaları 1999” **18. Araştırma Sonuçları Toplantısı** 1. Cilt, Ankara, Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi, 2001. 289-300.
- S. M. Berlin: Münzkabinet, **Staatliche Museen zu Berlin**. Online Katalog (www.smb.museum/)
- SNG Aarhus: **Sylloge Nummorum Graecorum, Aarhus University, Denmark**, Edited by H. E. Mathiesen, Munksgaard, Copenhagen, 1984.
- SNG Burton: **Sylloge Nummorum Graecorum, The Burton Y. Berry Collection**, Part I, Macedonia to Attica, New York, The American Numismatic Society, 1961.
- SNG Cambridge: **Sylloge Nummorum Graecorum, The Lewis Collection In Corpus Christi College Cambridge**, Part I, The Greek And Hellenistic Coins (with Britain and Parthia), London, Oxford University Press, 1972.
- SNG Cop: **Sylloge Nummorum Graecorum, The Royal Collection of Coins and Medals. Danish National Museum, Thrace, Part I, The**

Tauric Chersonese Thrace: Mesebria,
Copenhagen: Einar Munksgaard, 1942.

SNG Delepierre: **Sylloge Nummorum Graecorum, France
Bibliothèque Nationale, Cabinet Des
Médailles, Collection Jean Et Marie
Delepierre, Paris, 1983.**

SNG Dreer: **Sylloge Nummorum Graecorum, Sammlung
Dreer/Klagenfurt im Landesmuseum für
Kärnten, III. Teil, Thracien Macedonien-
Päonien, Klagenfurt, 1990.**

SNG Evelpidis: **Sylloge Nummorum Graecorum, Grece
Collection Réna, H. Evelpidis, Athènes,
Premier Partie: Italie-Sicile-Thrace, Louvain,
1970.**

SNG Fabricius: **Sylloge Nummorum Graecorum, The
Fabricius Collection, Aarhus University,
Denmark and the Royal Collection of Coins and
Medals, Danish National Museum Copenhagen,
Edited by H. E. Mathiesen, Munksgaard,
Copenhagen, 1987.**

SNG Fitzwilliam: **Sylloge Nummorum Graecorum, Fitzwilliam
Museum: Leake And General Collections,
Part II, Sicily-Thrace, London, Oxford
University Press, 1972.**

SNG Grece III: **Sylloge Nummorum Graecorum, Grece 3,
Musee Numismatique D'Athenes Collection**

Antoine Christomanos, *Premiere Partie: Italie-Eubee, Par Mando Oeconomides*, Academie D'Athenes, 2004.

SNG Hart Coll:

Sylloge Nummorum Graecorum, Volume VIII, The Hart Collection, Blackburn Museum, Published for the British Academy by The Oxford University Press and Spink & Son Limited, 1989.

SNG Manchester:

Sylloge Nummorum Graecorum, Volume VII, Manchester University Museum, The Raby and Güterbock Collections, Published for the British Academy by The Oxford University Press and Spink & Son Limited, 1986.

SNG Sweden I:

Sylloge Nummorum Graecorum, The Collection of His Late Majesty King Gustaf VI Adolf, The Fred Forbat Collection, Stockholm, Kungl Vitterhets Historie Och Antikvitets Akademien, 1974.

SNG Sweden II:

Sylloge Nummorum Graecorum, The Collection of the Royal Coin Cabinet, National Museum of Monetary History Stockholm, Part 2: Ulla Westmark, and Harald Nilsson, Stockholm, Almqvist & Wiksell Uppsala, 1980.

SNG Tübingen:

Sylloge Nummorum Graecorum Deutschland, Münzsammlung Der Universität Tübingen, 2.

Heft, Taurische Chersones-Korkyra Nr 731-1542, Gebr. Mann Verlag, Berlin, 1982.

- SNG Turkey 1: **Sylloge Nummorum Graecorum, The Muharrem Kayhan Collection**, Haz. K. Konuk, İstanbul-Bordeaux, Ausonius Publications, 2002.
- Souza, Philip de: **The Peloponnesian War 431-404**, Osprey Publishing, Oxford, 2002.
- Stenberg, Frank: Fernauktion I, 18 Aralık 1999, Zürich.
- Stenberg, Frank: Auktion XXII, 20-21 Kasım 1989, Zürich.
- Strauss, Barry: "A Note on the Topography and Tactics of the Battle of Aegospotami" **AJP**, C. CVIII, No. 4, The John Hopkins University Press, 1987. 741-45.
- Strauss, Barry S.: "Aegospotami Reexamined", s. 27. **AJP**, C. CIV. No. 1. 1983. 24-35.
- Taşlıklioğlu, Z., **Trakya'da Epigrafya araştırmaları II: Biga Yarımadasında Bulunan Kitabelerle Birlikte**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1971.
- Tek, A.T. ve Arslan, M.: "A Collection of Ancient Coins Mostly Acquired In The Hellespont Area", **Studies In Ancient Coinage From Turkey**, Edited By Richard Ashton, British Institute of

Archaeology At Ankara, Monograph No: 17,
London, 1996. 19-28.

Tekin, Oğuz: **Antik Nümismatik ve Anadolu**, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 2008.

The Athenian Agora: **The Athenian Agora**: Results of Excavations Conducted by The American School of Classical Studies at Athens, Volume XVI, Inscriptions: The Decrees by A. Geoffrey Woodhead, Princeton, 1997.

Thomson, George: **Tarihöncesi Ege**: Eski Yunan Toplumu Üstüne İncelemeler, Çev. Celal Üster, İstanbul, Homer Kitabevi, 2007.

Tsetskhladze, Gocha R.: “Arkaik ve Klasik Dönemlerde Karadeniz’de Ticaret: Bazı Gözlemler”, **Ticaret, Tüccarlar ve Antik Kent**, yay. haz. Helen Parkins-Christopher Smith, Çev. Ömür Harmanşah, Homer Yayınevi, 2010, 56-75.

Vanschoonwinkel, Jacques.: “Greek Migrations to Aegean Anatolia in the Early Dark Age”, **Greek Colonization: An Account of Greek colonies and Other Settlements Overseas**, Vol. I, Edited by Gocha R. Tsetskhaldze, Brill, Leiden, 2006.

Tiverios, Michalis.: “Greek Colonization of the Northern Aegean”, **Greek Colonization: An Account of Greek Colonies and Other Settlements Overseas**,

- Vol. II, Edited by Gocha R. Tsetsckhaladze, Brill, Leiden, 2006.
- Tzvetkova, Julia: “Die Thrakische Chersones und die Thrako-Griechischen Kontakte in der Zeit vor den Philaiden”, **Boreas**, Band 23-24, Münster, 2000/2001. 23-34.
- Tzvetkova, Julia: “The Coinage of Cardia”, **Archaeologia Bulgarica**, Vol. XIII, 2009. 33-54.
- Tzvetkova, Julia: **History of the Thracian Chersonese: From The Trojan War Until The Time Of The Roman Conquest**, Faber yayınevi, 2008.
- Tzvetkova, Julia: “МОНЕТОСЕЧЕНЕТО НА ТРАКИЙСКИЯ ХЕРСОНЕС ПРОБЛЕМИ НА ХРОНОЛОГИЯТА И ПЕРИОДИЗАЦИЯТА” **Acta Musei Varnaensis**, Vol. II, 12-15 Septembre 2001. 17-32.
- Viviers, Didier: “Du temps où Phorbas colonisait Eléonte: Mythologie et propagande cimonienne”, **La parola del passato**, C. XL, 1985. 338-348.
- Wade-Grey, H. T.: Miltiades, **JHS**, C. LXXI, 1951. 212-221.
- Waiblinger, Angelika: “La ville grecque d'Éléonte en Chersonèse de Thrace et sa Nécropole”, *Comptes-rendus des séances de l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres*, 122e année, N. 4, 1978. 843-857.

Weber: **The Weber Collection**, Vol. II, Greek Coins, Macedon-Thrace-Thessaly-North Western, Central and Southern Greece by L. Forrer, Spink & Son Ltd., 1924.

Wiesehöfer, Josef: **Ancient Persia**, Translated by Azizeh Azodi, I. B. Tauris Co & Ltd, 1996.

www.cngcoins.com

www.muenzenundmedaillendeutschland.de

www.tayproject.com

Yarkin, U.: “The coinage of Alopeconnesos in Thracian Chersonese”, **Numismatic Chronicle** 18, 1978. 1-6.

Yavuz, Mehmet Fatih: “Antik Çağlarda Gelibolu Berzahında İnşa Edilen Savunma Duvarları”, **Tarih Dergisi**, C. XLI, İ.Ü. Yayınları, 2005. 1-15.

Yavuz, M. Fatih: “The Thracian Chersonese in the Archaic and Classical Ages”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, University of Southern California, Aralık 2003.